

В. П. Порощук

ДОСЛІДЖУЮ

СВІТ

ЧАСТИНА 2

Харків
Видавнича група «Основа»
2020

Порощук В. П.

П59 Я досліджую світ. 2 клас. Частина 2 / В. П. Порощук. — Х. : Вид. група «Основа», 2020. — 319, [1] с. — (Серія «Мій конспект»).

ISBN 978-617-00-3821-0.

Посібник містить орієнтовне календарно-тематичне планування та розробки уроків інтегрованого курсу «Я досліджую світ» у 2-му класі Нової української школи, складені відповідно до вимог нового Державного стандарту початкової освіти (2018) за Типовою програмою авторського колективу під керівництвом О. Я. Савченко.

Розподіл годин і тематика уроків відповідають змісту підручника Т. Г. Гільберг, С. С. Тарнавської, Н. М. Павич (Я досліджую світ : підруч. інтегр. курсу для 2-го кл. закл. заг. серед. освіти : у 2-х ч. — К. : Генеза, 2019).

Конспекти уроків, різноманітних за формою проведення, побудовано з урахуванням основних положень Концепції «Нова українська школа», на засадах компетентнісного, діяльнісного підходів, з використанням елементів інтеграції, інноваційних та здоров'язбережувальних технологій, інтерактивних методів та прийомів навчання, сучасного обладнання як складової нового освітнього середовища.

Для вчителів початкової школи.

УДК 37.016

ЗМІСТ

ОРІЄНТОВНЕ КАЛЕНДАРНО-ТЕМАТИЧНЕ ПЛАНУВАННЯ	6
Розділ 2. Природа взимку (продовження)	8
Урок 81. Як утворюється лід на водоймах	8
Урок 82. Ожеледиця, ожеледь	11
Урок 83. Виготовлення новорічної прикраси «Ковзани»	14
Урок 84. Хто такий споживач	17
Урок 85. Реклама	21
Урок 86. Сортування сміття	24
Урок 87. Виготовлення сніговика за зразком чи власним задумом	28
Урок 88. Як почуваються рослини взимку	31
Урок 89. Виготовлення аплікації «Засніжені дерева»	34
Урок 90. Як зимують комахи.	37
Урок 91. Як узимку живуть риби	40
Урок 92. Як зимують птахи	43
Урок 93. Проект «Птахам на допомогу»	47
Урок 94. Як зимують звірі	51
Урок 95. Які бувають потреби	54
Урок 96. Мініпроект «Мої потреби»	57
Урок 97. Юні кулінари (<i>приготування бутербродів</i>)	60
Урок 98. Яка користь від знань	63
Урок 99. Домашні улюбленці	66
Урок 100. Чи завжди треба бути добрими	70
Урок 101. Не будьмо байдужими	74
Урок 102. Друзі	78
Урок 103. Мініпроект «Правила дружби»	81
Урок 104. Виготовлення листівки-сюрпризу	85
Урок 105. Чи вміє міркувати комп'ютер	88
Урок 106. Чого вчать помилки.	91
Розділ 3. Природа навесні	94
Урок 107. Як упізнати весну	94
Урок 108. Правила поведінки під час грози	97
Урок 109. Де працюють «сонячні зайчики»	100
Урок 110. Якою буває погода навесні	103
Урок 111. Льодохід, повінь	106

Урок 112. Як здійснити задумане	109
Урок 113. Як стати заощадливим та підприємливим	112
Урок 114. Виготовлення виробів для ярмарку	115
Урок 115. Як стати винахідником	118
Урок 116. Графічний редактор	121
Урок 117. Як почувуються рослини навесні. Першоцвіті	125
Урок 118. Як почувуються дерева навесні	129
Урок 119. Виготовлення квітки крокусу	133
Урок 120. Які комахи з'являються першими навесні	136
Урок 121. Проєкт «Травневий хрущ: користь чи шкода?»	139
Урок 122. Як змінюється життя у водоймах навесні	142
Урок 123. Виготовлення жабки в техніці оригамі	145
Урок 124. Як ухвалювати рішення	148
Урок 125. Корисні звички	151
Урок 126. Чи є у весни святковий календар	154
Урок 127. Свято Великодня	157
Урок 128. Весняні свята	160
Урок 129. Виготовлення серветки за зразком	163
Урок 130. Як птахи зустрічають весну	166
Урок 131. Мініпроєкт «Перелітні птахи»	169
Урок 132. Природні та штучні звуки	173
Урок 133. Чому птахи будують гнізда	176
Урок 134. Виготовлення ластівки з паперу	180
Урок 135. Як птахи доглядають пташенят	183
Урок 136. Роль птахів у природі	186
Урок 137. Хто потребує особистого простору	189
Урок 138. Коло спілкування	192
Урок 139. Які зміни в житті звірів навесні	195
Урок 140. Весняні явища в житті звірів	199
Урок 141. Чому потрібно дбати про довкілля	203
Урок 142. Утилізація відходів	206
Урок 143. Виготовлення моделі транспортного засобу з підручних матеріалів	209
Розділ 4. Природа влітку	213
Урок 144. Із чого починається літо	213
Урок 145. Про що «говорить» веселка	216
Урок 146. Літні місяці	220
Урок 147. Яка шана книжкам	224

Урок 148. Як виготовляють папір	227
Урок 149. Акція «Лікуймо книжку»	231
Урок 150. Які бувають форми земної поверхні	234
Урок 151. Чи є в підземелля таємниці	237
Урок 152. Практична робота. Ознайомлення з гірськими породами свого краю та їхніми властивостями.	241
Урок 153. Як утворюється ґрунт.	244
Урок 154. Формування ґрунту	248
Урок 155. Виготовлення мишки за зразком	251
Урок 156. З якої ягоди намисто	255
Урок 157. Отруйні рослини	258
Урок 158. Які турботи у тварин улітку	261
Урок 159. Проект «Хто мешкає у старому пеньку»	264
Урок 160. Створення макета старого пенька та його жителів	268
Урок 161. Де мандрує електронний лист	271
Урок 162. Браузери	274
Урок 163. Інформація. Знак копірайту	277
Урок 164. Чому природа потребує охорони	280
Урок 165. Червона книга. Заповідники	283
Урок 166. Проект «Книга скарг природи»	287
Урок 167. Які наші завдання на літо	290
Урок 168. Мандрівка Україною	293
Урок 169. Літній календар свят	296
Урок 170. Виготовлення аплікації «Літо»	299
Урок 171. Пришивання гудзика	302
Урок 172. Літні ігри	306
Урок 173. Будь природі другом	309
Урок 174. Безпечний відпочинок	313
Урок 175. Узагальнення та систематизація знань учнів	316
Література та Інтернет-ресурси	319

ОРІЄНТОВНЕ КАЛЕНДАРНО-ТЕМАТИЧНЕ ПЛАНУВАННЯ

№ з/п	Тема уроку	Дата
Розділ 2. Природа взимку (продовження)		
81	Як утворюється лід на водоймах	
82	Ожеледиця, ожеледь	
83	Виготовлення новорічної прикраси «Ковзани»	
84	Хто такий споживач	
85	Реклама	
86	Сортування сміття	
87	Виготовлення сніговика за зразком чи власним задумом	
88	Як почувуються рослини взимку	
89	Виготовлення аплікації «Засніжені дерева»	
90	Як зимують комахи	
91	Як узимку живуть риби	
92	Як зимують птахи	
93	Проект «Птахам на допомогу»	
94	Як зимують звірі	
95	Які бувають потреби	
96	Мініпроект «Мої потреби»	
97	Юні кулінари (приготування бутербродів)	
98	Яка користь від знань	
99	Домашні улюбленці	
100	Чи завжди треба бути добрими	
101	Не будьмо байдужими	
102	Друзі	
103	Мініпроект «Правила дружби»	
104	Виготовлення листівки-сюрпризу	
105	Чи вмiє мiркувати комп'ютер	
106	Чого вчать помилки	
Розділ 3. Природа навесні		
107	Як упізнати весну	
108	Правила поведінки під час грози	
109	Де працюють «сонячні зайчики»	
110	Якою буває погода навесні	
111	Льодохід, повінь	
112	Як здійснити задумане	
113	Як стати заощадливим та підприємливим	
114	Виготовлення виробів для ярмарку	
115	Як стати винахідником	
116	Графічний редактор	
117	Як почувуються рослини навесні. Першоцвіти	
118	Як почувуються дерева навесні	
119	Виготовлення квітки крокусу	
120	Які комахи з'являються першими навесні	
121	Проект «Травневий хрущ: користь чи шкода?»	
122	Як змінюється життя у водоймах навесні	
123	Виготовлення жабки в техніці оригамі	
124	Як ухвалювати рішення	
125	Корисні звички	
126	Чи є у весни святковий календар	

№ з/п	Тема уроку	Дата
127	Свято Великодня	
128	Весняні свята	
129	Виготовлення серветки за зразком	
130	Як птахи зустрічають весну	
131	Мініпроект «Перелітні птахи»	
132	Природні та штучні звуки	
133	Чому птахи будують гнізда	
134	Виготовлення ластівки з паперу	
135	Як птахи доглядають пташенят	
136	Роль птахів у природі	
137	Хто потребує особистого простору	
138	Коло спілкування	
139	Які зміни в житті звірів навесні	
140	Весняні явища в житті звірів	
141	Чому потрібно дбати про довкілля	
142	Утилізація відходів	
143	Виготовлення моделі транспортного засобу з підручних матеріалів	
Розділ 4. Природа влітку		
144	Із чого починається літо	
145	Про що «говорить» веселка	
146	Літні місяці	
147	Яка шана книжкам	
148	Як виготовляють папір	
149	Акція «Лікуємо книжку»	
150	Які бувають форми земної поверхні	
151	Чи є в підземелля таємниці	
152	Практична робота. Ознайомлення з гірськими породами свого краю та їхніми властивостями	
153	Як утворюється ґрунт	
154	Формування ґрунту	
155	Виготовлення мишки за зразком	
156	З якої ягоди намисто	
157	Отруйні рослини	
158	Які турботи у тварин улітку	
159	Проект «Хто мешкає у старому пеньку»	
160	Створення макета старого пенька та його жителів	
161	Де мандрує електронний лист	
162	Браузери	
163	Інформація. Знак копірайту	
164	Чому природа потребує охорони	
165	Червона книга. Заповідники	
166	Проект «Книга скарг природи»	
167	Які наші завдання на літо	
168	Мандрівка Україною	
169	Літній календар свят	
170	Виготовлення аплікації «Літо»	
171	Пришивання гудзика	
172	Літні ігри	
173	Будь природі другом	
174	Безпечний відпочинок	
175	Узагальнення та систематизація знань учнів	

РОЗДІЛ 2. ПРИРОДА ВЗИМКУ (продовження)

УРОК 81. ЯК УТВОРЮЄТЬСЯ ЛІД НА ВОДОЙМАХ

Мета:

- **формування предметних компетентностей:** учити розпізнавати зимові явища в неживій природі; формувати дослідницькі вміння; дослідити особливості зміни стану води під час замерзання, властивості льоду; вивчити правила поведінки на льоду; розвивати творчі здібності учнів, спостережливість, мовлення; виховувати пізнавальний інтерес;
- **формування ключових компетентностей:** спілкування державною (і рідною у разі відмінності) мовами; уміння навчатися впродовж життя; компетентності в природничих науках і технологіях.

Обладнання: лід, тарілка, склянка, вода, фотографії, комп'ютер, відеоролик, презентація, картки.

Тип уроку: урок формування вмінь та навичок.

Освітні галузі: природнича, мовно-літературна.

Хід уроку

I. ВСТУПНА ЧАСТИНА

1. Організаційний момент

2. Актуалізація опорних знань

Сонечко купалося
У калюжі під вікном,

Але сьогодні цю калюжу
Затягнуло всю льодком.

— Про яке перетворення йдеться в загадці? Чому таке могло статися?

— А якщо вода замерзне, що вона утворює? (*Лід.*)

3. Повідомлення теми та мети уроку

— Сьогодні на уроці ви дізнаєтеся, як утворюється лід на водоймах.

II. ОСНОВНА ЧАСТИНА

1. Вивчення нового матеріалу

1) Обговорення в загальному колі.

— Де ви бачили лід, крім замерзлої водойми?

— Розгляньте малюнки. Розкажіть, що ви знаєте про лід.

2) Робота за підручником (с. 3).

Метод «Спрямоване читання»

Читаючи текст, учні шукають відповіді на поставлені запитання. Читають із зупинками, обговорюють прочитане.

— Що відбувається зі снігом, коли він потрапляє на поверхню води?

— Що далі відбувається зі снігом?

— Як утворюються крижини?

— За якої температури вода перетворюється на лід?

3) Дослідження-спостереження.

Дослід 1

Учитель кладе шматочок льоду на тарілку.

— Що відбувається з льодом, що знаходиться в теплій кімнаті?

Висновок. У теплій кімнаті лід тане.

Дослід 2

— Перекладіть один-два шматочки льоду з тарілки у склянку. Чи змінює вода у твердому стані свою форму?

Висновок. Шматочки льоду в склянці й на тарілці мають одну і ту саму форму.

Дослід 3

— Помістіть шматочки льоду в склянку з водою. Спостерігайте, чи тоне лід у воді чи плаває?
Висновок. Лід у воді не тоне. Він легший за воду.

Фізкультхвилинка

2. Самостійне застосування учнями знань у стандартних ситуаціях

1) Розповідь учителя з елементами бесіди.

— Спочатку лід з'являється на поверхні води.

Якби ставки, озера й ріки замерзли б із дна, а не навпаки, то багато що в нашому житті виглядало б інакше. Змінився б не тільки клімат Землі, а й зовсім зникли б деякі істоти, які живуть у воді!

— Як вода в ставку перетворюється на лід?

Коли повітря над ставком охолоджується, то охолоджує й верхній шар води. Верхні холодні шари води стають важчими, ніж теплі нижні шари, і вони опускаються вниз. Цей процес триває доти, поки температура всієї води ставка знизиться до $+4^{\circ}\text{C}$.

Цікаво, що вода, охолоджена до температури нижче $+4^{\circ}\text{C}$, стає легшою!

Отже, верхні шари води готові до замерзання. Коли температура залишається на рівні точки замерзання 0°C або опускається нижче, починають утворюватися дрібні кристалики.

Кожний такий кристал має шість променів. З'єднуючись, вони утворюють лід.

— Іноді лід прозорий, іноді — ні. Чому?

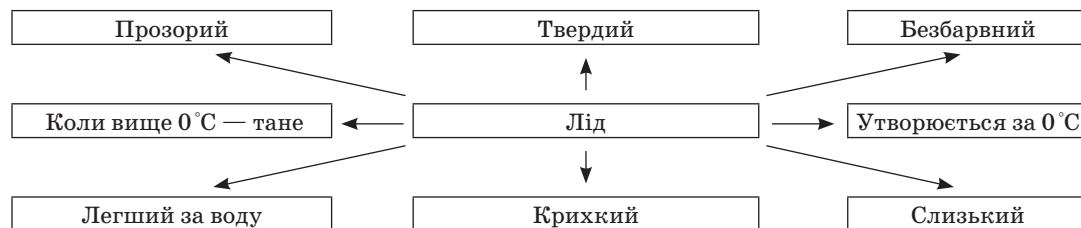
Справа в тому, що під час замерзання крапель води виділяються маленькі пухирці повітря. Вони прилипають до променів кристалів льоду. Чим більше утвориться таких кристаликів, тим більше пухирців повітря. Лід стає непрозорий.

— Коли лід прозорий?

Якщо вода під льодом рухається, повітряні пухирці збираються разом, тоді утворюється прозорий лід.

2) «Асоціативний куш».

— За власними спостереженнями пригадайте властивості льоду.

3) «Мозковий штурм».

— Де ще вам доводилося бачити лід, крім водойм?

Учні висловлюють свої думки. Учитель демонструє фотографії морського льоду, льодовиків, айсбергів, харчового льоду, бурульки, ожеледі, інею, візерунків на вікнах.

4) Перегляд мультфільму.

Учні переглядають та аналізують зміст мультфільму «Лунтик і його друзі. Лід» (<https://youtu.be/cgF8TftXVHA>).

5) Робота за презентацією.

Учні переглядають презентацію «Як утворюється лід на водоймах. Властивості льоду» (<https://multiurok.ru/files/priezientatsiia-ia-utvoriuiet-sia-lid-na-vodoimak.html>), дають відповіді на запитання із рубрики «Капустинка запитань».

6) Технологія «Мікрофон».

— Чи каталися ви взимку на ковзанах? Де це відбувалося?

— Припустіть, що може статися під час катання на замерзлій водоймі.

— Зробіть висновок, де безпечно кататися на ковзанах.

7) Робота в групах. Складання пам'ятки.

Учні обговорюють у групах правила поведінки на льоду, потім разом складають пам'ятку.

ПРАВИЛА ПОВЕДІНКИ НА ЛЬОДУ ПІД ЧАС КАТАННЯ НА КОВЗАНАХ, САНЧАТАХ

- Кататися можна тільки тоді, якщо лід на річці міцний.
- Не можна бити по льоду ногою, перевіряючи його на міцність. Адже лід може виявитися зовсім тонким і проломитися під ногами.
- Кататися на ковзанах можна лише в перевірених та обладнаних для цього місцях.
- Майданчики для забав повинні бути відгороджені яскравими стрічками, за якими перебувати людям категорично заборонено.
- Кататися можна тільки у місцях масового перебування людей.
- Не можна з'їжджати на санчатах із крутого берега на лід, адже він може провалитися.
- Обходьте місця, укриті товстим шаром снігу, оскільки під снігом лід завжди тонший.
- Якщо лід почав тріщати та з'явилися характерні тріщини, слід негайно повернутися на берег. Не бігти, відходити повільно, не робити різких рухів. Потрібно акуратно лягти на лід і перекотитися або відповзти в безпечне місце.

8) Робота за підручником (с. 5).

- Розгляньте малюнки, прокоментуйте дії дітей.
- Хто з них правильно обрав місце для катання на ковзанах?

Фізкультхвилинка

3. Творче перенесення знань і навичок у нові ситуації

1) Самостійна робота. Вправа «Додай слово».

1. Вода в морозилці (*що зробила?*) _____ і перетворилася на _____.
2. Рівень води _____, бо вода при замерзанні _____.
3. Лід у воді _____. Це відбувається тому, що він _____.

Висновок. Лід — це вода у твердому стані. Він безбарвний, прозорий, крихкий. Під час замерзання вода розширюється, перетворюється на лід. Лід легший за воду, тому не тоне.

2) Поетична хвилинка.

- Прочитайте вірш.

РІЧКА СХОВАЛАСЬ

Річка сховалась: є і нема —
Замурувала річку зима.
Там, де рибалки кидали сіть,
Можна сьогодні пішки ходити
І розглядати шуки на дні,
Наче крізь чисте скло у вікні.

Там, де латаття влітку цвіло,
В гості побігла стежка в село.
Ріжуть алмазом лід ковзани
Там, де гойдала хвиля човни.
Січень надворі, а для дітей
Тьохкає крига, мов соловей.

А. Качан

- Куди поділася річка?
- Чому по річці можна ходити пішки?
- Чому щук видно, ніби крізь скло?

III. ЗАКЛЮЧНА ЧАСТИНА

1. Рефлексія

- Що таке лід? Назвіть його властивості.
- За яких умов вода перетворюється на лід, а лід — на воду?
- Якби лід був важчий за воду, де б він знаходився у водоймі, що замерзає?
- Як би це відбилося на мешканцях водойм?
- Які правила поведінки на льоду під час катання на ковзанах ви запам'ятали?

2. Робота за підручником (с. 7)

Учні зачитують та аналізують висновок до теми уроку.

ДЛЯ ВЛАСНИХ НОТАТОК

УРОК 82. ОЖЕЛЕДИЦЯ, ОЖЕЛЕДЬ

Мета:

- **формування предметних компетентностей:** ознайомити учнів із зимовими явищами в неживій природі; учити розрізняти поняття «ожеледь», «ожеледиця»; розвивати спостережливість, уважність; виховувати бажання дослухатися до застережень, піклуватися про своє здоров'я;
- **формування ключових компетентностей:** спілкування державною (і рідною у разі відмінності) мовами; уміння навчатися впродовж життя; компетентності в природничих науках і технологіях.

Обладнання: комп'ютер, відеоролик, тематичні малюнки, плакати, ватмани, кольорові олівці, фломастери.

Тип уроку: урок формування вмій та навичок.

Освітні галузі: природнича, мовно-літературна.

Хід уроку

I. ВСТУПНА ЧАСТИНА

1. Організаційний момент

Привітайтеся:

— Добрий день!

Хай гарно розпочнеться новий день!

2. Актуалізація опорних знань

— Пригадаймо правила поведінки на льоду. (*Відповіді дітей.*)

— Щоб краще запам'ятати ці правила, перегляньмо відео.

Учні переглядають відео «Правила поведінки на льоду» (<https://youtu.be/E6btMLEKshk>).

3. Повідомлення теми та мети уроку

— Чи за будь-якої погоди взимку можна грати в ігри на свіжому повітрі? (*Відповіді дітей.*)

— Є природні явища, за яких небезпечно грати в зимові ігри.

— Чи здогадалися, про які зимові явища йдеться? (*Відповіді дітей.*)

II. ОСНОВНА ЧАСТИНА

1. Вивчення нового матеріалу

1) Вступна бесіда.

— Іноді взимку трапляється відлига. Як ви розумієте слово *відлига*? (*Відлига — тепла погода з таненням снігу, льоду.*)

— Так, іноді пригріє сонечко, з півдня налетить вітер і принесе відлигу. Сніг підтане, стане вологим, буде легко ліпитися. На дахах з'являться бурульки. (*Демонстрування ілюстрацій.*)

— А після відлиги буде мороз — і на снігу утворюється тверда кірочка — наст, на дорогах — ожеледиця. На деревах і дротах утворюється пухнаста снігова бахрома — паморозь, а на ґрунті та траві — іній. Напрочуд красивим стає все навкруги, особливо красиві дерева.

2) Дослідницький практикум.

— Чому виникають іній, паморозь?

— Припустіть, чому виникають бурульки. (*Міркування дітей.*)

— Сніг на схилі даху тане, тому що сонячні промені нагрівають його до температури вище нуля, а краплі води, що стікають біля краю даху, замерзають, тому що тут температура нижче нуля. Вода, що відтанула, стікає і краплями звисає з краю даху, утворюючи бурульки.

— Чим небезпечні бурульки?

— Як уберегтися від травмувань?

3) Довідкове бюро.

Для виникнення ожеледі потрібна зміна температури, оскільки при плюсових температурах вода не замерзне, а за постійних мінусових вода замерзає ще в повітрі, випадаючи у вигляді снігу та інею. Потрібні для виникнення ожеледі умови зазвичай бувають у разі зміни погоди (*похолодання*) за рахунок різниці між денною (*вище нуля*) та нічною (*нижче нуля*) температурою, при мінусових

температурах поряд з (чи на) незамерзлимими водоймами (замерзають зірвані вітром з поверхні води краплі).

Ожеледь завдає чималої шкоди, унаслідок неї значно погіршується зчеплення коліс транспорту з поверхнею доріг, що різко збільшує кількість аварій та змушує їздити з меншою швидкістю. Значної шкоди завдає ожеледь на морі — поєднання сильного вітру з морозом у незамерзломому морі призводить до обмерзання всього, на що падають краплі, товстим шаром криги, часом подібне може призвести навіть до перевертання суден, у яких один з бортів укритися товстим шаром льоду.

Синоптики користуються термінами *ожеледь* і *ожеледиця*. У їхній професійній мові ці слова називають різні атмосферні явища, процес утворення яких не однаковий.

В одному випадку *замерзають переохолоджені краплі* дрібною дощу або мряки при слабкому морозі. Деревя, будинки, земля вкриваються з навітряного боку шаром льоду. Це атмосферне явище синоптики називають *ожеледдю*.

В іншому випадку *замерзає вода* на охолодженій поверхні землі, коли після дощу або відлиги буде мороз. Дороги вкриваються шаром льоду. Таке атмосферне явище у синоптиків називається *ожеледицею*.

4) Мовна розминка.

Ожеледь
Вкриватися ожеледдю
Слабка ожеледь

Ожеледиця
Ожеледиця на дорогах
Братися ожеледицею

— Мовознавці радять розрізняти:

Ожеледь — кристали льоду або снігу, якими обростають стовбури й гілки дерев, дроти тощо: вкриватися ожеледдю, слабка ожеледь уранці.

Ожеледиця — тонкий шар льоду на поверхні землі: ожеледиця на дорогах, братися ожеледицею.

— Порівняйте подані визначення зі словничком у підручнику (с. 6).

Музична фізкультхвилинка

Діти виконують рухи під пісню «Падає сніжок» (<https://youtu.be/h20XWHHm0Ak>).

2. Самостійне застосування учнями знань у стандартних ситуаціях

1) Робота за підручником (с. 6).

— Як перевірити істинність (*правдивість*) фактів? (*Міркування дітей*.)

— Прокоментуйте способи перевірки (*на вибір*). (*Малюнки у підручнику*.)

2) Технологія «Акваріум».

Учитель пропонує одній із груп сісти в центрі класу. Подає команду розпочати обговорення питання «Яких застережень слід дотримувати під час ожеледиці?».

Наприкінці обговорення учні мають дійти спільного рішення за 3–5 хв.

Учитель ставить класу запитання:

— Чи погоджуєтеся ви з думкою групи?

ПАМ'ЯТКА «ЩО РОБИТИ ПРИ ОЖЕЛЕДИЦІ»

- Вибирати взуття з глибоким протектором на підшві.
- Ходити неквапливо, ноги розслабити в колінах.

- Не тримати руки в кишенях.
- Не перебігати проїжджу частину дороги.
- У разі падіння голову притиснути до грудей, а руки — до тулуба.
- Ходити тротуарами, посипаними піском або сіллю.
- Уникати будівель, на яких можуть бути бурульки.

3) Гра «Так чи ні?».

— Доповніть або спростуйте твердження (*підручник, с. 6*).

Фізкультхвилинка

3. Творче перенесення знань і навичок у нові ситуації

1) Літературна хвилинка.

Підготовлений учень читає оповідання Олега Буценка «Ожеледь».

Спочатку було тепло, а потім підмерзло. Дороги стали блискучими і слизькими. Бабуся сказала:

— Почалася ожеледь.

Я все-таки вийшов на вулицю. Дивлюсь: по дорозі біжить хлопчик. Він біг, біг і — бух! — простягнувся на льоду.

Вітер зірвав з нього шапку, і вона покотилася по дорозі. Я стояв біля воріт і голосно сміявся.

Хлопчик устав, сердито подивився на мене і кинувся наздоганяти свою шапку.

Я побіг за ним. Мені цікаво було дізнатися — дожене він її чи ні. Раптом я посковзнувся і з усього розмаху упав на лід.

Я дуже забив спину. І, знаєте, мені чомусь зовсім не було смішно. Нітрішечки.

Аналіз змісту

— Якою була погода?

— Що сталося з хлопчиком?

— Як повівся автор?

— Що з ним невдовзі сталося?

— Чому йому не було смішно?

— Кому можна поспівчувати? Чому?

— Яка небезпека та наслідки виникають під час ожеледиці?

2) Виготвлення плаката. Робота в групах.

— Чому взимку важливо дослухатися до застережень?

— Доповніть малюнковий перелік (*підручник, с. 5*) власними застереженнями.

— Виготуйте у групі плакат із застереженням та розмістіть його у відповідному місці.

III. ЗАКЛЮЧНА ЧАСТИНА. РЕФЛЕКСІЯ

Зворотний зв'язок

— Яка інформація про властивості льоду була для вас новою?

— Чим вона корисна?

— Про що цікаве ви дізналися?

ДЛЯ ВЛАСНИХ НОТАТОК

УРОК 83. ВИГОТОВЛЕННЯ НОВОРІЧНОЇ ПРИКРАСИ «КОВЗАНИ»

Мета:

- **формування предметних компетентностей:** закріплювати вміння виготовляти поетапно виріб за визначеною послідовністю, розмічати деталі за допомогою шаблонів; розвивати окомір, уміння виготовляти вироби з картону; виховувати естетичні почуття;
- **формування ключових компетентностей:** спілкування державною (і рідною у разі відмінності) мовами; уміння навчатися впродовж життя; компетентності в природничих науках і технологіях.

Обладнання: картон, ножиці, клей, серветки, прості олівці, шаблони ковзанів, матеріали для оздоблення, діркопробивач, аркуш паперу формату А1 синього кольору, паперові сніжки, малюнки, фігурки для настільного театру, комп'ютер, відеоролик.

Тип уроку: урок застосування знань, умінь і навичок.

Освітні галузі: технологічна, природнича, мовно-літературна, мистецька.

Хід уроку

I. ВСТУПНА ЧАСТИНА

1. Організаційний момент

2. Актуалізація опорних знань

- Чи допомагали ви дорослим прикрашати новорічну ялинку?
- Чим саме прикрашали?
- Які бувають новорічні іграшки?
- Чи можна виготовити іграшки власноруч?

3. Повідомлення теми та мети уроку

- Чи доводилося вам власноруч виготовляти ялинкові прикраси? Які саме?
- Пропоную виготовити сьогодні новорічну прикрасу «Ковзани».

II. ОСНОВНА ЧАСТИНА

1. Усвідомлення учнями змісту роботи та послідовності дій

1) Довідкове бюро.

Ялинкові прикраси — іграшки, кульки чи фігурки тварин, людей, предметів побуту, гостинці, якими прикрашають різдвяну ялинку. Першими ялинковими прикрасами були живі квіти, яблука, яйця, горіхи. Згодом додалися солодощі та різдвяні свічки.

За легендою, перша скляна ялинкова кулька була видута в Саксонії в XVI столітті через неврожай яблук, які тоді були головною прикрасою ялинок. На Русі перші ялинкові прикраси виготовляли із соломи, скалок, ганчір'я, кольорових стрічок, пізніше з паперу, текстури та фольги. Їх виробляли вже спеціальні тектурні майстерні.

2) Словникова робота.

Ковзани — це спортивний або прогулянковий інвентар, що є сукупністю черевиків та системи рухомих чи нерухомих лез, прикріплених до цих черевиків.

Ковзанами користуються для руху рівною твердою поверхнею льоду.

3) «Асоціативний куц».

- Якими бувають ковзани?

4) Рубрика «Як це працює».

Учні переглядають відео «Виробництво ковзанів» (https://24tv.ua/yak_vigotovlyayut_kovzani_n373191).

- Зі скількох деталей складається черевик для ковзанів? (54.)
- Що важливо для черевиків? (*Захист носка.*)
- Яким пресом скріплюють черевики? (*П'ятитонним.*)
- Як кріплять ковзани? (*Міцними шурупами.*)

5) Гра «Знайди пару».

Учитель роздає дітям малюнки із зображенням різних черевиків з ковзанами. Завдання: знайти пару.

Учні довільно рухаються класом, шукаючи пару.

2. Самостійне виконання учнями завдань під керівництвом учителя

1) Вправа «Майструємо!».

— Виготуйте новорічну прикрасу «Ковзани» за зразком чи власним задумом.

Матеріали: картон, серветки з малюнком, шаблони ковзанів, прості олівці, ножиці, клей, матеріали для оздоблення.

(Учитель роздає учням шаблони ковзанів.)

Послідовність виконання роботи

1. З картону виріжте ковзани.
2. Нанесіть клей ПВА на картон та наклейте серветку.
3. Обріжте зайву серветку.
4. Зробіть діркопробивачем отвори для стрічки чи шнурка.
5. Оздобте прикрасу за власним задумом.

2) Повторення правил техніки безпеки.

Учні по черзі називають правила безпечного користування ножицями.

3) Самостійна робота учнів над виготовленням виробу.

4) Презентація виробів.

5) Вправа «Поміркуйте».

- Де можна розмістити цю прикрасу?
- Коли можна кататися на ковзанах?
- Які є види спорту, пов'язані з ковзанами?
- Які риси характеру притаманні ковзанярарам?

Пальчикова гімнастика

3. Творчі вправи

1) Технологія «Крісло автора».

— Розкажіть про улюблену ялинкову прикрасу вашої родини.

2) Гра «Зимові слова». Технологія «Два — чотири — всі разом».

— Доберіть та назвіть «зимові» слова.

Учні індивідуально обмірковують можливі відповіді. Потім об'єднуються в пари, доповнюючи думки одне одного.

Далі діти в четвірках ухвалюють спільне рішення. Завершується робота обговоренням поставленого завдання з усім класом.

Наприклад: сніг, лід, мороз, сани, гірка, ковзани, каток, лижі, сніговик, ожеледь, ожеледиця, віхола, ковзанка, Новий рік, Різдво, ялинка, хоровод тощо.

3) Театралізована вистава.

Показ настільного театру за сюжетом «Безпечних казок» Л. Яковенко

КАЗКА «НА ЗИМОВОМУ СТАВКУ»

— Пішли на ковзанах кататися, — тягнув товариша Бровко, — лід на ставку вже товстий. Я сам бачив.

— Пішли, — погодився Мурчик. На ставку ще цікавіше, ніж на гірці. Бровко зібрав навколо себе малюків та запропонував пограти в хокей.

— Ура! Го-о-ол! — кричить цуценя, загнавши шайбу до воріт. Вовченятко-воротар засмучено виштовхнув її на поле.

— Допоможіть! Рятуйте! — почули малюки і з усієї сили помчали в дальній кінець ставка, де в ополонці тонуло мале зайченя.

— Знімай швидше шарф, — крикнуло цуценя Мурчику і кинуло один кінець зайченяті. Зайченя схопило тканину замерзлими лапками, а цуценя лягло на лід подалі від ополонки і почало обережно тягти за другий кінець.

— Ура! Витягли! — зраділи малюки і кинулися перевдягати зайченя: хто свого кожущка простягнув, хто рукавички. А вовченятко всадовило зайчика в свої санчата і щодуху помчало його до мами.

Обговорення

— Чи можна гратися поблизу ополонки?

— Як можна врятувати того, хто тоне взимку?

4) Поетична хвилинка.

— Послухайте вірш.

КОВЗАНИ-ПУСТУНИ

Є у мене ковзани,
Ковзани-пустуни.
Тільки ранок наступає —
Вже на вулиці вони.
Їм сподобавсь дуже лід —

Я ж спізнився на обід.
І мені сказала мама:
— Просто горе з ковзанами!
Отакі-то ковзани,
Ковзани-пустуни!

Грицько Бойко

— Чому хлопчик називає ковзани пустунами?

5) Вправа «Зимовий пейзаж» (колективна робота).

На стіні прикріплений великий аркуш паперу (*формату А1*) синього кольору. Учитель пропонує дітям підійти до столу і взяти «сніжку», а потім прикріпити її на аркуші. Коли всі діти прикріплять свої «сніжки», утвориться зимовий пейзаж.

III. ЗАКЛЮЧНА ЧАСТИНА. РЕФЛЕКСІЯ

1) Сенкан.

Ковзани.
Прогулянкові, нові.
Виготовляються, заточуються, радують.
Діти весело каталися на ковзанах.
Зимові розваги.

2) Вправа «Резюме».

Учитель пропонує учням підбити підсумки своєї діяльності на уроці, створивши резюме з використанням ключових фраз.

- Під час уроку мені вдалося...
- Найважливішим завданням для мене стало...
- У ході роботи в мене виникли почуття...
- Мене зацікавили питання...
- Мені забракло наступних знань та вмінь...
- У цих питаннях я б хотів (*хотіла*) розібратися докладніше...

ДЛЯ ВЛАСНИХ НОТАТОК

УРОК 84. ХТО ТАКИЙ СПОЖИВАЧ

Мета:

- **формування предметних компетентностей:** ознайомити учнів із поняттям «споживач»; формувати та розвивати навички моделювання ситуацій придбання товару чи замовлення послуги; виховувати в учнів культуру споживача;
- **формування ключових компетентностей:** спілкування державною (і рідною у разі відмінності) мовами; уміння навчатися впродовж життя; соціальні та громадянські компетентності; загальнокультурна грамотність.

Обладнання: пам'ятка, етикетки, упаковки товарів, тематичні малюнки, картки зі словами, картки з назвами відділів магазину, папір, кольорові олівці, паперова капуста.

Тип уроку: урок засвоєння нових знань.

Освітні галузі: мовно-літературна, соціальна і здоров'язбережувальна.

Хід уроку

I. ВСТУПНА ЧАСТИНА

1. Організаційний момент

Біля парти станемо чемно —
Пролине час хай недаремно.
Будемо уважні і старанні всі,
Сядемо рівненько на місця свої.

2. Актуалізація опорних знань

Вправа «Банани»

— Вам і вашим близьким, мабуть, постійно доводиться купувати продукти харчування та інші речі в магазині чи на ринку, здавати одяг чи взуття для лагодження, користуватися водою, електроенергією, домашнім телефоном, їздити громадським транспортом, відвідувати театри чи концерти, відпочивати по путівках, користуватися послугами перукарні тощо.

- Хто виробляє товари?
- Де ви їх купляете?
- Ким ви є? (*Споживачами.*)

Учитель зашифрує ключове слово уроку фразою «Без купця товар сирота». Дає учням завдання знайти і закреслити фразу, аби отримати ключове слово уроку.

Безпокупщицятоварвасирочіта. (*Споживачі.*)

3. Повідомлення теми та мети уроку

— Отже, сьогодні ми дізнаємося, хто такий споживач.

II. ОСНОВНА ЧАСТИНА

1. Вивчення нового матеріалу

1) *Словникова робота.*

Споживач — це окрема особа, підприємство або навіть держава, яка має матеріальні та духовні потреби, а також можливості для їхнього задоволення (*тобто засоби для придбання товарів та послуг*).

— Прочитайте та порівняйте визначення у підручнику (с. 8).

Висновок. Усі ми є споживачами!

2) *Вправа «Раціональний споживач».*

— Людські потреби можуть бути безмежними (*хто б не хотів мати мільйон цукерок?*), проте ресурсів для їхнього задоволення недостатньо.

Тому кожен споживач повинен стати раціональним споживачем у разі задоволення своїх потреб.

Раціональний споживач витрачає гроші лише на ті речі, що йому дійсно необхідні, та які приносять йому найбільшу користь.

Завдання (виконується учнями індивідуально)

— Які витрати зробили ви та ваші родини за останній тиждень? Розподіліть їх на дві групи:

- першочергові потреби;
- другорядні потреби.

Зробіть висновок, наскільки раціональним споживачем ви є. Чому? (*Охочі коментують виконане завдання.*)

3) Робота з пам'яткою.

Перш ніж оплачувати обраний товар чи послугу, перевірте:

- відповідність названої продавцем ціни зазначеній у ціннику;
- якщо товар штучний — чи не пошкоджена упаковка і чи дійсно в ній той товар, за який ви сплачуєте гроші; комплектність товару; наявність документації; попросіть у продавця продемонструвати, як працює товар і як ним користуватися;
- якщо товар ваговий — чи правильно працюють ваги;
- наявність необхідної інформації на упаковці та у супроводжувальній документації. Слід детально ознайомитися з цією інформацією, перш за все — з терміном придатності, гарантійними зобов'язаннями виробника тощо.

Руханка «Що я бачу»

Ведучий учень вигукує: «Кругле!». Учні повинні підбігти до круглого предмета. Далі можна називати інші ознаки предметів, до яких слід підбігти.

Наприклад:

- прямокутне;
- дерев'яне;
- металеве;
- певного кольору тощо.

2. Самостійне застосування учнями знань у стандартних ситуаціях

1) Робота за підручником (с. 8).

— Прочитайте у підручнику та обговоріть у парах, яку інформацію зазначено на упаковці товару.

2) Практична робота.

Учитель роздає учням етикетки чи упаковки товарів, пропонуючи їм по черзі прочитати чи пояснити різні види інформації, зазначені на них. Визначену інформацію фіксують на дошці. У ході виконання завдання вчитель пояснює учням незрозумілі символи, позначки, скорочення тощо.

Словничок

Термін придатності — термін, установлений виробником товару, протягом якого різні показники товару в разі дотримання відповідних умов зберігання повинні відповідати вимогам нормативних документів.

Висновок. На упаковках та етикетках міститься важлива інформація про товар.

3) Вправа «Міркуємо».

- Чому важливо, щоб упаковка продуктів харчування була непошкодженою?
- Навіщо зазначають термін придатності продукту?

4) Робота за малюнками (с. 8).

- Розгляньте малюнки товарів. Які з них мають короткий термін придатності?
- Які — тривалий?

5) Рольова гра «Покупець — продавець».

Учитель пропонує учням поміркувати, що слід зробити перед тим, як купити товар чи замовити послугу.

Орієнтовні варіанти відповідей учнів:

- Вивчити товар.
- Подивитися на ціну.
- Дізнатися про термін придатності.
- За необхідності прочитати інструкцію.
- Знати термін гарантії.

Для чіткого з'ясування цих питань педагог пропонує провести рольову гру та об'єднує учнів у 5 груп. У кожній групі обирають «покупця», «продавця», «спостерігачів». Групи отримують завдання: проаналізувати дані на упаковках.

Поки групи готуються і виконують завдання, вчитель здійснює поточний контроль і надає допомогу. Після того, як групи закінчать роботу, педагог пропонує кожній з них прокоментувати свої рекомендації.

6) Вправа «Продовж перелік».

— Послухайте вірш, назвіть, коли ми є споживачами. Продовжте цей перелік.

Пам'ятай! З'їв цукерку чи калач —
Ти вже, друже, споживач,
І в енергоносіїв безліч є споживачів.
Телевізор ми вмикаємо — електрострум споживаємо.
Заправляєм бак машини — споживаємо бензин ми.

7) Динамічна вправа «Знайди свій відділ».

Учні по черзі витягують картки зі словами (*назви товарів*), читають їх і приєднуються в групу (*відділ магазину*), з якою пов'язані ці слова: крупа, лимонад, сир, печиво, сардельки, хліб, ковбаса, сік, сосиски, молоко, булка, мінеральна вода, сметана, балик, вафлі, кока-кола, кефір тощо. (*Картки — назви відділів магазину — розміщено у різних частинах класу.*)

Групи для об'єднання:

- хлібобулочні вироби;
- напої;
- молочні вироби;
- м'ясний відділ.

Пальчикова гімнастика «Сніжки»

Раз, два, три, чотири —

Ми сніжок зліпили.

Він кругленький і гладенький,

Але зовсім несмачненький.

Раз — підкинем,

Два — підкинем,

Три — спіймаєм

І зламаєм.

(*Рахують пальчики, починаючи з великого.*)

(*«Ліплять», змінюють положення долоньок.*)

(*Показують коло, гладять свої долоньки.*)

(*Погрожують пальчиком.*)

(*Дивляться вгору.*)

(*«Підкидають» уявну сніжку.*)

(*Присідають, ловлять уявну сніжку.*)

(*Тупотять ногами.*)

3. Творче перенесення знань і навичок у нові ситуації

1) Вправа «Порівняй!».

— Яка відмінність між упаковкою та етикеткою? (*Відповіді дітей.*)

— Прочитайте визначення у підручнику (с. 10).

Висновок. Упаковка та етикетка можуть містити інформацію про назву товару, виробника, дату виробництва, термін придатності, умови зберігання тощо.

2) Робота в парах.

— Обговоріть у парах, чи купували ви щось самостійно. (*Охочі розповідають про свої покупки.*)

3) Рольова гра «У магазині».

— Змодельуйте купівлю товарів у магазині чи на ринку.

— Розіграйте у ролях ситуацію, коли ви виявили продукт із закінченим терміном придатності.

4) Технологія «Акваріум».

Учитель пропонує одній із груп сісти в центрі класу. Подає команду розпочати обговорення прав споживачів.

Наприкінці обговорення учні мають дійти спільного рішення за 3–5 хв.

ПРАВА СПОЖИВАЧІВ

- Право на вільний вибір товару (*роботи, послуги*).
- Право на гарантований рівень споживання.

УРОК 85. РЕКЛАМА

Мета:

- **формування предметних компетентностей:** ознайомити учнів із поняттями «реклама», «види реклами»; формувати розуміння місця реклами в суспільстві; розвивати увагу, творчі здібності, уміння міркувати; виховувати свідомого споживача, який зважено ставиться до рекламних пропозицій;
- **формування ключових компетентностей:** спілкування державною (і рідною у разі відмінності) мовами; уміння навчатися впродовж життя; соціальні та громадянські компетентності; загальнокультурна грамотність.

Обладнання: комп'ютер, відеоролик, розмальовки, кольорові олівці, смайлики.

Тип уроку: урок формування вмій та навичок.

Освітні галузі: мовно-літературна, соціальна і здоров'язбережувальна, мистецька.

Хід уроку

I. ВСТУПНА ЧАСТИНА

1. Організаційний момент

2. Актуалізація опорних знань

«Мозковий штурм»

- Що таке реклама?
- Що вам відомо про неї?

3. Повідомлення теми та мети уроку

— Тема нашого уроку — «Реклама». Ви дізнаєтесь основні вимоги до реклами, її види, зрозумієте місце реклами в суспільстві та навчитеся самі рекламувати товари.

II. ОСНОВНА ЧАСТИНА

1. Вивчення нового матеріалу

1) Робота в групах.

Учитель об'єднує дітей у три групи. Кожній групі пропонує записати назви продуктів у два стовпчики: 1 — які часто рекламують; 2 — які рідко або ніколи не рекламують.

— Чому ці продукти не потребують реклами? (*Бо вони корисні, люди й так їх купують.*)

— Навіщо рекламують продукти першої групи? (*Щоб їх більше купували.*)

Висновок. Мета реклами — продати товар. Корисне не потребує реклами.

2) Робота за підручником (с. 9)

— Виробники товарів та послуг привертають увагу до своєї продукції рекламою.

Словничок

Учні в парах зачитують пояснення слова «реклама», аналізують зміст.

3) Вправа «Шкода та користь».

Учні в парах обирають до кожної групи (*Шкідлива реклама. Корисна реклама*) відповідний товар. Пояснюють свій вибір.

Висновок. Реклама — найдієвіший спосіб впливу на покупців. Вона може бути корисною і шкідливою.

4) Рольова гра «Рекламна агенція».

— Пограймо у гру «Рекламна агенція». Вам потрібно розфарбувати розмальовки, упізнати намальований предмет та прорекламувати так, щоб ми захотіли його придбати.

Фізкультхвилинка

2. Самостійне застосування учнями знань у стандартних ситуаціях

1) Складання «Кластера».

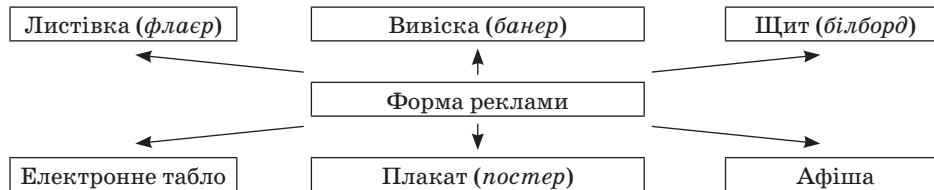
I група. Як поширюється реклама?

II група. Яким має бути повідомлення?

III група. Якою може бути форма реклами?

2) Словникова робота.

— Прочитайте та запам'ятайте значення слів *банер*, *флаєр*, *білборд*.

3) Довідкове бюро.

- Перші рекламні повідомлення з'явилися ще за часів Стародавнього Єгипту. Археологи виявили папірус, залишений господарем якогось раба. Документ розхвалював фізичну витривалість, відмінне здоров'я та інші якості невольника, щоб для нього швидше знайшовся покупець.
- Перші «рекламщики» з'явилися пізніше — в епоху Древньої Греції. Вже тоді міськими вулицями і площами ходили глашатаї, зазивали народ піснями, спонукаючи купити що-небудь або скористатися певною послугою.
- Перші близькі до сучасних рекламні оголошення народилися в Стародавньому Римі. Їх писали просто на стінах будинків. Переходячи від хати до хати, містяни могли дізнатися про місце і час гладіаторських боїв, про продаж невольників, свійської худоби і будь-яких товарів.

4) Практична робота.

— Створіть рекламу продукту, товару чи своєї школи (на вибір).

5) Перегляд відеоролика.

Діти переглядають соціальну рекламу «Сірники дітям не іграшка» (<https://youtu.be/9w-GsVvKLP4>), аналізують зміст.

6) Гра «Склади логічний ланцюжок».

У кожної дитини на парті — конверт із завданням: скласти логічний ланцюжок (що з чого утворилося) і коротко пояснити.

Наприклад: насіння — яблуна — яблука — повидло — пироги тощо.

7) Словесна гра «Що з цим можна зробити?».

Папір — різати, клеїти...

Дерево — рубати, пиляти...

Залізо — клепати, згинати...

8) Вправа-гра «Рекламна агенція».

Діти вибирають розмальовки з фруктами, квітами.

Завдання: домалювати рекламний елемент (бочечку з медом, соки в різній тарі, букети тощо).

Фізкультхвилинка

3. Творче перенесення знань і навичок у нові ситуації

1) Тестування.

— Підсумовуючи все сказане про рекламу, визначте позитивний і негативний вплив реклами.

У кожної пари на парті є смайлик.

— Прочитайте напис на ньому і визначте — це позитивний чи негативний вплив реклами. Дома-люйте емоцію своєму смайлику.

Привчає до споживання непотрібних продуктів (*рекламування продуктів харчування, проти-показаних дітям: чіпси, газовані напої, жуйка тощо*).

Впливає на відносини в сім'ї (*конфлікти в сім'ї, образи, якщо дитині щось не купили з ре-клами*).

Залучення населення до здорового способу життя, милосердя (*соціальна реклама — реклама благодійних фондів та акцій*).

Пропонує прості методи розв'язання проблеми, що негативно позначаються на здоров'ї (*немає часу на обід — печиво «Тук», макарони швидкого приготування — «Мівіна»*).

Миготливі картинки реклами негативно впливають на зоровий апарат, здоров'я в цілому (*на очі, на роботу серця, мозок*), а часта зміна зображення послаблює увагу.

Допомогає бути обізнаним щодо появи нових товарів. Допомогає дізнатися багато нового (*чи-стити зуби двічі на день, регулярно відвідувати стоматолога тощо*).

— Зробімо висновок. Чого більше — позитивного чи негативного — має реклама?

Висновок. Слід навчитися вибирати товар не за рекламою, а за його необхідністю і користю.

2) Робота над прислів'ями.

— Які прислів'я про рекламу товару ви знаєте?

Наприклад:

- Торгуй правдою, більше баришів буде.
- Чого не любиш, того не купиш.
- Хороший товар сам себе хвалить.
- Не похвалиш товару — не продаси.

III. ЗАКЛЮЧНА ЧАСТИНА

1. Рефлексія

— Яка мета реклами? (*Донести інформацію від рекламодавця та привернути увагу покупців, глядачів, замовників*.)

— Ваше ставлення до реклами?

— Чи довіряєте ви рекламі?

— Який товар ви придбали завдяки рекламі?

— Як ви вважаєте, чи завжди реклама пропонує корисні товари?

— Чи завжди можна довіряти рекламі?

— Чи впливає реклама на ухвалення рішень і поведінку людини? Як саме?

2. Гра «Тільки одна хвилина»

Кожен з учасників повинен за хвилину виголосити «промову» на задану тему: «Реклама — спосіб поширення інформації», «Корисна реклама», «Шкідлива реклама», «Способи поширення реклами». Гравцям дозволено фантазувати, головне — щоб вони не відхилялися від теми, не розмірковували довго і не повторювалися.

Учасники можуть самі придумувати теми або витягувати картки з темами. Після кожного імпро-візованого виступу інші учасники можуть прокоментувати його. Переможцем стає той, хто виголо-сить, на думку ведучого або журі, кращу промову.

ДЛЯ ВЛАСНИХ НОТАТОК

УРОК 86. СОРТУВАННЯ СМІТТЯ

Мета:

- **формування предметних компетентностей:** ознайомити учнів зі значенням для довкілля сортування сміття, з безпосередньою участю дітей у збереженні довкілля; закріплювати вміння дотримувати правил ощадливого використання природних ресурсів; привернути увагу до актуальної екологічної проблеми сучасності — засміченості; з'ясувати, як погана екологія впливає на здоров'я людини; знайти шляхи подолання проблеми; розвивати основи екологічної поведінки; виховувати дбайливе ставлення до навколишнього середовища, охайність;
- **формування ключових компетентностей:** спілкування державною (і рідною у разі відмінності) мовами; уміння навчатися впродовж життя; соціальні та громадянські компетентності; екологічна грамотність і здорове життя.

Обладнання: «Галаявина очікувань», комп'ютер, відеогра, аудіозапис, дидактичний набір «Сортування сміття», цеглинки LEGO, кошик з різними предметами.

Тип уроку: урок формування вмінь та навичок.

Форма проведення: тренінг.

Освітні галузі: мовно-літературна, соціальна і здоров'язбережувальна.

Хід уроку

I. ВСТУПНА ЧАСТИНА

1. Привітання. Вправа «Якби я був...»

Мета: самопізнання, розвиток креативності.

— Продовжте фразу «Якби я був/була клумбою (*парком, річкою...*), то був би/ була б...» та поясніть чому.

2. Повідомлення теми тренінгу

— Сьогодні ми будемо говорити про сортування сміття. Останнім часом проблема засмічення планети дуже загострилась. Людина своїм необдуманим ставленням до природи, її багатств, поставила себе на межу екологічної катастрофи.

Метою нашого сьогоднішнього заняття буде розширення та поглиблення знань про екологію, екологічні проблеми України та світу; з'ясування значення сортування сміття, безпосередньої участі дітей у збереженні довкілля.

3. Вправа «Очікування»

— Чого ви очікуєте від сьогоднішнього уроку?

Напишіть на аркушах свої очікування і прикріпіть стікери внизу нашої «Галаявини очікувань».

- Я хочу дізнатися...
- Я хочу навчитися...

4. Повторення правил тренінгу

- Цінування часу (*говорити коротко*).
- Увічливість.
- Позитивність.
- Говорити від свого імені.
- Правило добровільної активності.
- Правило «підведеної руки».
- Зворотний зв'язок.

II. ОСНОВНА ЧАСТИНА

1. Інформаційне повідомлення

— Очевидно, що підвищення якості життя пропорційне збільшенню кількості відходів, що продукує людство. Статистика свідчить, що звичайна сім'я викидає щоденно в середньому 5 кг сміття. Звичайне сміття оточує нас скрізь: воно під ногами, в лісі, в кущах, в річках, морях, під вікнами

багатоповерхівок. Воно стало атрибутом нашого життя. Екологи називають проблему засміченості екологічною катастрофою. Якщо не змінити цю ситуацію, незабаром сміття поглине нас, нашу цивілізацію.

2. «Мозковий штурм»

— Що таке сміття? Чим воно загрожує здоров'ю людей?

Діти записують свої ідеї на дошці у два стовпчики.

Наприклад:

Сміття	Загрози
Поліетилен, пластмаса, скло, будівельні відходи, залишки їжі, метали, деревина, дрібне побутове сміття, папір, непотрібні речі.	Сморід — хвороби дихальних шляхів, астма, алергія, отруєння, хвороби печінки. Виділення хімічних речовин — отруєння, хвороби печінки, нирок, очей, рак. Забруднення водойм — не можна купатися, отруєння, хвороби шкіри, мор риби, лептоспіроз.

Висновок. Значна кількість відходів призводить не лише до засміченості, але й до хвороб людей.

3. Технологія «Акваріум»

Учитель пропонує одній із груп сісти в центрі класу. Подає команду розпочати обговорення пропозицій щодо зменшення кількості сміття.

Наприкінці обговорення учні мають дійти спільного рішення за 3–5 хв.

— Що робити, аби зменшити кількість сміття?

1. Упровадити обов'язкову систему роздільного збирання й сортування сміття («Разом — сміття, по одному — цінна сировина».)
2. Створення заводів із перероблення сміття.
3. Створення сучасних очисних систем для стічних вод на підприємствах.
4. Використання нової техніки.
5. Створення екологічно чистих технологій перероблення та знешкодження.
6. Штраф за викидання сміття.
7. Друге життя непотрібних речей.
8. Організація суботників.
9. Креативні ємності для сміття.
10. Агітаційна робота.

Учитель ставить класу запитання:

— Чи погоджуєтеся ви з думкою групи?

Фізкультхвилинка

До сонечка ми руки підняли,
Потім в різні сторони розвели.
Потім ставим ніженьку на каблук.
І отак притупнемо: тук та тук.
А тепер за руки ми всі взялись
І по колу весело враз пройшлись.
Славим світло сонечка, славим дня,
Хай здоров'я діточок наповня.

4. Робота в групах

- Обговоріть у групах, що зазвичай потрапляє у смітник у вас удома. Що — у школі?
- Чому для збереження довкілля важливо сортувати сміття?
- Чи користується ваша родина контейнерами для сортованого сміття?

5. Робота за підручником (с. 11)

1) Робота за малюнками.

— Розгляньте малюнки. На які групи сортують сміття у контейнери? (*Харчові відходи, папір, пластик, скло, метал.*)

2) Робота з цеглинками LEGO.

— Покладіть перед собою цеглинки LEGO. Я називатиму приклади побутових відходів, ви будете сигналізувати цеглинками, у який контейнер ви їх покладете.

Наприклад:

Жовта цеглинка — пластик;

оранжева цеглинка — папір;

зелена цеглинка — скло;

блакитна цеглинка — метал;

синя цеглинка — харчові відходи.

— Яка цеглинка у нас залишилася? (*Червона.*)

— Якщо для предмета, що я назву, ви придумали вторинне використання, підніміть червону цеглинку та назвіть свою ідею.

3) Математична хвилинка.

— Що із цього переліку відходів зникає раніше?

— Що знаходиться на звалищах найдовше?

Учні розглядають таблицю термінів розкладання відходів, складають задачі на порівняння.

Терміни розкладання деяких матеріалів / відходів	
Харчові відходи	1 місяць
Листя, насіння, гілки	3–4 місяці
Газетний папір і картон	Від 3 місяців до 1 року
Сigaretний фільтр	3 роки
Офісний папір	2–3 роки
Дерев'яні дошки	10 років
Старе взуття	10 років
Деталі із заліза	20 років
Жувальна гумка	30 років
Автоаккумулятори	100 років
Уламки цегли та бетону	100 років
Пакети з поліетилену	100–200 років
Фольга	Понад 100 років
Електричні батарейки	110 років
Гумові покришки	120–140 років
Пляшки з пластику	180–200 років
Одноразові підгузки для дітей	300–500 років
Консервні бляшанки з алюмінію	500 років
Скляні вироби	Понад 1000 років

Висновок. Ще мало в яких містах України налагоджено централізовану систему збирання і перероблення посорттованих відходів. Слід починати з першого етапу цієї індустрії, тобто саме із сортування відходів. Якщо лежатиме окрема купка із пластиковими банками, інша — з алюмінієвими, ще одна — з органічними відходами, тоді значно легше знайти охочого його переробляти на щось корисне. Розпочнімо зі свого дому!

6. Гра онлайн

Учні грають у гру «Сортування сміття онлайн» (*англійською мовою*) (<http://www.game-game.com.ua/186487/>).

Мета: разом із персонажами навчитися сортувати сміття за кольором, формою, видом і призначенням; закріпити знання з англійської мови.

Опис гри. Мати такого розумного kota-всезнайку, як у героїв гри Sorta-ma-gogo Ніка і Саллі — це велике везіння. Хатній вихованець у чудовому високому капелюсі-циліндрі став для дітей справжнім наставником і вчителем. З таким котом і нянька не потрібна. Компанія збирається в зоопарк. Ви можете долучитися до них, щоб відпочити, повеселитися і навчитися чогось корисного. У парку герої зустріли барана, який стояв перед трьома сміттєвими баками і не знав, куди йому викинути обгортку

від цукерки. Діти разом із персонажами навчаться сортувати сміття за кольором, формою, видом і призначенням. Гра вимагає застосування логічного мислення.

Музична фізкультхвилинка «Веселінка» (<https://youtu.be/OXZey9Upjfg>)

7. Вправа «Перевтілення»

— У мене на столі є кошик, у якому зібрано предмети, що припинили бути потрібними, тобто вони перетворились на сміття та їх збираються викинути.

Пофантазуйте: «Якби я був/була..., я хотів би/хотіла б, щоб з мене зробили...». Кожен предмет у світі не хоче стати непотрібним сміттям, а хоче довго бути корисним. *(Діти висловлюють свої ідеї.)*

— Чи легко вам було почуватися непотрібним?

— Як ви знайшли застосування предмету: самостійно чи радилися?

8. Обговорення у загальному колі

— Щоб змінити свої звички щодо сміття, можна діяти за таким планом. *(Учні у загальному колі складають план дій.)*

План дій

1. Сортування сміття для подальшої переробки.
2. Вторинне використання паперу.
3. Компостування листя, харчових відходів.
4. Сумки для покупок замість пластикових пакетів.
5. Ремонт речей.
6. Нове життя старих речей.
7. Допомога своїй громаді.

III. ЗАКЛЮЧНА ЧАСТИНА. РЕФЛЕКСІЯ

1. Вправа «Фантазування»

— Закінчіть речення: «Якби я був міністром екології, я б...».

Висновок. Головне правило, якого ми мусимо дотримувати, — не шкодити природі. Адже природа дає нам красу, радість, здоров'я.

2. Рубрика «Чи знаєте ви?..»

Учні читають повідомлення про те, як вторинне використання матеріалу з бляшанки економить енергію.

3. Вправа «Мікрофон»

— Що я робитиму, аби світ навколо став чистішим? *(Передають з рук у руки глобус.)*

4. Вправа «Очікування»

— Чи справдилися ваші очікування? *(Відповіді дітей.)*

— Якщо так, прикріпіть квіточку на «Галявину очікувань», що символізує життя на Землі, позитив, здатність творити прекрасне, здатність бути господарями та завадити засмітити планету, своє життя, свої думки.

ДЛЯ ВЛАСНИХ НОТАТОК

УРОК 87. ВИГОТОВЛЕННЯ СНІГОВИКА ЗА ЗРАЗКОМ ЧИ ВЛАСНИМ ЗАДУМОМ

Мета:

- **формування предметних компетентностей:** закріплювати вміння та навички роботи з папером; розвивати образне мислення, уяву, винахідливість; виховувати охайність, самостійність, естетичні почуття;
- **формування ключових компетентностей:** спілкування державною (і рідною у разі відмінності) мовами; уміння навчатися впродовж життя; компетентності в природничих науках і технологіях; загальнокультурна грамотність.

Обладнання: рулони від паперових рушників, прості олівці, чорні фломастери, кольоровий папір, папір для квілінгу, декоративні очка, сухі гілочки, двосторонній скотч, ножиці, клей, матеріали для оздоблення, комп'ютер, відеоролик.

Тип уроку: урок застосування знань, умінь і навичок.

Освітні галузі: технологічна, природнича, мовно-літературна, мистецька.

Хід уроку

I. ВСТУПНА ЧАСТИНА

1. Організаційний момент

Придумуй, пробуй і відповідай!
Розум, фантазію підключай!
Активним і кмітливим будь,
І про уважність не забудь!

2. Актуалізація опорних знань

— Які улюблені зимові розваги дітей ви знаєте? (*Катання на лижах, санчатах, ковзанах, ліплення сніговика, гра у сніжки тощо.*)

— Чи доводилося вам ліпити сніговика?

— З яких частин складається його фігура?

3. Повідомлення теми та мети уроку

— Сьогодні ви виготовите сніговика, не виходячи з класу.

— Як це можна зробити? (*Міркування дітей.*)

II. ОСНОВНА ЧАСТИНА

1. Осмислення змісту й послідовності застосування способів виконання дій

1) Вступна бесіда.

— Відгадайте загадку.

- На голову тітка біла
Казанок, погляньте, вділа.
Із мітлою в ранню пору
Стоїть собі серед двору.
Запитайте тітку, діти,
В чому буде борщ варити. (*Снігова баба.*)

— Як ще називають снігову бабу? (*Сніговик.*)

— Сніговик є традиційною сніжною скульптурою, що вважається одним з головних символів зими. Коли починаються снігопади, такі фігурки з'являються майже в кожному дворі, особливо там, де є діти. Снігова баба, або сніговик — це скульптура зі снігу, яку створюють діти у всіх дворах країни, щойно випадає сніг. Зазвичай сніговик складається з трьох частин: найбільший сніговий ком — це живіт, трохи менше — це груди, а третій ком — це голова. Руки — це палиці, ніс — це морква. Прикрашати сніговиків прийнято шарфиком, іноді навіть рукавицями, які надягають по верх палиць.

Чому б не спробувати виготовити милі фігурки з підручних засобів, що прикрашатимуть будинок напередодні новорічних свят? Фігурку сніговика можна виготовити з безлічі підручних матеріалів.

2) Вправа «Павутинка».

— З чого можна виготовити сніговика?

Фізкультхвилинка

Учитель промовляє текст, а діти повторюють за ним тільки рухи.

Ми зліпили сніжний ком...
Буде ком сніговиком!
Зверху ми поставим два.
Самий верхній — голова.
Ніс — морквинка,
Рот маленький,
Очі — вуглики кругленькі.
Подаруєм йому лижі,
Щоб у ліс скоріш доїхав.

2. Організація самостійної практичної діяльності учнів

1) Підготовка робочих місць.

Перш ніж узятися за виготовлення виробу, варто підготувати все необхідне для роботи: рулони від паперових рушників, прості олівці, чорні фломастери, папір, скотч, декоративні очка, ножиці, клей.

2) Вступний інструктаж.

Повторення правил користування ножицями та клеєм.

3) Послідовність виконання роботи (підручник, с. 12).

1. Підготуйте рулон від паперових рушників — це буде основа сніговика.
2. З паперу чорного кольору виріжте три кружечки та приклейте їх на основу спереду.
3. З паперу помаранчевого кольору сформуєте ніс для сніговика.
4. Наклейте ніс та декоративні очка на основу.
5. Підготуйте гілочки — це будуть руки та чубчик. Прикріпіть їх двостороннім скотчем до задньої частини сніговика.
6. Намалюйте сніговику брови та рот.

4) Самостійна робота учнів.

Користуючись малюнком у підручнику (с. 12), виготовте сніговика за зразком чи власним задумом.

Зразки виготовлення сніговика

ПРУЖИНЯЧИЙ СНІГОВИК ІЗ ПАПЕРУ

Матеріали: два аркуші білого паперу, папір червоного кольору, чорний маркер, клей, ножиці; матеріали для оздоблення (*паперові формочки для кексу, блискітки, гудзики*).

Послідовність роботи

1. Розріжте папір на смуги різної довжини (*наприклад, один аркуш паперу розріжте поперек, а інший — завдовжки*).
2. Зберіть смужки в кульку, зафіксувавши її клеєм.
3. Намалюйте або приклейте всі деталі: очі, ніс, гудзики.
4. Виріжте довгу смужку червоного паперу і зробіть шарф. (*Можна використати паперову формочку для кексу як капелюх.*)

5. Щоб сніговик міг стояти, приклейте до його нижньої частини монету або невеликий камінчик.
(Якщо зробити безліч таких виробів і навішати їх на стрічку, то утвориться гарна новорічна гірлянда.)

СНІГОВИК ІЗ ПАПЕРУ

Матеріали: папір білого кольору (для квілінгу), синій — для шапочки і шарфа, червоний — для носа; чорні намистини для очей.

Послідовність роботи

1. Зі смуг паперу зробіть три «кулі» різного розміру.
Для цього просто скрутіть смуги паперу в роли, промащуючи їх між собою клеєм.
2. Готові кулі з'єднайте між собою, на рол-голову приклейте очі-намистини і ніс.
3. Робимо шапку: аналогічно, як і кулі для тіла, скрутіть рол із синього паперу, а потім вигніть його пальцем, надаючи форму шапки.
4. Візьміть яскраву смужку й одну з її сторін розріжте таким чином, щоб утворилася дрібна бахрома. Скрутіть із неї рол — утвориться помпончик. Приклейте його до шапочки.
5. Шапку приклейте до голови, а шарф просто обмотайте навколо «ший» сніговика, зафіксувавши його клеєм.

Музична фізкультхвилинка

Діти повторюють рухи за «сніговиком» з фізкультхвилинки «Перший сніг» (<https://youtu.be/ufafJLAKqOo>).

3. Перенесення знань у змінені або нові ситуації

1) Підбиття підсумків практичної роботи.

Презентація виробів.

2) Літературна хвилинка.

Читання казки Олени Кукуєвицької «Сніговик і сніжинки» (<https://mama-tato.com.ua/article/a-4462.html>)

Обговорення

- Що зліпили діти зі снігу?
- Чим пишався сніговик?
- Чим він був невдоволений?
- Що сталося зі сніговиком?
- Що він зрозумів, коли його знову зліпили діти?
- Чому сніговик радів зустрічі зі сніжинками?

III. ЗАКЛЮЧНА ЧАСТИНА

Рефлексія «Що я отримав/отримала на цьому уроці»

Учасники в колі висловлюють думки щодо уроку.

- Було цікаво...
- Було складно...
- Тепер я зможу...
- У мене вийшло...
- Я зміг/змогла...

ДЛЯ ВЛАСНИХ НОТАТОК

УРОК 88. ЯК ПОЧУВАЮТЬСЯ РОСЛИНИ ВЗИМКУ

Мета:

- **формування предметних компетентностей:** закріплювати знання учнів про явища в живій природі взимку; розпізнавати зміни в житті рослин узимку; розвивати мовлення, увагу, пам'ять, уяву; виховувати дбайливе ставлення до природи;
- **формування ключових компетентностей:** спілкування державною (і рідною у разі відмінності) мовами; уміння навчатися впродовж життя; компетентності в природничих науках і технологіях.

Обладнання: тематичні малюнки, термометр, совок, комп'ютер, відеоролик, презентація, Щоденники вражень.

Тип уроку: урок формування вмій та навичок.

Форма проведення: урок-екскурсія.

Освітні галузі: природнича, мовно-літературна.

Хід уроку

I. ВСТУПНА ЧАСТИНА

1. Організаційний момент

2. Актуалізація опорних знань

«Мозковий штурм»

- Що уявляєте, пригадуєте, чуючи слово «зима»? (*Відповіді дітей.*)
- Які зимові явища відбуваються у неживій природі? (*Змінюється температура повітря, вона стала нижча 0 °C, ґрунт замерз, ночі стали довші.*)
- Чи впливають явища, що відбуваються в неживій природі, на живу природу? (*Відповіді учнів.*)
- Пригадайте, як восени рослини готувалися до зими.
- Які зміни в них відбувалися?

3. Повідомлення теми та мети уроку

- Відгадайте загадку.
 - Всі пані скинули жупани,
А одна пані в зеленім жупані. (*Листяні дерева, ялинка, сосна.*)
- Сьогодні на уроці ми говоритимемо про життя рослин у зимову пору року. Пропоную здійснити мандрівку до парку (*саду*), щоб побачити зміни, які сталися з рослинами взимку.

II. ОСНОВНА ЧАСТИНА

1. Підготовка до проведення екскурсії

1) Гра «Передбачення».

- Який парк (*сад*) узимку?
- Кого ми можемо зустріти в парку?

2) Робота за підручником (с. 13).

- Прочитайте текст та обговоріть у парах, які зміни в житті рослин можна спостерігати взимку.
- Що зробили дерева та кущі? (*Скинули листя.*)
- Що залишилося на гілках? (*Бруньки.*)
- З чого складається брунька? (*Зовні — темні лусочки, усередині — маленькі зелені листочки.*)
- Чи припиняється ріст рослин узимку? (*Сповільнюється.*)

3) Інструктаж з техніки безпеки.

Учні повинні:

- бути уважними під час екскурсії;
- знати та виконувати правила дорожнього руху;
- знати та виконувати правила поведінки у природі;
- усвідомити правила поведінки на об'єкті екскурсії;
- чітко виконувати вказівки вчителя.

4) Перехід до місця проведення екскурсії.

2. Проведення екскурсії

1) Фенологічні спостереження.

— Яке зараз небо?

— Як, за вашими спостереженнями, змінилася погода?

— Яка зараз температура повітря? (*Вимірювання температури повітря за допомогою термометра.*)

2) Дослідження-спостереження.

— Як змінилися дерева взимку?

— Які дерева залишилися зеленими? Чому?

— Відгадайте загадку.

- Восени не в'яне, а взимку не вмирає. (*Ялинка, сосна.*)

— Як називають ялинку і сосну? (*Хвойні дерева.*)

— Чому їх так називають? (*Їхні листочки дуже вузькі, як голочки. Називаються хвоєю.*)

— Невже справді хвойні дерева не скидають листочки-хвоїнки? (*Вони опадають поступово, не всі відразу. Тому хвойні дерева завжди зелені.*)

— Чому важко впізнати інші дерева? (*На них немає листя.*)

— У царстві зимового лісу, на перший погляд, дерева без листя дуже схожі одне на одне. Але якщо бути уважним, то можна помітити, що у кожного дерева свій силует, свій порядок розташування гілочок. Чорні силуети дерев чітко виділяються на білому снігу, неначе намальовані чорною фарбою на білому аркуші паперу. Недарма ліс, що скинув листя, називають у народі чорноліссям.

3) Гра «Впізнай дерево».

— Роздивіться дерева, що поряд. Спробуйте їх упізнати та показати.

- Потужні гілки утворюють округлу крону. Кора в глибоких борознах темно-коричневого кольору. (*Дуб.*)
- Найлегше впізнати за білою корою. Великі гілки відходять від стовбура під гострим кутом, а молоді гілочки звисають. Бруньки дрібні, є сережки. (*Береза.*)
- Гілки товсті, з великими блискучими бруньками. (*Каштан.*)
- Легко упізнати за оранжево-червоними плодами, сірим гладким стовбуром. Якщо немає плодів, їх склювали птахи, на гілках залишаються плодоніжки. (*Горобина.*)
- Світлий стовбур, липкі бруньки. (*Тополя.*)
- Дерево можна легко впізнати за насінням-вертольотиками. (*Клен.*)
- Можна впізнати за темною щільною корою, яка вкрита дрібними тріщинками, а на гілках можуть висіти плоди горішки з листочками-летючками. (*Липа.*)

Фізкультхвилинка

4) Вправа «Перевіряємо себе».

— У якого дерева найтовстіший стовбур, якщо дуб товстіший за липу, а липа товстіша за березу?

— За якими ознаками їх можна впізнати у природі? (*Відповіді дітей.*)

5) Складання розповіді про дерево.

Учні вибирають дерево, складають про нього розповідь за планом.

План

1. Як називається дерево?
2. Де воно знаходиться?
3. Яке дерево (*молоде, доросле, старе*)?
4. Чи прилітають до дерева птахи? Якщо «так», то які? Навіщо вони прилітають?
5. Чи є на дереві плоди? Який вигляд вони мають, багато їх чи ні?

б) Дослідження-спостереження.

- Розгорніть совком сніг і дізнайтеся, які рослини сховали під ним зелені стебла й листки.
 - Чи у всіх трав'янистих рослин відмирає наземна частина?
 - Чому під снігом вони залишаються зеленими?

Висновок. Узимку трав'янисті рослини від вимерзання захищає сніговий покрив. Їхній ріст сповільнюється.

- Зніміть шматок кори зі старого пенька і подивіться, хто там поселився. (Учні наступного уроку зроблять висновок про те, як зимують комахи.)

3. Повернення до класу

1) Вправа «Міркуємо!».

— Припустіть, що сталося б, якби листяні дерева не скидали листя на зиму. (Висловлювання дітей.)

2) Перегляд відеоролика.

— Щоб переконатися, що ваші міркування були правильними, перегляньте відео «Як дерева переживають зиму» (<https://youtu.be/e9DeHuVOx1P>).

Висновок. Якби листяні дерева не скидали листя на зиму, то вода, яка міститься у листках, замерзла б і утвореними кристалами льоду проколювала б живі клітини листя.

3) Робота за підручником (с. 14).

Словникова робота

Пуп'янок — початок квітки, листка або пагона рослини, брунька.

Робота в парах

Діти читають текст про життя трав'янистих рослин узимку, обговорюють зміст прочитаного.

4) Перегляд презентації «Рослини взимку».

Учні переглядають презентацію (<http://klasnaocinka.com.ua/ru/article/prezentatsiya-do-uroku-prirodoznavstva-roslini-vzi.html>), виконуючи низку завдань (ігри «Знайди зайву рослину», «Візнай зимове дерево», робота в парах (з'єднати назву дерева з його малюнком), кросворд «Зима», вправа «Продовж речення»).

5) Гра «Хвойні та листяні дерева».

Діти утворюють коло. Хлопчики плескають у долоні, чуючи назви хвойних дерев; дівчатка присідають, якщо — листяних. Виграють ті, хто не помилився.

6) Самостійна робота. Взаємоперевірка.

— Допишіть речення.

Узимку ріст рослин _____ (сповільнюється). Більшість дерев і кущів скинули _____ (листя). Зеленими залишилися _____ (сосни, ялини).

Кора на стовбурах дерев і кущів _____ (потовщала). Бруньки одяглися у численні покривні _____ (лусочки).

У багаторічних трав'янистих рослин гинуть _____ (надземні) частини, а живими лишаються _____ (цибулини), _____ (бульби), _____ (кореневища). Однорічні рослини залишають у ґрунті своє _____ (насіння).

— Обмінюйтеся роботами із сусідом по парті, за потреби, виправте помилки.

7) Творча вправа.

— Намалюйте ілюстрацію «Зимовий сон дерев».

8) Рубрика «Чи знаєте ви?..».

Учні зачитують повідомлення (підручник, с. 15) про цвітіння взимку різдвяної троянди.

III. ЗАКЛЮЧНА ЧАСТИНА. РЕФЛЕКСІЯ

Робота у Щоденнику вражень

Теми за вибором:

- Мене вражає краса зими.
- Як почуваються рослини взимку.

ДЛЯ ВЛАСНИХ НОТАТОК

УРОК 89. ВИГОТОВЛЕННЯ АПЛІКАЦІЇ «ЗАСНІЖЕНІ ДЕРЕВА»

Мета:

- **формування предметних компетентностей:** вправляти дітей в умінні передавати красу зимової природи в аплікації, складати композицію зимового пейзажу; розвивати дрібну моторику пальців рук, художній смак, фантазію; виховувати естетичні почуття, акуратність, любов до природи, бажання творити;
- **формування ключових компетентностей:** спілкування державною (і рідною у разі відмінності) мовами; уміння навчатися впродовж життя; компетентності в природничих науках і технологіях; загальнокультурна грамотність.

Обладнання: кольоровий папір, тонований та білий папір, прості олівці, клаптики гіпюру (*мережива, марлі*); ножиці, клей, вата, лелітки, зразки аплікацій, комп'ютер, мультфільм.

Тип уроку: урок застосування знань, умінь і навичок.

Освітні галузі: технологічна, природнича, мовно-літературна, мистецька.

Хід уроку

I. ВСТУПНА ЧАСТИНА

1. Організаційний момент

Добрий день, мої школярі!
Цікавий урок на порі.
Та, зрештою, все по порядку —

Почнемо урок і спочатку
Ми разом усі посміхнемось.
Отож — до роботи беремось!

2. Актуалізація опорних знань

— Що додає особливої краси зимовій природи? (*Сніг.*)

Психогімнастика «Зимові дерева»

Настала зимонька-зима. Одягла у теплі, сріблясті шуби дерева. Тепло і затишно деревам під білою пухнатою ковдрою. Приколисала їх зима.

Солодко спиться їм. Тільки вітер-пустунець інколи налетить. Захитаються дерева і трішечки покидають своє красиве вбрання. Але зима хороша господиня — знову притрушує їх сріблястим сніжком.

3. Повідомлення теми та мети уроку

- Які картини ви уявили, слухаючи текст?
- Як ви вважаєте, якою буде тема нашого уроку? (*Відповіді дітей.*)
- Сьогодні ми виготовимо аплікацію «Засніжені дерева».

II. ОСНОВНА ЧАСТИНА

1. Усвідомлення учнями змісту роботи та послідовності дій

1) Підготовча робота.

Діти читають вірш В. Скоморовського «Навкруги казкові шати».

Навкруги казкові шати —
Сиве плетиво гілок.
Спробуй зразу відгадати,
Де тут в'яз, а де дубок.
Де калина, де шипшина,
Де черешенька мала?
Все зима запорошила,
Запушила, замела.
Сидять над озером ялинки,
Як сестрички в сповитку,
Біла віхола хустинки
Їм зіткала нашвидку.
І берізка — мов лілея —
В платті з ніжних пелюсток.

Замість бантика у неї —
З клена зірваний листок.

— Чому не можна розпізнати дерев? (*Зима їх запорошила снігом.*)

2) Розглядання зразка.

- Розгляньте зразок аплікації.
- З чого зроблено крони дерев? (*З тюлевої тканини.*)
- Чим вони прикрашені? (*Паперовими сніжинками.*)

Пальчикова гімнастика

Білий, білий сніг	(Згинають і розгинають пальці.)
Заміта стежинки,	(Плавне коливання долонь ліворуч — праворуч.)
Цілий день, цілий день	(Розгинають по черзі пальці.)
Падають сніжинки.	(Згинають і розгинають пальці.)

2. Організація самостійної практичної діяльності учнів

1) Підготовка робочих місць.

— Нумо прочитаємо (*підручник, с. 15*), які матеріали нам знадобляться сьогодні на уроці.
Учні готують матеріали до уроку.

2) Послідовність виконання роботи.

— Виготуйте аплікацію «Засніжені дерева» за зразком чи власним задумом.

1. З клаптиків тканини виріжте трикутники.
2. На аркуші паперу позначте місця, де будуть наклеєні дерева.
3. З паперу бежевого кольору виріжте стовбури дерев та наклейте їх на основу.
4. Наклейте трикутники з тканини над стовбурами.
5. Оздобте аплікацію лелітками. Наклейте вату.

3) Самостійна робота учнів.

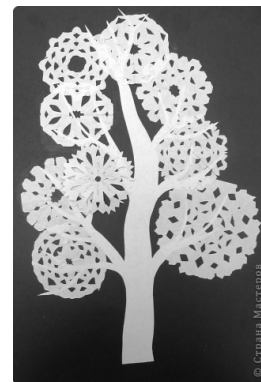
Зразки виготовлення аплікації

АПЛІКАЦІЯ «ЗИМОВІ МЕРЕЖИВА»

Матеріали: тонований папір, білий папір, прості олівці, ножиці, клей.

Послідовність виконання роботи

1. Виріжте з білого паперу кружечки різних розмірів.
2. Складіть кружечки навпіл кілька разів.
3. На утворені трикутники нанесіть довільний малюнок. Виріжте сніжинки.
4. На білому папері намалюйте стовбур дерева з гілками, виріжте.
5. Розмістіть та наклейте стовбур дерева на тонованому папері.
6. На кожну гілку наклейте сніжинку-крону.

АПЛІКАЦІЯ З ВАТИ

Матеріали: картон блакитного кольору, коричневий папір (*або фарба*), вата, ножиці, клей.

Послідовність виконання роботи

1. Підготуйте картон-основу блакитного кольору.
2. Виріжте із коричневого паперу стовбури, гілки дерев та наклейте їх на основу. (*Стовбури та гілки можна намалювати коричневою фарбою.*)
3. Зробіть із вати тоненькі джгутики (*сніг*), наклейте їх на гілки. (*Утворяться засніжені дерева.*)
4. Зробіть із ватних джгутиків хмаринки, кучугури снігу.

4) Підбиття підсумків практичної роботи.

Презентація виробів

— Подивіться, який чудовий та чарівний ліс ви створили!

Ви допомогли Зимі «одягнути» дерева в зимові мережива!

Фізкультхвилинка «Під снігом»

На ялинку сніг спадав,	(Присідають.)
Голочки їй лоскотав,	(Згинають пальчики.)
Гілочки додолу гнув,	(Виконують нахили.)
В білу шубку загорнув,	(Махають руками.)
Щоб ялинка мила	
Спала, не тремтіла.	(Сідають за парти.)

3. Перенесення знань і способів дій у нові ситуації

1) Мовна вправа «Загублені склади».

На партах учнів — картки зі складами. Завдання: назвати слово-ознаку про зиму на заданий склад.

Наприклад: МО — морозна, СНІ — сніжна, ТЕ — тепла, РА — рання, ПІ — пізня, ХО — холодна, СУ — сувора, БІ — білосніжна, ГА — гарна, ЧУ — чудова, ЧА — чарівна, КА — казкова, НЕ — незрівнянна тощо.

2) Дидактична гра «Що може подарувати зима?».

Мета: сприяти розвитку в дітей уяви, творчості, фантазії; розвивати позитивне ставлення до зими.

Учитель називає будь-яке слово, яке стосується зимової пори, а діти повинні пояснити, що може їм подарувати зима.

Наприклад:

санчата — радість, задоволення, гру, рух, веселощі ...

іній — красу, чарівність, ніжність ...

Переможе той, хто придумав найцікавішу відповідь.

3) Перегляд мультфільму.

Учні переглядають мультфільм «Маша та Ведмідь: У рожевих барвах» (27 серія (<https://youtu.be/tgWs32tRMt0>)), аналізують зміст.

— Що малював Ведмідь? (*Натюрморт.*)

— Що малювала Маша прутиком на снігу? (*Звірів, їхні сліди.*)

— Кого Маша намалювала фарбами? (*Ведмедя та інших лісових звірів.*)

— Що Маша зробила із лісовими мешканцями? (*Розмалювала їхнє хутро.*)

— Які були ялинки у лісі? (*Засніжені.*)

— Як їх розмалювала Маша? (*Різнокольоровими фарбами.*)

4) Хвилинка фантазування.

— Складіть казку за вибором:

- «Ялинки в білих шубах»;
- «Білі шапки беріз».

III. ЗАКЛЮЧНА ЧАСТИНА. РЕФЛЕКСІЯ

Вправа «Відкритий мікрофон»

— Що нового дізналися на уроці?

— Чого навчилися? Яку роботу виконали?

— Чи цікаво було створювати аплікацію?

— Де ми її зможемо використати?

ДЛЯ ВЛАСНИХ НОТАТОК

УРОК 90. ЯК ЗИМУЮТЬ КОМАХИ

Мета:

- **формування предметних компетентностей:** ознайомити учнів зі змінами у житті комах узимку; розвинути допитливість, спостережливість, уміння розповідати; виховувати любов до природи;
- **формування ключових компетентностей:** спілкування державною (і рідною у разі відмінності) мовами; уміння навчатися впродовж життя; компетентності в природничих науках і технологіях.

Обладнання: картки, предметні малюнки, комп'ютер, відеоролик, аудіоролик, папір, фарби.

Тип уроку: урок засвоєння нових знань.

Освітні галузі: природнича, мовно-літературна, математична.

Хід уроку

I. ВСТУПНА ЧАСТИНА

1. Організаційний момент
2. Актуалізація опорних знань

Обговорення у загальному колі

- Пригадайте, як комахи готувалися до зими. (*Діти висловлюють свої міркування.*)
- Що змінилося у їхньому житті взимку? (*Відповіді дітей.*)

3. Повідомлення теми та мети уроку

- Як ви вважаєте, якою буде тема нашого уроку? Чому?
- Сьогодні ми дізнаємося, як зимують комахи.

II. ОСНОВНА ЧАСТИНА

1. Вивчення нового матеріалу

1) Мінілекція.

— Кожен вид комах зимує по-різному. Наприклад, семикрапкові сонечка восени гуртуються і шукають місце для спільного зимування. Ці види комах тільки в холодну пору тримаються купи, а зазвичай, живуть поодинокі. У корі дерев переважно зимують і павуки.

Сонечка сплять усю зиму, чого не можна сказати про мурах. Ці види комах не впадають у сплячку, ба більше, не бояться зими. Холодну пору мурахи переживають у своїх мурашниках, а зігріваються вони за рахунок гліцерину, що виділяється у їхніх тілах ще з осені.

Бджоли теж не впадають у зимову сплячку. Комахи всі три місяці майже нерухомо сидять у гніздах. А от мухи належать до тих категорій, які сплять всю зиму. Ці комахи здатні проспати пів року. Зате пробудження з настанням тепла у них складне — мухам потрібен місяць, аби повністю прокинутися.

2) Технологія «Навчаючи — вчуся».

— Де зимують метелики кропив'янка, лимонниця, білан капустяний, жук сонечко, мухи?

Після ознайомлення з матеріалом, що міститься на картці, учні ознайомлюють зі своєю інформацією однокласників і одержують інформацію від них.

Коли всі поділилися тим, що їм відомо, обговорюють почуте у класі.

- Кропив'янка — один з найвідоміших метеликів. Вони дуже красиві та яскраві. Живуть по всьому світі, п'ють сік фруктів і квітів маргаритки, айстри. Метелик називається кропив'янкою, оскільки його гусениці їдять листя кропиви і відкладають там яйця. Кропив'янки ховаються від холоду нечі та впадають у стан заціпеніння. Коли починаються морозні дні, метелик промерзає, але не гине. Перші промені весняного сонця повертають його до життя, тому він залишає своє укриття. А зимує кропив'янка зазвичай на горищах, в сараях або інших місцях.
- Метелик лимонниця відрізняється від інших кольором і формою крил, які здаються обрізаними. Передні крила самців мають зеленувато-жовтий окрас, а самки — білий із зеленим відливом; в центрі кожного крильця — невелика помаранчева пляма. Саме за крилами і відрізняють цих метеликів. З настанням холодів лимонниця знаходить теплі, затишні місця для зимівлі. Гусениці

харчуються великим спектром рослин і не відмовляються поласувати нектаром. Лимонниці часто зимують під плющем. Світле зеленувате забарвлення нижньої частини крил і товсті прожилки забезпечують метеликові добре маскування.

- Білан капустяний — це шкідлива комаха, яка завдає чимало шкоди, знищуючи капусту. Лялечки білана зимують на деревах, чагарниках або стінах будинків. Через невеликий відрізок часу після вильоту особини починають відкладати свої яйця на листках капусти. Молоді гусениці живуть разом і наприкінці літа роблять спільне «зимове гніздо», обсновуючи павутиною засохле листя на дереві. У такому гнізді кожна гусениця живе в окремому щільному напівкулястому коконі. Навесні гусениці, що пережили зиму, перший час тримаються скупчено. Та потім вони розповзаються і ведуть одиночний спосіб життя.
- Сонечка живуть улітку поодиноці, не звертаючи уваги одне на одного. Але восени багатотисячними зграями злітаються в місця зимівлі. Це може бути мох, кора дерев або камені. Особливо кмітливі червоно-чорні комахи ховаються в людських оселях. Восени основне завдання сонечок — це пошук затишного і сухого місця для зимового відпочинку. Сніжну і холодну зиму сонечка, на жаль, не побачать, оскільки вони впадають у сплячку ще до настання холодів. У цю пору року цілі гурти сонечок захищаються від морозу в затишних місцях. Узимку серед голок хвойних дерев можна знайти семикрапкове сонечко.
- Кімнатна (*хатня*) муха — комаха родини справжніх мух, у дикій природі вже практично не зустрічається. Веде переважно денний спосіб життя. Одна з найрозвиненіших комах. Небезпечний переносник багатьох видів захворювань. Деякі мухи з настанням зими гинуть, інші ж зимують, сховавшись в затишних місцях, а з настанням весни прокидаються і починають розмножуватися. У теплому приміщенні кімнатні мухи живуть і розмножуються протягом усього року. Якщо влітку зловити муху — завдання не з легких, то перед початком зими вони стають млявими, сонними і повільними. Головне завдання мухи в такий період — знайти надійне укриття з рівною температурою повітря. Місцями зимівель комах, як правило, є щілини у віконних рамах, підвали приміщень або балкони. Щойно муха знаходить місце для зимівлі, вона впадає в сплячку. Всі біологічні процеси організму комах зупиняються на шість місяців. З настанням відлиги мухи поступово починають прокидатися і повертатися до звичайного способу життя.

Висновок. Комахи зимують дорослими, у вигляді лялечок, яець, гусені. Пристосування комах до зими — це приклади зимових явищ у живій природі.

3) Вправа-гра «Нумо пригадаємо, яких комах ми знаємо».

- Червона комаха, у крапочку чорну, пролізла до нас крізь віконечко, маленька й кругленька, доволі проворна, як звати її? Та це ж... (*сонечко*).
- Наступна чудо-комашка найбільша з-поміж усіх трудяжка, яка інколи кусається й... (*мурашкою*) називається.
- Серед літа біля липки виграють сопілки, скрипки. Це не скрипки, не сопілки, то медок збирають... (*бджілки*).
- Як дзижчу я в літній день, чуло кожне вухо. Залітаю в кожен дім, знають всі мене. Я — ... (*муха*).
- Вісім лапок працюютих вміють сіточку зробити, між гілок прилаштувати та на мушок полювати. Це ж... (*павук*). (*Його часто помилково класифікують як комаху, але насправді він належить до членистоногих тварин із класу Павукоподібні.*)

Фізкультхвилинка «Бджілка»

Учні переглядають відео (<https://youtu.be/c0kaApiyDk8>) та виконують рухи.

2. Самостійне застосування знань у стандартних ситуаціях

1) Робота за підручником (с. 16).

Робота в парах

— Щоб дізнатися, як зимують інші комахи, прочитайте текст у підручнику, обговоріть із сусідом по парті.

Вправа «Пригадай!»

— Пригадайте, що відбувається з родиною восени.
(Учні складають колективну розповідь.)

Наприклад:

З настанням осені, холодних ночей оси залишають гніздо. Розлітаються околицею, припиняють роїтися. Кожен живе сам по собі. Комахи не проявляють активності, стають малорухомими, сонними, уразливими. Подальша доля кожного з них складається по-різному.

Робочі самки доживають свій життєвий вік із завершенням теплих днів. У середині осені вони цепеніють, замерзають. До кінця літа в організмі оси сповільнюються обмінні процеси, триває підготовка до зимівлі. Температура тіла падає до критичного рівня, що попереджає замерзання в холодні зимові дні. Комахи спокійно переносять суворі, снігові деньки за умови знаходження затишного місця.

Оси взимку харчуються речовинами, які накопичилися в організмі протягом останніх літніх днів. Спеціальних запасів не роблять.

2) *Музична фізкультхвилинка.*

Учні виконують караоке пісні Наталії Май «Метелик» (<https://youtu.be/TIqIAsmBjF4>), імітують рухи метелика.

3. *Творче перенесення знань і навичок у нові ситуації*

1) *Вправа «Поняття».*

Учитель вертикально на дошці записує основне поняття, що опрацьовують учні. Вони називають ознаки цього поняття. Обов'язковою умовою є те, щоб слова мали спільні з основним поняттям літери.

— Як зимують комахи?

Колективно.

Одноосібно.

Малорухомо.

Активно.

Хаотично.

Автономно.

2) *Математична розминка.*

— Розв'яжіть задачі.

- Щоб виробити 500 г меду, одній бджолі необхідно 10 мільйонів разів злітати від вулика до квітки і назад. Скільки разів потрібно злітати бджолі, аби виробити 1 кг меду? ($10 + 10 = 20$ (млн разів).)
- В Австралії живуть дощові черв'яки, які можуть досягати 3 метри завдовжки! А найдовший черв'як на планеті — Лінеус Довжелезний. Його довжина — 15 метрів! У скільки разів черв'як Довжелезний довший за австралійського дощового черв'яка? ($15 : 3 = 5$ (разів).)
- Найбільша бабка — *Meganeuropsis permiana*, розмах її крил становить 72 сантиметри! Найбільший метелик — нічний метелик сімейства Совок. Розмах його крил — 35 сантиметрів! На скільки сантиметрів розмах крил бабки більший за розмах крил метелика? ($72 - 35 = 37$ (см).)

3) *Рубрика «Чи знаєте ви?..».*

Учні зачитують та обговорюють повідомлення (*підручник, с. 18*) про зимівлю попелиць.

4) *Творча вправа.*

Учні виконують малюнок метелика (*мурашки, бабки, жука*) способом монотипії, демонструють свої роботи.

III. *ЗАКЛЮЧНА ЧАСТИНА. РЕФЛЕКСІЯ*

Вправа «Не хочу хвалитися, але я...»

Кожен учень доповнює фразу «Не хочу хвалитися, але я...» словами, які стосуються теми уроку. (*Наприклад: дізнався (дізналася), як зимують комахи, чим небезпечні мухи, що стається з родиною ос восени та взимку тощо.*)

ДЛЯ ВЛАСНИХ НОТАТОК

УРОК 91. ЯК УЗИМКУ ЖИВУТЬ РИБИ

Мета:

- **формування предметних компетентностей:** формувати уявлення про те, як узимку живуть риби; розповісти учням, як люди допомагають риbam уберегтися від задухи; розвивати уважність, уміння аналізувати, робити висновки, узагальнювати; виховувати дбайливе ставлення до природи;
- **формування ключових компетентностей:** спілкування державною (і рідною у разі відмінності) мовами; уміння навчатися впродовж життя; компетентності в природничих науках і технологіях.

Обладнання: предметні та тематичні малюнки, комп'ютер, відеоролик, картки з назвами риб, фланелеграф, силуети рибок, відерця, смужки різної довжини та кольору.

Тип уроку: урок засвоєння нових знань.

Освітні галузі: природнича, мовно-літературна.

Хід уроку

I. ВСТУПНА ЧАСТИНА

1. Організаційний момент

2. Актуалізація опорних знань

— Розгляньте малюнки (*лебідь, сом, бобер, крокодил, морський коник, качка, щука*).

— Хто на них зображений?

— Що об'єднує цих тварин? (*Життя цих тварин пов'язане з водою*.)

— Назвіть тільки риб. За якими ознаками ви визначили приналежність цих тварин до риб? (*Тіло риб укрите лускою*.)

3. Повідомлення теми та мети уроку

— Зимовий період риби переносять по-різному. Взимку у них знижуються всі життєві процеси. Практично всі риби, за рідкісним винятком, припиняють харчуватися. У них уповільнений процес росту та обміну речовин. У зимовий час риби існують за рахунок накопиченого влітку жиру.

Сьогодні ви дізнаєтесь, як зимують риби, що загрожує риbam у зимових водоймах.

II. ОСНОВНА ЧАСТИНА

1. Вивчення нового матеріалу

1) Мінілекція.

— Багато видів риб, які люблять теплу воду, у разі настання холодів зимують в ямах на дні водойми. До таких належать коропи, лини, лящі. У цих ямах вони перебувають у тісноті протягом усієї зими. (*Учитель демонструє малюнки*.)

Хижі риби по зимувальних ямах не розселяються, але і тих, хто там зимує, не чіпають. Хижі риби — щуки, судаки й окуні, — знаходять собі поживу там, де плавають плітка, окунь, йорж, верховодка. Ці рибки не зупиняються на зимівлю, навіть тоді, коли водоймище вже покрите плівкою льоду. Під шаром льоду у воді створюється напівтемрява, яка допомагає хижим риbam у полюванні на інших.

Деякі риби у разі настання холодної пори року перебираються в більш теплі водойми. Наприклад, хамса з Азовського моря мігрує в Чорне море, де і зимує на глибині 100–150 м. Каспійський оселедець також кочує в південні води.

В Арктиці є невеликі озера і водойми, у яких вода промерзає до самого дна, але мешканцям цих водойм, зокрема звичайному карасю, це не загрожує смертю. Навіть, якщо він вмерз у лід, навесні відтане і живе собі, встигаючи за коротке літо відкласти ікру, і виростити потомство, після чого знову зимує в льоду.

2) Робота за підручником (с. 16–17).

Робота в парах

— Обговоріть у парах, як узимку живуть риби.

Вправа «Пригадай!»

- Пригадайте, за якої температури замерзає вода?
- За малюнком назвіть температуру води під льодом.

Пальчикова гімнастика «Сніг літає»

Взимку сніг літає,	(Руки вниз долонями, повільно рухають пальцями.)
Тихо осідає.	(Розводять руки в сторони.)
Я його збираю	(Долонями «ліплять сніжку».)
І ось так здуваю.	(Здувають уявний сніг з долонь.)

2. Самостійне застосування учнями знань у стандартних ситуаціях

1) Інформаційне повідомлення «Чого бояться риби?».

Усі риби бояться, що крига вкриє всю поверхню і у воді бракуватиме кисню. Риби проганяють воду крізь зябра саме для того, аби «виловити» кисень. Так вони дихають. Та крига накриває воду дуже щільно. І за деякий час риби починають задихатися. У холодні зими в річках і озерах можуть загинути тонни риби! Тому люди пробивають у кризі ополонки — віддушину. В них вставляють пучки очерету — так ополонка довго не замерзне. До таких віконець відразу припливає багато риби — подихати.

2) Технологія «Акваріум».

Учитель пропонує одній із груп сісти в центрі класу. Подає команду розпочати обговорення про те, що загрожує риbam у зимових водоймах.

— У зимовий період крізь товстий шар льоду, вкритого снігом, немає доступу повітря з атмосфери до води, світловий потік не проходить крізь сніговий покрив. Природа пристосувалася до того, що риби достатньо того кисню, який встиг розчинитись у воді до утворення льодоставу.

Більшість видів риб впадає у сплячку, вони не їдять і навіть дихання в них уповільнюється. Як наслідок, на життєдіяльність риб у зимовий період витрачається мало кисню. Але взимку у водоймах посилюються процеси розкладу відмерлих рослин та організмів, на які витрачається кисень.

Особливо зростає небезпека задухи наприкінці зими, після тривалого льодоставу. Наявність кисню в цей період значно зменшується і в деяких частинах водойм утворюються, так звані, мертві зони. У цей момент риба масово виходить із зимувальних ям у пошуках багатих на кисень джерел. Якщо до того часу не настане відлига і в скуті кригою водойми не надійде вода, насичена киснем, урятувати рибу зможе тільки людина.

Як же зберегти рибні запаси? Необхідно насамперед очистити з поверхні льоду сніг, прорубати ополонки розміром 1×1 м, укривати їх гілками, снопами, соломною для попередження від замерзання.

Наприкінці обговорення учні мають дійти спільного рішення за 3–5 хв.

Учитель ставить класу запитання:

- Чи погоджуєтесь ви з думкою групи?

3) Словникова робота.

Замор — масова загибель риби, зазвичай узимку.

Задуха — страждання від нестачі повітря.

4) Робота за підручником (с. 17).

Вправа «Поміркуй!»

- Прочитайте текст у підручнику та поміркуйте, як допомогти риbam уберегтися від задухи.
- Висновок.* Пристосування риб до зими — це приклад зимових явищ у живій природі.

5) Перегляд відеоролика.

Учні переглядають документальне відео про те, як люди рятують рибу від замору (https://youtu.be/7w_WyS6ZBPQ).

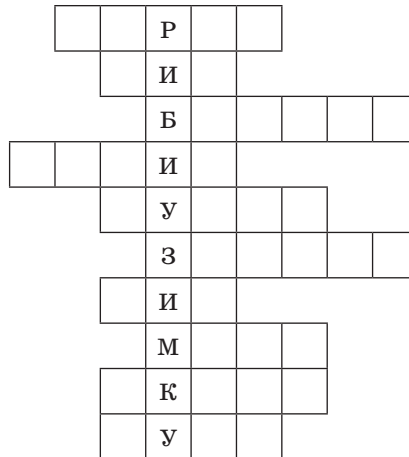
Фізкультхвилинка

3. Творче перенесення знань і навичок у нові ситуації

1) Розгадування кросворда.

- Доберіть слова з довідки, вставте у клітинки кросворда.

Довідка: щука, лин, білуга, зубань, минь, короп, вугор, окунь, сомик, сиг.

2) Гра «Так чи ні?».

- Риби дихають киснем, розчиненим у воді. (Так.)
- Риби можуть жити як у солоній, так і у прісній воді. (Так.)
- Найчисленніша група тварин — це риби. (Ні.)
- Істотна ознака риб — це луска. (Так.)

3) Театралізована гра «Рибалки».

Обладнання: фланелеграф, силуети рибок, відерця, смужки різної довжини та кольору.

Учитель роздає кільком дітям відерця і пропонує піти до озера (фланелеграф) — там багато рибок. Кожному потрібно піти своєю стежиною (короткою, довшою, найдовшою). Кожен бере по одній рибині та кладе у відерце. Решта читають або співають:

Рибка плаває в водиці,
Рибці весело гулять.
Рибко, рибко-витівнице,
Хочем ми тебе спіймать!

«Рибалки» повертаються своїми стежками. Одна дитина викладає своїх рибок в один ряд, під ним викладає друга, третя. Діти порівнюють, чий улов більший.

4) Хвилинка-цікавинка.

Учні переглядають відео «11 цікавих фактів про риб» (<https://youtu.be/mJwCyMLOxhU>).

— Що вас найбільше зацікавило з побаченого?

— Що найбільше здивувало?

III. ЗАКЛЮЧНА ЧАСТИНА. РЕФЛЕКСІЯ

Метод «Шість капелюхів, що мислять»

Білий капелюх. Як зимують риби?

Червоний капелюх. Чому потрібно допомагати риbam у холодну пору року?

Чорний капелюх. Що станеться, якщо люди не допоможуть риbam взимку?

Жовтий капелюх. Чи добре, що не тільки рибоводи долучаються до порятунку риби взимку?

Зелений капелюх. Які ще види допомоги можете запропонувати риbam взимку?

Синій капелюх. Зробіть висновок з цієї теми.

ДЛЯ ВЛАСНИХ НОТАТОК

УРОК 92. ЯК ЗИМУЮТЬ ПТАХИ

Мета:

- **формування предметних компетентностей:** допомогти учням сформувати уявлення про те, як зимують птахи; учити розпізнавати зимуючих птахів своєї місцевості; розвивати спостережливість, увагу; виховувати любов і дбайливе ставлення до тварин, бажання допомагати птахам узимку;
- **формування ключових компетентностей:** спілкування державною (і рідною у разі відмінності) мовами; уміння навчатися впродовж життя; компетентності в природничих науках і технологіях.

Обладнання: фотографії птахів, комп'ютер, презентація, відеоролик, картки.

Тип уроку: урок формування вмій та навичок.

Освітні галузі: природнича, мовно-літературна.

Хід уроку

I. ВСТУПНА ЧАСТИНА

1. Організаційний момент

Вправа «Здрастуй!»

Здрастуй, сонце золоте!
Здрастуй, небо голубе!
Здрастуй, деревце мале!

Здрастуй, чистий білий сніг!
Привітали ми усіх!

(Діти виконують нахили вперед, ніби кланяються одне одному, вітаючись.)

2. Актуалізація опорних знань

— Роздивіться фотографії та пригадайте, які птахи серед тих, що ви бачите на фотографіях, належать до осілих.

— Яких птахів ви могли побачити дорогою до школи?

Робота за підручником (с. 18)

- Прочитайте, де взимку живуть осілі птахи.
- Як ці птахи знаходять собі їжу?
- Які осілі птахи прилітають ближче до людських осель?

3. Повідомлення теми та мети уроку

- Хоча надворі зима, багато птахів залишилися зимувати у наших парках, садах.
- Сьогодні на уроці ми дізнаємося багато цікавого про наших пернатих друзів.

II. ОСНОВНА ЧАСТИНА

1. Вивчення нового матеріалу

1) Вправа «Метод Прес».

— Уявіть, діти, що журавель не хоче відлітати у вирій. Переконаймо, що йому необхідно полетіти у вирій.

Ключові слова:

Я вважаю, ... (*журавлику, тобі обов'язково потрібно летіти у вирій*).

Тому що... (*взимку ти загинеш*).

Наприклад, ... (*ти не зможеш у грудні відшукати собі їжу, оскільки буде холодно, вода у водоймах замерзне і ти загинеш від голоду*).

Отже, ... (*вирушай швидко у дорогу*)!

2) Робота за підручником (с. 18–19).

- Розгляньте малюнки, прочитайте текст про життя птахів узимку.
- Які птахи прилітають до нас зимувати з далекої Півночі? Що ви дізналися про них?
- Розгляньте фотографії. Хто такі омельюхи? Опишіть їх. Яку користь вони приносять?
- Як упізнати снігурів?

3) Перегляд презентації.

Учні переглядають та коментують презентацію «Як зимують птахи» (<http://www.myshared.ru/slide/1310610/>).

4) Гра «Хто більше?».

— Пограйте в гру «Хто більше?». Назвіть птахів, яких можна зустріти в лісі, у парку взимку. Виграє той, хто назве більше.

5) Технологія «Навчаючи — вчуся».

Після ознайомлення з матеріалом, що міститься на картках, учні ознайомлюють зі своєю інформацією однокласників і одержують інформацію від них.

Коли всі поділилися тим, що їм відомо, обговорюють почуте у класі.

— Як зимують птахи?

СНІГУРИ

Узимку, щойно випадає перший сніг, з'являються в Україні красиві птахи, з яскраво-червоними грудками. Це снігури. Їм'я своє снігур дістав від слова «сніг». Адже ці пташки, за народним повір'ям, — перші вісники зими і снігу. Дивно якось виходить: снігури прилітають до нас на зимівлю, тоді як багато птахів, навпаки, відлітають у теплі краї. Виявляється, наші краї для снігурів уже вирій: улітку вони майже всі відлітають на далеку Північ, де зима дуже холодна. Там снігури мостять гнізда і виводять пташенят. А восени всім сімейством вони прилітають до нас. Тримаються невеликими зграйками (7–10 птахів у кожній). Живляться різними ягодами, бруньками, насінням деревних рослин.

ГОРОБЦІ

Горобці — це маленькі пташки сірого або сіро-коричневого кольору. Влітку вони харчуються черв'ячками, комахами, зернятками — всім, що знайдуть на землі в місті чи в полі. Узимку життя багатьох з цих птахів залежить від людської доброти і щедрості. Особливо важко доводиться маленьким непосидам у дні снігопадів і сильних морозів. У цей час горобці намагаються триматися якомога ближче до людського житла й охоче приймають частування.

ОМЕЛЮХИ

Харчуються взимку омелюхи, здебільшого, ягодами, дуже люблять горобину. Якщо буде її в достатній кількості, то залишаться на зимівлю, а ні, то полетять далі на південь. Восени та взимку меню омелюхів складається з плодів та ягід. У цей час вони поїдають велику кількість плодів ожини, глоду, горобини, шипшини, бирючини, барбарису і бузку. Зазвичай неповороткі омелюхи під час пошуку їжі вправно скачуть на своїх коротких лапках. Вони часто звішуються головою вниз з гілок, щоб дотягнутися до смачних ягід.

СИНИЦІ

Узимку біля людських домів можна побачити невеликих красивих пташок, які прилітають сюди в пошуках їжі. Це синиці. Вони живуть в Україні цілий рік. Навесні та влітку живуть у лісах, де в цей час багато їжі, тримаються подалі від людей. Узимку ж цим пташкам важко прогодуватися і, шукаючи їжу, вони прилітають до людського житла, де дбайливі люди влаштовують для них годівниці, тоді синиці охоче споживають різне насіння, клюють м'ясо, сало, масло.

Від голоду і холоду синиці потерпають більше, ніж інші птахи. Вчені підраховали, що із 10 синиць до весни доживає лише 2, решта гинуть.

СОЙКИ

Птахи — теж дбайливі господарі. Наприклад, сойки запасають на зиму жолуді та горіхи. Восени вони цілими днями снують біля дубів і закопують жолуді у землю десь у потаємному місці. За осінь кожна сойка може влаштувати понад 2500 схованок. Більшість своїх запасів птаха за зиму з'їдає. Залишки або дістаються іншим тваринам, або навесні проростають. Інколи далеко від дубового лісу росте дубочок. Це робота сойки.

Сойка відіграє роль «поліцейського лісів»: вона завжди на сторожі, своїм скрипучим голосом подає знак лісовим мешканцям про появу людини значно раніше, ніж людина її помітить.

ЧЕЧІТКИ

Зграйний птах. Основна пожива чечітки звичайної — насіння різних деревних і чагарникових рослин, переважно берези і меншою мірою — насіння ялини та сосни. Узимку чечітки часто здобувають поживу на дорогах.

ДЯТЕЛ

Дятел ритмічно вистукує звуки, що разносяться лісом! Ця пташка має яскраво-червоний чубчик, голівку і чорну спинку. На чорних крилах білі смужки і плямочки. Як тільки його не називають — і «швидкою допомогою», і «лісовим лікарем», і «санітаром дерев». А все тому, що міцним і невтомним дзьобом-молоточком він цілий день вистукує стовбури дерев. Сяде дятел на стовбур дерева, гострими кігтками зачепиться за нього, зіпреться на жорсткий хвіст і стукає по хворому дереву. Він наполегливо роздовбує кору старезного дерева, відшукуючи комах, а також сигналізує про володіння територією. Тому дятла і називають *лісовим лікарем*, адже він хворі дерева лікує, з-під кори шкідників дістає.

ГЛУХАРІ

Зимують глухарі маленькими зграйками, а при сильних морозах ховаються в замети і виходять тільки поїсти. Перед зимою глухарі запасуються камінчиками, тому що в цей період часу їжа дуже жорстка і груба, а вони допомагають шлунку перетравлювати їжу. Якщо глухар не запасеться такими камінчиками (*в шлунку*), то загине. Харчуються хвосою сосни і ялини, а рано навесні — бруньками. У глухаря не дуже гарний голос. Він схожий на скрип дерева, на шум вітру. У той час, коли він співає, а це буває навесні, то майже нічого не чує, що відбувається навкруги. Його легко може впіймати будь-який хижак. Він ніби глухий — тому і назвали його глухар.

ШИШКАРІ

На відміну від інших птахів, шишкар виводить пташенят узимку. Уявляєте, навколо двадцяти-тридцятиградусний мороз, а в гнізді у нього яйця або голенькі пташенята лежать.

Ялиновий шишкар — невеличкий птах, трохи більший за горобця. В Україні птахи гніздяться у хвойних лісах Карпат і Криму, під час зимових мандрівок залітають і в інші області. Харчуються вони, здебільшого, насінням сосен, ялин. В урожайний рік шишкарям узимку вдосталь корму. От вони і починають мстити гнізда та виводити пташенят у ситну для них пору року — зимою. Шишкар-ялиничник мстить таке тепле гніздо, що ані яйця, ані пташенята в ньому не замерзають. Будує його лише самка з гілочок хвойних дерев, вимощує мохом, шерстю, пір'ям. Вона знає, як утеплити гніздо. Воно завжди знаходиться високо над землею. Чим же вигодовують вони своїх пташенят? Вигодовують вони їх не комахами, як більшість зерноїдних птахів (*та й де взимку комахи!*), а подрібненими насінинами хвойних дерев. Пташенята вилітають із гнізда за кілька тижнів. Характерною ознакою цих своєрідних птахів є дзьоб, нижня і верхня частина якого зігнуті та перехрещуються між собою. Це пристосування для того, аби витягувати з-під лусок шишок сосни та ялини насіння, що є улюбленим кормом. До речі, вилуплюються пташенята з яйця з прямим дзьобом, але через 3 тижні його краї перехрещуються.

б) Хвилинка-спостереження.

Діти переглядають відео (<https://youtu.be/GVKvtTwI-a0>), спостерігаючи, як шишкарі дістають насіння шишок.

Висновок. Узимку життя птахів залежить від того, чи знайдуть вони корм. Кожен з нас може допомогти птахам пережити голодні часи.

Фізкультхвилинка

2. Самостійне застосування учнями знань у стандартних ситуаціях

1) Розвиток мовлення: складання опису.

— Розгляньте світлину (*підручник, с. 19*). Опишіть птахів за поданим планом. (*Учні описують шишкарів.*)

2) Математична розминка.

Діти зачитують повідомлення про шишкарів у підручнику (*с. 19*), розв'язують задачу.

Мати шишкаріха сидить на яйцях 13 днів та ще 5 днів обігріває пташенят. Скільки всього днів вона не залишає гнізда? ($13 + 5 = 18$ (дн.).)

3) **«Мозковий штурм».**

— Чи правильне таке твердження?

Сороки, галки, сірі ворони залишаються зимувати, бо їм бракує сил для перельоту в теплі краї.

Музична фізкультхвилинка

Діти виконують фізкультхвилинку «У зимовому лісі» (https://youtu.be/gnKXX9_bhMc).

3. Творче перенесення знань і навичок у нові ситуації

1) **Робота з ребусами.**

— Розшифруйте назви птахів (с. 19). Які з них прилітають до нас тільки на зимівлю? (Сова, ворона, сорока, омелюх.)

2) **Вправа «Міркуємо!».**

— Яких птахів узимку можна побачити в наших лісах? Чим вони живляться?

— Розкажіть, чим можна підгодовувати цих птахів узимку (підручник, с. 20).

3) **Гра «Оплески».**

— Який корм ви покладете у годівниці птахам? (На ствердну відповідь учні плещуть у долоні.)

Гарбузове насіння; пшоно; підсмажене соняшникове насіння; зерно; крихти хліба; насіння бур'янів; солоне сало; насіння клена, кавуна, дині, конопель; цукерки.

4) **Перегляд відеоролика.**

Діти переглядають відео «Пташина їдальня. Чим годувати птахів узимку в годівниці?» (https://youtu.be/uf26brr_Sb0).

— Перегляньте відео, переконайтеся, що ви правильно вибирали корм для птахів.

Фізкультхвилинка

5) **Вправа «Інформаційний об'єкт».**

— Установіть відповідності (с. 20). Поясніть свій вибір. (А — 2; Б — 1; В — 3.)

6) **Робота над прикметами.**

— Перевірте прикмети.

- Снігурі прилетіли в грудні — зима буде суворою.
- Горобці ховаються в затишок — на мороз і заметіль.
- Снігурі туляться до оселі — на снігопад.
- Голуби туркочуть — тепло віщують.
- Якщо ворона вранці сидить на верхівці дерева і каркає — буде хурделиця.
- Галки збираються зграями і кричать — на мороз.

III. ЗАКЛЮЧНА ЧАСТИНА. РЕФЛЕКСІЯ

Зворотний зв'язок

— Яких птахів узимку можна зустріти в наших лісах? Чим вони живляться?

— Які птахи прилітають до нас з півночі? Чому?

— Як узимку живуть осілі птахи?

ДЛЯ ВЛАСНИХ НОТАТОК

УРОК 93. ПРОЕКТ «ПТАХАМ НА ДОПОМОГУ»

Мета:

- **формування предметних компетентностей:** активізувати бажання дітей допомагати птахам у несприятливу пору року; підвести до розуміння, що птахи — наші друзі, їх необхідно оберігати; виготовити годівнички та підгодовувати пташок; розвивати спостережливість, дослідницьку діяльність учнів; свідоме та раціональне пізнання навколишнього світу без завдання йому шкоди; виховувати у дітей любов до птахів, дбайливе ставлення до них;
- **формування ключових компетентностей:** спілкування державною (і рідною у разі відмінності) мовами; уміння навчатися впродовж життя; компетентності в природничих науках і технологіях; інформаційно-цифрова компетентність.

Обладнання: годівнички, корм для птахів, комп'ютер, відеоролик, конверти з фотографіями птахів, малюнки годівничок, фарби, кольорові олівці, папір, аркуш паперу формату А1.

Тип уроку: урок творчого застосування знань та вдосконалення вмінь.

Форма проведення: урок — презентація проекту.

Освітні галузі: природнича, інформатична, мовно-літературна.

Хід уроку

I. ВСТУПНА ЧАСТИНА

1. Організаційний момент

Радо клас вітає нас.
Вже настав навчання час.
Ми щасливі та здорові,
До уроку ми готові.

2. Повідомлення теми та мети уроку

— Птахи — наші друзі. Про них складено чудові пісні та вірші, легенди і казки. Неможливо навіть уявити нашу землю без птахів. І сьогоднішня ваша презентація проекту є не тільки пізнавальною. Вона допоможе зрозуміти сучасні природоохоронні проблеми. Головними героями нашої зустрічі, звісно, стануть птахи.

II. ОСНОВНА ЧАСТИНА

1. Самостійне виконання учнями завдань під контролем і за допомогою вчителя

1) Підготовча діяльність учнів.

Готуючи проект, учні:

- дізнаються про зимуючих птахів з енциклопедій, довідників, художньої літератури, зі скарбнички народної мудрості;
- з'ясовують, які годівниці потрібні для зимуючих птахів, які матеріали необхідні, як їх виготовити;
- виготовляють годівниці та розвішують їх на пришкольній ділянці, біля житлових будинків;
- добирають корм для зимуючих птахів; складають рецептурну книгу кормів для птахів;
- випускають листівки «Допоможіть птахам узимку», буклет «Різновиди годівничок», плакат «Птахи в нашому житті»;
- проводять конкурс малюнків «Зимуючі птахи»;
- оформлюють стіннівку «Нагодуй пташку».

2) Перегляд відеоролика.

Діти переглядають і коментують відео «Птахи взимку» (<https://youtu.be/21MH3l1WIIU>).

Фізкультхвилинка

Учитель промовляє текст, а діти повторюють за ним тільки рухи.

Крильця пташки розправляють,
Їх до сонця піднімають.

Потім можна політати
І комашок поганяти.
На галявину злетілись,
Там зерна вони наїлись.
Потім знову полетіли,
У гніздечко швидко сіли.

2. Звіт учнів про роботу і теоретичне обґрунтування отриманих результатів

— Об'єднавшись у групи, ви працювали над реалізацією проєкту «Птахам на допомогу». Нумо послухаймо звіт груп.

Виступ I групи «Умільці»

Учні демонструють годівниці, виготовлені разом з дорослими вдома, світлини годівниць, які вони прикріпили біля своїх будинків.

Доповідачі діляться інформацією.

— Найпростіша годівничка може врятувати пташине життя. Я разом з татом виготовив годівничку з новорічного подарунку. Ми поклали туди крихти білого хліба, зерна пшениці, пшона. Тато повісив її за вікном на кухні.

— Мій дідусь вмів гарно майструвати. Ми попросили його допомогти нам виготовити годівничку. Вихідного дня я зі своїми сусідами-однокласниками побували у дідуся на майстер-класі. Цікаво було працювати гуртом. Годівнички гарні. *(Діти демонструють вироби.)*

— Після напоїв залишається багато пластикових пляшок. Щоб використати їх з користю, ми виготовили з них годівнички для птахів.

— Годівниці з деревини привабливі тим, що прослужать довго, оскільки добре тримають форму — це обумовлено властивостями і надійністю деревини.

Вимог щодо оформлення годівнички немає, ви можете виготовити її з будь-яких підручних матеріалів.

— Важливо підтримувати стаціонарну годівницю в охайному вигляді, адже це впливає на здоров'я птахів. Хоча б раз на місяць очищуйте її від сміття й мийте легким мильним розчином.

Виступ II групи «Господарики»

Учні звітують, який корм варто заготовляти та згодовувати птахам.

— Найкращим кормом для птахів є звичайне соняшникове насіння *(дуже люблять снігурі та синиці)*, але пам'ятайте: воно має бути несмаженим. Дрібним птахам, які мають маленький дзьоб, важкувато добути ядро зі шкаралупи, тому радимо дещо потовкти насіння.

Годівнички можна наповнювати просом, подрібненим кукурудзяним зерном, гарбузовим насінням, насінням бур'янів *(кропива, лобода, лопуха)*, дині, плодами горобини, калини. До корму можна підмішувати насіння маку в невеликій кількості. Ним люблять ласувати чижі й зеленяки. Для зимової підгодівлі дроздів викладайте на сніг шматочки яблук і грушок.

Рештки від сала, кістковий мозок, залишки топленого жиру, крихти тістечок, печива тощо — усім цим можна сміливо ділитися з птахами взимку.

— Не варто годувати птахів гречаними, пшеничними, ячмінними крупами, а також рисом і пшоном. Два останні види круп розбухатимуть у шлунках птахів і завдаватимуть їм додаткових неприємностей у холоді. Також не варто загодовувати птахів хлібом. Оскільки хліб для голодного птаха, як попкорн для голодної людини — швидко наповнює порожній шлунок, але не має поживної цінності для птахів. Така їжа приваблює до годівнички переважно голубів *(особливо в містах)*.

Виступ III групи «Екологи»

Діти презентують виготовлені листівки «Допоможіть птахам узимку».

Фізкультхвилинка

Учитель промовляє текст, а діти повторюють за ним тільки рухи.

Скачуть, граються синички,
В них сидіть немає звички.
Плиг-скік, плиг-скік.
Закрутилися, як дзиги,
Плиг-скік, плиг-скік.
Ось постояли хвилинку,
Причесали дзьобом спинку.
На гіллячку сіли, в тінь...

3. Творче перенесення знань у нові ситуації

1) Вікторина «Чи знаєш ти птахів?».

1. Якого птаха називають лісовим лікарем? (Дятла.)
2. Який птах висиджує пташенят узимку? (Шишкар.)
— А як ви вважаєте, чому шишкар виводить своїх пташенят узимку, а не влітку? (Шишкарі живляться насінням шишок. Узимку багато корму для пташенят, оскільки дозріло насіння шишок. А гніздо у шишकारя тепле, і мама, як пухова ковдрочка гріє, тому мороз не страшний.)
3. Який птах пересувається, притискаючись до стовбура, немов повзе по корі? (Повзик.)
4. Голівка у цієї пташки в чорній шапочці, а грудка яскраво жовта. Вона охоче їсть несолоне сало, м'ясо, рибу. (Синиця.)
5. Якому птахові дали назву за властивість з'являтися з першим снігом? (Снігуру.)
6. Якого птаха називають компанійським? (Горобця.)

2) Літературна хвилинка.

Діти читають та обговорюють вірші.

I група. ЗИМОВА СИНІЧКА

До нас у вікно зазирнула Зима,
Сказала: «Даруйте, що снігу нема!».
За нею з'явилась Синичка мала,
Цвірінькнула: «Скоро не буде й тепла!
Пора майструвати нову годівничку
На крихти смачненькі, пшоно і пшеничку!
Щоб птиці щоранку могли прилітати
І співом веселим весну зустрічати!».
Сергій Пантюк

II група. ГОДІВНИЦЯ

Ми завчасно, як годиться,
ледь упав легкий сніжок,
змайстрували годівницю
на зимівлю для пташок.
І сьогодні у віконці
бачать доня і синок,
як природи охоронці
прилітають у садок.
О, горобчику й синичко,
пам'ятаємо про вас:
нам — турбота невеличка,
вам — підмога в лютий час.

3) Робота в групах. Гра «Посади птахів до годівнички».

— Корм у годівничках уже є. Але немає птахів біля годівнички.

— Зараз, діти, ми виконаємо завдання: посадимо птахів до годівничок. Працювати ви будете в групах. Будьте уважними. Подумайте, які птахи зимуючі, а які — перелітні.

— Як ви вважаєте, яких птахів ми запросимо до годівнички — перелітних чи зимуючих? (*Зимуючих.*)

Групи отримують конверти з фотографіями птахів, малюнок годівнички.

I група — ластівка, горобець, голуб, зозуля, омелюх, синиця, лелека, дятел.

II група — лелека, жайворонок, сорока, снігур, шпак, горобець, ластівка, омелюх.

III група — дика качка, ворона, соловей, дятел, повзик, синичка, сорока, снігур.

IV група — шпак, горобець, ластівка, омелюх, голуб, синичка, жайворонок, лебідь.

4) *Хвилинка-цікавинка.*

— Чи знаєте ви свята, пов'язані з птахами?

22 березня — свято Сороки. Із тіста печуть жайворонків та пригощають ними друзів та знайомих.

8 травня — приліт співочих птахів.

15 травня — Борисів день — солов'їне свято (*починають співати солов'ї*).

29 червня — на Тихона — птахи замовкають, а солов'ї співають до Петрового дня — 12 липня.

13 вересня — Купріянів день — журавлиний відліт.

12 листопада — Зіновія — свято синичок.

14 листопада — Кузьминки — перше зимове свято. На Кузьминки справлялись півневі іменини.

5) *Творча вправа «Доповни порівняння».*

- Написав, як... (*курка лапою*).
- Моститься, мов... (*квочка на яйцях (курка на сідалі)*).
- Краще нині горобець, як узавтра... (*голубець*).
- Краще битися орлом, ніж жити... (*зайцем*).
- Вліз межі ворони, каркай... (*як і вони*).
- Краще синиця в жмені, ніж... (*журавель у небі*).

6) *«Художня майстерня».*

I група. Виготовити буклет «Різновиди годівничок».

II група. Виготовити плакат «Птахи в нашому житті».

Презентація роботи груп.

III. ЗАКЛЮЧНА ЧАСТИНА. РЕФЛЕКСІЯ

Технологія «Крісло автора»

Учні готують повідомлення на одну з тем.

- Яку користь приносять снігурі й синички?
- Чому потрібно допомагати птахам узимку?

(Учні після уроків разом зі старшокласниками розвішують годівнички, насипають у них корм.)

ДЛЯ ВЛАСНИХ НОТАТОК

УРОК 94. ЯК ЗИМУЮТЬ ЗВІРІ

Мета:

- **формування предметних компетентностей:** сформувати уявлення про те, як зимують тварини; показати зв'язок життя тварин зі станом неживої природи і рослин; учити дітей установлювати причинно-наслідкові зв'язки в природі, описувати ланцюги живлення; розвивати спостережливість; виховувати любов і дбайливе ставлення до тварин;
- **формування ключових компетентностей:** спілкування державною (і рідною у разі відмінності) мовами; уміння навчатися впродовж життя; компетентності в природничих науках і технологіях.

Обладнання: тематичні та предметні малюнки, комп'ютер, відеоролики, картки з текстом.

Тип уроку: урок формування вмій та навичок.

Освітні галузі: природнича, мовно-літературна.

Хід уроку

I. ВСТУПНА ЧАСТИНА

1. Організаційний момент

2. Актуалізація опорних знань

Робота в парах

- Чи спостерігали ви за звірами в зимовому лісі, парку?
- Розкажіть у парах про свої спостереження.
- Пригадайте, як звірі готуються до зими.

3. Повідомлення теми та мети уроку

— Узимку всі намагаються сховатися від морозу і кожен по-своєму пристосувався зимувати. Сьогодні на уроці ми дізнаємося, як зимують різні тварини.

II. ОСНОВНА ЧАСТИНА

1. Вивчення нового матеріалу

1) Робота за підручником (с. 21).

Метод «Читання в парах — узагальнення в парах»

Учні читають та обговорюють текст про зимованьня звірів у парах. Спочатку частину тексту читає один учень, а другий ставить йому запитання або переказує прочитаний текст. Потім вони міняються ролями.

Робота в парах

Учні обговорюють в парах, чим живляться зайці взимку.

2) Гра «Відгадай тварину».

- Мисливці знають його як звіра спритного, кмітливого, витривалого і аж ніяк не боягуза. Утікаючи від ворога, він може робити стрибки до 5 м. Якщо за ним женуться, він заплутує сліди і втікає. У нього дуже багато ворогів: це і лисиці, і вовки, і собаки, і хитрі птахи, і мисливці. Єдиний його порятунок — швидкі ноги.
Улітку їсть траву, а взимку, коли сніг глибокий, їсть гілки кущів, кору дерев. Нір не рие, а влаштовує будиночок відпочинку в неглибокій ямці, у ґрунті, в бур'янах. (*Заєць*.)
- Нікого не бояться — від ворогів їх надійно захищає панцир із 6–8 тисяч голок. Нічні тварини. Живляться різноманітними комахами. Полюють на змій, мишей, жаб за допомогою нюху. Яблук на голках вони не носять, але можуть нанизувати їх, щоб кислий сік виганяв бліх, які заводяться серед голок. Ці комахи-паразити дуже дошкуляють їм, а лапою дістатися до них вони не можуть. (*Їжачок*.)
- Перестрибуючи з гілки на гілку, вони долають відстань до 15 метрів, хвіст при цьому служить їм за парашут. Живляться жолудями, горіхами, грибами, ягодами, насінням шишок, бруньками з дерев, комахами. Одна тварина може запасти до 2 тисяч грибів, переважно маслюків. Оселяються в дуплах старих дерев або з тонких гілочок, моху і лишайників роблять кубла кулястої форми. (*Білка*.)

3) Вправа «Поміркуй!».

- Чи доводилося вам спостерігати за білкою в зимовий час?
- Чим її поведінка взимку відрізняється від поведінки влітку?

Фізкультхвилинка

2. Самостійне застосування учнями знань у стандартних ситуаціях

1) Перегляд відеоролика.

Діти переглядають та обговорюють відео «Тварини взимку» (<https://youtu.be/SUVPWfoK6ck>).

2) Робота за підручником (с. 22).

Стратегія «Поміч»

Завдання: прочитати текст про лисицю; проаналізувати зміст.

Учитель ознайомлює учнів з маркувальними знаками і пропонує їм під час читання ставити їх олівцем на полях тексту.

Орієнтовні позначки:

- «V» — це я знаю;
- «+» — нова інформація;
- «-» — суперечить тому, що мені відомо;
- «?» — незрозуміла інформація.

Після читання учні обговорюють результати в класі, учаться формулювати свої висновки щодо навчального матеріалу.

- Який спосіб життя веде лисиця?
- Назвіть те, що ви дізналися про лисицю вперше.

Словникова робота

Зимівля — зимування.

3) Вправа «Здивуй клас».

Учні зачитують повідомлення про життя ведмедя взимку (*підручник, с. 22*).

- Розкажіть, що ви знаєте про зимівлю ведмедя.

4) Перегляд мультфільму.

Учні переглядають та аналізують мультфільм «Зимова сплячка» («Які тварини впадають у зимову сплячку») (<https://youtu.be/OoQLBSJPm-I>).

5) Технологія «Акваріум».

Учитель пропонує одній із груп сісти в центрі класу. Подає команду розпочати обговорення статті про вовка. (*Картка.*)

Наприкінці обговорення учні мають дійти спільного рішення за 3–5 хв.

Учитель ставить класу запитання:

- Чи погоджуєтеся ви з думкою групи?
- Пригадаймо, як зимують звірі. (*Відповіді дітей.*)
- Узимку сплять бурі ведмеді, борсуки, їжаки, кажани. Виходять на полювання вовки.

Вовк — це дужий, розумний, невтомний звір. Середня маса — 30–50 кг. Він може довго (2–3 тижні) голодувати. Якщо вовк дуже голодний, то може з'їсти відразу до 10 кг м'яса.

Крім великих тварин, вовк їсть багато гризунів. Основна здобич — копитні, дикі та свійські тварини.

Вовки живуть сім'ями. Якщо полують пара вовків, то часто один із них чатує здобич у засідці, а інший її заганає. Полюючи взимку, вони намагаються загнати козуль або оленів на голий лід або, навпаки, в глибокий сніг, де їм легше наздоганяти жертву.

Музична фізкультхвилинка «Чому ведмідь узимку спить» (<https://youtu.be/qHmzks5xgcY>).

3. Творче перенесення знань і навичок у нові ситуації

1) Вправа «Перевіряємо себе».

- За малюнком (*підручник, с. 23*) поясніть ланцюг живлення.

— Складіть свій ланцюг живлення в зимовому лісі.

Наприклад:

Капуста — заєць — вовк.

Капуста — гусінь — пташка — кіт.

Черв'як — риба — ведмідь.

2) Стратегія «Карусель».

Учні об'єднуються в групи. Кожна з них отримує картку з інформацією (*про зимівлю тварин*). Учні обговорюють інформацію в групі. Групи обмінюються картками. Робота повторюється, тільки з іншою інформацією. Так триває, доки картка не повернеться до групи, яка першою опрацювала цю інформацію. Робота завершується обговоренням у класі.

— Яку користь має ця інформація?

3) Поетична хвилинка.

— Послухайте вірш.

Ведмідь свариться із совою:
— Ти щось наплутала, сова!
Затям своєю головою:
Зими в природі не бува!

Сова сміється: — Волохатий,
Не дивно чути це мені:
Ти ж восени як ляжеш спати,
То встанеш тільки навесні!

Петро Ребро

— Чому ведмідь казав, що зими не існує?

— Що пояснила йому сова?

4) Творча вправа.

— Якщо у вашій місцевості є лісове господарство, визначте, як можете допомагати дорослим піклуватися про звірів узимку.

Висновок. По-різному переживають зиму звірі. Лютої зими звірам потрібна допомога людей.

5) Хвилинка-цікавинка «Навіщо звірам хвости».

Лисиця без хвоста пропаде, загине. Поженуться за нею собаки — швидко її, безхвосту, впіймають. А з хвостом лисиця їх обдурить. Поведе хвостом праворуч, а сама ліворуч метнеться. Так і втече рудохвоста від гонитви.

Коли білочка стрибає з дерева на дерево, то розправляє свій пухнастий хвіст, і він, неначе парашут, підтримує її у повітрі, допомагає білочці зберегти рівновагу. В зимову завірюху білка вкривається хвостом як ковдрою.

А білий хвостик оленихи допомагає оленятам не загубити у лісі свою матусю.

6) Рубрика «Чи знаєте ви?..».

Учні зачитують та аналізують зміст повідомлення (*підручник, с. 23*) про те, як уміє хитрувати заєць.

III. ЗАКЛЮЧНА ЧАСТИНА. РЕФЛЕКСІЯ

Самооцінювання «Квиток на вихід»

(*Підсумок, формулювання наступних кроків або запиту для необхідного роз'яснення наступного дня.*)

Кожен учень отримує картку.

Ім'я _____

Я бачу _____

Я думаю _____

Я дивуюсь _____

ДЛЯ ВЛАСНИХ НОТАТОК

УРОК 95. ЯКІ БУВАЮТЬ ПОТРЕБИ

Мета:

- **формування предметних компетентностей:** увести поняття «потреби»; пояснити, як формуються потреби, від чого вони залежать; розвивати економічну грамотність, пізнавальний інтерес, уміння аналізувати; виховувати активність, самостійність;
- **формування ключових компетентностей:** спілкування державною (і рідною у разі відмінності) мовами; уміння навчатися впродовж життя; соціальні та громадянські компетентності; загальнокультурна грамотність.

Обладнання: сигнальні картки, картки-таблиці, ляльки в українському одязі, папір, кольорові олівці.

Тип уроку: урок засвоєння нових знань.

Освітні галузі: соціальна і здоров'язбережувальна, мовно-літературна.

Хід уроку

I. ВСТУПНА ЧАСТИНА

1. Організаційний момент

2. Актуалізація опорних знань

«Мозковий штурм»

- Як ви гадаєте, чи однакові у всіх потреби?
- Які потреби притаманні, насамперед, для вас у молодшому шкільному віці?
- Порівняйте потреби ваших батьків, старших членів родини та потреби молодших членів родини — дошкільнят.
- Чим вони відрізняються? (Відповіді дітей.)

3. Повідомлення теми та мети уроку

— Усе своє життя людина відчуває різні потреби. Проте, як одна людина не схожа на іншу, так і потреби різних людей індивідуальні та специфічні. Отже, сьогодні на уроці предметом дослідження є потреби людей.

II. ОСНОВНА ЧАСТИНА

1. Вивчення нового матеріалу

1) Словникова робота.

Потреба — необхідність у чомусь, бажання щось мати.

2) Інформаційне повідомлення.

Потреби поділяють на групи:

- фізіологічні;
- престижні;
- особистісні;
- духовні.

Види потреб:

- матеріальні: в їжі, одязі, предметах побуту, житлі (вони вважаються базовими);
- духовні: в освіті, в підвищенні кваліфікації, в художній творчості, в розвитку науки та мистецтва;
- соціальні: в медичному обслуговуванні, у вихованні дітей, у вільному часі, в гідних умовах праці та навчання.

У всіх людей є різні потреби, які вони задовольняють, щоб забезпечити своє існування. Потреба — це стан незадоволення, з якого людина прагне вийти, збільшуючи споживання благ. Умовно потреби поділяють на духовні та матеріальні. Здатність речей і послуг задовольняти наші потреби називають споживчим благом. Щоб жити, людині, як і всім живим істотам, потрібна їжа, одяг та житло. Їй необхідний мінімум знань, залучення до цивілізації. Це життєво необхідні потреби, або первинні.

Потреби людини, зумовлені її індивідуальними особливостями, називають особистими. Вони залежать від багатьох факторів, зокрема часу, місця і середовища проживання, особливо від рівня розвитку суспільства.

Суспільне життя людей зумовлює виникнення потреб колективного характеру. До колективних потреб належить, наприклад, бажання зручної транспортної мережі та зв'язку, доступність освіти, охорони здоров'я. Потреби змінюються як кількісно, так і якісно в міру їхнього задоволення.

3) *Робота за підручником (с. 24).*

Аналіз змісту вірша

- Відшукайте в тексті вірша «Де ти, білочко, живеш?» відповідь на запитання в заголовку.
- Про що запитували білочку?
- Які у неї були потреби? (*Мати житло і їжу.*)
- Чому для білочки були не страшні зимові дні?

Вправа «Міркуємо!»

- Навіщо білочці потрібна її хатинка?
- Чому вона в ній ховається?
- Назвіть «домівки» інших тварин.
- Навіщо потрібне житло людині?

Стратегія «Синтез думок». Робота в групах

Групи передають свої узагальнення в інші групи по колу, які додають своє та підкреслюють те, з чим не погоджуються.

Експерти складають звіт і виносять на загальне обговорення.

- Які небезпеки можуть загрожувати тваринам?
- Багато тварин нашого краю потребують захисту, а ті, які опинилися під загрозою зникнення, потребують охорони.

(Небезпеки, які загрожують тваринам: руйнування гнізд, мурашників, «жител» інших тварин; голод, холод; поневолення диких тварин тощо.)

Висновок. І люди, і тварини мають потребу в житлі та в захисті.

4) *Вправа «Інтерв'ю».*

Вправа розвиває вміння слухати партнера та вдосконалює комунікативні навички, скорочує комунікативну дистанцію між учнями.

Учні об'єднуються в пари і протягом 5 хв розмовляють зі своїм партнером, намагаючись дізнатися якомога більше про його інтереси та захоплення. Потім кожний готує коротку презентацію свого співрозмовника. Головне завдання: підкреслити його індивідуальність, несхожість з іншими. Після чого учасники по черзі представляють одне одного.

Фізкультхвилинка

2. Самостійне застосування учнями знань у стандартних ситуаціях

1) *Робота за підручником (с. 25).*

- Оберіть малюнки та обговоріть у групах, без чого не може прожити людина.
- Що залишилося поза вашою увагою?

2) *Робота із сигнальними картками.*

Учитель називає потреби, учні сигналізують картками:

- «П» — першочергові потреби;
- «Д» — другорядні потреби.

3) *Робота за таблицею.*

Матеріальні (базові)	Духовні	Соціальні

Завдання для учнів: розподілити потреби за видами і записати у таблицю.

Матеріал для завдання: продукти харчування (*м*), освіта (*д*), одяг (*м*), умови праці та навчання (*с*), предмети побуту (*м*), медичне обслуговування (*с*), художня творчість (*д*), житло (*м*), гідний відпочинок (*с*).

Висновок. Діяльність людини безпосередньо пов'язана з її потребами. Задовольняючи їх, людина змушена працювати, удосконалюючи себе і виробництво. Відтак зростає роль творчої праці в цілому.

4) Навчальна гра «Одяг для ляльки».

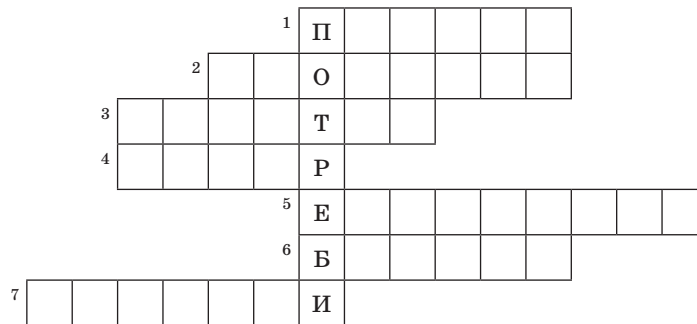
Обладнання: ляльки в українському одязі (хлопчик і дівчинка).

Учитель звертає увагу дітей на незвичний одяг ляльок, які завітали до них на гостину. Пропонує пограти в гру: одна дитина називає одяг, а решта, якщо названо правильно, плещуть у долоні, якщо ні — тупотять ногами.

3. Творче перенесення знань і навичок у нові ситуації

1) Розгадування кросворда «Потреби».

1. Країна, основна грошова одиниця якої злотий. (*Польща.*)
2. Той, хто використовує матеріальні блага та послуги для задоволення власних потреб. (*Споживач.*)
3. Кошти, матеріальний ресурс, що охоплює засоби виробництва. (*Капітал.*)
4. Річ, яка має ринкову ціну. (*Товар.*)
5. Наукова дисципліна, яка вивчає закони та закономірності господарської діяльності людей, розвитку певних економічних систем. (*Економіка.*)
6. Кількість грошей, яка доступна споживачеві для витрат у певний період часу. (*Бюджет.*)
7. Запаси прісної води, лісу, корисних копалин, риби, а також фабрики і заводи, товари, які вони виробляють, та все інше, що виробляється людиною для задоволення власних потреб. (*Ресурси.*)

2) Фантазування. Робота в групах.

— Уявіть, що ви зі своїми друзями вирушили в навколосвітню подорож на судні та серед океану потрапили в шторм. Судно розбилося об рифи. Ви з друзями врятувались на безлюдному острові. Пофантазуйте, які потреби і яким чином ви будете задовольняти на безлюдному острові в першу чергу, другу... тощо. Побудуйте свою «піраміду потреб».

3) Дослідження-розпізнавання.

- Усі речі, зображені на малюнку (*підручник, с. 26*), хоче мати другокласник Богдан.
- Які речі він може мати? Поясніть.

4) Творча вправа.

— Уявіть, що у вас є чарівна паличка, яка виконує всі бажання. Намалюйте все те, що вам потрібно.

Висновок. До потреб належать усі наші бажання щось мати. А також те, що ми хотіли б, щоб для нас виконали.

III. ЗАКЛЮЧНА ЧАСТИНА. РЕФЛЕКСІЯ

Самооцінювання. Вправа «3 – 2 – 1»

Діти називають:

- 3 речі, яких навчився/навчилася сьогодні на уроці;
- 2 речі, про які хочу знати більше;
- 1 запитання, яке у мене виникло сьогодні на уроці.

ДЛЯ ВЛАСНИХ НОТАТОК

УРОК 96. МІНІПРОЄКТ «МОЇ ПОТРЕБИ»

Мета:

- **формування предметних компетентностей:** закріпити знання про класифікацію потреб людини, їхній вплив на формування інтересів та нахилів особистості; учити аналізувати власні потреби; розвивати вміння співвідносити бажання та можливості; виховувати економічне мислення;
- **формування ключових компетентностей:** спілкування державною (і рідною у разі відмінності) мовами; уміння навчатися впродовж життя; соціальні та громадянські компетентності; загальнокультурна грамотність.

Обладнання: картки-таблиці, ілюстрації до казок, кольоровий папір, ножиці, клей, папір, матеріали для колажів.

Тип уроку: урок творчого застосування знань і вдосконалення вмінь.

Освітні галузі: соціальна і здоров'язбережувальна, мовно-літературна.

Хід уроку

I. ВСТУПНА ЧАСТИНА

1. Організаційний момент

Добрий день!
На вас чекає гарний день.
Бачу: всі веселі і здорові,
До уроку всі готові!

2. Повідомлення теми та мети уроку

— Сьогодні ви будете презентувати різні види потреб.

II. ОСНОВНА ЧАСТИНА

1. Самостійне виконання учнями завдань під контролем і за допомогою вчителя

1) *Взаємонавчання.*

— Поняття «потреба» доволі багатогранне: людина має велику кількість найрізноманітніших потреб: фізіологічних, матеріальних, інтелектуальних, духовних тощо. Нові потреби виникають у людини з необхідності щось змінити на краще.

Важливо розрізняти поняття «бажання» та «базові потреби». Базові потреби людини мають бути задоволені для того, щоб жити з гідністю, і можуть бути розглянуті як основа, на якій базуються права людини.

2) *Робота в групах.*

— Наведіть приклади різних видів потреб. Заповніть таблицю.

Учитель дає групам картки з таблицями, учні записують різні види потреб.

Наприклад:

Потреби	Індивідуальні	Колективні
Матеріальні	Потреба у плеєрі	Потреба у магнітофоні для всього класу
Нематеріальні	Потреба у зачісці	Потреба у культпоході до музею
Першочергові	Потреба у їжі	Потреба у виробництві продуктів харчування
Другорядні	Потреба у комфорті	Потреба у виробництві предметів розкоші

3) *Робота з ілюстраціями до казок.*

Учні розглядають ілюстрації до казок «Золота рибка», «Рукавичка», «Колобок», «Попелюшка», визначають, у чому відчували потребу герої цих казок. Учитель підводить учнів до розуміння поняття «потреба» як необхідності у чомусь.

4) *Словничок.*

Базові (першочергові) потреби — потреби у їжі, одязі, житлі.

Потреби у спілкуванні називають *соціальними*.

5) Гра «Ланцюжок».

Учні по черзі називають слово на означення потреби, яке починається з літери, що була останньою в попередньому слові (*житло — освіта — альбом — м'яч — читання — яблуко — олівець...*). Ускладнюючи гру, вчитель пропонує учням визначити різницю між названими потребами та об'єднати їх у групи за ступенем важливості (*першочергові та другорядні*).

6) Гра «Що змінилося?».

Мета: розвивати увагу і спостережливість, необхідні для ефективного спілкування.

Кожна дитина по черзі стає ведучим. Ведучий залишає кімнати. За цей час у групі робиться кілька змін в одязі, зачісці дітей, можна пересісти на інше місце (*але не більше двох-трьох змін; усі зміни повинні бути видимими*).

Завдання ведучого: правильно помітити зміни, які сталися.

2. Звіт учнів про роботу і теоретичне обґрунтування отриманих результатів

1) Робота в групах. «Квітка-семицвітка».

Кожна група отримує завдання виготовити квітку-семицвітку, обговорити потреби членів групи, визначити спільні потреби та записати їх на пелюстках квітки.

I група — Матеріальні потреби

Одяг
Їжа
Портфель
Велосипед
Будинок
Ліжко
Телефон

II група — Духовні потреби

Читання
Улюблена справа
Гра на музичному інструменті
Малювання
Дружба
Слухання музики
Похід до театру

III група — Соціальні потреби

Допомога іншим
Спілкування
Турбота
Захист
Увага іншому
Потреба безпеки
Потреба свободи

2) Презентація проєктної діяльності.

Групи по черзі демонструють свої роботи.

3) Дискусія.

Організація роботи:

- Учитель оголошує тему дискусії («*Які потреби найважливіші?*»), повідомляє правила проведення дискусії.
 - Усі учасники говорять стисло і конкретно;
 - надає слово тільки ведучий;
 - ведучий має право зупинити того, хто перебрал ліміт часу.

- Учитель пропонує учасникам коротку розповідь (*відеофрагмент*) з досліджуваної проблеми.
- Надають слово «запрошеним», потім глядачам, які можуть висловити свою думку або ставити запитання «запрошеним» упродовж хвилини.
- Підбивають підсумки дискусії.

4) Психологічна гра «Прояви увагу до іншого».

Діти утворюють коло і по черзі говорять щось позитивне одному з учасників гри. Знаками поваги можуть відзначати особистісні якості, зовнішність, уміння, манеру поведінки тощо. У відповідь дитина говорить: «Спасибі, я теж вважаю, що...» (*повторює сказане йому, а потім він підкріплює сказане ще однією похвалою у свою адресу: «А ще я гадаю, що...»*).

(Гра вчить дітей виявляти своє позитивне ставлення до інших людей, учить робити і приймавати знаки поваги.)

3. Творче перенесення знань у нові ситуації

1) Вправа «Закінчи речення».

- Усе, що ми бажано мати, потребуємо, має назву... (*потреби*).
- Потреби бувають... (*головні*), ... (*другорядні*), (*матеріальні*) та (*духовні*).
- Моя потреба зараз — ... (*навчатися*).

2) Робота за прислів'ями.

— Обговоріть у групах, про які потреби йдеться у прислів'ях (*підручник, с. 26*).

3) Створення колажу «Потреби людини».

Учні об'єднуються в групи. Із заздалегідь підготовлених матеріалів створюють колажі.

I група — Матеріальні потреби.

II група — Духовні потреби.

III група — Соціальні потреби.

Групи презентують свої роботи.

III. ЗАКЛЮЧНА ЧАСТИНА

1. Рефлексія

— Як називають те, що необхідно людині? (*Потреби*.)

— Від чого залежать потреби? (*Місця проживання, віку, статі, роду занять*.)

2. Метод «Шість капелюхів, що мислять»

Білий капелюх. Якими бувають потреби?

Червоний капелюх. Чим сподобалася вам робота над проектом?

Чорний капелюх. Чи всі потреби є корисними?

Жовтий капелюх. Чи добре вміти аналізувати свої потреби?

Зелений капелюх. Що кожен з вас повинен робити, аби задовольнити свої потреби?

Синій капелюх. Зробіть висновки з цієї теми.

ДЛЯ ВЛАСНИХ НОТАТОК

УРОК 97. ЮНІ КУЛІНАРИ (приготування бутербродів)

Мета:

- **формування предметних компетентностей:** ознайомити учнів з продуктами, з яких можна приготувати бутерброди; заохочувати до спільної роботи в родині; розвивати кулінарні смаки, працелюбність; виховувати потребу у спільній праці;
- **формування ключових компетентностей:** спілкування державною (і рідною у разі відмінності) мовами; уміння навчатися впродовж життя; екологічна грамотність і здорове життя.

Обладнання: хліб чи батон (*зрінки*), масло, твердий сир, ковбаса (*варена чи копчена*), помідор, огірок, зелена петрушка та кріп, кухонний ніж, обробна дошка, серветка, тарілка, шпатель, картки-повідомлення, папір, кольорові олівці.

Тип уроку: урок формування вмінь та навичок.

Освітні галузі: соціальна і здоров'язбережувальна, мовно-літературна.

Хід уроку

I. ВСТУПНА ЧАСТИНА

1. Організаційний момент

2. Актуалізація опорних знань

— Відгадайте загадку.

- Вранці він завжди зі мною
З маслом, сиром, шинкою.
З ним за кавою чи чаєм

Я, звичайно, не скучаю.
Так і проситься у рот
Смачний ніжний... (*бутерброд*).

— Чи любите ви бутерброди?

— Що ви про них дізналися із загадок?

3. Повідомлення теми та мети уроку

— Чи хотіли б навчитися готувати бутерброди?

— Пропоную сьогодні побувати в ролі юних кулінарів — приготувати бутерброди за зразком чи на свій смак.

II. ОСНОВНА ЧАСТИНА

1. Вивчення нового матеріалу

1) Словникова робота.

Бутерброд — це вид холодної закуски (*шматок хліба чи булочки з додатковими харчовими продуктами*).

2) Довідкове бюро.

— Чим різняться між собою бутерброди, сендвічі та канапки?

Діти по черзі зачитують повідомлення.

- Слово «бутерброд» пішло від німецького *butterbrot* та у перекладі українською означає «хліб із маслом». В Україні бутерброди інколи називають накладанцями (*тобто накладати щось на хліб*), а в англійських країнах, як правило, тільки тостами.
- Сьогодні ця страва означає не лише «хліб із маслом», але й шматочок хліба із будь-яким додатком зверху: від класичної ковбаси із сиром до багатошарових «начинок» із різних сортів м'яса, овочів, фруктів, зелені, соусів та паштетів.
- В Італії закриті сендвічі називають «паніні». Вони можуть бути як холодними, так і гарячими. А у США та Канаді поширені сендвічі трикутної форми, які називають «клубними сендвічами».
- Слово «канапка» пішло від французького *canapé*, що у перекладі означає «диван» і «канапу». Бутерброди цим словом почали називати, оскільки шматочки шинки, сиру, томатів та інші складові складали на булочки чи батон ніби подушки на дивані.
- Словом «канапе» в українській мові переважно називають крихітні бутерброди та фінгер-фуд — банкетну закуску завбільшки з палець. Водночас у Західній Україні словом «канапка» називають будь-який бутерброд. А у польській мові слово *kanapka* вживають щодо сендвічів.

- В Італії закуски-канапки називають «брускети», а от в Іспанії вони мають назву «пінчос». «Брускета» у перекладі з італійської означає «запікати на вуглях», її відмінна риса від решти бутербродів полягає у тому, що скибочки хліба попередньо обсмажують на грилі чи на сковорідці без олії — тобто підсушують.

3) «Крісло автора».

- Які бутерброди люблять у вашій родині?
- Хто їх готує? Чи берете ви в цьому участь?

4) Складання «кластера».

- Як інакше називають бутерброд?

5) Технологія «Два — чотири — всі разом».

- З яких продуктів можна приготувати бутерброд?

Учні індивідуально обмірковують можливі відповіді. Потім об'єднуються в пари, доповнюючи думки одне одного.

Далі діти в четвірках ухвалюють спільне рішення. Завершується робота обговоренням поставленого завдання з усім класом.

Наприклад: для приготування бутербродів беремо... (хліб чи батон (грінки), масло, твердий сир, ковбасу (варену чи копчену), помідор, огірок, зелену петрушку та кріп, шпинат, редис, буряк, яйце, оселедець тощо).

6) Гра «Хто до нас на гостину завітав».

Учитель домовляється з двома-трьома дітьми про те, яких тварин вони зображатимуть. Потім вони по черзі входять у коло. Решта повинні здогадатися, який звір завітав до них на гостину.

2. Самостійне застосування учнями знань у стандартних ситуаціях

1) Перегляд презентації.

Учні переглядають презентацію «Види бутербродів» (<https://vseosvita.ua/library/prezentacia-vidi-buterbrodiv-19216.html>), коментують побачене.

2) Практична робота.

Учитель заздалегідь нарізає ножом хліб, сир, ковбасу, шинку тощо.

Учні об'єднуються в групи, вибирають інгредієнти та готують бутерброди. (За потреби учитель допомагає.)

I група. Бутерброд з шинкою, яйцем та овочами

Хліб змастіть маслом, покладіть зверху шматочок шинки, шматочок круто звареного яйця, скибочку солоного або свіжого огірка, трішки зелені та червоного болгарського перцю. Смачно й поживно!

II група. Канапе з сиром та ковбасою

Підготуйте чорний хліб, ковбасу, сир та свіжий огірок.

Усе виріжте формочкою для печива.

На шматочок чорного хліба покладіть підготовлені сир, ковбасу та огірок. Скріпіть шпажкою.

III група. «Вітрильники» з твердого сиру

Бутерброди можна оформити оригінально. Наприклад, виготовити вітрильники з твердого сиру.

На шматочок чорного хліба покладіть кружечки ковбаси та свіжого огірка. Тонко нарізаний твердий сир згорніть удвічі та простроміть шпажкою. Прикрасьте «мачту» шматочком моркви.

IV група. Канапки з оливками

Підготуйте маленькі круглі шматочки білого хліба. Виріжте кружечки твердого сиру відповідного розміру. Шматочки саямі згорніть удвічі, вставивши всередину оливку.

Прикріпіть «вітрило» до канапки шпажкою.

V група. Фруктове канане

Бутерброди, канапки можуть бути і десертними. Їх готують з різних фруктів.

Щоб приготувати фруктове канане, потрібно почистити банан, яблуко, ківі, нарізати їх кружечками, з'єднати шпажками.

(Можна використати будь-які інші фрукти.)

3) Презентація роботи груп.

Кожна група презентує свою роботу, пригощає однокласників.

Фізкультхвилинка «Зірви яблучко»

3. Творче перенесення знань і навичок у нові ситуації

1) Робота за підручником (с. 26).

- Розгляньте зразки бутербродів. Назвіть, з яких продуктів їх приготовлено.
- Який із бутербродів вам до смаку?
- Який із них ви готували вдома?

2) Творча робота.

- Намалюйте зразки оригінальних бутербродів. Спробуйте приготувати їх удома з дорослими.

III. ЗАКЛЮЧНА ЧАСТИНА. РЕФЛЕКСІЯ

Вправа «Піца»

На дошці — коло, розділене на чотири частини-сектори. Зверху кожного «шматочка» цієї імпровізованої «піци» — твердження: «Мені зрозуміло все», «Мені було цікаво на цьому занятті», «Інформація була новою для мене», «Мені подобається тут, і я очікую наступних занять».

Кожен учень малює чотири кружечки (біля кожного твердження). Чим ближче кружечок до середини «піци», тим більше вони згодні з твердженням.

ДЛЯ ВЛАСНИХ НОТАТОК

УРОК 98. ЯКА КОРИСТЬ ВІД ЗНАНЬ

Мета:

- **формування предметних компетентностей:** ознайомити учнів зі способами спілкування тварин; пояснити, чим людське мовлення відрізняється від «мови» тварин; з'ясувати, навіщо потрібні знання про «мову» тварин; розвивати спостережливість, бажання більше дізнатися про звички тварин; виховувати бажання вивчати довкілля;
- **формування ключових компетентностей:** спілкування державною (і рідною у разі відмінності) мовами; уміння навчатися впродовж життя; соціальні та громадянські компетентності; загальнокультурна грамотність.

Обладнання: енциклопедії, картки з текстом, комп'ютер, презентації, малюнки із зображенням тварин.

Тип уроку: урок засвоєння нових знань.

Освітні галузі: мовно-літературна, громадянська та історична.

Хід уроку

I. ВСТУПНА ЧАСТИНА

1. Організаційний момент

2. Актуалізація опорних знань

«Мозковий штурм»

— Чи вміють спілкуватися тварини? (Відповіді дітей.)

— Усі знають, що тварини вміють спілкуватися між собою, хоч і не говорять у звичному для нас розумінні цього слова. Якби знайшлися перекладачі із собачого або мавпячого, то їм вистачило б набору з декількох фраз, на зразок: «Мені страшно!», «Увага! Небезпека!» або «Дай поїсти».

3. Повідомлення теми та мети уроку

— Чи здогадалися ви, якою буде тема нашого уроку? (Відповіді дітей.)

— Сьогодні ми поговоримо про те, як спілкуються тварини, та з'ясуємо, навіщо потрібні знання про «мову» тварин.

II. ОСНОВНА ЧАСТИНА

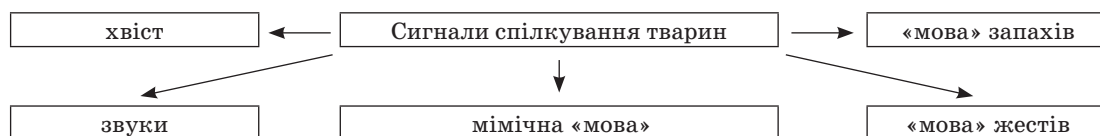
1. Вивчення нового матеріалу

1) Інформаційне повідомлення.

— Як відомо, тварини не можуть розмовляти, як люди. Але кожен також знає, що тварини вміють видавати звуки. Звуки тварин — це сигнали, які виражають їхній стан, бажання, почуття. Гарчання лева чути на всю округу — цим цар звірів гучно заявляє про свою присутність. Ватажок слонів, найстарший і розумний у стаді, заклично сурмить, піднявши хобот, збираючи слонів у похід джунглями у пошуках гарних пасовищ. Лось видає гучний клич, йдучи битися з суперником. У шлюбний період голуби ніжно воркують, лелеки курличуть і виконують танці, тетерева видають гучні звуки, а солов'ї влаштовують сольні концерти, щоб затьмарити суперників.

2) «Асоціативний куш».

— Які сигнали спілкування мають тварини?

3) Технологія «Навчаючи — вчуся».

Після ознайомлення з матеріалом, що міститься на картці, учні знайомлять зі своєю інформацією однокласників і одержують інформацію від них.

Коли всі поділилися тим, що їм відомо, обговорюють почуте у класі.

- Крім звуків у тварин є своєрідна «мова» жестів і мімічна «мова». Оскал морди або виразність очей тварини значно відрізняються залежно від її настрою — спокійного, агресивного або грайливого. Шимпанзе використовують для спілкування багату міміку. Наприклад, щільно стиснуті щелепи з оголеними яснами означають загрозу; похмурий погляд — залякування; посмішка, особливо з висунутим язиком, — дружелюбність; відтягування нижньої губи — утихомирену посмішку.
- Звукова сигналізація існує у всіх видів тварин. Наприклад, кури видають 13 різних звуків, жаби — 6, півні — 15, синиці — 90, граки — 120, свині — 23, ворони — до 300, дельфіни — 32, лисиці — 36, мавпи — більше 40, коні — близько 100 звуків. Ці звуки передають загальний емоційно-психологічний стан тварин — пошук корму, тривогу, агресивність, радість спілкування.
- Хвіст тварин теж є виразником їхнього емоційного стану. Кішки тримають його «трубою» під час зустрічі із собакою або під час бійки, а якщо кішка махає хвостом ліворуч — праворуч, отже, вона лютує. У собак же, навпаки, хвіст рухається під час зустрічі господаря, висловлюючи безмірну радість. Відчуваючи провину, собака піджимає хвіст.
- У тваринному світі широко поширена «мова» запахів. Вона найдавніша, мабуть, з усіх «мов», адже нею й досі користуються тварини, які раніше за інших з'явилися на Землі. Пахучими речовинами помічають свої дороги мурахи. Бджоли-розвідниці, знайшовши їжу, просочують своїм запахом повітря й навколишні предмети, щоб робочі бджоли могли швидко й безпомилково знайти дорогу до годівниці. У джмеля головне призначення пахучих залоз — подати звістку про себе джмелихам. Величезне значення має запах для зустрічі самців і самок багатьох метеликів, комах, павуків. Мова запахів дуже важлива для багатьох тварин-мисливців. Собака та його родичі знаходять здобич завдяки органам чуття. Відстань, на яку собака може чути запах дичини, передусім залежить від напрямку і сили вітру та вологості ґрунту. З диких тварин хорошим чуттям володіють вовк, шакал, лисиця.

Висновок. Тварини спілкуються між собою, видаючи певні звуки, використовуючи «мову» жестів, міміки, запах тощо. Так тварини виражають свій стан тривоги, задоволення, страх, лють, любов, повідомляють інших тварин про небезпеку, про те, що вони оселилися на певній території.

4) Інценізація вірша.

ОЙ, ЧОМУ КИТИ МОВЧАТЬ!

(Учні демонструють малюнки тварин, імітують їхню «мову».)

Ой, чому, ой, чому
Всі корови кажуть — му?
Кішки — няв,
Собаки — гав,
Вівці — бе,
Кози — ме,
А кити —
НІ — БЕ, Ні — МЕ.

Ой, чому кити мовчать?
Чи нема їм що сказати?
Адже мають кити
О-о-таке-енні роти.
А тому,
Що кити
В рот набрали води.

Ігор Мазнін

2. Самостійне застосування учнями знань у стандартних ситуаціях

1) Робота за підручником (с. 27–28).

Аналіз діаграм

- За діаграмою дайте відповіді на запитання.
- Скільки місяців триває сплячка у тварин?
- Хто із цих тварин «спить» довше? На скільки?
- Прочитайте повідомлення у підручнику.

Дискусія

- Організуйте дискусію.
- Чи спілкуються між собою тварини?
- Чи розуміють птахи звірів? А риби — комах?
- З'ясуйте правильність своїх думок за допомогою додаткових джерел інформації, прочитайте повідомлення у підручнику.

2) Робота з презентаціями.

Діти переглядають презентації «Як спілкуються тварини», аналізують зміст, доповнюють інформацію (<https://ppt-online.org/547027>; <https://ppt-online.org/415140>).

3) Робота за підручником (с. 28).

Вправа «Міркуємо!»

- Чим відрізняється людське мовлення від «мови» тварин?
- Чи здатні тварини вигадувати нові «слова»?

Робота в групах

- Обговоріть у групах, навіщо потрібні знання про «мову» тварин. Учні в групах обговорюють свої судження, презентують спільну думку групи.
- Висновок. Знання про поведінку та «мову» тварин урятують від небезпеки.

Фізкультхвилинка

3. Творче перенесення знань і навичок у нові ситуації

1) Робота зі скоромовкою.

ЧЕРЕДА

Рано-вранці у середу
Пригнав Прокіп череду.

А корови в череді:
Рябі, чорні та руді.

Грицько Бойко

Діти завчають скоромовку, змагаються у швидкому промовлянні.

2) Хвилинка-цікавинка.

Дельфіни дуже цікавлять гарною здатністю навчатися та різноманітною ігровою діяльністю, що проявляється під час контакту з людиною. Дельфіни легко імітують різні звуки і наслідують слова людини. Вони володіють багатством звукових сигналів і активно спілкуються між собою за допомогою найрізноманітніших звуків — частих свистів і різких пульсуючих звуків-клацань. У кожного дельфіна свій характерний свист — «голос», властивий тільки йому одному. Перебуваючи удвох або в групі, дельфіни ведуть активну «розмову»: пересвистуються, видають клацання. Коли один дельфін подає сигнал, то інший у цей момент мовчить або свистить. Спілкуючись з дитинчам, самка дельфіна видає до 800 різних звуків.

3) Цікаво знати!

— Тварини, на відміну від людей, не вчаться своєї «мови». Вони знають її з народження. Лише співати птахи навчаються у родичів.

III. ЗАКЛЮЧНА ЧАСТИНА. РЕФЛЕКСІЯ

1. Технологія «Мікрофон»

- Чи сподобалося вам заняття?
- Про що цікаве ви дізналися?
- Що сподобалося найбільше?
- З ким ви поділитеся враженнями про це?
- Чи справдилися очікувані вами результати?

2. Робота у Щоденнику вражень

— Намалюйте або запишіть те, що найбільше сподобалося під час вивчення цієї теми, що найбільше зацікавило. (Деякі учні, за бажанням, демонструють те, що вони намалювали/напишали.)

ДЛЯ ВЛАСНИХ НОТАТОК

УРОК 99. ДОМАШНІ УЛЮБЛЕНЦІ

Мета:

- **формування предметних компетентностей:** сформувати уявлення про тварин — хатніх улюбленців, про правила поводження з тваринами; розвивати спостережливість, кмітливість, логічне мислення; виховувати любов до тварин, відповідальність за них, бажання їх оберігати;
- **формування ключових компетентностей:** спілкування державною (і рідною у разі відмінності) мовами; уміння навчатися впродовж життя; компетентності в природничих науках і технологіях.

Обладнання: тематичні малюнки, комп'ютер, відеоролик.

Тип уроку: урок формування вмій та навичок.

Освітні галузі: природнича, мовно-літературна.

Хід уроку

I. ВСТУПНА ЧАСТИНА

1. Організаційний момент

Чи цікаво вам дізнатись,
Що сьогодні може статись?
Ну то сядьте зручніше
І працюйте веселіше.

2. Актуалізація опорних знань

— У кого з вас удома є хатні тварини? Які саме?

Вправа «Знайомство»

Учні заочно знайомлять однокласників зі своїми хатніми улюбленцями.

Наприклад. У мене є котик Пушок. Він дуже лагідний. Має довгу пухнасту шерсть.

Мені купили папугу. Він дуже непосидючий. Має яскраве пір'я.

3. Повідомлення теми та мети уроку

— Тварин потрібно любити, про них необхідно дбати, але при цьому варто пам'ятати, що навіть хатні тварини можуть виявитися небезпечними.

— Сьогодні ми поговоримо про те, як потрібно поводитися з тваринами.

II. ОСНОВНА ЧАСТИНА

1. Вивчення нового матеріалу

1) Обговорення у загальному колі.

— Яких правил слід дотримувати у спілкуванні з хатніми улюбленцями?

— Чи можна без дозволу гладити чужого собаку?

— Чому не варто брати із собою в ліжку кота? Поясніть.

2) «Мозковий штурм».

— Чи корисно мати хатніх улюбленців? (*Діти висловлюють свої думки.*)

3) Довідкове бюро.

Вигоду від наявності чотириноного улюбленця вже давно довели вчені. Хатні тварини допомагають упоратися зі смутком і стресом літнім людям, студентам і навіть пацієнтам з серйозними патологіями.

Учені з'ясували, що такі тварини позитивно впливають на психіку людей.

Ранкові прогулянки із собакою сприяють зміцненню імунітету, корисні для серця, а також допомагають позбутися зайвої ваги. Якщо ви відчуваєте, що злегка апатичні та малоактивні, пес навчить вас бути більш життєрадісним, відкритим і рішучим.

Не тільки собаки і кішки є «хатніми психотерапевтами». Зі стресами і зневірою відмінно справляються й інші улюбленці: акваріумні рибки, птахи, кролики, хом'ячки і навіть комахи.

4) Робота за підручником (с. 29).

Стратегія «Щоденник подвійних нотаток»

Учні читають текст про тварин-безхатків.

Мета: з'ясувати особистісне ставлення учня до прочитаного.

Епізод із тексту, що найбільше вразив (<i>цитата</i>)	Коментар: — Що примусило записати? — На які думки наштовхнуло? — Які питання постали?
---	--

Робота за малюнками (с. 29)

- Розгляньте малюнки тварин.
- Яка з тварин агресивна? Яка — спокійна?
- Чому ви так уважаєте?

Робота в групах. Вправа «Коментатор»

Учні по черзі зачитують правила поведінки з незнайомими собаками, коментуючи зміст твердження.

Фізкультхвилинка

Вийшла кішечка на грядку,
Кличе діток на зарядку:
— Раз, два, три! На доріжку!
Починаємо пробіжку!
А тепер всі присідайте,
Швидко втому проганяйте.
Всі малята засміялись,
Кілька раз понахилялись.
Головою покрутили,
На стільці тихенько сіли.

(Діти виконують усі названі рухи.)

2. Самостійне застосування учнями знань у стандартних ситуаціях

1) Робота в групах. Складання пам'ятки поводження з собаками.

Учні складають правила в групах, обговорюють у загальному колі, складають пам'ятку.

Правило 1. Навіть якщо ти боїшся собак, ніколи цього не виказуй. Собака може це відчутти і напасти на тебе.

Правило 2. У жодному разі не тікай від собаки. Він може прийняти тебе за здобич і напасти.

Правило 3. Пам'ятай, що рухи хвостом не завжди свідчать про доброзичливий настрій собаки.

Правило 4. Якщо тобі хочеться погладити чужого собаку, запитай дозволу в його господаря. Гладь його обережно, не роблячи різких рухів.

Правило 5. Не годуй чужих собак і не чіпай їх під час їжі або сну.

Правило 6. Не підходь до собаки, який сидить на прив'язі.

Правило 7. Не наближайся до великих собак охоронних порід. Їх часто вчать кидатися на людей, які підійшли близько.

Правило 8. Не намагайся відібрати предмет, з яким грається собака.

2) Гра «Так чи ні?».

Правила гри: під час гри учні мають сплеснути у долоні, якщо твердження правильне, або схрестити руки, якщо твердження помилкове.

- У людному місці хатнього улюбленця потрібно водити на повідку. (Так.)
- Усі коти вміють плавати. (Ні.)
- У собак та котів має бути своє місце в квартирі. (Так.)
- Собаки вміють ловити щурів. (Ні.)
- Собаку можна дражнити. (Ні.)

- За хатнім улюбленцем потрібно прибирати. (Так.)
- Песиків і котиків можна годувати шоколадом. (Ні.)
- Після спілкування з улюбленцем необхідно мити руки. (Так.)
- Безпритульного котика та собачку можна підгодовувати лише з батьками. (Так.)

3) *Робота в парах. Складання діалогу.*

— Зустрілися хатній та безпритульний коти і почали розмову. Про що вони розмовляли? Кому живеться краще? Чому?

— Складіть розмову між ними.

— Як можна допомогти тваринам-безхаткам?

4) *Робота в групах.*

— Дізнайтеся, чи є у вашому місті чи селі притулок для тварин. Обговоріть у класі, чим ви можете допомогти тваринам там.

Руханка «Зарядка для звірят»

(Учні імітують поведінку тварин.)

Слон звіряток на полянку
 На зарядку вивів зранку.
 Знають всі давно, малята,
 Любить котик пострибати,
 Вигнути дугою спинку,
 Потягнутись на хвилинку.
 Цуценятко не дрімає:
 Лапки вгору підіймає.
 Ногу вліво, ногу вправо,
 Фізкультурні робить вправи.
 Папужка теж не ловить гав:
 Крильця в сторони підняв,
 Вгору — вниз ними махає,
 Наче в джунглях, він літає.
 Хом'ячок і морська свинка
 Роблять вправи фізкультхвилинки.
 Їм на місці не сидиться,
 Швидко бігають по клітці.
 Рибки пірця піднімають
 І повільно опускають.
 З друзями ми відпочили
 І за парти дружно сіли.

3. Творче перенесення знань і навичок у нові ситуації

1) *Вправа «Вибір».*

У кішки Мурки народилися кошенята. Діти — Марічка, Олексій та Оксанка — дуже хотіли мати вдома маленьке кошенятко. Але тітка Софія не могла вирішити, кому віддати кошенят. Вона кожного з дітей запитала: «Що ти робитимеш з кошеням?».

Марічка сказала: «Я буду гратися з ним щодня».

Оксана відповіла: «Я показуватиму його всім своїм друзям», а Олексійко мовив: «А я нагодую кошенятко й облаштую йому м'якеньку постіль, де воно відпочиватиме».

— Кому з дітей тітонька віддасть кошеня? Свою відповідь поясніть.

2) *Гра «Хочу додому». Робота в групах.*

Групи одержують малюнки диких та свійських тварин. Їх потрібно «поселити» у середовище їхнього існування (*ліс, озеро, оселя господаря*).

3) *Перегляд відеоролика.*

Учні переглядають відео «Як розмовляють тварини» (<https://youtu.be/s2E4m43-TuA>).

— Яких тварин ви запам'ятали? Спробуйте відтворити їхню «мову».

4) Вправа «Станція «Ветлікарня»».

Про що повинен подбати господар, аби його хатнім улюбленцям було зручно й комфортно у людській оселі?

- Собакам не можна давати шоколад, бо він отруйний для них. Не можна давати торти, печиво, цукор, бо це може спричинити сльозотечу і нагноєння очей.
- Котам необхідне різноманітне харчування: м'ясо, риба, сир, вівсяні пластівці, вітаміни. У визначеному місці завжди повинна стояти мисочка з чистою водою.
- Клітка для папуги повинна бути просторою й зручною. Птах має вільно махати крилами, не зачіпаючи стінок клітки. У клітці слід установити поїлку, годівницю, купіль, мінеральний камінь та іграшки.
- Житло морських свинок слід тримати у чистоті, постійно міняти тирсу, покласти сіно. Бажано покласти у житло свинки великий камінь — з нього тваринка оглядатиме свої володіння і точитиме об нього пазури.
- Для хом'ячка клітка повинна бути металевою, бо він спритно гризе дерево. Необхідно, щоб у клітці були сіно і папір для гнізда. Важливо для тваринки більше рухатися, аби не розтовстіти.
- Дуже важливо, щоб рибки не переїдали, а корм не залишався на дні. На сніданок слід пропонувати сухий корм, на вечерю — живий. Регулярно необхідно міняти воду, але тільки частину, бо чиста вода шкідлива для рибок.

Висновок. Перш ніж заводити хатнього улюбленця, слід добре обміркувати, чи зможете ви доглядати за ним постійно впродовж багатьох років.

5) Робота за підручником (с. 30).

Гра «Так чи ні?»

Учні зачитують твердження, підтверджуючи чи спростовуючи його.

Вправа «Фантазування»

— Продовжте «мрії» хатніх улюбленців. Розіграйте в ролях діалоги.

- Якби я був/була котиком, ... А ти?
- Якби я був/була песиком, ... А ти?

б) Рубрика «Чи знаєте ви?..».

Діти зачитують повідомлення про те, як вуса допомагають котам отримувати інформацію.

III. ЗАКЛЮЧНА ЧАСТИНА

Рефлексія. Обговорення у загальному колі

- Чи допомагають тварини людям? Наведіть відомі вам приклади.
- Як тварини допомагають одні одним?
- Коли люди допомагають тваринам?

ДЛЯ ВЛАСНИХ НОТАТОК

УРОК 100. ЧИ ЗАВЖДИ ТРЕБА БУТИ ДОБРИМИ

Мета:

- **формування предметних компетентностей:** розширити знання учнів про поняття «добро», «добрі справи»; розвивати бажання робити добро; формувати в молодого покоління моральні чесноти, шляхетність, почуття милосердя, виховувати морально-етичні норми життя;
- **формування ключових компетентностей:** спілкування державною (і рідною у разі відмінності) мовами; уміння навчатися впродовж життя; соціальні та громадянські компетентності; загальнокультурна грамотність.

Обладнання: «чарівна паличка», плакат, смайлики, комп'ютер, відеоролик, картки зі словами, макети фігури людини, картки з частинами прислів'їв, папір, кольорові олівці, цеглинки LEGO DUPLO, плакат із деревом, паперові сердечка.

Тип уроку: урок формування вмінь та навичок.

Форма проведення: урок-тренінг.

Освітні галузі: соціальна і здоров'язбережувальна, мовно-літературна.

Хід уроку

I. ВСТУПНА ЧАСТИНА

1. Вправа «Знайомство»

Гра «Фея доброти»

Діти утворюють коло, заплющують очі, простягають перед собою руки. На рахунок: «один, два, три» вчитель непомітно кладе в долоні одного з дітей «чарівну паличку» і голосно каже: «Хто сьогодні найдобріший, виходь до нас скоріше!».

Дитина, яка отримала «чарівну паличку», виходить у центр кола і стає «феєю доброти»/ «ельфом доброти».

«Фея доброти» або «добрий ельф» торкається до когось із дітей «чарівною паличкою» та говорить про нього щось приємне та добре. Та дитина, до якої торкнулася «фея», повинна сказати що-небудь добре про свого сусіда, і так кожен говорить добрі слова наступній по колу дитині.

2. Вправа «Очікування»

— Чого ви очікуєте від сьогоднішнього уроку?

Учитель роздає дітям смайлики, яких вони прикріплюють на плакат із зображенням усміхнених дітей.

3. Повторення правил тренінгу

- Цінування часу (*говорити коротко*).
- Увічливість.
- Позитивність.
- Говорити від свого імені.
- Правило добровільної активності.
- Правило «підведеної руки».
- Зворотний зв'язок.

4. Повідомлення теми уроку

— Чи здогадалися ви, про що говоритимемо?

— Добрі вчинки роблять нас щасливішими і навіть здоровішими. Найвища наука життя — мудрість, а найвища мудрість — бути добрим. Добро, чуйність, уміння розуміти чужий біль, вчасно підтримати у важку хвилину, розрадити добрим словом та вчинками є складовими характеру нашого народу.

— Сьогодні у нас урок-тренінг, на якому ми говоритимемо про добрі справи.

— Чи можна змінити світ, зробивши щось хороше? Чи завжди слід бути добрими?

— Спробуймо дати відповідь на ці запитання.

— Якими ми сьогодні будемо на уроці?

- Д — дружними
- О — охайними
- Б — бадьорими
- Р — розумними
- О — організованими
- Т — товариськими
- А — активними

II. ОСНОВНА ЧАСТИНА

1. «Мозковий штурм»

— Що таке добро? (*Відповіді дітей.*)

Перегляд мультфільму «Просто так» (<https://youtu.be/m1PH6Ki5Zdo>)

- Про що цей мультфільм?
- Хто його головні герої?
- Чого навчає мультфільм?

2. Робота за підручником (с. 31)

1) Читання в парах — узагальнення в парах.

Учні читають та обговорюють текст про добрі справи в парах. Спочатку частину тексту читає один учень, а другий ставить йому запитання або переказує прочитаний текст. Потім вони міняються ролями.

Обговорення:

- Чи робили ви добрі справи?
- Що ви відчували?

2) Робота за малюнками.

— За малюнками дослідіть та оцініть учинки людей.

3. Обговорення у загальному колі

- Що таке доброта?
- Як це — робити добро?
- Наведіть приклади чуйного та дружнього ставлення до вас.
- Пригадайте, яке добро робили вам інші.

Висновок. Усі люди від народження потребують поваги та доброти.

4. Словникова робота

Доброта — це чуйне, дружнє ставлення до людей, природи.

5. Гра «Рецепти доброти»

Учні об'єднуються в групи. У кожній групі є «добрі лікарі», які повинні придумати рецепти ліків від «людських хвороб».

Кожна група витягає картку з однією з назв «людських хвороб». Наприклад: злість, грубість, егоїзм, нахабство, невдячність.

Завдання груп: придумати найцікавіший рецепт-засіб, що допоможе людям позбутися цієї негативної якості та зробити їх добрішими одне стосовно до одного.

Час виконання — близько 3–5 хв. Після цього діти зачитують свої «рецепти».

Музична фізкультхвилинка

Діти виконують рухи під мелодію пісні «Добро» (<https://youtu.be/RW0gEVOgHfY>).

6. Вправа-гра «Риси характеру»

Мета: формувати вміння диференціювати ознаки доброго і злого.

— Уявімо собі дві людини: одна — світла, добра, друга — темна, сердита на всіх. (*На дошці вивішують макети фігури людини.*) Нумо разом поміркуємо, які саме риси характеру належать якій людині. (*Діти по черзі беруть заготовлені написи з рисами характеру і прикріплюють до відповідної фігури, коментують свій вибір.*)

Наприклад: мужність, грубість, благородство, відвертість, лихослів'я, великодушність, відповідальність, вірність, заздрість, делікатність, милосердя, лицемірство, співчутливість, скромність, зарозумілість, правдивість, працелюбність, порядність, підступність, добродійність, безсоромність, брехливість. (Якщо діти не впевнені у тлумаченні якогось слова, то учитель пояснює, що означає певний термін.)

7. Робота з LEGO DUPLO

— Складіть «Піраміду чеснот» із шести цеглинок. (Значення кольорів: червоний — доброта, жовтий — совість, синій — сміливість, зелений — чесність, оранжевий — скромність, блакитний — правдивість.)

Кожен учень складає «Піраміду чеснот». Охочі коментують свою роботу.

8. Гра «Добре сонечко»

Учитель пропонує дітям уявити, що сонечко закрили хмарки. Його необхідно врятувати. Для цього кожна дитина по черзі називає по одній позитивній якості людини, які ще не називалися сьогодні. Дитина називає позитивну якість людини і домальовує сонцю промінь (на дошці, на плакаті).

Коли у сонечка вже достатньо променів — воно врятоване від хмарок, посміхається і дякує діткам.

9. Ознайомлення із пам'яткою

ПАМ'ЯТКА ДОБРИХ І КОРИСНИХ СПРАВ

- Завжди дотримуй свого слова.
- Перед виконанням справи подумай.
- Не будь самовпевненим.
- Не лінуйся.
- Виконуй справу із задоволенням.
- Ніколи не вимагай винагороди.
- Виконуй усе вчасно.
- Допомагай людям сам, не чекай, доки тебе проситимуть.
- Завжди виконуй тільки добрі справи, за які ніколи не червонітимеш.

Музична фізкультхвилинка

Діти виконують рухи під мелодію пісні «На землі живе добро» (<https://youtu.be/PVKX0yAVxtM>).

10. Робота над прислів'ями

Учитель роздає учням картки з частинами прислів'їв. Один з учнів читає першу частину прислів'я, а решта дивляться, чи є друга. Коли прислів'я правильно прочитано, учні пояснюють його значення.

- З добрим жити добре.
- Поспішай робити добро.
- Добра справа і у воді не тоне, і у вогні не горить.
- Не встояти злу проти добра.
- Світ не без добрих людей.
- Все добре переймай, а зла уникай.
- Добре роби, добре й буде.

11. Гра «Добрий світ»

Учні об'єднуються в групи та обирають картки зі словами. *Наприклад:* літак, потяг, будинок, ліс, річка тощо.

Вони мають придумати і намалювати казку про добрий предмет. За малюнками представники різних груп розповідають свої казки.

Із малюнків створюють виставку «Добрий світ навкруги нас».

12. Технологія «Сітка Елвермана»

— Організуйте дискусію в класі, обговоріть проблему. (Кожен учень робить свій висновок щодо порушеної вчителем проблеми.)

Так	Проблема	Ні
	Чи завжди потрібно бути добрим?	

13. Рубрика «Чи знаєте ви?..»

Учні читають та аналізують повідомлення (*підручник, с. 34*) про те, що люди від народження «запрограмовані» робити добро.

III. ЗАКЛЮЧНА ЧАСТИНА. РЕФЛЕКСІЯ

1. Вправа «Закінчи речення»

— Прошу подумати і закінчити речення: «Хай добрим ваше серце буде для того, щоб ...».

Наприклад: світ став кращим; перемагало добро; всі були щасливими; допомогти тим, кому це потрібно; допомогти природі; допомогти людям з особливими потребами тощо.

2. Створення чарівного деревця

На дошці — плакат із деревцем, на партах лежать сердечка. Діти пишуть на них, які добрі справи вони робили, роблять і робитимуть. Сердечка прикріплюють на деревце.

— Кожна добра справа — це маленьке сонечко, що робить світлішим наше життя. Тож усі ваші добрі справи складімо в Торбинку Доброти і візьмемо із собою в подорож Дорогою добра.

3. Підбиття підсумків

— Чи справдилися ваші очікування?

— Що найбільше сподобалося на уроці?

4. Вправа «Прощання»

Врятує світ краса, —
Завжди так говорили.
Тепер врятує світ лиш доброта,
Бо однієї вже краси занадто мало,
Бо стільки всюди зла — людина вже не та...
Тож, люди на землі!
Спішіть добро творити, щоб нам не згинуть у морі зла,
Щоб кожен міг серед краси прожити
У царстві справедливості й добра.

ДЛЯ ВЛАСНИХ НОТАТОК

УРОК 101. НЕ БУДЬМО БАЙДУЖИМИ

Мета:

- **формування предметних компетентностей:** розширювати знання дітей про людські чесноти; донести до свідомості учнів, що байдужість — негативна риса характеру; вчити аргументувати перевагу добрих учинків; розвивати творчу уяву, почуття доброти, чуйності, милосердя, гуманності, спонукати творити добро, бути милосердним; виховувати кращі людські якості;
- **формування ключових компетентностей:** спілкування державною (і рідною у разі відмінності) мовами; уміння навчатися впродовж життя; соціальні та громадянські компетентності.

Обладнання: цеглинки LEGO DUPLO, рюкзачок, «мішечок для сміття», ілюстрації до казок, м'ячик.

Тип уроку: урок формування вмінь та навичок.

Освітні галузі: мовно-літературна, соціальна і здоров'язбережувальна.

Хід уроку

I. ВСТУПНА ЧАСТИНА

1. Організаційний момент

Розпочинається година доброти,
Тож прошу вас серця свої відкрити,
Щоб зрозуміти і запам'ятати:
Лише з добра усе бере початок!

2. Актуалізація опорних знань

Технологія «Два — чотири — всі разом»

— Які людські чесноти ви знаєте?

Учні індивідуально обмірковують можливі відповіді. Потім об'єднуються в пари, доповнюючи думки одне одного.

Далі діти в четвірках ухвалюють спільне рішення. Завершується робота обговоренням поставленого завдання з усім класом.

3. Повідомлення теми та мети уроку

— У кожного із нас є своє розуміння добра і добрих учинків. Але побутує думка, що добро слід починати із себе. Мабуть, доброта розпочинається з того, аби вчасно подати руку людині, вчасно прийти на допомогу, полегшити людські страждання. Деколи вчасно сказане слово допомагає більше, ніж дефіцитні ліки.

— Діти, сьогодні ми будемо спілкуватися на тему, що я пропоную вам самим визначити, прослухавши вірш.

Ти добро лиш твори повсюди.
Хай тепло твої повнить груди,
Ти посій і доглянь пшеницю,
Ти вкопай і почисть криницю.
Волю дай, погодуй пташину.
Приласкай і навчи дитину,
Бо людина у цьому світі
Лиш добро повинна творити.

Л. Іванов

— Отже, девіз нашого уроку — «Не будь байдужим!»

II. ОСНОВНА ЧАСТИНА

1. Вивчення нового матеріалу

1) Інсценізація казки «Як дівчинка подружку шукала».

Жила-була дівчина, яку звали Любов. Невесело було їй жити на світі без подружки. Ось і звернулася вона до сивого, старого чоловіка, який прожив уже понад сто років.

— Допоможіть мені, дідуся, вибрати подружку, щоб я могла дружити з нею все життя.

Подумав чарівник і сказав:

— Приходь до мене завтра вранці, коли заспівають перші пташки і роса ще не зійде.

Уранці, коли яскраве сонечко освітло землю, прийшла Любов на призначене місце і побачила: стоять п'ятеро прекрасних дівчат.

— Ось вибирай, — сказав чарівник. — Одну звати Радість, іншу — Вдача, третю — Краса, четверту — Щедрість, п'яту — Доброта.

— Усі вони прекрасні, — сказала Любов. — Не знаю, кого й вибрати...

— Твоя правда, — відповів чарівник, — всі хороші, ти в житті ще зустрінешся з ними, а можливо, і дружитимеш, але вибери тільки одну з них. Вона і буде тобі подругою на все життя.

Підійшла Любов до дівчат ближче і подивилася в очі кожній. Вона замислилася, а потім підійшла до Доброти і простягла їй руку...

Проблемні питання:

— Чому, на вашу думку, Любов зупинила свій вибір саме на Доброті?

— А кого б обрали ви?

2) Робота з цеглинками LEGO DUPLO.

— А тепер, діти, пофантазуймо. Якби добро можна було зобразити у кольорі, яким фарбам ви віддали б перевагу? (Діти піднімають вибрану цеглинку. Охочі коментують свій вибір.)

3) Гра «Якщо ти добра людина, то повинен...».

Умови гри. Якщо людина повинна робити те, що називаю я, то ви плескаєте в долоні, а якщо — ні, то нічого не робите.

- Шанувати працю інших людей.
- Обманювати, хвалитися.
- Добре вчитися, багато читати.
- Допомогати мамі мити посуд.
- Робити комусь зле, якщо ніхто не бачить.
- Не вмиватися.
- Берегти рідну природу та охороняти її.
- Галасувати, коли хтось відпочиває.
- Бути вихованими, стриманими.
- Насміхатися з чужого горя.
- Не слухати батьків.
- Допомогати друзям у біді.
- Ділитися тим, що в тебе є.
- Ображати інших.
- Захищати слабкого.
- Спати на уроках.
- Любити своїх батьків.

4) Гра «Мішечки».

— У нас є цікавий рюкзачок. Я пропоную перечитати словничок слів, що лежить у вас на партах. Виберіть і запишіть на аркушах позитивні людські чесноти. Складімо їх у рюкзак, щоб узяти із собою в життя.

— Також, у нас є «мішечок для сміття», у який потрібно помістити записані негативні риси характеру. Після того, як аркуші з написами будуть поміщені в «мішечок для сміття», ми його зав'яжемо міцно-міцно, щоб вони ніколи не торкнулися вашого серця.

Байдужість	доброта	справедливість
хвалькуватість	повага до інших	чесність
брехливість	працелюбність	щедрість
жадібність	розсудливість	щирість
гідність	жорстокість	злість

любов
мудрість
мужність

зажерливість
заздрість
зазнайство

егоїзм
ледарство
підозрілість

Музична руханка

Діти під музику «Повтори, як я» (<https://youtu.be/k959FpplzLM>) виконують танцювальні рухи.

2. Самостійне застосування учнями знань у стандартних ситуаціях

1) Аналіз змісту казки «Вовк і білчєня».

Трапилася ця історія у лісі. Якось маленьке білчєня стрибало з гілки на гілку і раптом зірвалося, впало на сплячого вовка. Вовк прокинувся і схопив білчєня.

«Не їж мене, вовче, відпусти», — почало проситися мале. «Гаразд, — відповів вовк, — я відпущу тебе. От тільки скажи мені, чого ви, білки, завжди такі веселі. Як погляну на вас, ви весь час стрибаєте та граєте. А мені весь час сумно».

«Спочатку пусти мене на дерево, а звідти я скажу тобі, чого ти весь час сумуєш».

Вовк відпустив білчєня. Воно скочило на гілку і сказало вовкові: «Ти хочеш знати, чого тобі завжди сумно? Тому що ти злий. Тобі злість серце пече. А ми веселі тому, що добрі та нікому зла не заваємо».

Так відповіло вовку білчєня і пострибало собі далі.

Обговорення

- Яка пригода трапилася у лісі?
- Про що вовк запитав білчєня?
- Яку умову воно поставило?
- Як ви зрозуміли відповідь білчєняти?

2) Технологія «Крісло автора».

— Діти, вчіться доброти і ніжності, піклуйтеся про інших, співчувайте тим, хто в скруті, допомагайте їм і словом, і ділом.

Є багато людей, у яких можна цього навчитися: батьки, вчителі, інші люди.

— Згадайте про свої вчинки, які залишили добрий слід, коли ви не були байдужими. (*Охочі розповідають про свої вчинки.*)

3) Гра «Місточок увічливих слів і справ».

- Які слова промовляють під час зустрічі?
- Які слова промовляють, коли прощаються?
- Як ти попросиш у друга іграшку?
- Що ти скажеш, якщо ненавмисне штовхнеш кого-небудь?
- Що ти скажеш, якщо тобі допомогли?
- Що ти побажаш другові на день народження?
- Твоїй мамі сумно, як ти її розвеселиш?
- У тебе є одне яблуко, а друг просить пригостити його. Як ти вчиниш?

4) Гра «Зрозумій сигнал».

Діти шикуються у колону одне за одним, утворивши таким чином великого змія. Учитель обирає два або три сигнали, кожен з яких означає певну дію. Наприклад, одне плескання у долоні — учні присідають, два — зупиняються, три — продовжують йти.

Така гра є досить жвавою та веселою, розвиває увагу та кмітливість, ба більше, діти вчаться працювати у команді та бути єдиним цілим.

3. Творче перенесення знань і навичок у нові ситуації

1) Творче завдання «Допоможи Каєві».

- Пригадаймо головних героїв казки «Снігова королева».
- Що трапилося з Каєм?
- Як повелася Герда? (*Не залишилася байдужою, вирушила рятувати Кая.*)
- Чому Кай став поганим?

(Учні класу об'єднуються в групи, кожна з яких виконує завдання.)

— Запишіть «добрі» слова, які розтопили б крижину, що потрапила в око Кая.

Групи звітують про виконане завдання.

2) Творча справа «Дерево добрих справ». Робота в групах.

— Добро оточує нас не лише в казці, воно оточує нас усюди. Складіть невеличку розповідь, намалюйте до неї ілюстрацію і презентуйте класу.

Групи обирають завдання.

1. Напишіть, які добрі справи можна зробити біля свого будинку (*посадити квіти, доглядати за деревами, повісити годівнички, підгодовувати птахів, собачок, котиків, прибрати*).
2. Напишіть, які добрі справи можна зробити вдома (*допомогти мамі поратися по господарству, гратися з меншими братиком чи сестричкою, погуляти з хатньою тваринкою, винести сміття, сходити в магазин, провідати бабуся*).
3. Напишіть, які добрі справи можна зробити в лісі (*прибрати сміття, обгородити мурашник, повісити годівничку, шпаківню, не рвати квітів, посадити деревце*).
4. Напишіть, які добрі справи можна зробити в школі (*стежити за чистотою, берегти шкільне майно, дбайливо ставитися до підручників, допомагати вчителю*).
5. Напишіть, які добрі справи можна зробити для однокласників (*допомогти черговим в класі, організувати відпочинок на перерві, допомогти виконати домашнє завдання, поділитися шкільним приладдям*).

Діти прикріплюють свої ілюстрації на дерево (*намальоване на дошці чи плакаті*).

— Як можна назвати це дерево? (*Дерево добрих справ, дерево доброти*.)

III. ЗАКЛЮЧНА ЧАСТИНА. РЕФЛЕКСІЯ

Приєм «Одним словом»

Учні висловлюють свої враження від уроку за допомогою одного слова.

Наприклад: сподобалося, цікаво, нудно, весело, складно тощо.

ДЛЯ ВЛАСНИХ НОТАТОК

УРОК 102. ДРУЗИ

Мета:

- **формування предметних компетентностей:** закріпити поняття «друг», «товариш», «приятель»; розширювати словниковий запас увічливих слів; розвивати позитивні риси характеру; виховувати бажання бути чуйним і уважним до своїх товаришів, бути самому справжнім другом;
- **формування ключових компетентностей:** спілкування державною (і рідною у разі відмінності) мовами; уміння навчатися впродовж життя; соціальні та громадянські компетентності; загальнокультурна грамотність.

Обладнання: комп'ютер, мультфільм, окуляри, м'ячик.

Тип уроку: урок формування вмінь та навичок.

Освітні галузі: соціальна і здоров'язбережувальна, мовно-літературна.

Хід уроку

I. ВСТУПНА ЧАСТИНА

1. Організаційний момент

Вправа «Ласкавинка»

(Діти утворюють півколо.)

- Подаруймо одне одному ласкавинку — добрі, ніжні, хороші побажання.
- Уявіть, що у вашій долоньці є ласкавинка, ніби тепла пушинка. Передайте її по колу одне одному. Відчуваєте, як приємно і радісно у вас на серці? Вас люблять ваші друзі, дарують ласкавинки добра і любові. А гарні, добрі побажання завжди здійснюються.
- Важко чи легко віддавати своєму сусідові ласкавинку?
- Що трапляється з людиною, коли їй ніхто не дарує ласкавинок?
- Що буде, якщо ми даруватимемо ласкавинки одне одному постійно?

2. Актуалізація опорних знань

Вправа «Мікрофон»

— Що означає «дружити»? (Відповіді дітей.)

3. Повідомлення теми та мети уроку

— Сьогодні ми поговоримо про одну із загальнолюдських цінностей — дружбу, спробуємо усвідомити значення слова «друзі», зрозуміти, як важлива дружба в житті кожної людини, з'ясуємо, кого називають справжнім другом.

II. ОСНОВНА ЧАСТИНА

1. Вивчення нового матеріалу

1) Бесіда про дружбу, друзів.

- Друзі — це важливі люди в житті кожної людини. З ними ви ділитесь своїми таємницями, проводите час, отримуєте життєві поради та підтримку.
- Чи є у вас справжні друзі?
- Чи можете ви назвати себе справжнім другом? Подумайте про це і зробіть висновок.
- Що вам потрібно змінити у своїй поведінці стосовно своїх друзів, однокласників?

2) Перегляд мультфільму.

Учні переглядають та аналізують «Мультфільм про справжню дружбу. Струмочок» (<https://youtu.be/en02cBabwMs>).

3) Гра «Чарівні окуляри».

Діти передають одне одному окуляри і розповідають тільки хороше, що бачать у своєму однокласникові.

4) Робота в групах.

— Обговоріть у групах.

I група — Що є найважливішим у дружбі?

II група — Чому людині потрібні друзі?

5) Обговорення у загальному колі.

- Чи маєте ви друзів у класі?
- Хто з вас хоче знайти друга/подругу в класі?
- Які якості допоможуть це зробити?

Фізкультхвилинка

2. Самостійне застосування учнями знань у стандартних ситуаціях

1) Ситуативні вправи.

Ситуація 1

— До вас у клас прийшла нова учениця. Як ви поводитиметеся, щоб стати їй другом чи подругою?
(Відповіді учнів.)

Ситуація 2

Дівчинка обурено скаржилась мамі: «У нас у дворі є такий поганий хлопчик — увесь час мене називає Танькою». «А ти як його називаєш?» — запитала мама. — «Я його взагалі ніяк не називаю. Я йому просто кричу: “Ей, ти!”».

Чи правильно вчинила дівчинка? *(Дівчинка сама повинна називати хлопчика на ім'я, подаючи йому приклад.)*

Ситуація 3

Холодної зимової днини Наталка й Оленка поверталися зі школи додому. Наталка була тепло одягнена. На ній була тепла шубка і рукавички. Її ранець зручно лежав на спині. А Оленка в школі забула рукавички, тому портфель вона несла в оголеній руці.

— Рука в мене замерзла страшенно! — поскаржилась Оленка подружці.

Наталка відповіла:

— А в мене ні.

Так вони йшли до самого дому.

— Що можна сказати про Наталку?

— Як потрібно було їй учинити?

Ситуація 4

Це було ранньою весною. Маринка йшла до школи. Дорога була погана, а вона в черевиках, тому наскрізь промочила ноги. Прийшла у клас. Дівчата обступили її, занепокоїлися: «Швидше знімай черевики і грій ноги». А Галя *(вона мешкала близько від школи)* збігала додому і принесла валянки. Хороше було Маринці в той день — ногам тепло і на душі радісно!

— Чому дівчинці було радісно?

— А ваш друг приходять вам на допомогу?

— А ви йому?

2) Комунікативна вправа «Мій друг».

— Продовжте розповідь про свого друга/свою подругу.

- У мене є друг/подруга...
- Ми разом...
- Нам удвох з ним/нею цікаво...
- Коли друг/подруга хворіє, я завжди...
- Я допомагаю йому/їй...

3) Комунікативна гра «Кращий друг».

Я, я — твій кращий друг,

Я, я — подивлюсь навкруг.

Краще, краще тебе нема!

Ми з тобою друзі!

Ти, ти — мій кращий друг.

Ти, ти подивись навкруг!

Краще, краще, тебе нема!

Ми з тобою друзі!

(Торкаються долонькою до своїх грудей.)

(Розводять руки в сторони.)

(Протягують руку другу.)

(Потискають одне одному руку.)

(Протягують руку другу.)

(Розводять руки в сторони.)

(Торкаються долонькою своїх грудей.)

(Потискають одне одному руку.)

3. Творче перенесення знань і навичок у нові ситуації

1) Дидактична гра «Добрий друг».

Діти під музику крокують колом. Коли стихає музика, учитель дає м'ячик одній дитині. Вона, називаючи ім'я свого друга, говорить про нього добрі слова.

Пречудово в світі жити,
І по-справжньому дружити.
І любити геть усіх —
Хай лунає пісня й сміх!

Гарно друзів вірних мати,
З ними у танку кружляти.
Пісеньки співати, гратись,
З друзями не розлучатись.

2) Технологія «Крісло автора».

Охочі висловлюють свою думку, продовжуючи речення:

- Щоб бути гарним другом, потрібно...

3) Робота над прислів'ями.

— Продовжте прислів'я (*підручник, с. 32*), дібравши слова з довідки.

— Народ склав багато прислів'їв про дружбу. Пограймо в гру, щоб краще запам'ятати їх.

— Доберіть другу частину та прочитайте прислів'я, поясніть їхній зміст.

- Дружба — найбільший скарб.
 - Людина без друзів, що дерево без коріння.
 - З ким поведешся, того й наберешся.
 - Людина без друга, що їжа без солі.
 - Як будемо в дружбі жити — нас нікому не зломити.
- Яке прислів'я більше підійде для нашого класу?

4) Заучування мирилки.

Діти читають та заучують «Козацьку мирилку» (*підручник, с. 33*).

— Чому вірш має таку назву? Вивчіть його напам'ять.

Висновок. Мирилки допомагають відновити дружбу, помиритися з товаришем.

5) Творча вправа.

— Виконайте малюнок «Мій друг».

— З чим асоціює друга?

— Зобразіть на аркуші свого друга у вигляді квіточки чи тваринки.

Охочі демонструють та коментують свій малюнок.

III. ЗАКЛЮЧНА ЧАСТИНА. РЕФЛЕКСІЯ

1. Сенкан

Друзі.

Справжні, вірні.

Допомагають, довіряють, виручають.

Добрих друзів бережи, а лихих — стережись.

Товариші.

2. Вправа «Крок — раз!»

Мета: створити позитивну атмосферу.

Учні утворюють широке коло, тримаючись за руки. Кожен по колу говорить: «Сьогодні я... (*навчився, відчув, зрозумів тощо*)» і робить крок уперед. (*Після промовляння всіх досягнень коло має стати щільним.*)

ДЛЯ ВЛАСНИХ НОТАТОК

УРОК 103. МІНІПРОЄКТ «ПРАВИЛА ДРУЖБИ»

Мета:

- **формування предметних компетентностей:** розкрити значення дружби в житті кожної людини; сприяти формуванню добрих відносин між дітьми в класі, створенню дружнього дитячого колективу; вчити правильно обирати друзів, виробляти в собі якості, що сприяють дружбі; розвивати вміння дітей спілкуватися та підтримувати товариські стосунки, співпрацювати, слухати, висловлювати свою думку; виховувати тактовне ставлення до людей, потребу в друзях, чемне ставлення учнів одне до одного, доброзичливість;
- **формування ключових компетентностей:** спілкування державною (і рідною у разі відмінності) мовами; уміння навчатися впродовж життя; соціальні та громадянські компетентності; загальнокультурна грамотність.

Обладнання: комп'ютер, мультфільм, відеозапис, сердечка з написами, тест.

Тип уроку: урок застосування знань, умінь та навичок.

Форма проведення: урок — презентація проєкту.

Освітні галузі: соціальна і здоров'язбережувальна, мовно-літературна.

Хід уроку

I. ВСТУПНА ЧАСТИНА

1. Організаційний момент

Усміхнися сонечку: здрастуй, золоте!
Усміхнися квіточці — хай вона цвіте.
Усміхнися дощику: лийся, мов з відра.
Друзям усміхнися, побажай добра.

2. Актуалізація опорних знань

«Мозковий штурм»

— Продовжте речення: «Дружба — це...».

(Діти висловлюють свої міркування.)

Висновок. Дружба — це близькі стосунки, засновані на взаємній допомозі, спільності інтересів, смаків, поглядів.

3. Повідомлення теми та мети уроку

— Сьогодні ви презентуєте складені правила дружби, правила примирення, яких слід дотримувати, щоб бути справжніми друзями.

II. ОСНОВНА ЧАСТИНА

1. Самостійне виконання учнями завдань під контролем і за допомогою вчителя

1) Інформаційне повідомлення.

— Вашій дружбі бракує взаємопідтримки, дехто з ваших друзів просто використовує вас, необхідно зважити на цю обставину і спробувати знайти собі справжніх друзів. У цьому допоможе книга Д. Карнегі «Як придбати друзів і впливати на людей».

Книга дає поради, які мають нам допомогти у виборі друзів.

1. Частіше посміхайтесь, ви маєте зустрічати людей з радістю, якщо хочете, щоб і вони раділи зустрічі з вами.
2. Пам'ятайте, що кожна людина вважає своє ім'я найкращим. Тому під час розмови частіше називайте ім'я співрозмовника.
3. Умійте уважно слухати співрозмовника, заохочуйте його говорити про себе.
4. Прагніть дати людині можливість відчувати її неповторність. Робіть це щиро.
5. Розпочинайте розмову на тему, що цікавить вашого співрозмовника.
6. Висловлюйте компліменти.
7. Ставтесь із розумінням до його думок і мрій.
8. Робіть маленькі свята, вручайте подарунки.

- Яка з порад вам сподобалася найбільше?
- Яку з них ви використовуєте у спілкуванні з друзями?

2) Перегляд мультфільму.

Учні переглядають мультфільм «Казка про дружбу. Хто важливіший» (<https://youtu.be/3BDCFaLeNWg>), аналізують зміст.

- Про що сперечалися діти? (*Хто був важливішим під час ліплення снігової баби.*)
- Хто вирішив їх помирити? (*Дідусь.*)
- Про що розповів дідусь? (*Про суперечку між простими та кольоровими олівцями.*)
- Про що сперечалися олівці? (*Хто з них важливіший.*)
- Що вирішили зробити кольорові олівці? (*Заховатися.*)
- Чому засмутилася дівчинка? (*Бо її малюнку бракувало яскравих барв.*)
- Як закінчилася ця історія? (*Олівці подружилися.*)

3) Робота за підручником (с. 33).

- Який головний секрет дружби?
- Чи збігається ваша думка з думкою автора вірша «Секрет»?

Музична руханка «Весело нам» (https://youtu.be/8Of4_BSEM9Y)

2. Звіт учнів про роботу і теоретичне обґрунтування отриманих результатів

1) Мінілекція «Поради».

Мати вірного друга — це щастя. А як знати, що ця людина — саме той друг, якого ти хочеш мати, що ця людина допоможе, зрозуміє, підтримає? Для цього склали правила дружби.

Дружба справді допомагає в житті, але іноді трапляється, що друзі сваряться. Дуже боляче, коли через певні непорозуміння чи неправильний учинок ти сварився з другом. Та боляче не лише тобі, а й твоєму другові.

Уникай агресивних дій та думок, інакше може спалахнути бійка. У народі кажуть, що сильніший не той, хто вдарив, а той, хто стримався.

Що ж робити? Найкращим способом у разі виникнення сварки є фізична дистанція: вийти з кімнати, відійти в протилежний бік, рухатися кімнатою, залишаючись спокійним і доброзичливим. Коли друг заспокоїться, спробуй увічливо висловити свої думки, вислухати друга. Поміркуйте разом, що можна зробити, аби більше не сваритися. Твоє шанобливе ставлення до друзів спонукатиме відповідне ставлення й до тебе. Друзі цінуватимуть тебе за доброту, чуйність, чесність, справедливість...

Іноді в житті трапляються ситуації, коли потрібно змінити поведінку друга (*друг помиляється, скоює щось погане, шкодить своєму здоров'ю*). Не звертати уваги? Неможливо, адже він твій друг. А залишати друга в біді неправильно. Тому обов'язково потрібно вплинути на його поведінку, але так, щоб не принизити і не образити його.

Дотримуй правил дружби — і тебе називатимуть справжнім другом, у тебе буде багато друзів, життя твоє стане радісним.

2) Звіт груп.

Групи презентують складені правила.

I група — «Правила дружби»

(Учні практично демонструють складені правила.)

1. Радіти успіхам друга.
2. Частіше посміхатися.
3. Називати друга на ім'я.
4. Допомагати другові.
5. Захищати друга.
6. Ділитися з другом.

II група — «Закони дружби»

1. Не залишай друга в біді.
2. Бути вірним дружбі означає ділити з другом не тільки радість, а й горе.
3. У дружбі більше віддають, ніж беруть.
4. Будь безкорисливим другом.

5. Якщо ти бачиш у другові щось погане, скажи йому відверто про це.
6. Ти повинен бути найсправедливішим і найсуворішим суддею свого друга.
7. Знайшовши надійного друга, ти помножуєш свої сили.
8. Не вмюючи дружити, ти обкрадаєш себе.

*III група — «Правила примирення»
(Учні практично демонструють складені правила.)*

1. Підійди до товариша, з яким посварився.
2. Щиро посміхнись.
3. Простягни руку товаришеві.
4. Промов мирилку.
5. Попроси вибачення.
6. Пообіцяй більше не робити поганого.

*IV група — «Мирилки»
Учні демонструють мирилки.*

Подивися просто в очі;
Я сваритися не хочу.
Я образить не хотів,
Ненароком зачепив.
Просто в очі подивись
І зі мною подружись.

Дай скоріш мізинчик свій,
Зачеми його за мій.
Мізин-мізин-мізинець —
Помирив нас, молодець!

Битися — не билися,
Трохи посварилися,
Потім посміялися,
Друзями zostалися.

Ти — не ворог, я — не ворог.
Нам сваритись просто сором.
Помирилися, помирилися,
Щоб ніколи не сварилися.

Музична руханка «Ми плещемо в долоньки» (https://youtu.be/29gX6z9MVAw?list=PLEIG6fwk_0UnUQzb9Y5mM3p0TJ_Tu2Oe2)

3. Творчі вправи

1) Метод «Мікрофон». Вправа гра «Казкові друзі».

— Як можна подружитися з героями відомих казок?

- «Трое поросят». (Допомогти будувати будиночки, врятувати від вовка.)
- «Коза і семеро козенят». (Урятувати козенят від вовка, побути з козенятами, поки мами-кози немає вдома.)
- «Ріпка». (Допомогти вирощувати ріпку, допомогти її витягнути.)
- «Колосок». (Допомагати півнику.)
- «Рукавичка». (Зв'язати дідусеві нову рукавичку, допомогти звірятам знайти житло.)

2) Поетична хвилинка. Гра «Додай риму».

— Останнє слово кожного другого рядочка ви будете добирати самі в риму.

Щоб могли ми гарно жити,
Треба вчитися... (дружити),
А не кидатись словами,
Щоб не стати... (ворогами).
І запам'ятай собі —
З другом легше у... (журбі).
Друг нас виручити може,
У біді він... (допоможе).
А як пісня, жарт чи сміх —
Радість ділиться на... (всіх).
Друг нас може захистити,

Може з класом... (помирити).
Друг не стане кепкувати
І на людях нас... (повчати).
А як сварять всі навкруг —
Йде на захист справжній... (друг).
І ніколи не забудь!
Й ти для друга — вірним... (будь)!
Й ще одне запам'ятай:
Друзів ти... (не забувай)!
Знай, моя дитино мила,
Дружба — це велика... (сила)!

3) Гра «Кошик».

Завдання: дібрати синоніми до слова «дружба».

Наприклад: співробітництво, взаєморозуміння, злагода, чуйність, братерство, єдність, співчуття, добросусідство, товариськість, взаємовиручка, турбота, повага, увічливість, чуйність, допомога тощо.

4) *Робота за підручником (с. 33).*

— Розгляньте схему «Правила дружби». Чи хотіли б ви доповнити її?

5) *Тест «Чи легко з тобою дружити?».*

1. Чи поважаєш ти дружбу?

Так (1) Ні (0)

2. Чи любиш ти куштувати нові страви, грати в нові ігри і заводити нових друзів?

Так (0) Ні (1)

3. Старий одяг тобі подобається більше, ніж новий?

Так (1) Ні (0)

4. Чи можеш ти вдавати задоволеного життям, якщо насправді це не так?

Так (0) Ні (1)

5. Чи часто змінюєш плани на майбутнє, зокрема, на рахунок професії, якою хотів би займатися в житті?

Так (1) Ні (0)

6. Чи зневірюєшся ти у собі, якщо потрібно розв'язати складне завдання?

Так (0) Ні (1)

7. Ти щось колекціонуєш (*наприклад, ляльки, марки, ігри або щось інше*)?

Так (1) Ні (0)

8. Чи часто ти останньої миті змінюєш свої плани?

Так (0) Ні (1)

— Ознайомтеся з результатами тесту.

• Більше 5 балів.

Ти — щира, врівноважена людина. Легко знаходиш спільну мову з друзями та новими знайомими. Скаржитися на тебе друзям немає підстав, адже ти маєш легкий і хороший характер.

• Від 3 до 5 балів.

Твій характер не назвеш легким. Твій гарний настрій легко може перетворитися на поганий — а це не може не відбитися на дружніх стосунках. Але, пам'ятай, виявивши трішки більше наполегливості, ти неодмінно зможеш знайти справжніх друзів та досягнути успіху в житті.

• Менше 3 балів.

Чому ти не віриш у власні сили? Дружба завжди поруч! Потрібно лише трошки більше довіряти людям і пошукати друзів серед оточуючих. Упевнений, у тебе все вийде!

III. ЗАКЛЮЧНА ЧАСТИНА. РЕФЛЕКСІЯ

1. *Робота у Щоденнику вражень*

— Намалюйте або запишіть те, що найбільше сподобалося під час вивчення цієї теми, що найбільше зацікавило.

(Декілька учнів, за бажанням, демонструють те, що вони намалювали/написали.)

2. *Вправа «Коло дружби»*

— Побудуймо «коло дружби». Кожен берить за руку свого сусіда і назвіть своє ім'я. Коли утвориться коло, скажімо: «Будьмо друзями! Живімо дружно!».

Діти обмінюються сердечками з написами «Будьмо друзями!».

ДЛЯ ВЛАСНИХ НОТАТОК

УРОК 104. ВИГОТОВЛЕННЯ ЛИСТІВКИ-СЮРПРИЗУ

Мета:

- **формування предметних компетентностей:** учити дітей виготовляти вітальну листівку, вирізати за допомогою шаблону сердечко, прикрашати листівку аплікацією; вправляти в умінні акуратно вирізати та склеювати деталі; розвивати уважність, охайність; виховувати наполегливість, творчі здібності, почуття задоволення від виконаної роботи;
- **формування ключових компетентностей:** спілкування державною (і рідною у разі відмінності) мовами; уміння навчатися впродовж життя; компетентності в природничих науках і технологіях; загальнокультурна грамотність.

Обладнання: кулька, аркуші паперу зеленого та червоного кольорів, прості олівці, шаблони сердечка, ножиці, клей, паперова ромашка, комп'ютер, відеоролики, аркуш паперу формату А1, кольорові олівці.

Тип уроку: урок застосування знань, умінь та навичок.

Освітні галузі: технологічна, мовно-літературна, мистецька.

Хід уроку

I. ВСТУПНА ЧАСТИНА

1. Організаційний момент

Нижний погляд, добре слово
Зігріває кожен день.
Діти, привітаймося разом:

— Добрий день!
А щоб гарний настрої мати,
Треба друзів привітати.

— Діти, утворіть коло і передайте кульку доброго настрою, привітайте одне одного. (*Діти передають кульку одне одному і вітаються.*)

2. Актуалізація опорних знань

- Що таке сюрприз?
- Чи готували ви для рідних чи друзів сюрприз?
- До яких емоцій це спонукало?

3. Повідомлення теми та мети уроку

— Чи хотіли б ви сьогодні підготувати сюрприз для доброї людини?

Цікаво робити друзям, рідним щось приємне. І сьогодні ми навчимося виготовляти вітальну листівку «Сердечко». Ви зможете подарувати її комусь зі своїх рідних чи своєму другові.

II. ОСНОВНА ЧАСТИНА

1. Осмислення змісту й послідовності застосування способів виконання дій

1) Словникова робота.

Сюрприз — те, чого хто-небудь не чекає, на що не сподівається, переважно несподіваний подарунок.

Подарунок — це річ, яку дарувальник за власним бажанням безкоштовно віддає у володіння іншої особи з метою задовольнити її вподобання.

2) Довідкове бюро.

Листівка давно стала звичним атрибутом будь-якого свята. Ми даруємо їх на день народження, на Різдво та Новий рік, вітаємо своїх близьких і рідних за допомогою листівок з річницями та пам'ятними подіями.

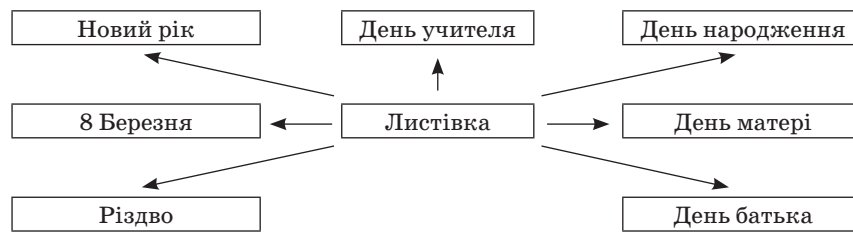
Чи замислювалися ви, що цей простий клаптик картону має свою історію та традиції?

Офіційна історія листівки як поштової картки налічує вже понад 140 років, а як вітальної картки — понад пів тисячоліття.

Раніше вітальна листівка була невеличким витвором мистецтва, а не просто тиражованим зображенням. Скажімо, для її виготовлення використовували пір'я, засушені квіти, гуму, оксамит, бісер, шовк тощо. Утім, давні традиції повертаються. Зараз можна побачити чималий асортимент листівок ручної роботи, для виготовлення яких використовують безліч декоративних елементів.

3) «Асоціативний куц».

— На які свята ви даруєте листівки?

4) Мовна гра «Ромашка».

Учитель демонструє ромашку з великими пелюстками. На кожній пелюстці записано назву свята. Дитина відриває пелюстку і виконує завдання: говорить слова вітання з відповідним святом.

5) Гра «Пантоміма».

Кожен з учнів витягує картку, на якій написано, кого і з яким святом потрібно привітати. Усе це потрібно зобразити жестами і мімікою, без слів. Решта повинні відгадати, кого і з чим вітають.

2. Організація самостійної практичної діяльності учнів

1) Підготовка робочих місць.

— Нумо поміркуємо, які матеріали нам знадобляться сьогодні на уроці.

Учні готують матеріали до уроку.

2) Вступний інструктаж.

Повторення правил користування ножицями та клеєм.

3) Підготовча робота. Гра «Малюємо ножицями».

— Малювати можна не лише фломастерами, олівцями та фарбами, а ще й ножицями. Є навіть такі ножицеві художники, які заробляють собі тим, що вирізають з паперу портрети людей у профіль.

Діти одержують по три кольорові аркуші. Один з них має бути зелений (з нього потрібно буде вирізати ялинку), червоний (для вирізання сердечка) і жовтий (для зірочки). За командою: «Почали!», діти мають без олівців, просто ножицями, вирізати з кожного аркуша відповідну фігурку.

Виграє той, хто впорався першим, або той, хто «намалював» ножицями більш схожі фігурки.

4) Послідовність виконання роботи.

1. Складіть червоний аркуш паперу навпіл.
2. Обведіть шаблон сердечка, виріжте обидва сердечка разом.
3. Підготуйте шаблон-основу: складіть аркуш зеленого кольору навпіл, посередині аркуша побудуйте прямокутник (2 × 7 см), зробіть надріз з обох сторін прямокутника.
4. Розгорніть аркуш-основу, відігніть прямокутник, утворюючи з нього стебло.
5. На вершину стебла наклейте послідовно обидва сердечка, змащуючи клеєм тільки їхню середину.
6. Виріжте із зеленого паперу два листочки та наклейте внизу стебла.
7. Листівка-сюрприз готова!

5) Перегляд відеоролика.

— Подивіться, як ще можна створити листівку у вигляді сердечка.

Учні переглядають відео «Як зробити вітальну листівку із серцем» (<https://youtu.be/EjQEzArzuBs>).

Охочі виготовляють листівку.

1. Складіть червоний аркуш паперу навпіл.
2. Складений аркуш покладіть на парті так, щоб згин був праворуч.
3. Прикладіть та обведіть ліву долоню.
4. Виріжте малюнок по контуру, розгорніть утворений виріб. (Посередині має утворитися виріз у формі серця.)
5. За бажанням, наклейте утворену листівку на папір-основу.

б) Самостійна творча робота учнів.

— Виготовте листівку-сюрприз добрій людині за зразком чи власним задумом.

— Виготовляючи листівку, подумайте, які слова ви скажете чи напишете на зворотному боці, щоб людина, якій ви готуєте сюрприз, відчула вашу любов і тепло.

Пальчикова гімнастика «Кулька»

(Пальці обох рук зібрані пучкою і стикаються кінчиками. «Надувати кульку»: надати пальцям такого положення, яке буває, коли руки тримають м'ячик або кульку.

«Кулька лопнула»: пальці набувають вихідної позиції.)

Пружну кульку я надую,
Мотузочок зав'яжу.

Ну а потім її здую,
Всім цей фокус покажу.

3. Перенесення способів дій у змінені або нові ситуації

1) Презентація робіт.

Після того, як виготовили листівку, діти утворюють півколо, тримають листівки.

— Ви вже подумали, кому подаруєте листівку, які слова побажання скажете — обов'язково з по-смішкою? *(Відповіді дітей.)*

2) Технологія «Крісло автора».

Учні дають відповіді на запитання.

— Уявіть, що ви уже подарували свою листівку. Чи можна ваш учинок назвати доброю справою? Чому?

— Чому саме цій людині ви вирішили подарувати свою листівку?

Висновок. Творить добро!

3) Перегляд відеоролика.

— Ми маємо багато свят. Перегляньте, яку ще листівку можна виготовити. Виготовте її вдома.

Діти переглядають відео «Як зробити 3D листівку власноруч» із рубрики «Веселі саморобки» (<https://youtu.be/yuB-O8tTl0Y>).

4) Гра «Чи знаєте ви свого друга?».

У грі бере участь пара учасників. Один учень пише на дошці, інший на аркуші паперу, не підглядаючи. Відповіді звіряють. У якої пари найбільше збігів, та й переможець.

— Який улюблений предмет у твого друга?

— Який вид спорту він любить?

— Ким він мріє стати, коли виросте?

— Яка улюблена страва у твого друга?

— Чим полюбляє займатися у вільний час?

— Який одяг любить носити?

5) Гра «Спільна листівка».

Учасникам цієї гри потрібно намалювати загальну листівку для іменинника. Кожен учасник по черзі за короткий час повинен намалювати щось. *(Листівка є оригінальною.)*

III. ЗАКЛЮЧНА ЧАСТИНА. РЕФЛЕКСІЯ

Технологія «Мікрофон»

— Чи сподобалося вам наше заняття?

— Про що цікаве ви дізналися?

— Що сподобалося найбільше?

— З ким ви поділитися враженнями про це?

— Чи справдилися очікувані вами результати?

ДЛЯ ВЛАСНИХ НОТАТОК

УРОК 105. ЧИ ВМІЄ МІРКУВАТИ КОМП'ЮТЕР

Мета:

- **формування предметних компетентностей:** ознайомити учнів з можливостями сучасних комп'ютерів, їхнім застосуванням; учити створювати та зберігати електронний документ, дотримувати правил під час роботи з комп'ютером; розвивати допитливість, уважність, уміння аналізувати; виховувати бажання здобувати нові знання;
- **формування ключових компетентностей:** спілкування державною (і рідною у разі відмінності) мовами; уміння навчатися впродовж життя; інформаційно-цифрова компетентність.

Обладнання: комп'ютери, відеоролик, малюнки, фліпчарт, квітка з шести пелюсток.

Тип уроку: урок засвоєння нових знань.

Освітні галузі: інформатична, мовно-літературна.

Хід уроку

I. ВСТУПНА ЧАСТИНА

1. Організаційний момент

2. Актуалізація опорних знань

«Мозковий штурм»

- Що ви знаєте про роботу з комп'ютером?
- Яким має бути робоче місце?

3. Повідомлення теми та мети уроку

- Чи здогадалися ви, якою буде тема нашого уроку? (*Відповіді дітей.*)
- Пропоную вам дізнатися, чи вміє міркувати комп'ютер.

II. ОСНОВНА ЧАСТИНА

1. Вивчення нового матеріалу

1) Робота за підручником (с. 35).

Читання в парах — узагальнення в парах

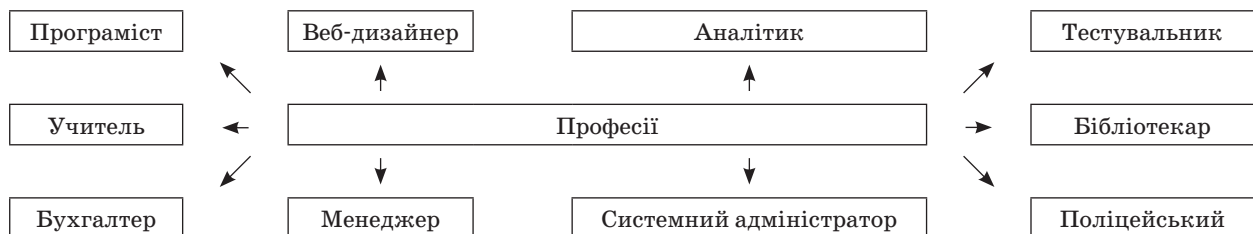
Учні в парах читають та обговорюють текст про використання комп'ютерів. Спочатку частину тексту читає один учень, а другий ставить йому запитання або переказує прочитаний текст. Потім вони міняються ролями.

Вправа «Професії»

- Які дані потрібно ввести в комп'ютер касирові в магазині?
- А які — лікареві на прийомі пацієнта?
- З якою метою використовують комп'ютер архітектори, будівельники?
- А художники, дизайнери?

2) «Асоціативний куц».

- Продовжте перелік професій, представники яких використовують комп'ютер.

3) Словникова робота.

Електронний документ — це графічні, текстові, звукові чи цифрові дані, збережені на цифровому пристрої.

4) *Робота за малюнками.*

— За малюнками (*підручник, с. 35*) розкажіть про різні способи створення електронного документа.

— Які пристрої для цього використовуєте ви?

5) *Вправа «220».*

Учні за командою вчителя починають лічбу від 1 до 220 (*десятками*). Спочатку пошепки, дуже тихо, дедалі голосніше. Максимальна гучність досягається, коли рахунок дійде до 220. Після цього всі замовкають.

Ця вправа позбавляє напруження, налаштовує на працю.

2. Самостійне застосування учнями знань у стандартних ситуаціях

1) *Малюнковий скрайбінг.*

— Яких правил поведінки важливо дотримувати в роботі з комп'ютером?

Учні розглядають малюнки у підручнику (*с. 35*), вибирають (*із запропонованих учителем*) та прикріплюють малюнки на дошці (*фліпчарті*), коментуючи правила.

2) *Стратегія «Синтез думок».*

Групи передають свої узагальнення в інші групи по колу, які додають своє та підкреслюють те, з чим не погоджуються.

Експерти складають звіт і виносять на загальне обговорення.

— Яких ще правил слід дотримувати в роботі з комп'ютером?

- Тримати поставу.

Сидіти потрібно рівно та стежити, аби спина не прогиналась. До того ж, варто обирати хороше робоче крісло. Адже часто воно може врятувати від неприємностей із хребтом.

- Регулярно провітрювати кімнату.

Свіже прохолодне повітря допомагає збадьоритись.

- Чистити монітор.

Не рекомендовано залишати сліди від пальців чи плями на моніторі. Також варто регулярно витирати пил та бруд із комп'ютера.

Монітор необхідно встановити на 70–80 см від вашого обличчя і нижче рівня очей.

- Часте кліпання.

Кліпайте кожні 5 секунд, якщо відчули, що очі перенапружені. Це певною мірою схоже на масаж очних яблук і сприяє зволоженню рогівки.

- Фокусування погляду.

Для «наведення різкості» — підійти до вікна і фокусувати погляд спочатку на ближніх об'єктах, потім подивитися вдалечинь.

- Регулярний відпочинок.

Кожних 30–40 хвилин варто відпочивати від монітора. Наприклад, встати попити води, потягнутись. Можна також зробити гімнастику для очей.

3) *Перегляд відеоролика.*

Учні переглядають відео «Правила поведінки в комп'ютерному кабінеті та за комп'ютером» (<https://youtu.be/pETwPZbs8So>), аналізують зміст.

4) *Технологія «Навчаючи — вчуся».*

— Як облаштувати робоче місце біля комп'ютера?

Підготовлені учні ознайомлюють зі своєю інформацією однокласників і одержують інформацію від них.

- Стілець обов'язково має бути зі спинкою. Комп'ютер потрібно розмістити не менше ніж за 50–70 см від дитини (*що далі, то краще*), щоб її погляд був спрямований перпендикулярно в центр екрану. Сидіти необхідно прямо або злегка нахилившись уперед. Між корпусом тіла і краєм столу зберігається вільний простір не менше ніж 5 см. Руки вільно лежать на столі. Ноги зігнуті в тазостегновому і колінному суглобах під прямим кутом і розташовані під столом на підставці.

- Стіл, на якому стоїть комп'ютер, необхідно поставити в ретельно освітлене місце, але так, щоб на екрані не було відблисків. Заняття за комп'ютером завдадуть меншої шкоди, якщо дотримувати рекомендацій. Від цього залежить здоров'я.

- Запобігти перевтомі можна — слід обмежити тривалість роботи за комп'ютером, робити гімнастику очей, правильно облаштувати робоче місце, використовувати тільки якісні програми. Безперервна робота перед екраном комп'ютера повинна тривати не більше 15 хвилин.

Вправи для розслаблення очей

1. Рухи очей по горизонталі (*праворуч — ліворуч*), рухи очей по вертикалі (*вгору — вниз*). Повторити 10 разів.
2. Сфокусувати погляд на кінчику носа на 3 секунди, потім перевести погляд удалину на 5 секунд. Повторити 5 разів.
3. Рухи очей по колу (*за годинниковою стрілкою і в протилежному напрямку*). Під час виконання вправи не повертати голову. Повторити 5 разів.
4. Рухи очей по діагоналі: лівий нижній кут — правий верхній кут. І навпаки: правий нижній кут — лівий верхній кут і назад. Повторити 5 разів.

3. Творче перенесення знань і навичок у нові ситуації

1) Вправа «Перевіряємо себе».

— Продовжте речення словами з довідки (*підручник, с. 36*).

Інформацію можна... (*отримувати, передавати, зберігати, використовувати, обробляти*).

2) Вправа «Обери позицію».

У ч е н ь. Обробляти та використовувати інформацію вміє людина!

У ч е н и ц я. Обробляти та зберігати інформацію вміє лише комп'ютер!

— З ким ви не погоджуєтесь? Поясніть чому.

Висновок. Комп'ютер задовольняє потреби людини в отриманні, передаванні, зберіганні та обробці інформації.

3) Робота за підручником (с. 36).

— Доберіть ключові слова до кожного зображення. (*Комп'ютер: обробляти, пам'ятати, передавати; люди: відчувати, плакати, радіти, співчувати.*)

Висновок. Людина має жагу до знань, уяву, почуття.

4) Моделювання ситуацій.

— Чи може помилятися людина? А комп'ютер?

— Яка відмінність у наслідках від помилок комп'ютера і людини?

— Змоделюйте відповідні ситуації.

Висновок. Людині властиво помилятися. Помилки допомагають досягти успіху.

5) Рубрика «Чи знаєте ви?..».

Учні зачитують та аналізують повідомлення (*підручник, с. 37*) про причини виходу з ладу комп'ютера.

III. ЗАКЛЮЧНА ЧАСТИНА. РЕФЛЕКСІЯ

Технологія «Ромашка Блума»

«Ромашка Блума» — квітка з шести пелюсток — шість типів запитань.

Перша пелюстка (проста). Які функції може виконувати комп'ютер?

Друга пелюстка (уточнювальна). Чи може помилятися комп'ютер?

Третя пелюстка (пояснювальна). Чому потрібно дотримувати правил у роботі з комп'ютером?

Четверта пелюстка (творча). Чи хотіли б ви придумати нові функції для комп'ютера?

П'ята пелюстка (оцінювальна). Чи добре, що люди винайшли комп'ютер?

Шоста пелюстка (практична). Як запобігти перевтомі під час роботи з комп'ютером?

ДЛЯ ВЛАСНИХ НОТАТОК

УРОК 106. ЧОГО ВЧАТЬ ПОМИЛКИ

Мета:

- **формування предметних компетентностей:** учити учнів критично оцінювати інформацію, визнавати та виправляти помилки; розвивати логічне мислення, вміння аналізувати та робити висновки; виховувати інформаційну культуру учнів, уважність, дисциплінованість;
- **формування ключових компетентностей:** спілкування державною (і рідною у разі відмінності) мовами; уміння навчатися впродовж життя; соціальні та громадянські компетентності.

Обладнання: картки із завданнями для груп, лялька-хлопчик, картки з текстами, віршами, комп'ютер, відеоролик.

Тип уроку: урок засвоєння нових знань.

Освітні галузі: соціальна і здоров'язбережувальна, мовно-літературна.

Хід уроку

I. ВСТУПНА ЧАСТИНА

1. Організаційний момент

2. Актуалізація опорних знань

Ситуативні вправи

- Неуважний учень відволікався на уроці на сторонні справи. Потім підійшов до іншої парти розпитати однокласників, яке завдання потрібно виконувати. Чи порушив він правила техніки безпеки? Які?
- Перед уроком інформатики в учнів був урок фізкультури. Діти принесли із собою спортивну форму, м'яча. Які правила техніки безпеки вони порушили?

3. Повідомлення теми та мети уроку

— На попередньому уроці ми говорили про помилки, яких можуть припускатися люди. Сьогодні продовжимо цю розмову. З'ясуємо, чого вчать помилки.

II. ОСНОВНА ЧАСТИНА

1. Вивчення нового матеріалу

1) Вступна бесіда.

«Не помиляється лише той, хто нічого не робить. Але й нічого не робити — помилка». (*Еміль Кроткий*)

— Отже, помилок не уникнути. Зовсім інша справа — навчитися перетворювати їх на цінний ресурс. Кожен прагне цікавої роботи. Ризиків помилитися стає дедалі більше. Помилка — це теж елемент розвитку. Від помилок ніхто не застрахований.

Сьогодні професіоналу необхідно бути гнучким, уміти знаходити нові способи дій, ухвалювати нестандартні рішення. А як відомо, все це передбачає помилки й уміння з ними впоратися.

— З чим ми стикаємося, коли помиляємось? (*Неочікуваний результат, емоційна реакція, провина/відповідальність, реальні наслідки, шляхи подолання наслідків.*)

— Які запитання ставимо до себе? (*Яких умінь чи компетенцій мені забракло? Яких умінь, знань, навичок потрібно «набути», аби наступного разу не помилитися?*)

2) Робота за підручником (с. 37).

Поетична хвилинка

Діти читають вірш Віктора Насипаного «Ідея».

— Чи вдалу ідею знайшов герой вірша?

Вправа «Вибір»

— Розгляньте малюнки. Оберіть властиве вам твердження. Поясніть свій вибір.

Висновок. Не варто боятися припускатися помилок. Не варто боятися визнавати помилки. Важливо вчитися їх виправляти.

3) Гра «Дзеркало».

Ведучий стає обличчям до гравців і виконує різні рухи. Діти повинні повторювати, як у дзеркалі, всі його рухи. Хто припустився помилки, залишає гру. Перемагає той, хто жодного разу не помилився.

2. Самостійне застосування учнями знань у стандартних ситуаціях

1) Робота в групах. Вправа «Виправ помилку».

— Виправте помилки, допущені вашими однокласниками.

I група «Юні математики»

Учні виправляють помилки в обчисленнях.

1. Знайди правильну відповідь: $3 + 8 - 9 = \square$.
а) 11 б) 3 в) 2
2. $14 - (12 - 4) = \square$
а) 8 б) 6 в) 2
3. Добери таке число, щоб рівність $\square - 5 = 4$ була правильною.
а) 17 б) 18 в) 19
4. 13 більше від 8 на \square .
а) 3 б) 4 в) 5
5. 17 см — це 9 см і \square см.
а) 1 дм б) 8 дм в) 8 см

II група «Грамотійки»

Учні виправляють помилки в тексті.

МУРАШКИ

Мурашки — дуже корисні тварини. Живуть вони переважно в лісах. Мурашки охороняють дерева від шкідливих комах. Житла влаштовують під старими пиньками. Мурашині сім'ї дуже дружні та працьовиті.

III група «Краєзнавці»

Учні виправляють помилки у завданнях.

1. Кожна пора року триває:
а) 3 місяці; б) 12 місяців; в) 3 дні.
2. Земля має форму кулі.
3. Модель нашої землі це круг.
4. Запиши назви основних сторін горизонту.

Північ, південь, схід.

Звіт груп.

2) Дидактична гра «Виправ помилки Омелька».

Мета: збагачувати знання учнів про фрукти та ягоди; учити дітей знаходити невідповідності у прослуханому тексті; розвивати розповідне та пояснювальне мовлення.

Обладнання: лялька-хлопчик.

Прийшов до нас в гості хлопчина Омелько,
На нього говорять усі: «пустомелько»,
Бо цей фантазер полюбає завзято

Одні небилиці лиш розповідати...
Послухаймо ж, друзі, уважно Омелька
Й разом виправляймо його побрехеньки!

Учитель читає речення і просить учасників визначити й пояснити помилки у змісті.

Мовленнєвий матеріал для гри

Фрукти — це всі люди знають — на городі виростають. (Фрукти ростуть у садку, а не на городі.)

У садочку в мене миле, синє яблучко вродило. (Яблуко не буває синім — воно може бути жовтим, червоним, зеленим, а синьою може бути тільки слива.)

Щойно з'їв лимон чудовий — він солодкий, він медовий. (Лимон не може бути солодким — він кислий на смак.)

Біля стежки — кущики, а на них ростуть грушки. (Груші ростуть на дереві, а не на кущах.)

У моєї тітки Насті є смородина довгаста. (Ягоди смородини круглої форми, а не довгастої.)

Під Києвом зібрали гарний урожай бананів. (*Банани — тропічні фрукти, вони можуть рости тільки в південних країнах, а під Києвом, в Україні — вони не ростуть.*)

Я збираю полуниці у вовняних рукавицях: дуже коляться вони! (*Кущики полуниць не колючі, колючий — агрус.*)

Педагог хвалить учасників за кмітливість та уважність.

3) Гра «Сурдопереклад».

Матеріал: картки з текстами, віршами.

Учні об'єднуються в пари, які по черзі виступають перед учасниками. Один у парі виконує роль диктора, інший — сурдоперекладача, який передає за допомогою міміки, жестів зміст тексту чи вірша.

«Глядачі» аналізують, чи точно передавав зміст сурдоперекладач, чи не припускався помилок.

4) Дидактична гра «Чий "вінок" довший».

Дидактична мета: розвивати мовленнєвий слух; закріплювати вміння визначати останнє слово в реченні; вправляти дітей у складанні речень.

Гравці об'єднуються у дві команди. Ведучий (*учитель*) промовляє речення. З останнім словом цього речення потрібно придумати нове, у якому діти знаходять останнє слово і складають із ним речення і т. ін. Наприклад, речення: «Сергійко читає книжку».

Орієнтовна відповідь учнів: «Книжка лежить на столі». — «Мій стіл чистий». — «Чисті руки — запорука здоров'я». — «Бажаю тобі міцного здоров'я». Складаючи речення, гравці утворюють «вінок» (*стають поряд, узявшись за руки*).

«Плетуть» вінок протягом 2–3 хв. Учасники іншої команди уважно слухають, фіксують помилки підніманням руки. Перша команда припиняє «плетсти» вінок, якщо хтось із гравців припустився помилки. Ролі міняються: перша команда слухає і контролює дії команди-суперниці. Виграє команда, вінок якої є довшим.

3. Творче перенесення знань і навичок у нові ситуації

1) Вправа «Міркуємо!».

— Припустіть, що може статися, якщо порушити певні правила, переходячи проїжджу частину. (*Діти висловлюють свої міркування.*)

2) Перегляд мультфільму.

Учні переглядають мультфільм «Уроки тітоньки Сови. Абетка безпеки» (https://youtu.be/R_uY3ELhEvM), аналізують зміст.

3) Технологія «Крісло автора».

— Чи часто ви помиляєтеся?

— Чого вчать помилки?

Висновок. Помилатися інколи буває на користь! Помилки допомагають досягти успіху.

III. ЗАКЛЮЧНА ЧАСТИНА. РЕФЛЕКСІЯ

Технологія «Ромашка Блума»

Перша пелюстка (проста). Чи потрібно боятися помилок?

Друга пелюстка (уточнювальна). Чи варто виправляти помилки?

Третя пелюстка (пояснювальна). Чому не варто боятися визнавати помилку?

Четверта пелюстка (творча). Коли помилки можуть бути корисними?

П'ята пелюстка (оцінювальна). Як можна позбутися помилок?

Шоста пелюстка (практична). Яку допомогу ви можете запропонувати своїм однокласникам, щоб вони зменшили кількість помилок?

ДЛЯ ВЛАСНИХ НОТАТОК

РОЗДІЛ 3. ПРИРОДА НАВЕСНІ

УРОК 107. ЯК УПІЗНАТИ ВЕСНУ

Мета:

- **формування предметних компетентностей:** учити учнів характеризувати ознаки неживої та живої природи навесні; повторити назви весняних місяців; розвивати уяву, зв'язне мовлення, пізнавальний інтерес; виховувати любов до природи;
- **формування ключових компетентностей:** спілкування державною (і рідною у разі відмінності) мовами; уміння навчатися впродовж життя; компетентності в природничих науках і технологіях.

Обладнання: тематичні малюнки, «чарівна» паличка, розрізна азбука.

Тип уроку: урок формування вмій та навичок.

Освітні галузі: природнича, мовно-літературна.

Хід уроку

I. ВСТУПНА ЧАСТИНА

1. Організаційний момент

2. Актуалізація опорних знань

— Відгадайте загадку.

- Привітанням журавля
Я пробуджую поля,
Я розтоплюю сніги,

Щоб ожило все навкруги.
Відгадайте, хто вона,
Ця красуня чарівна? (*Весна.*)

— Яка пора року змінює зиму?

— Які основні ознаки весни в природі вам відомі?

— Які весняні місяці ви знаєте?

— Розгляньте малюнки (*підручник, с. 40*). Чи впізнали ви назву місяця? За якими ознаками?

3. Повідомлення теми та мети уроку

— Чи здогадалися ви, якою буде тема нашого уроку?

— Сьогодні ми продовжимо знайомлення з ознаками весни, її місяцями.

II. ОСНОВНА ЧАСТИНА

1. Вивчення нового матеріалу

1) Вправа «Слухаємо весну».

— Як легко дихається навесні! Наберіть повні груди повітря. Чим пахне весна? (*Першою зеленню, теплою землею, молодим листячком, квітами тощо.*)

— Як можна охарактеризувати весняне повітря? (*Чисте, прозоре, світле, легке, п'янке.*)

— Які найперші запахи приносить із собою весна?

— Спробуйте відчутти «дихання» весняної землі. Чим пахне земля навесні?

— А тепер спробуйте відчутти ледь відчутний запах талої води.

— Зверніть увагу на пахощі лісу (*парку*). Що ми відчуваємо? (*Запах торішнього листя, паруння землі, аромат весняних рослин.*)

— Вдихніть пахощі весняних квітів. Як можна охарактеризувати їхній аромат? (*Ніжний, тонкий, свіжий, несміливий, скромний тощо.*)

— Які квіти весна обдарувала найсильнішим запахом? (*Конвалія, бузок, черемха тощо.*)

— Зверніть увагу на пахощі квітучого саду. Аромат якого плодового дерева під час цвітіння подобається вам найбільше?

Висновок. Отже, весна сприймається як справжнє свято пахощів. Вони запам'ятовуються на все життя.

2) Поетична хвилинка «Впізнай ознаку».

— Відшукайте у віршах (*підручник, с. 40–41*) ознаки кожного місяця. Пригадайте, чи повторювалися вони з року в рік.

I група — «Березень» (Лідія Лук'яненко)

Ознаки березня: скреслий лід, льодохід, перші проліски, листочки на верболозах.

II група — «Квітень» (Микола Сингаївський)

Ознаки квітня: квіти на луках, у гаях, листя на вітах, повернення перелітних птахів.

III група — «Травень» (Тамара Коломієць)

Ознаки травня: дощі, грози.

3) *Обговорення у загальному колі.*

— Скільки днів у кожному весняному місяці?

— Який з них має найменшу кількість днів?

— Чому весняні місяці дістали такі назви? Із чим це пов'язано?

4) *Гра «Паличко, зупинись!».*

Мета: учити добирати образні слова про пори року; активізувати словник учнів.

Учні утворюють коло, учитель — посередині. Гру проводять у вигляді естафети: діти називають слова і водночас передають паличку по колу. Про те, на яку тему слова, домовляються раніше (*наприклад, про весну*). Учитель пропонує дібрати слова про весняну погоду і дає паличку одному із дітей. Той називає перше слово (*тепла*) і передає паличку наступному учасникові гри і т. ін. Таким чином діти добирають багато слів (*вітряна, холодна, рання, пізня, пахуча тощо*). Якщо гравець повторює вже назване слово або тривалий час не може знайти інше, учитель говорить: «Стоп! Паличко, зупинись!» — і цей учень залишає коло.

2. Самостійне застосування учнями знань у стандартних ситуаціях

1) *Стратегія «Карусель».*

Учні об'єднуються в групи. Кожна з них опрацьовує інформацією (*про весняні місяці, підручник, с. 41–42*). Учні обговорюють інформацію в групах: *I група* — березень; *II група* — квітень; *III група* — травень. Далі групи обмінюються темами. Робота повторюється, тільки з іншою інформацією. Так триває, доки кожна група не опрацює інформацію про всі весняні місяці. Робота завершується обговоренням у класі.

— Яку користь має ця інформація?

Висновок. Весняні місяці — березень, квітень, травень.

2) *Словникова робота.*

Проталини — місця, де розтанув сніг і відкрилася земля або на льоду з'явилася вода.

3) *Дидактична гра «Буває чи ні?».*

Мета: формувати узагальнені уявлення про сезонні зміни в природі.

Учитель визначає пору року, називає різні зміни в природі, а діти відповідають: «Буває» чи «Ні» (*наприклад: «Весна. Розтанув сніг, потекли струмки, ведмідь прокинувся».* — «Буває», «Листя з дерев опало» — «Не буває»).

Висновок. Навесні природа пробуджується від зимового сну. Підвищення температури повітря, проталини, грім — ознаки весни.

4) *Гра «Закінчи речення».*

- Вище піднялося... (*сонечко*).
- Тане... (*сніг*).
- На горбах з'являються перші... (*проталини*).
- Весело дзвенять... (*струмочки*).
- На лісових галявинах з'явилися... (*перші весняні квіти*).
- Від зимового сну прокинулися... (*комахи, їжаки, борсуки, ведмеді...*).
- З вір'ю повертаються... (*птахи*).
- Зиму прогнала... (*весна*).

Хоровод «А вже весна красна»

А вже весна красна,
Що ж ти нам принесла?
Принесла вам красу,
Як на калині росу.

А дівоча краса,
Як на калині роса.
На меді мочена,
На Дунаї прана.

На шнурах вішана.
Фарбою мальована.

А дівоча краса,
Як на кропиві роса.

(*Рухаючись по колу, діти співають веснянку.*)

3. Творче перенесення знань і навичок у нові ситуації

1) Робота над прислів'ями. Робота в парах.

- Прочитайте прислів'я (*підручник, с. 41*).
- Чому в народі так кажуть? Обговоріть у парах.

2) Хвилинка фантазування.

— Весна-чарівниця... Усе пробуджується від зимового сну. Поміркуйте, що ви зробили б навесні, якби були чарівником.

3) Поетична хвилинка.

— Доповніть рядки вірша Катерини Перелісної про весну.

Що з весною настає?
(*Сніг у полі розтає.*)
А чому то так буває?
(*Сонце його пригріває.*)
Що ж синіє на землі?

(*Ніжні проліски малі.*)
А що пнеться з-під листа?
(*То травичка вироста.*)
А над полем що бринить?
(*Любий жайворон дзвенить.*)

4) Вправа «Точка зору».

- Спробуйте уявити себе частинкою природи. Ким би ви хотіли бути?
- Хто ти? Де ти?
- Що ти бачиш? Кого ти любиш?
- Про що мрієш? Кого боїшся?
- Хто тобі подякує?
- З ким дружиш? Для кого живеш?

5) Робота за прислів'ями.

Учні називають прислів'я, пов'язані з весняними місяцями, пояснюють їхній зміст.

I група — Березень.

- У березні сім погод надворі: сіє, віє, крутить, мутить, припікає й поливає.
- У березні день з ніччю зустрічається.

II група — Квітень.

- У квітні ластівка день починає, а соловей кінчає.
- Хто у квітні не сіє, той у серпні не жне.

III група — Травень.

- Як у травні дощ надворі, то восени хліб у коморі.
- У травні дуб одягається, худоба наїдається.

III. ЗАКЛЮЧНА ЧАСТИНА. РЕФЛЕКСІЯ

Вправа «Абетковий суп»

Розріжте абетку, вилучіть з неї літери *ь, и, й, ї*.

Запропонуйте кожному учневі витягнути з чарівної торбинки літеру і придумати підсумкове речення на тему уроку, яке б починалося з цієї літери.

ДЛЯ ВЛАСНИХ НОТАТОК

УРОК 108. ПРАВИЛА ПОВЕДІНКИ ПІД ЧАС ГРОЗИ

Мета:

- **формування предметних компетентностей:** ознайомити учнів з правилами поведінки під час грози; розвивати вміння поводитися під час грози в полі, в лісі, вдома; виховувати уважне ставлення до правил і розуміння необхідності їхнього виконання;
- **формування ключових компетентностей:** спілкування державною (і рідною у разі відмінності) мовами; уміння навчатися впродовж життя; компетентності в природничих науках і технологіях.

Обладнання: комп'ютер, відеоролик, ілюстративний матеріал.

Тип уроку: урок засвоєння нових знань.

Освітні галузі: природнича, мовно-літературна.

Хід уроку

I. ВСТУПНА ЧАСТИНА

1. Організаційний момент

Поспішіть місця зайняти.
Час урок розпочинати.
Нумо, діти, підведіться!
Всі приємно посміхніться.

2. Актуалізація опорних знань

- Перегляньте відеоролик (<https://youtu.be/UGOOkIqVvk>).
- Які явища природи показано? (Грім, блискавка.)
- Що ви про них знаєте?

3. Повідомлення теми та мети уроку

- Сьогодні на уроці ми ознайомимося з правилами поведінки під час грози.

II. ОСНОВНА ЧАСТИНА

1. Вивчення нового матеріалу

1) Мінілекція.

Природні стихії — це потужна і неприборкана сила. Людина не вміє управляти природними стихіями, тому безсила перед ними. Бурі, урагани, смерчі можуть змитати все на своєму шляху. Вони піднімають у повітря людей, тварин, величезні машини, знімають дахи будинків і все руйнують на своєму шляху. Ба більше, величезні чорні грозові хмари проносять над землею надзвичайно потужні електричні розряди, що їх називають блискавками. Вони можуть убити все живе, можуть спричинити руйнівний вогонь і спалити все дотла. Блискавка настільки потужна, що може зруйнувати великі споруди, розламати, мов сірничок, столітнього дуба, зруйнувати потяг, залізницю, літак, потопити корабель...

Блискавка зазвичай ударає у найвищі споруди, одинокі дерева, у воду, у все, що рухається, бо це притягує електричні розряди. Тому на кожній будівлі люди ставлять громовідвід — це пристрій для захисту будинків та інших споруд від руйнівної дії блискавки. Якщо його немає, то блискавка вдарає в споруду і руйнує її. Від неї слід оберігатися. Чи знаєте ви, як? (Відповіді дітей.)

— Звісно, найкраще перечекати грозу вдома. Але й у цьому випадку варто знати певні правила, щоб залишатися у безпеці. Пригадайте їх. (Відповіді дітей.)

2) Відгадування загадок.

- Ось по небі кінь біжить,
З-під копит вогонь летить,
А внизу земля дрижить. (Грім.)
- Летіла стріла, упала в лободу,
Шукаю — не знайду. (Блискавка.)

- Спершу блиск, за блиском тріск, за тріском плеск.
Всіх годує, напуває, а про неї не всяк дбає. (*Блискавка, грім, дощ.*)

3) Робота за підручником (с. 42–43).

Словникова робота

Учні зачитують у підручнику значення слів «гроза», «грім», «блискавка».

Складання правил за схемою

— Розгляньте схему. Складіть правила поведінки під час грози.

I група. Вдома

- Під час грози, якщо ви перебуваєте вдома, зачиніть усі вікна та двері. Не створюйте протягів.
- У приміщенні не повинно бути протягу, що як магніт притягує кульову блискавку.
- Тримайтеся подалі від електроприладів, антен, проводів — всі вони притягують розряд.
- Вимкніть мобільний телефон.

II група. На вулиці

- Якщо ви перебуваєте на вулиці, уникайте високих дерев, металевих парканів, стін, біля яких ростуть дерева.
- Складіть парасольку.
- Не заходьте у калюжі.
- Припиніть бігти, їхати велосипедом.

III група. У полі

- Якщо ви опинилися в полі, знайдіть заглиблення в землі. Воно повинно бути сухим — волога земля краще проводить електрику.
- Якщо поблизу немає сухого заглиблення, сховайтеся в мокрій землі, але не лягайте в повний зріст.
- Не стійте на повний зріст.

IV група. У лісі

- Якщо ви опинилися в лісі, не ховайтеся від грози на узвишші. Знайдіть низькі дерева, що стоять поряд.
- Ховатися під самотнім високим деревом небезпечно для життя.
- У жодному разі не бігайте.

— Зверніть увагу на місцевість: якщо на деревах помітні сліди від потрапляння блискавки, отже, ґрунт навколо має високу провідність електрики, тому блискавка б'є туди постійно. Дуб, тополя, сосна та ялина найбільш уразливі для розрядів електрики, найменше — верба, клен та кущі.

Висновок. Пам'ятайте: під час грози ховатися потрібно не від води, яка падає з неба, насправді ховатися й рятуватися необхідно від блискавки, бо саме вона вбиває!

4) Гра «Дощик і сонечко».

«На небі сонечко, можна йти гуляти». Діти ходять кімнатою. Після слів: «Дощик, швидше додому!» — всі біжать на свої місця і ховаються в свої «будиночки» (*сідають за парти*).

2. Самостійне застосування учнями знань у стандартних ситуаціях

1) Складання пам'ятки.

Учні обговорюють та складають правила надання першої допомоги потерпілим від ураження блискавою.

Під час надання першої допомоги:

1. Покладіть потерпілого на тверду поверхню в горизонтальне положення.
2. Якщо людині пощастило і вона має просто шок (*втрата мовлення, непритомлення*) — спробуйте вивести її з шокового стану (*маєте із собою нашатир — запропонуйте*). Зателефонуйте 103.
3. Якщо удар блискавки був прямим і сильним, потрібно якнайшвидше зробити штучне дихання «рот-у-рот» і непрямий масаж серця.
4. Проводьте реанімацію без зупинок, оскільки маєте лише 10–15 хвилин, після чого шанси на порятунок дуже мізерні.

2) Поетична хвилинка.

Була гроза, і грім гримів,
Він так любив гриміти,
Що аж тремтів, що аж горів
На трави і на квіти.
Грім жив у хмарі, і згори
Він бачив, хто що хоче:
Налив грозою грім яри,
Умив озерам очі...

Микола Вінграновський

— Що нагадує вам весняний грім? З чим можна порівняти його звуки?

3) Вправа «Міркуємо!».

— Чи можна передбачити грозу? (Відповіді дітей.)

Можна, використовуючи, наприклад, місцеві ознаки: колір неба, хмар, силу і напрямок вітру, тиск, вологість і температуру повітря. Варто також пам'ятати: гроза рідко буває в холодну погоду. В Українських Карпатах грози, як правило, тривають з травня до вересня. Особливо рясний на громовицю червень. Тому плануючи похід у гори, ретельно аналізуйте прогноз погоди за 2–3 дні до початку гірської мандрівки.

3. Творче перенесення знань і навичок у нові ситуації

1) Цікаві факти про блискавку.

1. Блискавки бувають не тільки на Землі, але й на інших планетах — таких, як: Юпітер, Венера, Сатурн, Уран.
2. Чим вище об'єкт, тим більше вірогідності поразки об'єкта блискавкою.
3. При ударі блискавки пісок перетворюється на скло. Після грози можна виявити скляні смуги в піску.
4. Блискавка часто вражає одне і те саме місце кілька разів, особливо якщо це високий, загострений, ізолюваний об'єкт.
5. Середня температура блискавки близько 20 000 °С.
6. Енергією, що виділяється під час спалаху блискавки, можна живити 100 Вт лампочку протягом 90 днів.
7. Однією з найчастіших причин потрапляння блискавки в людину є телефон.

2) Вправа «Прикметі вір, але перевір».

— Виберіть прикмети, які попереджають про наближення грози (*підручник, с. 43*).

— Назвіть прикмети, що попереджають про дощ, грозу.

Наприклад:

- Горобці зранку купаються в пилюці — в обід піде дощ.
- Мурахи ховаються у гнізда — на грозу.
- Поникли квіти картоплі — буде дощ.
- Глухий грім — на тихий дощ, голосний — на зливу.

3) Рубрика «Чи знаєте ви?..».

Учні зачитують повідомлення (*підручник, с. 45*) про кількість блискавок на земній кулі.

III. ЗАКЛЮЧНА ЧАСТИНА. РЕФЛЕКСІЯ

Вправа «Відкритий мікрофон»

- Що нового дізналися на уроці?
- Чого навчилися? Яку роботу виконали?
- Чи цікаво було складати правила?

ДЛЯ ВЛАСНИХ НОТАТОК

УРОК 109. ДЕ ПРАЦЮЮТЬ «СОНЯЧНІ ЗАЙЧИКИ»

Мета:

- **формування предметних компетентностей:** ознайомити учнів з причинами утворення «сонячних зайчиків», їхнім використанням; розвивати спостережливість, екологічну свідомість учнів; виховувати бажання досліджувати довкілля;
- **формування ключових компетентностей:** спілкування державною (і рідною у разі відмінності) мовами; уміння навчатися впродовж життя; компетентності в природничих науках і технологіях.

Обладнання: тематичні малюнки, дзеркало, картки з текстом, комп'ютер, відеоролик, аудіоролики.

Тип уроку: урок засвоєння нових знань.

Освітні галузі: природнича, мовно-літературна.

Хід уроку

I. ВСТУПНА ЧАСТИНА

1. Організаційний момент

2. Актуалізація опорних знань

- Чи доводилося вам бачити сонячні промені?
- Які вони?
- Що відбувається, коли вони відбиваються у воді, у дзеркалі?

3. Повідомлення теми та мети уроку

— Сьогодні ми спробуємо дати відповідь на ці запитання. З'ясуємо, де можна використати сонячні промені.

II. ОСНОВНА ЧАСТИНА

1. Вивчення нового матеріалу

1) Робота за підручником (с. 43).

— Розгляньте малюнок (*підручник, с. 43*), прочитайте повідомлення про сонячні промені.

2) «Мозковий штурм».

— Як можна змінити напрямок сонячного промінця?

3) Дослідження-спостереження.

Дослід 1

— Якщо ви повернете дзеркальце так, аби у ньому було видно вашого однокласника, то кого в цей час буде бачити ваш однокласник?

(Діти висловлюють припущення. Потім перевіряють свої ідеї практично: виходять попарно, використовуючи дзеркало і роблячи висновки.)

Висновок. Діти в парах будуть бачити у дзеркалі одне одного.

Довідкове бюро

— Що таке «сонячний зайчик»?

Коли світить сонце, то його промені спрямовані рівно. Але є предмети, що відбивають світло (*наприклад, дзеркало*). Промінь світла, який упав просто на дзеркало, відхиляється від інших променів убік.

Сонячний зайчик — це і є частинка світла, такий промінь, що відхилився в інший бік; тобто відбитий сонячний промінь, що падає на яку-небудь дзеркальну поверхню; відблиск.

Дослід 2

— Що ми бачимо в дзеркалі, якщо хто-небудь спрямовує нам у вічі «сонячний зайчик»?

(Відповіді дітей.)

— Чому дзеркало у цьому випадку сліпить?

Висновок. Світло поширюється прямолінійно. Якщо ж на шляху поширення пучка світла розташоване будь-яке тіло, то світло частково відбивається від нього за певними законами. Деякі відбиті промені потрапляють у наші очі. Відбувається фізичне явище — відбивання світла.

Дослід 3

- Чи спостерігали ви за «сонячним зайчиком»?
- Дослідіть, як він з'являється?

Діти читають пояснення у підручнику (с. 44) та за допомогою дзеркала демонструють «сонячного зайчика». (За умови — сонячного дня.)

Висновок. Дзеркало має здатність відбивати світло. Так утворюється «сонячний зайчик».

Музична фізкультхвилинка «Сонечко»

Учні виконують рухи під музику (<https://youtu.be/ONGs6SNTPZQ>).

2. Первинне застосування нових знань

1) Дослідження-спостереження.

Дослід 4

- Як ви гадаєте, чи тільки від дзеркальця утворюється «сонячний зайчик»?
- Візьміть будь-який блискучий предмет і перевірте.

Висновок. Світло відбивається від усіх гладких поверхонь. Крім звичайного дзеркала, прикладами дзеркальних поверхонь є скло автомобілів, вітрин магазинів, поліровані меблі, ложки та леза ножів із іржестійкої сталі, спокійна поверхня води тощо.

2) Технологія «Навчаючи — вчуся».

- Де працюють «сонячні зайчики»?
- Що ви знаєте про сонячні батареї?

Підготовлені учні ознайомлюють зі своєю інформацією однокласників і одержують інформацію від них.

- Сонячні батареї — це винахід, що допомагає людству економити природні ресурси і не завдає шкоди природі. Поверхня сонячних батарей виготовляється з кремнію. Він добре ловить сонячне світло і пропускає електричний струм. На поверхню панелі потрапляють сонячні промені. Під дією цих променів виробляється електричний струм. Тому, чим більше освітлення, тим більше струм, який можна використовувати.
- Перші сонячні нагрівачі з'явилися у Франції. Один натураліст створив велике увігнуте дзеркало, яке фокусувало в одній точці відбиті промені. Це дзеркало було здатне ясної днини швидко запалити сухе дерево на відстані 68 метрів.
- Перші сонячні батареї, здатні перетворювати сонячну енергію в механічну, були побудовані також у Франції. Наприкінці XIX століття на всесвітній виставці в Парижі винахідник О. Мушо демонстрував апарат, який за допомогою дзеркала сфокусував промені на паровому котлі. Завдяки котлу рухалася друкарська машина, яка випускала по 500 відбитків на годину.
- Минали роки. Апарати, які використовують сонячну енергію, вдосконалювалися, але принцип залишався незмінним: сонце — вода — пара. 1953 року вчені Національного аерокосмічного агентства США створили справжню сонячну батарею — пристрій, який перетворює енергію сонця на електрику!
- З появою сонячних батарей почалося швидке освоєння космосу. Уже третій штучний супутник Землі, виведений на орбіту 1958 року, був оснащений сонячною батареєю. У наші дні сонячні батареї є невід'ємною складовою будь-якого космічного апарату, на багатьох будинках та автомобілях також установлюють сонячні батареї.
- Одна з головних переваг сонячної енергії — екологічна чистота. Ба більше, сонячні батареї довговічні, тому вони стають дедалі популярнішими в промисловості та в побуті. Найвідоміший прилад, який працює на сонячних батареях, — це калькулятор, ліхтарі для освітлення садових доріжок і вулиць. У багатьох країнах світу вже діють сонячні електростанції, які забезпечують невеликі міста електрикою.

3) Технологія «Два — чотири — всі разом».

- Де ще можна зустріти сонячні батареї?

Учні індивідуально обмірковують можливі відповіді. Потім об'єднуються в пари, доповнюючи думки одне одного.

Далі діти в четвірках ухвалюють спільне рішення. Завершується робота обговоренням поставленого завдання з усім класом.

Наприклад: Сонячні батареї можна зустріти: на очисних спорудах; на автозаправних станціях; на промислових складах і телекомунікаційних системах; в газовій і нафтовій промисловості; на залізницях; для нагрівання води в системах опалення і гарячого водопостачання будинків тощо.

4) Перегляд відеоролика.

Діти переглядають мультфільм «Фіксики. Сонячна батарея» (https://youtu.be/vLkx6_14Kzc), аналізують зміст.

- Чому не вмикався калькулятор?
- Звідки він бере заряд?
- Із чого утворюють сонячні батареї? (З фотоелементів.)
- Де в калькуляторі сонячна батарея?
- Чому не працював калькулятор, закритий наліпкою?
- Як Сімці вдалося зняти наліпку?
- Що отримують за допомогою сонячних батарей?
- Де їх використовують? (На космічних станціях.)

Музична фізкультхвилинка «Сонячний промінчик»

Учні виконують рухи під музику (<https://youtu.be/TK1TwHvuZ6E>).

3. Творче перенесення знань і навичок у нові ситуації

1) Технологія «Крісло автора».

— Чи бачили ви сонячні батареї, що перетворюють енергію сонця на електрику?

1) Вправа «Добре — погано».

Цю вправу застосовують для розглядання проблеми з різних точок зору.

Учитель пропонує тему для обговорення.

— Які переваги та недоліки сонячних батарей?

Діти складають таблицю «Добре — погано» та аргументують свої відповіді.

Добре (переваги)	Погано (недоліки)
<ul style="list-style-type: none"> — автономність; — надійність; — зниження витрат на водопостачання та опалення; — економія палива; — скорочення шкідливих викидів; — невичерпність; — екологічно чисті; — довговічність; — безпечність 	<ul style="list-style-type: none"> — займають значні площі землі; — не працюють уночі; — слабо працюють зранку, у вечірніх сутінках; — потужність залежить від погоди; — деякі фотоелементи містять отруйні речовини

III. ЗАКЛЮЧНА ЧАСТИНА. РЕФЛЕКСІЯ

Вправа «Рефлексивний екран»

Учні по колу висловлюються одним реченням.

- Сьогодні я дізнався / дізналася...
- Було цікаво...
- Я виконував / виконувала завдання...
- Було складно...
- Тепер я зможу...
- Я зрозумів / зрозуміла...
- У мене вийшло...
- Я відчув / відчула, що...
- Мене здивувало...
- Я навчився / навчилася...
- Я спробую...
- Мені захотілося...

ДЛЯ ВЛАСНИХ НОТАТОК

УРОК 110. ЯКОЮ БУВАЄ ПОГОДА НАВЕСНІ

Мета:

- **формування предметних компетентностей:** закріплювати знання про весняні явища у неживій та живій природі; учити спостерігати, характеризувати ознаки весни в природі; розвивати уяву; виховувати любов до природи;
- **формування ключових компетентностей:** спілкування державною (і рідною у разі відмінності) мовами; уміння навчатися впродовж життя; компетентності в природничих науках і технологіях.

Обладнання: комп'ютер, презентація, аудіозапис, картки з умовними знаками.

Тип уроку: урок формування вмій і навичок.

Освітні галузі: природнича, мовно-літературна.

Хід уроку

I. ВСТУПНА ЧАСТИНА

1. Організаційний момент

2. Актуалізація опорних знань

— Уявіть, що ви — чарівники і можете нафантазувати будь-що. Спробуйте дати відповіді на такі запитання.

- Що тебе дивує навесні?
- Чому ти радієш?
- Кому посміхається сонечко?
- Про що мріють бруньки?

3. Повідомлення теми та мети уроку

- Чи здогадалися ви, якою буде тема нашого уроку? (*Відповіді дітей.*)
- Отже, поговоримо, якою буває природа навесні.

II. ОСНОВНА ЧАСТИНА

1. Вивчення нового матеріалу

1) Відгадування загадки.

- Все у зелені довкола:
Пасовища, ліс і поле.
Мчать струмочки до ріки,
Ліплять гнізда ластівки,

І в сороки новина,
Облетіла всіх вона,
Сповідуючи: «Прийшла... (*весна!*)!».

2) Перегляд презентації.

Учні переглядають презентацію «Ознаки весни» (https://youtu.be/jKbKYTw_YcY), коментують зміст.

3) Робота за підручником (с. 45).

Робота за малюнками

— За світлинами встановіть, для якої пори року характерна така погода.

Вправа «Опиши погоду!»

— Пригадайте ознаки весни. Опишіть погоду у вашій місцевості, використовуючи умовні знаки.

Читання в парах — узагальнення в парах

Учні читають та обговорюють текст про відлигу в парах. Спочатку частину тексту читає один учень, а другий ставить йому запитання або переказує прочитаний текст. Потім вони міняються ролями.

Дослідження-спостереження. Робота в групах

— Проведіть спостереження та презентуйте його результати в групах.

- Чому сніг на землі весною брудний?

- Чим небезпечний брудний сніг?
- Де сніг брудніший, а де — чистіший? (*Підручник, малюнки, с. 45, 46.*)
- Які чинники забруднення снігу?

(*Брудний сніг може містити токсичні, шкідливі речовини, пил, бруд з доріг. Він тане швидше, тому що притягує до себе сонячні промені на відміну від білого, який їх навпаки відштовхує.*)

4) Поетична хвилинка.

— Послухайте вірш А. Костецького і спробуйте запам'ятати якомога більше весняних явищ.

Все прокидається поволі,
Зі сну зимового встає.
Радіє гай, радіє поле,
Земля поталу воду п'є.
Скресає і щезає крига,
Бурульки падають з дахів.

А вітерець прозорокрилий
Додому підганя птахів.
У лісі, на галяві теплій,
Поміж ялинок запашних,
Уперше спалахнув метелик,
Тендітний вогничок весни.

— Які весняні явища запам'ятали?

Веснянка «Подоляночка»

Учні утворюють коло, водять хоровод.

2. Самостійне застосування учнями знань у стандартних ситуаціях

1) Вправа «Що зайве?».

- Дощик, бруньки, сніг, падолист, підсніжники. (Зайвий падолист — осіннє явище природи.)
- Ведмідь, їжак, журавель, білка. (Зайвий журавель — птах.)
- Березень, січень, квітень, травень. (Зайвий січень — зимовий місяць.)
- Лелека, ворона, ластівка, лебідь. (Зайва ворона — осілий птах.)

2) Вправа «Запитання — відповідь».

— Як світить сонце навесні?

— Сонце світить яскравіше, ніж узимку; щодня гріє дедалі сильніше.

— Чи змінилася висота сонця над горизонтом?

— Сонце значно вище піднімається над горизонтом, ніж узимку.

— Чи змінилася тривалість дня?

— Дні стають довшими, теплішає.

— Яке за кольором весняне небо? Чи є на небі хмари? Які вони?

— Небо блакитне, високе, по ньому пливуть білі легкі хмари.

— Які опади випадають навесні?

— У березні — сніг, у квітні — сніг і дощ, у травні — дощ.

— Чи бувають навесні грози? Коли?

— У травні бувають перші грози.

— Що відбувається зі снігом навесні?

— Стає тепліше, сніг тане.

— Що сталося з льодом на річках навесні? Чому?

— Лід на водоймах темніє, вкривається тріщинами, тане.

— Де залишилося більше снігу? Чому?

— Більше снігу залишається в ярах і в лісі.

— Що відбувається навесні із ґрунтом?

— Навесні ґрунт відтає. У ньому накопичується багато вологи від снігу, що тане, поступово ґрунт на поверхні підсихає, а в глибині залишається вологим.

Релаксаційна вправа «Весна прийшла!»

Учні слухають композицію «Весна прийшла!» у виконанні оркестру Поля Морія — Love story — Paul Mauria. Композитор Франсис Ле (*Francis Lai*) (<https://youtu.be/eMHGubnQK1M>).

3. Творче перенесення знань і навичок у нові ситуації

1) Тестування.

1. Що навесні на деревах з'являється першим?

Листя. Бруньки. Цвіт.

2. Який місяць закінчує весну?
Березень. Травень. Квітень.
3. Що означає слово «весна»?
Радість. Юність. Мудрість.
4. Якого числа розпочинається весна?
1 січня. 1 вересня. 1 березня.
5. Якого кольору найбільше в природі навесні?
Червоного. Білого. Зеленого.
6. Якого явища природи не буває навесні?
Дощ. Вітер. Хурделиця.
7. Як називається частинка землі, де сходить сніг?
Крига. Калюжа. Проталина.
8. Який весняний місяць найхолодніший?
Березень. Квітень. Травень.
9. У якому весняному місяці трапляються грози?
Березень. Квітень. Травень.

2) Гра «Встав потрібне слово».

Навесні природа _____ від зимового сну. Поступово сходить _____, та земля недовго лишається чорною та голою. Тільки-но теплішає, звідусіль починає пробиватися молода яскраво-зелена _____, на деревах набухають _____ та згодом перетворюються на маленькі листочки. На водоймах швидко тоне _____. Весняне небо зазвичай _____, _____, і по ньому швидко плывуть сніжно-білі хмаринки, схожі на тварин — лева, черепаху, різні предмети, навіть на обличчя людей.

Недовзі починається справжня краса. Усюди розпускаються квіти — _____, _____, _____. Звідусіль лунає спів та щебет _____, які повернулися з далеких країв і тепер, здається, розповідають одне одному про свої пригоди.

3) Створення медіатексту. Робота в групах.

— Розкажіть про весну.

I група — «Синоптики» (*Зміни в неживій природі.*)

II група — «Науковці» (*Зміни в житті рослин і тварин.*)

III група — «Письменники» (*Опишіть весняну галявину.*)

IV група — «Скептики» (*Весняні негаразди: дощ, калюжі, болото, бездоріжжя.*)

— Чому у вас зовсім різні тексти, хоча всі розповідали про весну?

4) Вправа «Чому так говорять?».

— Поміркуйте, чому в народі кажуть?..

- У квітні щука хвостом лід розбиває.
- Дощ весняний хліби піднімає.
- Дощ у травні зайвим не буває.
- Квітень — з водою, а травень — з травною.

III. ЗАКЛЮЧНА ЧАСТИНА

Бліцопитування

— Назвіть ознаки весняної погоди.

— Які їхні відмінності від зимової?

— Які причини зміни погоди?

— Чому підвищується температура повітря?

— Поясніть, чому весну вважають найвеселішою порою року.

— Чому весняні місяці отримали такі назви? Із чим це пов'язано?

— Назвіть основні ознаки кожного місяця. Спостерігайте, чи будуть вони повторюватися з року в рік.

ДЛЯ ВЛАСНИХ НОТАТОК

УРОК 111. ЛЬОДОХІД, ПОВІНЬ

Мета:

- **формування предметних компетентностей:** розширити знання учнів про зміни у неживій природі навесні, зокрема про явища льодоходу, повені; скласти пам'ятку техніки безпеки під час повені, льодоходу; розвивати спостережливість; виховувати естетичні почуття;
- **формування ключових компетентностей:** спілкування державною (і рідною у разі відмінності) мовами; уміння навчатися впродовж життя; компетентності в природничих науках і технологіях.

Обладнання: тематичні малюнки, плакати, пам'ятки.

Тип уроку: урок формування вмінь та навичок.

Освітні галузі: природнича, мовно-літературна.

Хід уроку

I. ВСТУПНА ЧАСТИНА

1. Організаційний момент

2. Актуалізація опорних знань

— Яка головна ознака змін у неживій природі навесні? (*Потепління.*)

— Які природні явища спричиняє потепління?

— Розгляньте малюнки. Чи всі явища природи ви розпізнали?

3. Повідомлення теми та мети уроку

— Сьогодні ми поговоримо про весняні явища в природі.

II. ОСНОВНА ЧАСТИНА

1. Вивчення нового матеріалу

1) Словесне малювання.

— Після зимової тиші звучання весняної природи сприймається стоголосою «симфонією». Як ви гадаєте, про що співає весна? (*Відповіді дітей.*)

— Прислухайтесь до того, як весна «відчиняє ворота» воді. Які звуки ми чуємо?

— Відгадайте загадку.

- Прислухайся до шуму:
З весною він іде!
Щось тріщить, ламається,
Скрегоче і гуде. (*Льодохід.*)

— Спробуйте «намалювати» словесну картину «Весняний льодохід».

2) Мовна вправа «Шум весняної води».

— Чи чули ви шум весняної води?

— Як його можна охарактеризувати?

— Доберіть дієслова, що передають шум весняної води найбільш влучно.

Наприклад: біжить, шумить, дзвенить, співає, клекотить, кипить, булькотить, хлюпає, вирує, дзюрчить, капотить тощо.

— Відгадайте загадку.

- Древа по коліно у воді стоять,
Сонячні промінчики виблискують, горять.
Зупинись і пильно подивись туди —
Що це за симфонія сонця і води? (*Повінь.*)

3) Робота за підручником (с. 46).

Словникова робота

Учні зачитують у підручнику значення слів «льодохід», «повінь».

Читання та обговорення замітки про льодохід

— Для кого небезпечний період льодоходу?

— Чому люди забувають про безпеку?

4) Літературознавча сторінка.

Діти зачитують уривки з опису весняної природи, аналізують зміст.

- Сонце починає перемагати зиму. Крихкий, сипкий сніг уже не той, що був узимку — здає. Його колір — то ознака наближення весни. Танення снігу — найпомітніша ознака потепління. З дахів звисають крижані бурульки, блищить, струменіє під ними вода — і крапає, крапає, крапає. Настає відлига. На полях з'являються спочатку проталини, але незабаром земля, мокра, просочена водою, всюди показується з-під снігу. Мине ще тиждень, другий — і сніг залишиться хіба де-небудь у глибокому яру, куди не заглядає сонце. Небо стає все синє, а повітря дедалі тепліше. (К. Ушинський)

— Яке весняне явище описано? (Відлига.)

- Води в річці в цей час прибуває стільки, що вона не може поміститися в берегах: виступає і розливається по навколишніх луках. Розлив річок звать водопіллям, або повінню. Інша річечка така маленька, що влітку її переходили вброд, у водопілля розливається на п'ять, шість верст і більше. Люди поспішають скористатися недовгим багатством води, тому великі човни, навантажені товарами, ходять весною там, де влітку трохи не бродять кури. (К. Ушинський)

— Яке весняне явище описано? (Повінь.)

Фізкультхвилинка

2. Самостійне застосування учнями знань у стандартних ситуаціях

1) Складання правил безпеки. Робота в групах.

Розгляньте малюнки та складіть за ними розповідь. Поясніть власні дії під час відлиги, льодоходу, повені.

Учні працюють у групах, обговорюють правила безпеки під час весняних явищ, складають загальну пам'ятку.

ПАМ'ЯТКА

1. Не виходьте на лід під час весняного паводку.
2. Не стійте на крутих і підмитих берегах — вони можуть обвалитися.
3. Спостерігаючи за льодоходом з моста, набережної причалу, не можна перегинатися через перила та інші огородження.
4. Якщо ви стали свідком нещасного випадку на річці або озері, то не губіться, не тікайте додому, а голосно кличте на допомогу, дорослі почують і зможуть виручити з біди. Одночасно викликайте за мобільним телефоном рятувальну службу за номером 101.
5. Будьте особливо уважними, проходячи біля будинків або високих дерев, під час відлиги. Спершу впевніться у відсутності загрози падіння льодових наростів.
6. Будьте обережні під час весняного паводку, льодоходу та відлиги.

У період весняного паводку і льодоходу заборонено

1. Виходити у весняний період на водойми.
2. Переправлятися через річку в період льодоходу.
3. Підходити близько до річки в місцях затору льоду.
4. Ходити по крижинах і кататися на них.
5. Збиратися на містках, греблях та загатах.
6. Наближатися до крижаних заторів, відштовхувати крижини від берегів.

7. Заходити за межі встановлених огорож біля будинків, де є небезпечні утворення з криги і снігу.
Бережіть своє здоров'я та життя!

2) Гра «Вибери неправильну відповідь».

1. Рух крижин на річках під дією течії чи вітру називається:

- а) відлига; б) льодохід; в) повінь.

2. Явище, коли вода виходить за межі звичайних для неї берегів і затоплює значні ділянки суходолу, називається:

- а) відлига; б) льодохід; в) повінь.

3. Потепління взимку або навесні, що призводить до танення снігів, називається:

- а) відлига; б) льодохід; в) повінь.

Фізкультхвилинка

3. Творче перенесення знань і навичок у нові ситуації

1) Поетична хвилинка.

— Послухайте вірш. Коли буває таке явище?

БЕРІЗКА ПО КОЛІНА У ВОДІ

Полуярками та узлісками
По розлитій з весни воді
Гуси плавають між берізками
Білі, білі, як лебеді.
Ані шелесту, ані бризочки,
Ні далекого шуму коліс,
Лиш гусей лебедина низочка
Огинає струни беріз.

Ліна Костенко

2) Вправа «Я — автор».

— Придумайте кінцівку оповідання (*підручник, с. 47*). Про яке явище природи в ньому йдеться?

3) Дослідження-пошук.

— Чому весну називають «ранком» року?

4) Рубрика «Чи знаєте ви?..».

Учні зачитують повідомлення (*підручник, с. 47*) про те, як утворюються бурульки, обговорюють зміст прочитаного.

III. ЗАКЛЮЧНА ЧАСТИНА. РЕФЛЕКСІЯ

1. «Перевіряємо себе!»

— Виберіть та назвіть весняні явища природи.

Снігопад, повінь, листопад, заморозки, спека, вітер, грім, проталини, льодохід, дощ, відлига.

2. Вправа «Зроби висновок»

Учні зачитують та коментують висновок про явища природи навесні (*підручник, с. 47*).

3. Вправа «Не хочу хвалитися, але я...»

Кожен учень доповнює фразу «Не хочу хвалитися, але я ...» словами, що стосуються теми уроку. (*Наприклад: дізнався (дізналася), які є весняні явища у природі; яких правил безпеки слід дотримувати під час льодоходу, відлиги, повені; як утворюються бурульки та чим вони небезпечні тощо.*)

ДЛЯ ВЛАСНИХ НОТАТОК

УРОК 112. ЯК ЗДІЙСНИТИ ЗАДУМАНЕ

Мета:

- **формування предметних компетентностей:** ознайомити учнів зі складовими успіху, навчати, як його досягти, щоб бути корисним для інших людей; учити діяти заради мети; розвивати логічне мислення, зв'язне мовлення; виховувати наполегливість, працелюбність;
- **формування ключових компетентностей:** спілкування державною (і рідною у разі відмінності) мовами; уміння навчатися впродовж життя; соціальні та громадянські компетентності; підприємливість та фінансова грамотність.

Обладнання: таблиці, картки зі словами для довідок.

Тип уроку: урок засвоєння нових знань.

Освітні галузі: соціальна і здоров'язбережувальна, мовно-літературна.

Хід уроку

I. ВСТУПНА ЧАСТИНА

1. Організаційний момент

2. Актуалізація опорних знань

1) *Бесіда.*

- Чи замислювалися ви над своїм майбутнім?
- Про що ви мрієте?
- Що потрібно робити, аби досягти своєї мрії?

2) *Робота за підручником (с. 48).*

- Що ви вмієте робити самостійно?
- Розгляньте малюнки у підручнику. Доповніть цей перелік власними прикладами.

3. Повідомлення теми та мети уроку

- Чи цікаво вам дізнатися, як досягти мети?
- Пропоную вам обговорити, що потрібно робити, аби здійснити задумане.

II. ОСНОВНА ЧАСТИНА

1. Вивчення нового матеріалу

1) *Словникова робота.*

Мета — те, чого бажано чи потрібно досягти.

2) *Вправа «Мікрофон».*

Учні передають одне одному мікрофон та дають відповіді на запитання.

- Чи ставили ви коли-небудь перед собою мету?
- Чи досягли її?
- Яку мету маєте нині?

3) *«Мозковий штурм».*

— Які риси характеру потрібні, щоб здійснити задумане? (*Учні висловлюють свої міркування.*)

4) *Метод «Спрямоване читання».*

Читаючи самостійно текст (*підручник, с. 48–49*), учні шукають відповіді на поставлені запитання.

Читають із зупинками, обговорюючи прочитане.

- Де любили гратися діти?
- Що вирішили зробити Оленка й Данилко?
- Які риси характеру допомогли дітям здійснити задумане?
- Чому двірник не відмовив їм у допомозі?
- Що може завадити здійснити задумане?

Динамічна вправа «Кулачок»

Руки дитини весь час повернені долонями одна до одної. Оплеск у долоні, удар правого кулака об ліву долоню, оплеск, удар лівого кулака об праву долоню.

Ускладнення: оплеск у долоні, удар правої долоні об лівий кулак, оплеск, удар лівої долоні об правий кулак.

2. Первинне застосування нових знань

1) Робота за таблицею.

- Які риси характеру, на вашу думку, можуть забезпечити успіх?
- Які риси характеру заважають успіху?

Групам роздають незаповнені таблиці та слова для довідок.

Складові успіху	Що заважає досягти успіху
Натхнення	Лінь
Працьовитість	Байдужість
Інтуїція	Неуважність
Досвід	Поспіх
Розумність	Безвідповідальність
Зібраність	Заздрість
Систематичність	Нетерплячість
Зосередженість	

2) Робота за малюнками.

- За малюнками (*підручник, с. 49*) опишіть дії тварин.
- Який висновок зробите?
- Чого можна повчитися у тварин?

Висновок. Завжди потрібно знаходити компроміс, учитися домовлятися, ухвалювати правильне рішення щодо порушених проблем.

3) Робота в парах.

- Складіть словесний портрет успішної людини та невдахи.

4) Читання й обговорення оповідання В. О. Сухомлинського.

ЯК МИКИТА СТАВ ПРАЦЬОВИТИМ

Микита був дуже ледачим. Не хотів як слід працювати та й отримав з граматики двійку.

Дали Микиті роботу на літо. Поклав він на столі підручник та й зітхнув тяжко. Треба виконати двісті вправ. Хіба ж таку роботу зробиш!

Минув день, минув другий, минув третій. Ось і тиждень минає, а Микита щодня тільки гляне на книжку та й зітхне тяжко-тяжко.

Утомився хлопець від неробства. Сидить, дивиться у вікно. А за вікном під водостічною трубою стоїть порожнє відро. І в нього з труби капає вода — крапля за краплею.

Нічого робити Микиті, сидить біля вікна цілий день та все дивиться, як вода капає.

А ввечері вийшов, дивиться, а вже пів відра накапало. Наступного ранку було повне відро.

Здивувався Микита: виходить, із маленьких краплинок може назбиратися повне відро води!

Зітхнув тяжко, розгорнув граматику і зошит.

Обговорення

- Яким був Микита?
- Чи усвідомив він свою помилку? З чого це видно?
- Які риси характеру є ворогами успіху? (*Байдужість, лінь.*)

Висновок. Працьовитість — запорука успіху. Випадкових перемог не буває. Успіх приходить до тих, хто багато працює. Народна мудрість говорить: «Хочеш бути щасливим — не будь лінивим». Бо все у світі здобувається людською працею: зводяться будинки, будуються мости, вирощується хліб і до хліба. І все це для людини, аби вона була сита, здорова, весела і щаслива, а «без труда нема плода».

Вправа для постави «Дотягнутися до хмарки»

Потрібно витягнути руки вперед, ніби щось потрібно дістати. Потім розслабити їх і опустити на видиху. Після цього руки підняти вгору і намагатися подумки дотягнутися до хмаринки, знову опустити їх.

3. Творче перенесення знань і навичок у нові ситуації

1) Інсценування «Талант і наполегливість».

Учні об'єднуються у пари. Один з пари — талановитий, інший — наполегливий. Під час інсценування діти доводять одне одному, що кожний із них швидше досягне успіху в певній справі. Потім педагог разом із дітьми робить висновок про те, що завзятість необхідна будь-кому, навіть дуже талановитій людині.

Висновок. Кожна людина, навіть талановита, повинна розвивати і вдосконалювати свої здібності.

2) Вправа-гра «Обери правильне твердження».

— Виберіть з-поміж тверджень поради учневі, який хоче бути успішним і досягти своєї мети.

- Відкладай на потім справи, які не хочеш робити.
- Завжди уважно слухай учителя.
- Намагайся самостійно виконувати домашні завдання.
- Відкладай на завтра те, що можна зробити сьогодні.
- Намагайся бути організованим і наполегливим.
- Якомога частіше грай на комп'ютері.
- Не бійся своїх мрій.
- Не бійся помилок і вчися на них.
- Якщо не виходить виконати завдання, не виконуй.
- Намагайся бути організованим і наполегливим.

3) Творче завдання «Наполеглива праця».

Учні по черзі говорять, чого вони хотіли б досягти в своєму житті. Все назване дітьми записують на дошці. Потім педагог разом із дітьми обговорює, скільки років наполегливої праці знадобиться для досягнення певної мети.

Висновок. Необхідно працювати наполегливо, аби досягти успіху, здійснити задумане.

4) Робота над прислів'ями.

— Складіть прислів'я з двох частин. Поясніть, як ви їх розумієте.

Життя — як стерняста нива, господарі своєї долі.
Люди — не пройдеш, ноги не вколوصи.

Висновок. Ми ніколи не повинні припиняти мріяти, йти до своєї мети. Зрештою, наші мрії — це те, що робить нас людьми. Вони формують і ведуть нас. Але пам'ятайте, що існує різниця між «бути мрійником» та бути людиною, яка працює над утіленням мрії.

III. ЗАКЛЮЧНА ЧАСТИНА. РЕФЛЕКСІЯ

1. Вправа «Доповни речення»

Учні складають відповіді на запитання: «Ким у майбутньому хочеш стати, і що для цього потрібно?». (*Я хочу в майбутньому стати..., і мені для цього потрібно...*)

2. Технологія «Ромашка Блума»

«Ромашка Блума» — квітка з шести пелюсток — шість типів запитань.

Перша пелюстка (проста). Які риси характеру потрібні, аби здійснити задумане?

Друга пелюстка (уточнювальна). Що може завадити здійснити задумане?

Третя пелюстка (пояснювальна). Що потрібно робити, аби досягти мети?

Четверта пелюстка (творча). Які є шляхи долання труднощів?

П'ята пелюстка (оцінювальна). Як можна позбутися ліні?

Шоста пелюстка (практична). Який план дій потрібно скласти, щоб здійснити задумане?

ДЛЯ ВЛАСНИХ НОТАТОК

УРОК 113. ЯК СТАТИ ЗАОЩАДЛИВИМ ТА ПІДПРИЄМЛИВИМ

Мета:

- **формування предметних компетентностей:** розширювати знання учнів про ощадливість та підприємницьку діяльність; розвивати ініціативність, цілеспрямованість; виховувати підприємницькі чесноти;
- **формування ключових компетентностей:** спілкування державною (і рідною у разі відмінності) мовами; уміння навчатися впродовж життя; соціальні та громадянські компетентності; підприємливість та фінансова грамотність.

Обладнання: картки з назвами крамниць, з малюнками і словами, із зображенням різних товарів (роздавальний матеріал для учнів), великі аркуші паперу, фломастери, 6 капелюхів.

Тип уроку: урок засвоєння нових знань.

Освітні галузі: соціальна і здоров'язбережувальна, мовно-літературна.

Хід уроку

I. ВСТУПНА ЧАСТИНА

1. Організаційний момент

2. Актуалізація опорних знань

— Чи вмієте ви заощаджувати?

«Мозковий штурм»

— Що означає бути заощадливим?

3. Повідомлення теми та мети уроку

— Сьогодні ми з'ясуємо, як стати заощадливим та підприємливим.

II. ОСНОВНА ЧАСТИНА

1. Вивчення нового матеріалу

1) Вправа «Перевіряємо себе».

— За схемою (*підручник, с. 49*) розкажіть, що потрібно, аби зробити покупку.

Учні коментують кожен пункт схеми.

- Товари або послуги коштують грошей.
- Гроші потрібно заробити працею.
- За гроші можна купити бажане.

2) Робота за підручником (с. 50).

Обговорення у загальному колі

— Розгляньте малюнок. Хто з дітей є заощадливим?

— Чи варто складати список покупок? Поясніть свій вибір.

3) Гра-змагання «Що можна придбати у магазині?».

— Перед вами назви крамниць. Коли я назву одну із них, ви спробуйте перерахувати якомога більше товарів, які там продають.

Перемагає той, хто назве останнім.

4) Ситуативні вправи.

Ситуація 1

— Ти — продавець у продуктовому магазині. Порадь покупцеві, які продукти краще придбати для приготування смачного торта.

Ситуація 2

— Ти — продавець у книгарні. Порадь, яку книгу краще подарувати дівчинці, яка навчається у 2-му класі.

Ситуація 3

— Ти — продавець в іграшковому магазині. Порадь, який подарунок найкраще придбати маленькому хлопчику на день народження.

5) *Словникова робота.*

Підприємливий — кмітливий, який уміє активно діяти.

6) *Робота за підручником (с. 50).*

Вправа «Вибір»

— Оберіть істинні висловлення.

Діти вибирають зі списку висловлення, що називають риси підприємливих людей.

Фізкультхвилинка

2. *Первинне застосування нових знань*

1) *Гра «Спіймай слово».*

(Учні плескають у долоні, якщо ця риса притаманна підприємливій людині.)

Наприклад: творча, хитра, рішуча, працелюбна, впевнена, лінива, самостійна, приносить користь, добродійна, відповідальна, наполеглива, незалежна, обережна, підтримує інших, зацікавлена, надійна, старанна.

2) *Вправа «Чи маю я якості підприємливої людини?».*

Складання переліку особистих підприємницьких якостей

1. Попросіть, щоб кожен учень класу написав на аркуші своє ім'я.
2. Запропонуйте, щоб учні спробували дібрати до однієї з літер свого імені назву власної якості/сильної сторони (*усно!*).
3. Після виконання вправи попросіть охочих представити свою характеристику.
4. Зверніть увагу дітей на те, що усвідомлення власних переваг допомагає людині досягнути бажаного та бути підприємливою.

Наприклад:

Б — благородний
О — організований
Г — грамотний
Д — діловий
А — авторитетний
Н — наполегливий

Н — надійна
А — активна
Д — добродійна
І — ініціативна
Я — яскрава

3) *Технологія «Крісло автора».*

— Чи вважаєте ви себе підприємливими? Для підтвердження своєї думки наведіть приклади.

Висновок. Кожна людина здатна до підприємливості. Потрібно лише вірити в себе та наполегливо працювати.

4) *Обговорення «Підприємливий добродій живе поруч».*

(Діти пропонують підприємливих ДОБРОДІЇВ зі свого міста / села, яких вони знають, та визначають особу, яку хочуть запросити в гості.)

- Запропонуйте дітям розповісти про підприємливих добродіїв свого міста / села, яких вони знають, та визначити особу, яку вони хочуть запросити в гості.
- Спільно з дітьми визначте особу, з якою вони хотіли б зустрітися.

Обговоріть такі питання:

- Як запросити на зустріч?
- Як зустріти гостя?
- Які запитання поставити?
- Як висловити подяку гостеві за візит?

5) *Навчальна гра «Веселі подарунки».*

Обладнання: картки з малюнками і словами.

Підготувати два набори карток: перший — «предмети», другий — «дії». Ведучий пропонує всім учасникам узяти з першого набору будь-яку картку, потім — з другого набору. А після цього прочитати зміст першої та другої карток разом по колу, супроводжуючи словами: «Мені подарували ..., та я ...». Тим, у кого збіглися «предмет» і «дія», — переможці.

3. Творче перенесення знань і навичок у нові ситуації

1) Гра «Купівля корисності».

Обладнання: картки із зображенням різних товарів (*роздавальний матеріал для учнів*), великі аркуші паперу, фломастери.

Мета: навчити учнів визначати, чому люди купують, яку користь шукають.

Пропонуємо один зі способів визначити, чому люди щось купують,— перелічити «корисність», яку вони шукають.

— Пропоную обговорити твердження: «Визначення того, чому люди купують, надзвичайно важливе для будь-якого успішного підприємства».

Обговорення:

— Чому люди купують, наприклад, велосипеди (*автомобілі тощо*)? Яку користь вони шукають? (*Можливі відповіді: зручність; швидкість; комфорт.*)

- Об'єднайте учнів у групи.
- З набору карток роздайте (*або запропонуйте витягнути самостійно*) одну картку для групи (*ваза, телевізор, зелена фарба для волосся, взуття тощо.*)
- Кожна група повинна визначити:
 - Яку користь шукають споживачі, роблячи цю покупку (*активно шукаючи ідеї*).
 - Чи варто купувати цей товар (*рішення групи; на обговорення питання — 15 хв*).
- Групи по черзі розповідають свої ідеї перед класом.

Обговорення:

— Якщо ми розуміємо, ЧОМУ люди щось купують, тоді ми краще знаємо, ЩО ми їм продаємо. Ми продаємо корисність, а не продукт. Це стосується багатьох життєвих ситуацій, що їх також можна описати як продаж — переконання когось щось зробити, ведення переговорів, навіть навчання.

Різні люди шукають різні товари.

2) Вправа «Анаграма».

— Утворіть і запишіть нові слова зі слова ГАСТРОНОМ.

Наприклад: трос, норма, сором, сонар, сорт, гарт, гора, нора, нота, рота, рано, трон, горн, грот, сом, рот, сон тощо.

3) Рубрика «Чи знаєте ви?..».

Учні зачитують та аналізують повідомлення (*підручник, с. 52*) про перші скарбнички.

III. ЗАКЛЮЧНА ЧАСТИНА. РЕФЛЕКСІЯ

1. Метод «Шість капелюхів, що мислять»

Білий капелюх. Як стати заощадливим?

Червоний капелюх. Чому, на вашу думку, добре бути підприємливим?

Чорний капелюх. Чи варто робити спонтанні покупки?

Жовтий капелюх. Чи добре бути заощадливим?

Зелений капелюх. Що кожен з вас повинен робити, аби стати підприємливим?

Синій капелюх. Зробіть висновки з цієї теми.

2. Самооцінювання «3 – 2 – 1»

Учні називають:

- 3 речі, яких навчився/навчилася сьогодні на уроці;
- 2 речі, про які хочу знати більше;
- 1 запитання, яке у мене виникло на уроці сьогодні.

ДЛЯ ВЛАСНИХ НОТАТОК

УРОК 114. ВИГОТОВЛЕННЯ ВИРОБІВ ДЛЯ ЯРМАРКУ

Мета:

- **формування предметних компетентностей:** закріплювати вміння виготовляти вироби власноруч; розвивати творче мислення, допитливість, навички культури праці; виховувати інтерес до творчості;
- **формування ключових компетентностей:** спілкування державною (і рідною у разі відмінності) мовами; уміння навчатися впродовж життя; компетентності в природничих науках і технологіях.

Обладнання: палички для морозива та барбекю, порожні банки з-під кави, дерев'яні намистини, нитки для в'язання спицями, гудзики, кольоровий папір, прості олівці, фломастери, фарби, лінійки, ножиці, клей ПВА, матеріали для оздоблення, комп'ютер, відеореєстратор.

Тип уроку: урок застосування знань, умінь і навичок.

Освітні галузі: технологічна, мовно-літературна, мистецька, математична.

Хід уроку

I. ВСТУПНА ЧАСТИНА

1. Організаційний момент

2. Актуалізація опорних знань

Діалог-спогад «Що таке ярмарок?»

— Хто з вас бував на ярмарку?

— На яких ярмарках ви бували? (*Книжкових, продуктових, шкільних.*)

— Хто, зазвичай, буває на ярмарку? (*Продавці, покупці.*)

— Чи хотіли б ви стати учасниками ярмарку?

— Що для цього потрібно? (*Виготовити поробки.*)

3. Повідомлення теми та мети уроку

— Пропоную підготуватися до весняного ярмарку — виготовити власні вироби.

II. ОСНОВНА ЧАСТИНА

1. Осмислення змісту й послідовності застосування способів виконання дій

1) *Вступне слово учителя.*

— Веселий ярмарок закликає! Всі на ярмарок! Тут справжні дива! Чарівні вироби з глини, зі шкіри, тканини, паперу, вишиванки, шиття і плетиво, та ще всього стільки цікавого, що ані в казці сказати, ані пером описати, бо це ж — ярмарок! А ще на ньому веселі пісні, гумор та ще й сатири трохи, танці й циркові номери, забави й анекдоти, бо це ж — ярмарок! Сюди прийдуть не тільки на людей подивитись, а й себе показати, повеселитись, дещо, може, й купити, а все продати! Щось цікаве побачити, з людьми поспілкуватись, смачненького чогось перехопити — на те він ярмарок!

2) *Мовленнєва вправа.*

— Оберіть ті слова, за допомогою яких можна розповісти про ярмарок.

(*Базар, виставка, вернісаж, театр, ігротека, танцмайданчик.*)

— Додай свої. (*Шарварок, торг, метушня.*)

3) *Діалог-розмірковування «Навіщо потрібні ярмарки?».*

Учні по черзі висловлюють свої міркування про призначення ярмарків.

4) *Робота за підручником (с. 50–51).*

— За діаграмою (с. 51) визначте:

- яких виробів виготовили найбільше;
- скільки разом виготовили мила та літачків;
- на скільки менше виготовили ляльок, ніж листівок.

5) *Розвивальна гра «Добери взуття для Марійки».*

Обладнання: предметні малюнки із зображенням взуття, лялька Марійка.

Учитель пропонує допомогти ляльці Марійці «зібратися» до дитячого садка. Про одяг вона вже все знає, а про взуття — ще ні. На полицях — взуття для всієї родини. Про це взуття слід розповісти Марійці (*чоловіче чи жіноче взуття, для кого воно призначено, у яку пору носять*). Те, що призначено для Марійки, потрібно покласти перед лялькою, а решту взуття — скласти в коробку.

2. Організація самостійної практичної діяльності учнів

1) Підготовка робочих місць.

— Нумо поміркуємо, які матеріали нам знадобляться сьогодні на уроці.

Учні готують матеріали до уроку.

— Пригадайте правила роботи з папером, картоном, тканиною, деревиною.

2) Вступний інструктаж.

Повторення правил користування ножицями та клеєм.

3) Послідовність виконання роботи.

Учні об'єднуються в групи, виготовляють вироби.

I група. Предмети інтер'єру

ВАЗА

1. Візьміть порожню банку з-під кави, та палички для морозива.
2. Обклейте банку паличками, щільно притискаючи одну до одної.
3. На невеликій відстані від країв задекоруйте виріб нитками.

ПІДСТАВКА ДЛЯ СЕРВЕТОК

1. Пофарбуйте палички для морозива гуашевими фарбами, дайте можливість висохнути.
2. Викладіть палички віялом, вирівнявши знизу, обріжте зайве.
3. Візьміть дерев'яний брусок, з обох сторін наклейте палички віялом.
4. За бажанням прикрасьте виріб.

II група. Іграшки

ГЕРОЇ ДЛЯ ЛЯЛЬКОВОГО ТЕАТРУ

1. Пофарбуйте палички для морозива гуашевими фарбами, дайте можливість висохнути.
2. Виріжте з паперу фігурки тварин, наклейте їх на палички.
3. Герої для лялькового театру готові!

ЛІТАЧОК

1. Пофарбуйте прищіпки та палички для морозива гуашевими фарбами, дайте можливість висохнути.
2. З одного краю прищіпки наклейте (*перпендикулярно*) палички-крила.
3. З протилежного боку наклейте паличку-хвіст.
4. Літачок готовий!

III група. Рамки для світлин

КВАДРАТНА РАМКА

1. Виріжте квадрат із картону (*на довжину палички*).
2. Відступивши від краю на дві палички, побудуйте всередині квадрат, виріжте.
3. Наклейте по дві палички на кожній стороні рамки.
4. За бажанням, розфарбуйте.
5. Прикріпіть стрічку, щоб вішати рамку.

РАМКА-БУДИНОЧОК

1. Виріжте з картону будиночок.
2. Намалюйте посередині квадрат (*місце для світлин*).
3. Наріжте коротеньких паличок для морозива, обклейте «будиночок» з боків.
4. Наклейте квадрат із паличок (*віконце для світлин*).
5. Наклейте дві палички — дах.

3D-ЛИСТІВКА З КВІТАМИ

1. Підготуйте основу листівки: аркуш картону зігніть навпіл.
2. Складіть папір червоного кольору втричі, намалюйте контур квітки, виріжте.
3. Аналогічно виріжте стебло і листя квітки.
4. Наклейте витинанку всередину основи листівки, змастивши клеєм тільки краї.

4) *Самостійна творча робота учнів.*

— Виготовте вироби для ярмарку за зразком чи власним задумом.

Пальчикова гімнастика

3. Перенесення способів дій у змінені або нові ситуації

1) *Вправа «Міркуємо!».*

— Поміркуйте, як ви будете проводити ярмарок.

— На що використаєте зароблені гроші?

2) *Робота в групах.*

I група. Вправа-гра «Рекламуємо товар жестами»

Діти уявляють себе продавцями певного товару. Розповідають про його особливості жестами. Решта учнів має здогадатися, який саме товар пропонується, розповісти про його особливості якомога більше.

II група. Вправа-гра «Мій товар — найкращий»

Кожна дитина рекламує товар (*свою поробку*). Цікаво розповідає про нього так, щоб інші захотіли його придбати. Після кожної розповіді решта учнів голосує — визначає, хоче чи не хоче придбати цей товар. Перемагає дитина-продавець, товар якої отримав найбільше голосів.

3) *Хвилинка-цікавинка.*

Учні переглядають відеоролик «Національний Сорочинський ярмарок» (0–2:40 хв) (<https://youtu.be/cqg8wZ6RdxA>).

III. ЗАКЛЮЧНА ЧАСТИНА. РЕФЛЕКСІЯ

1. Сенкан

Ярмарок.

Веселий, шкільний.

Проводиться, готується, проходить.

Відвідайте Національний Сорочинський ярмарок!

Базар.

2. Технологія «Мікрофон»

— Чи сподобалося вам наше заняття?

— Про що цікаве ви дізналися?

— Що сподобалося найбільше?

— З ким ви поділитися враженнями про це?

— Чи справдилися очікувані вами результати?

ДЛЯ ВЛАСНИХ НОТАТОК

УРОК 115. ЯК СТАТИ ВІНАХІДНИКОМ

Мета:

- **формування предметних компетентностей:** ознайомити учнів з можливими способами розвитку в собі вмінь винахідника; навчати висловлювати свою думку, взаємодіяти з однокласниками; розвивати вміння уважно слухати одне одного в умовах безпосереднього спілкування; виховувати працелюбність і допитливість;
- **формування ключових компетентностей:** спілкування державною (і рідною у разі відмінності) мовами; уміння навчатися впродовж життя; соціальні та громадянські компетентності.

Обладнання: мнемотаблиці, комп'ютер, відеофрагменти, журнал «Джміль», скріпки, стрічки.

Тип уроку: урок засвоєння нових знань.

Освітні галузі: мовно-літературна, інформатична, громадянська та історична.

Хід уроку

I. ВСТУПНА ЧАСТИНА

1. Організаційний момент

2. Актуалізація опорних знань

Обмін інформацією. Вправа «Крісло автора»

Запропонуйте дітям поділитися цікавою новиною, наприклад, стосовно власних відкриттів. Попередньо вчитель запитує про те, що хотіли б розповісти діти своїм однокласникам. Це може бути розповідь про хатню тваринку, якийсь пристрій, природу. Після завершення розповіді «автор» відповідає на запитання дітей. Учитель спонукає учнів до відкритих запитань, навчає ставити запитання і вислуховувати відповіді на них.

3. Повідомлення теми та мети уроку

- Чи здогадалися ви, якою буде тема нашого уроку?
- Сьогодні ми поміркуємо, як стати винахідником.

II. ОСНОВНА ЧАСТИНА

1. Вивчення нового матеріалу

1) Дискусія «Чи можна бути винахідником у наш час?».

— Чи можна бути винахідником у наш час? Чи все вже на світі винайдено до нас?

Діти складають розповіді про винаходи людства за мнемотаблицями, про те, як кожний із представлених винаходів допомагає людині.

2) Робота за підручником (с. 52–53).

Ознайомлення з інформацією

Учні зачитують та обговорюють текст про винаходи.

Словникова робота

Винахід — те, що винайшли, чого раніше не існувало.

Вправа «Міркуємо!»

- Розгляньте малюнки (с. 53). У які групи можна об'єднати ці винаходи?
- Яку користь вони принесли людству?

3) Технологія «Навчаючи — вчуся».

— Яку користь принесли людству винаходи?

Підготовлені учні ознайомлюють зі своєю інформацією однокласників і одержують інформацію від них.

- Повітряна куля, наповнена теплим повітрям, вважається першим справжнім літальним апаратом. І саме з нього бере свій початок епоха повітроплавання.

Реальний відлік ери повітроплавання розпочався 1783 року, коли у французькому місті Анноні брати Монгольф'є підняли в повітря зроблену з полотна кулю.

Того самого року у Версалі нова повітряна куля піднялася в повітря, несучи в прикріпленому кошику перших повітряних мандрівників: барана, півня і качку. Пізніше в повітря вперше піднялися люди. Перелетівши річку Сену і подолавши близько 9 км, повітроплавці приземлилися за міським валом.

У повітряній кулі можуть одночасно перебувати до 6 осіб. Літають кулі в туристичні польоти на висоті 300 метрів.

- Ще в стародавні часи люди вміли визначати час, дивлячись на зорі. Яскравим прикладом цього є створений ними сонячний годинник.

Перші кімнатні годинники з'явилися в XV ст. і були досить громіздкими. Завдяки тягареві рухався годинник, який потрібно було підтягувати кожні 12 годин, а сам годинник не можна було пересувати. У Парижі, в Інституті Часу, є годинник, який прийнято вважати найточнішим годинником. Це еталон часу, за цим годинником звіряють час у всьому світі.

- У наш час існує безліч термометрів: електронні, цифрові, інфрачервоні, дистанційні, рідинні тощо. Галілео Галілей 1594 року винайшов перший прототип термометра — прилад для вимірювання температури під назвою термоскоп.

1714 рік вважають роком винаходу ртутного термометра. Це зробив Д. Г. Фаренгейт. На його термометрі позначалися температура замерзання сольового розчину, температура тіла людини і температура кипіння води. Найпопулярніша на сьогодні шкала була винайдена 1742 року. Швед Андрес Цельсій запропонував шкалу ртутного термометра від 0° до 100°.

- Спроби управляти температурою і вологістю приміщення проводили ще за 100 років до винаходу першого кондиціонера.

Його створили зовсім не для комфорту людей, а для підтримання потрібних температури і вологості в приміщеннях, де друкували газети і книги. Вологість значно погіршувала якість друку, тому питання контролю параметрів повітря було особливо важливим. 1902 року американець Вілліс Каррієр винайшов машину для охолодження, яка була встановлена в друкарні Нью-Йорка. Як речовину для охолодження в ньому використовували шкідливий для людини аміак. Тому і компресор, і конденсатор системи були поміщені на вулиці. А коли 1931 року з'явився безпечний газ — фреон, творці систем охолодження зібрали всі деталі в одному корпусі. Це і були перші віконні кондиціонери.

Фізкультхвилинка

2. Самостійне застосування учнями знань у стандартних ситуаціях

1) Робота за підручником (с. 53–54).

Технологія «Крісло автора»

— Якими з винаходів, про які ми говорили, користуються у вашій родині?

Метод «Кероване читання»

Учні читають та аналізують текст про винаходи дітей.

Дослідження-спостереження

— Чого людина навчилася у природи?

— За малюнками дослідіть, як людство застосувало результати своїх спостережень.

— Які властивості повітря використало?

Висновок. Винахідник відшукує, знаходить і пропонує нові розв'язання проблем. Кожна дитина є винахідником. Якщо хочете, щоб задумане справдилося, — дійте!

2) Дискусія.

Організація роботи

- Учитель оголошує тему дискусії («Чи можна в сучасному світі обійтися без техніки?»), повідомляє правила проведення дискусії:
 - усі учасники говорять стисло і конкретно;
 - надає слово тільки ведучий;
 - ведучий має право зупинити того, хто перевищив ліміт часу.
- Учитель пропонує учасникам коротку розповідь (*відеофрагмент*) із досліджуваної проблеми.

- Надають слово «запрошеним», потім глядачам, які можуть висловити свою думку або ставити запитання «запрошеним» упродовж хвилини.
- Підбивають підсумки дискусії.

3) *Складання плану створення винаходу.*

— Із чого починається створення винаходу?

— Які «кроки» йдуть далі?

— Доберіть відповідні слова та доведіть вашу думку.

План

1. Спостереження.
2. Ідея.
3. План дій.
4. Моделювання.
5. Випробування.

Динамічна вправа

3. Творче перенесення знань і навичок у нові ситуації

1) *Перегляд відеоролика.*

Учні переглядають та аналізують відео «Світ чекає на відкриття. Водопровід» (<https://youtu.be/iub23sHUCsk>).

2) *Вправа «Встанови відповідність».*

— Установіть відповідність між винаходами та живими організмами, поведінка яких могла б спровокувати цей винахід.

Наприклад. Кріт — екскаватор, бабка — вертоліт, реп'ях — скотч, кульбаба — парашут, комар — шприц тощо.

— Як кожний із зазначених винаходів полегшив життя людини?

3) *Випробування «Ми — винахідливі».*

Учитель проводить з дітьми гру-дослідження «Навіщо нам може згодитися скріпка (*паличка, кубик, аркуш паперу*)»: діти придумують, як можна нестандартним, незвичним способом використати знайомі предмети. (*Можна використати цікавинки із журналу «Джміль»: https://jmil.com.ua/etc/holidays_january#discovery.*)

4) *Вправа «Міркуємо!».*

— Що спільного в учнів та винахідників? (*Учні висловлюють свої міркування.*)

5) *Практична робота.*

Учитель пропонує дітям виготовити закладку для книжки зі скріпки за інструкцією (<http://igrushka.kz/vip62/skrser.php>).

III. ЗАКЛЮЧНА ЧАСТИНА. РЕФЛЕКСІЯ

Гра «Тільки одна хвилина»

Кожен з учасників повинен за хвилину виголосити «промову» на задану тему: «Цікаві винаходи», «Винахід, який мене вразив», «Чи можу я бути винахідником». Гравцям дозволено фантазувати, головне — щоб вони не відхилялися від теми, не роздумували довго і не повторювалися.

Учасники можуть самі придумувати теми або витягувати картки з темами. Після кожного імпрозованого виступу інші учасники можуть прокоментувати його. Переможцем стає той, хто виголосить, на думку ведучого або журі, кращу промову.

ДЛЯ ВЛАСНИХ НОТАТОК

УРОК 116. ГРАФІЧНИЙ РЕДАКТОР

Мета:

- **формування предметних компетентностей:** ознайомити учнів з призначенням графічного редактора, навчити користуватися інструментами і палітрою кольорів; учити створювати прості малюнки в середовищі графічного редактора; закріпити правила поведінки і безпеки життєдіяльності в комп'ютерному класі; розвивати увагу, пам'ять, творчі здібності; виховувати інтерес до предмета, акуратність, дисциплінованість, самостійність учнів;
- **формування ключових компетентностей:** спілкування державною (і рідною у разі відмінності) мовами; уміння навчатися впродовж життя; інформаційно-цифрова компетентність.

Обладнання: комп'ютери, картки, тест.

Тип уроку: урок засвоєння нових знань.

Освітні галузі: інформатична, мовно-літературна.

Хід уроку

І. ВСТУПНА ЧАСТИНА

1. Організаційний момент

Станьте, діти, всі рівненько,
Щоб урок пройшов гарненько.
А тапер сідайте рівно
І працюйте всі активно.
Будьте уважними і терплячими,
І результат тоді побачимо.

2. Актуалізація опорних знань

Відгадування загадок

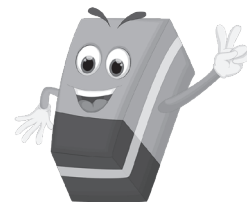
- В нім малюють сонце, квіти,
Маму, тата, рідний дім.
У цій «книзі» малювати
Дітям до вподоби всім. (*Альбом.*)
- Дерев'яний та довгенький,
Хвостик в нього є маленький,
Як у фарби хвіст вмочає —
Все довкола розцвітає. (*Пензлик.*)
- Пензлик, аркуш та вода...
Де ж малюнок? От біда!
Що іще забувся взяти,
Щоб пейзаж намалювати? (*Фарби.*)
- Я негарно написала,
А вона усе злизала.
Олівців моїх сусідка.
Ця вертлява буквоїдка. (*Гумка.*)
- Невеличка хатка,
Там живуть малятка,
Ми їх гостроносих,
У портфелях носимо. (*Олівці.*)

— Навіщо нам знадобляться всі ці предмети?

— А чи можна в інший спосіб виконати малюнок? (*Відповіді дітей.*)

3. Повідомлення теми та мети уроку

— Виконувати дивовижні малюнки можна також на комп'ютері. Багато комп'ютерних програм допомагають створювати ілюстрації до літературних творів, листівки, малюнки. З однією із таких

програм ми сьогодні ознайомимося, називається вона графічний редактор *Paint*. Тема сьогоднішнього уроку — «Графічний редактор».

II. ОСНОВНА ЧАСТИНА

1. Вивчення нового матеріалу

1) *Робота за підручником (с. 55).*

Учні зачитують пояснення поняття «графічний редактор».

Словникова робота

Графічний редактор — це програма, призначена для створення картинок, аплікацій, вітальних листівок, рекламних оголошень, запрошень, ілюстрацій та інших зображень.

Робочий стіл — екран монітора, де розміщені значки, піктограми.

Палітра кольорів — інструмент для вибору кольору для розфарбовування.

Панель інструментів — перелік інструментів для малювання.

Набір інструментів — інструменти, що допомагають панелі інструментів.

Paint — писати фарбами.

2) *Ознайомлення з програмою Paint.*

Демонстрація послідовності відкриття програми

— *Paint* у перекладі з англійської означає «писати фарбами» або «малювати». Щоб знайти цю програму, необхідно натиснути кнопку «Пуск» — «Програми» — «Стандартні», вибрати програму *Paint* зі спеціальною позначкою (*фарби і пензлик*).

— Як відкрити програму? (*Спрямувати вказівник мишки на позначку і клацнути ліву клавішу двічі.*) Відкрилося вікно програми.

Ознайомлення з набором інструментів та їхнім призначенням

— Погляньте! Біле поле — це ваш папір, тобто місце для малювання. Без сумніву, звичайні олівці та пензлі нам не знадобляться. Для цього у комп'ютера є свій набір інструментів. Щоб ними скористатися, необхідно підвести вказівник до відповідної позначки і клацнути лівою клавішею мишки. Потрібний інструмент обраний. Якщо треба скасувати дію, вгорі на панелі інструментів слід знайти вказівником стрілочку, спрямовану в лівий нижній кут, і клацнути її. Дія буде скасована. Нумо розглянемо всі кнопки на панелі інструментів, назовемо їх.

3) *Робота за таблицею.*

— Розгляньте таблицю (*підручник, с. 55*). Що в ній зображено?

— Назвіть призначення інструментів графічного редактора.

4) *Робота за комп'ютером.*

Повторення правил безпечної роботи за комп'ютером

- Робоче місце за комп'ютером потрібно тримати у порядку.
- Не можна класти зайвих речей на стіл біля комп'ютера і на монітор.
- Не можна торкатися з'єднувальних дротів.
- Стежити за поставою (*спина повинна бути прямою*).
- Сидіти слід на відстані 50–60 см від екрану монітора.
- Кожні 15 хвилин робити перерву в роботі з комп'ютером.

Практична робота

Учні виконують команди:

- обрати в палітрі кольорів червоний колір;
- знайти в інструментах серед «геометричних фігур» зірку;
- зробити зображення;
- зробити заливку;
- те саме повторити з іншою фігурою (*за вибором*).

Динамічна вправа «Друкарська машинка»

Учні утворюють коло. Вибирають уривок загальновідомого вірша. Кожен по черзі називає по одній букві слова. У кінці слова — всі підводяться, на знаках пунктуації (*кома, крапка, тире тощо*) — плескають у долоні, в кінці строфи — тупають ногою.

2. Самостійне застосування учнями знань у стандартних ситуаціях

1) Практична робота за комп'ютером.

Робота учнів під керівництвом учителя

— Запустіть на виконання програму *Tux Paint*.

На панелі інструментів оберіть кнопку «Фігури». Праворуч з'являться різні фігури. Оберіть прямокутник, перемістіть вказівник на аркуш, натисніть і не відпускайте ліву кнопку миші. Переміщуйте вказівник праворуч і вниз, поки не одержите прямокутник потрібних розмірів. Потім відпустіть кнопку миші.

Так само намалуйте інші фігури.

Для того щоб підписати малюнок, на панелі інструментів оберіть кнопку «Текст». Праворуч з'являться кнопки, за допомогою яких можна змінювати розмір, колір та вигляд букв.

Самостійна робота учнів

Учні продовжують створення малюнка. Учитель за необхідності консультує і надає допомогу.

2) Технологія «Акваріум».

Групи по черзі, а потім увесь клас, обговорюють, люди яких професій використовують програми комп'ютерної графіки. (*Художники-ілюстратори; художники-мультиплікатори; художники-дизайнери; художники по рекламі; фотографи та ретушери; поліграфісти; web-дизайнери; розробники веб-сторінок; технічні редактори; вільні художники; оператори настільних видавничих систем; будь-яка людина — художник із безліччю творчих ідей.*)

Наприкінці обговорення учні мають дійти спільного рішення за 3–5 хв. (*Застосування комп'ютерної графіки не має меж.*)

Учитель ставить класу запитання:

— Чи погоджуєтесь ви з думкою групи?

3) Вправа-гра «Знайди пару». Робота в парах.

Учні одержують картки, працюють у парах.

— З'єднайте кнопки редактора *Paint* з їхньою назвою.

Очі називають значення кожної кнопки.

Офтальмотренаж «Малювання очима»

Це завдання буде корисним не тільки для зору, але й для розвитку талантів дитини.

Запропонувати дітям намалювати будиночок, собаку, дерево, чоловічка, тільки замість пензлика і фарб використовувати погляд.

3. Творче перенесення знань і навичок у нові ситуації

1) Практична творча вправа.

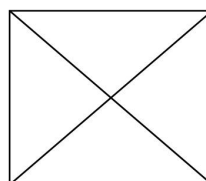
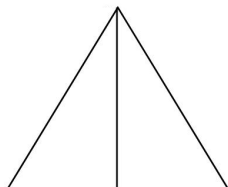
— Виберіть об'єкти та придумайте для них незвичне використання.

— Зобразіть свої ідеї за допомогою інструментів, фігур та палітри графічного редактора.

— Розкажіть про них.

2) Вправа для кмітливих. Робота з картками.

— Скільки трикутників заховалося на малюнку?

3) Рубрика «Чи знаєте ви?..».

Учні зачитують та аналізують повідомлення (*підручник, с. 55*) про використання графічного редактора.

III. ЗАКЛЮЧНА ЧАСТИНА

1. Рефлексія

- З якою програмою ознайомились? (*Програма графічний редактор Paint*).
- Навіщо створено цю програму? (*Для створення малюнків, листівок, ілюстрацій*).
- Які інструменти комп'ютера можна використовувати в цій програмі? (*Різні пензлики, олівець, палітру кольорів, гумку*).

2. Тестування

1. *Paint* — це:
 - А) текстовий редактор;
 - Б) графічний файл;
 - В) графічний редактор.
2. Який інструмент слід використовувати для зафарбовування замкнених об'єктів?
 - А) Палітра кольорів;
 - Б) заливка;
 - В) олівець.
3. Як називають інструмент, зображений на панелі інструментів у вигляді балончика з фарбою?
 - А) Розпилювач;
 - Б) заливка;
 - В) пензель.
4. За допомогою якої клавіші можна нарисувати пряму лінію, квадрат, коло?
 - А) Alt;
 - Б) Ctrl;
 - В) Shift.
5. За допомогою якого інструмента можна стерти об'єкт?
 - А) Вирізання;
 - Б) гумка;
 - В) прямокутник.
6. За допомогою якого меню можна зберегти рисунок?
 - А) Файл;
 - Б) вигляд;
 - В) рисунок.
7. Якого з інструментів у *Paint* не існує?
 - А) Крива;
 - Б) прямокутник;
 - В) лінійка.
8. За допомогою якого меню можна швидко очистити робочу область?
 - А) Файл;
 - Б) рисунок;
 - В) правка.

ДЛЯ ВЛАСНИХ НОТАТОК

УРОК 117. ЯК ПОЧУВАЮТЬСЯ РОСЛИНИ НАВЕСНІ. ПЕРШОЦВІТИ

Мета:

- **формування предметних компетентностей:** простежити за весняними змінами в природі; учити спостерігати за об'єктами та явищами природи; аналізувати, порівнювати об'єкти та явища, робити висновки; закріплювати вміння застосовувати знання про природу на практиці; розвивати спостережливість, прагнення глибокого пізнання природи; виховувати естетичні почуття, смаки, дбайливе ставлення до природи;
- **формування ключових компетентностей:** спілкування державною (і рідною у разі відмінності) мовами; уміння навчатися впродовж життя; компетентності в природничих науках і технологіях.

Обладнання: комп'ютер, відеоролики, предметні малюнки, картки з текстом, гілочка, картки.

Тип уроку: урок засвоєння нових знань.

Освітні галузі: природнича, мовно-літературна.

Хід уроку

I. ВСТУПНА ЧАСТИНА

1. Організаційний момент

До уроку ми готові!
Про природу знаєм все —
Про дерева, квіти, трави
Ми дізнаємось іще.

2. Актуалізація опорних знань

1) Відгадування загадки.

- Де вона проходить —
Там травиця сходить,
Квіти розцвітають,
Солов'ї співають. (Весна.)

2) Метод «Прес».

— Які зміни відбуваються в житті рослин навесні?

3. Повідомлення теми та мети уроку

— Весна приносить із собою не тільки довгоочікуване тепло, вона приносить радість і надію на краще. Весна — прекрасна царівна у зеленому вбранні та віночку ніжних квітів.

Отож, сьогодні поговоримо, як почувуються рослини навесні, які з них зацвітають першими.

II. ОСНОВНА ЧАСТИНА

1. Вивчення нового матеріалу

1) Перегляд відеоролика.

Учні переглядають відео «Рослини навесні» (<https://youtu.be/FgRvO1d8n-Q>), аналізують зміст.

- Що починається у рослин навесні? (Сокорух.)
- Яка рослина зацвітає першою? (Мати-й-мачуха.)
- Які першоцвіти ви побачили у відеоролику?
- Чи вдалося вам упізнати квіти за описом?

2) Робота за підручником (с. 56).

Вправа «Пригадай!»

- Які зміни відбуваються в природі навесні?
- Чи спостерігали ви за рослинами?

Учні зачитують повідомлення.

Словничок

Першоцвіти — ранньоквітучі рослини.

Червона книга України

— Пригадайте й назвіть першоцвіти, що занесено до Червоної книги України. За потреби зверніться до додаткових джерел інформації.

3) Відгадування загадок.

- Я найперша зацвітаю
Синім цвітом серед гаю.
Відгадайте, що за квітка,
Бо мене не стане влітку. (*Пролісок.*)
- Зацвітають навесні
Білі квіти лісові.
Їх не варто, друже, рвати.
Слід ці квітки охороняти. (*Підсніжники.*)
- На квітник погляньте, діти,
Там козак стоїть між квітів.
Весь червоний — гордий пан.
Не козак це, а... (*тюльпан.*)

— Квіти відкривають весну ще тоді, коли на землі де-не-де лежить сніг. Ці ранньоквітучі рослини так швидко з'являються і ростуть завдяки своїм бульбам, цибулинам і кореневищам, що містять поживні речовини. Вони називаються першоцвітами.

4) Технологія «Навчаючи — вчуся».

— Які саме рослини відважуються зацвісти першими?

Підготовлені учні ознайомлюють зі своєю інформацією однокласників і одержують інформацію від них. (*Учитель демонструє малюнки квітів.*)

- На пагорбах, у ярах, по берегах річок з'являються золоті сонечка квіток мати-й-мачухи. Здається, вона так поспішала, що навіть не дочекалася своїх листочків. Маленькі лусочки на стеблинці — це і є її листочки. Великими і лапатими вони стануть улітку. Зверху вони гладенькі, а знизу — пухнасті, м'якенькі й теплі. Саме за це прозвали рослину мати-й-мачуха. Рослина має ще й іншу назву — підбіл звичайний.
- Серед снігу, якого в лісі ще багато, виглядають сніжно-білі підсніжники. Тендітній квітці складно пробитися з-під землі. Тому її молоді листочки, згорнуті в трубочку, мають вістря на верхівці, схоже на спис, що проходить крізь ґрунт і товстий шар опалого листя, сніг. Ось чому квітка не ушкоджується.
- Через деякий час після цвітіння підсніжників у лісах проростають ніжно-блакитні проліски — справжня окраса лісу. Варто сонечку тільки пригріти де-небудь на проталині землю, як з'являються ці квіти. Їх ще називають «очима весни».
- У березні з'являються з-під снігу великі квіти шафрану, або крокусу. Квітки забарвлені у фіолетовий, жовтий, білий кольори. Ця квітка розкривається тільки на сонці, приваблює комах яскравим кольором і приємним ароматом.
- У квітні-травні зацвітає гадюча цибулька (*мускарі*). Таку назву рослина отримала через те, що саме на час її цвітіння припадає вихід із зимових схованок гадюк. Цибулька має яскраво-сині квіточки, що за формою нагадують глечики.
- Через сніговий покрив пробиваються тоненькі зелені листочки, а між ними виблискують золотаві квіточки маленьких жовтих зірочок. Це — гусяча цибулька, оскільки її люблять їсти гуси.
- Важко уявити весняний ліс без бузкового та рожевого рясту з кучерявими квітами, які поширюють навколо стійкий і приємний бузковий аромат. У теплу погоду він цвіте всього лиш кілька днів. Ряст дуже ніжний, швидко в'яне, тому не рвіть його. А крім того, його квіти дуже люблять бджоли, та і людям він приносить користь. З його бульб виготовляють цінні ліки. На жаль, ця медоносна лікарська рослина зникає. Коли напровесні буйно зацвітав ряст, парубки й дівчата ходили в ліс і там топтали ряст, приказуючи: «Топчу, топчу ряст, ряст, Бог здоров'я дасть, дасть». У народі вважали, що «топтати ряст» означає жити, ходити по землі.
- Із настанням теплих весняних днів зацвітає сон-трава. Квітка нагадує фіолетову зірку з жовтою цяткою в центрі. Ця квітка закутана у теплий козушок білястих волосків, які захищають її від холодів. На ніч квітка стуляє пелюстки. Їй не страшний, навіть, колючий мороз. Коли настають

теплі дні, квітка розлучається з пухнастою «шубкою»: волоски з пелюсток і стебел опадають. Здавна люди вірили, що покладена під подушку квітка викликає сон, який провіщає долю. Такий сон називають «віщим».

- Зацвітає фіалка запашна. Її красиві лілові квітки визирають з кущика темно-зеленого, серцеподібного листя та мають приємний, насичений аромат. У Стародавньому Римі із запашної фіалки виготовляли вино, а в Греції — заспокійливий засіб. З давніх пір відомо, що запашна фіалка володіє лікувальними властивостями. З її пелюсток готують сироп від кашлю, а відвар використовують як ефективний засіб для лікування бронхіту. Квіти фіалки збирають навесні та влітку разом з листям та кореневищами. Усі її частини містять ефірну олію, яку використовують у парфумерії.
- На узліссях і лісових галявинах розпускає свої пуп'яночки первоцвіт. Ця квітка любить сонечко і не росте в темних місцях. Її похилені яскраво-жовті квіточки, які увінчують тонке стебельце, пахнуть медом і приваблюють комах.
- Можна зустріти в наших лісах й медунку. Цікаво, що на одному стеблі у медунки розміщено квіточки рожевого, малиново-фіолетового та синього кольорів. Тому її ще називають «світлофором». Своїми квітами вона подає сигнали бджолам. Рожеві квіти сигналізують про те, що солодкого соку ще немає; малиново-фіолетові вказують на те, що нектару багато; сині — що його вже немає.

Пальчикова гімнастика «Квіточка»

Під снігом квіточка росте,
Красу на землю принесе,
Промінчик доторкнеться
І квітка усміхнеться.

(Показати руками «шар снігу». Потім утворити руками «квітку» й торкнутися до її «пелюсток», показуючи «промінчик». Далі «квітка розтуляє пелюстки».)

2. Первинне застосування нових знань

1) Технологія «Крісло автора».

— Які ранньоквітучі рослини ростуть у вашій місцевості?

— Чи збирали ви їх? З якою метою?

(Охочі діляться інформацією.)

2) Перегляд відеоролика.

Учні переглядають відеоролик «Первоцвіти» (<https://youtu.be/eIBZtZMn1vc>).

Висновок. Перші ознаки весни в живій природі — поява першоцвітів: підсніжників, пролісок, мати-й-мачухи.

3) Гра в слова. Опис квітів-першоцвітів.

— Назвіть 5 слів, щоб описати підсніжник — першу весняну квітку (*ряст, пролісок, фіалку тощо*).

4) Гра «Знайди зайве».

- Підсніжник, пролісок, тюльпан, нарцис, чорнобривці.
(Зайві чорнобривці, бо вони цвітуть улітку. Інші квіти — весняні першоцвіти.)
- Проліски, нарциси, тюльпани, верба, крокуси.
(Зайва верба, бо це — дерево, а не квіти-першоцвіти.)
- Пролісок, підсніжник, крокус, гіацинт, фіалка.
(Зайвий підсніжник, бо він білого кольору.)

Хвилинка релаксації

Учні слухають мелодію «Підсніжник» П. Чайковського із циклу «Пори року» (<https://youtu.be/3Bf0RfHA9Yg>).

3. Творче перенесення знань і навичок у нові ситуації

1) Розв'язування проблемних ситуацій

- Що ти робитимеш, якщо на твоїх очах зриватимуть тендітні проліски?

- Твої дії, коли бабуся на ринку пропонує тобі купити букетик підсніжників, аби привітати маму зі святом весни.

2) Фантазування.

— Пофантазуйте: уявіть себе весняною квіткою. Від її імені розкажіть про себе і свої проблеми.

3) Робота в групах.

— Обговоріть у групах, як ви можете берегти, захищати ранньоквітучі рослини.

Наприклад:

- Рвати підсніжники, проліски, крокуси, сон-траву тощо не можна у жодному випадку.
- Продаж першоцвітів — порушення закону.
- Купуючи червонокнижні квіти, ви стаєте співучасником злочину.
- Побачили, що хтось збирає чи продає першоцвіти, — звертайтеся до поліції.
- Подарували першоцвіт — зробіть зауваження.
- Хочете помилуватися весняними квітами, відвідайте найближчий парк чи ліс, зробіть фото.

4) Гра «Гілочку передавай — слово називай».

— Діти, передаючи гілочку по колу від одного гравця до іншого, вправляються у добиранні слів на задану вчителем тему.

- Які квіти розквітають навесні?
- Які ознаки весни в природі?

5) Самостійна робота.

— Запишіть, якого кольору квіти у:

гусячої цибульки;
проліска;
рясту;
мати-й-мачухи.

6) Творче завдання. Складання казки про весну.

— Якими словами люди називають весну? (*Красуня, чарівниця, добра, чудесна, зеленокрила, многоквітна, тепла, ясна тощо.*)

— Чому?

— Які дарунки вона несе у своїй чарівній торбинці? Складіть про це казку.

(*Охочі розповідають складену казку.*)

7) Рубрика «Чи знаєте ви?...».

Учні зачитують та аналізують повідомлення (*підручник, с. 59*) про мати-й-мачуху.

III. ЗАКЛЮЧНА ЧАСТИНА. РЕФЛЕКСІЯ

1. Соціальна реклама «Першоцвіти — перші посмішки весни»

Учні переглядають відеоролик про збереження першоцвітів (<https://youtu.be/bFg3FI9RiKk>).

2. Експресопитування

Учні продовжують речення.

- На уроці я дізнався/дізналася...
- На уроці я зрозумів/дізналася...
- Тепер я знаю...
- Тепер я буду...

ДЛЯ ВЛАСНИХ НОТАТОК

УРОК 118. ЯК ПОЧУВАЮТЬСЯ ДЕРЕВА НАВЕСНІ

Мета:

- **формування предметних компетентностей:** учити учнів спостерігати за змінами, що відбуваються у житті дерев навесні; закріплювати поняття «сокорух», «розквіт бруньок», «цвітіння»; визначати причини змін, які відбуваються в житті дерев навесні; розвивати спостережливість, зв'язне мовлення; виховувати любов та дбайливе ставлення до природи;
- **формування ключових компетентностей:** спілкування державною (і рідною у разі відмінності) мовами; уміння навчатися впродовж життя; компетентності в природничих науках і технологіях.

Обладнання: термометр, картки з текстом, цеглинки LEGO, комп'ютер, аудіозапис, Щоденники вражень.

Тип уроку: урок формування вмій та навичок.

Форма проведення: урок-екскурсія.

Освітні галузі: природнича, мовно-літературна.

Хід уроку

I. ВСТУПНА ЧАСТИНА

1. Організаційний момент

Будемо в навколишній світ мандрувати,
Будемо рідну природу вивчати.
Тож побажаємо удачі
І спостережливості для нас.
За роботу, в добрий час!

2. Актуалізація опорних знань

- Яка зараз пора року? (*Весна.*)
- Чи все ви знаєте про зміни у живій природі навесні?
- Чи хотіли б дізнатися більше?

3. Повідомлення теми та мети уроку

— Пропоную здійснити мандрівку до парку, аби побачити зміни, які сталися в житті дерев навесні.

II. ОСНОВНА ЧАСТИНА

1. Підготовка до проведення екскурсії

1) Гра «Передбачення».

- Який парк навесні?
- Кого ми можемо зустріти в парку?

2) Робота за підручником (с. 57).

- На зелені листочки
Одягли білі віночки.
Усміхаючись весні,
Зацвітають... (*яблуні*).

- За схемою розкажіть про зміни в житті яблуні навесні.
- Назвіть органи рослини.
- Який орган є найважливішим?

3) Інструктаж із техніки безпеки.

Учні повинні:

- бути уважними під час екскурсії;
- знати та виконувати правила дорожнього руху;
- знати та виконувати правила поведінки у природі;
- дотримувати правил поведінки на об'єкті екскурсії;
- чітко виконувати вказівки вчителя.

4) *Перехід до місця проведення екскурсії.*

2. **Проведення екскурсії**

1) *Повторення правил поведінки в природі.*

- Не можна галасувати, аби не злякати пташок, які висиджують пташенят.
- Не наближатися до гнізд і не чіпати пташенят руками.
- Не рвати квіти, занесені до Червоної книги України.
- Не ламати гілок кущів та дерев.
- Не руйнувати мурашників.
- Не розпалювати вогнища.
- Не ловити метеликів.
- Не залишати сміття.

2) *Фенологічні спостереження.*

— Яке зараз небо?

— Як, за вашими спостереженнями, змінилася погода?

— Яка зараз температура повітря? (*Вимірювання температури повітря за допомогою термометра.*)

3) *Дослідження-спостереження.*

— Як змінилися дерева навесні?

— На яких деревах розпустилися листки?

— Які дерева цвітуть?

4) *Хоровод «Веснянка».*

Учні водять хоровод.

Весна-красна надходить,
Свої крила підводить,
Над полями та галями,
Над вишневими садами,
Над левадами студеними
Віє крилами зеленими.
Каже: «Земле, пробудися,
Квітом чистим одягнися!»

5) *Робота в групах.*

— Об'єднайтеся в групи. Опишіть зміни, які сталися з деревами навесні.

Наприклад:

I група

Пробудження рослин відбувається, коли середня температура за добу стає вищою за +5 °С. Коріння дерев починає всмоктувати воду з ґрунту, вона розчиняє запаси речовин і цей розчин-сік рухається вгору, до бруньок. Починається сокорух.

Через десять днів після початку руху соків помітне бубнявіння бруньок. Вони швидко наливаються і ростуть. Отже, пробудження дерев та кущів ми можемо помітити за розвитком бруньок, які взимку були непомітними. У деяких дерев навіть змінюється колір кори.

Найпростіше виявити рух соків у берези та клена. Триває він майже місяць. За цей час рослини перекачують сотні літрів води, що розчиняє поживні речовини й доносить їх до кожної бруньки.

II група

Збільшується довжина сережок у берези, вільхи, ліщини. Коли починається сокорух у дерев і кущів, настає пора цвітіння багаторічних трав'янистих рослин.

Багато дерев і кущів також цвітуть ще до розпускання листя. Хто ж із них зацвітає першим?

Виявляється, всіх випередила ліщина. Вона починає цвісти наприкінці лютого. Її суцвіття — сережки — схожі на тугі циліндрики. Потім сережки стають товсті й пухкі. Налетить вітерець — і з'являється в лісі легенька хмарка жовто-зеленого диму. В народі кажуть, що це «курить» ліщина. Зацвіла ліщина — зиму з лісу вигнала. Зверніть увагу: на ліщині є цвіт, а листя ще немає.

III група

За ліщиною поспішає цвісти вільха. Зацвітає й осика. Суцвіття осики схожі на мохнатих і товстих гусениць. На одних деревах сережки червонуваті, на інших — зелені. З червоних сережок увесь пилок обсіплеться, й вони стануть сірими, а потім і зовсім відпадуть. А в зелених сережках утвориться насіння, що наприкінці весни розлетиться на малесеньких пухинках по всьому лісі.

З'являться сережки і на березі. У них буває так багато пилку, що навіть калюжі у лісі стають жовтими. Пору цвітіння берези називають «березовим весіллям».

Зацвітає і верба. На ній з'являються пухнасті «котики». Спочатку вони світло-сірі, а потім стають золотими від пилку. А золото це не просте, а медове. Тож до верби поспішають бджоли. Вербовий мед — найперший, найсмачніший і найкорисніший. А ви знали, що є вербовий мед?

IV група

Навесні на деревах і кущах (*вільсі, осіці, березі, вербі та ліщині*) розпукуються бруньки і з'являються зелені листочки. Першими розпускаються ледь помітні липкі й духмяні листки берези. За березою розпуститься листя липи, вільхи, дуба. До речі, на дубі квіти з листям з'являються одночасно.

На плодкових деревах (*яблуні, груші, вишні, черешні*), а також на акації, горобині, липі, калині спочатку з'являються листочки, а цвітуть ці дерева значно пізніше, навіть улітку.

— Чи цвітуть хвойні дерева?

Хвойні дерева (*сосна, ялина*) зацвітають пізньої весни. Доказом їхнього цвітіння є жовтий пилок, що рясно вкриває землю під цими деревами. Цікаво, що цвітіння ялини збігається з цвітінням черемхи. Сосна цвіте одночасно з горобиною.

Висновок. Перші ознаки весни в живій природі — весняний рух соків, цвітіння дерев і кущів.

б) Гра «Живе — неживе».

Учні об'єднуються у дві команди, призначають ведучого, який швидко називає різні об'єкти. Якщо він називає об'єкт живої природи, діти піднімають руки, якщо неживої — присідають. Той, хто помилився, залишає гру. Перемагає команда, у якій залишиться більше учасників.

3. Повернення до класу

1) Робота в групах. Батл «Факт — причина».

<i>I група</i> <i>Факт</i>	<i>II група</i> <i>Причина</i>
Ліс пробуджується.	Потепління.
Рослини починають тягтися вгору.	Одержують більше сонячного світла.
Сік рухається до бруньок.	Коріння почало всмоктувати воду.
Бубнявють бруньки.	Сік рухається до бруньок.
Розгортаються листочки.	Бруньки ростуть.
Збирають сік клена і берези.	Смачний і корисний.
Дерево може засохнути.	Витече сік, якщо не закрити отвір.

2) Мовна вправа «Азбука весни».

Учитель називає букву, а діти придумують слово чи словосполучення, що стосується весни.

Наприклад: Б — бруньки, Л — листя, С — сокорух, П — приліт птахів, В — вітер, К — квіти, Б — березень, К — квітень, Т — травень, Т — трава, Т — тепло, Ц — цвітіння тощо.

3) Метод «Шість цеглинок». Робота з цеглинками LEGO.

Гра «Збери листок»

Діти об'єднуються або міняються кольорами, домовляються, складають весняний листок.

Гра «Місяці весни»

— Складіть із цеглинок букву, з якої починається назва місяця.

I група — перший місяць весни (*Б*);

II група — другий місяць весни (*К*);

III група — третій місяць весни (*Т*).

УРОК 119. ВИГОТОВЛЕННЯ КВІТКИ КРОКУСУ

Мета:

- **формування предметних компетентностей:** удосконалити вміння та навички роботи з папером; виготовити штучні квіти із гофрованого паперу за зразком; розвивати художній смак, творче мислення, дрібну моторику рук; виховувати естетичні почуття;
- **формування ключових компетентностей:** спілкування державною (і рідною у разі відмінності) мовами; уміння навчатися впродовж життя; компетентності в природничих науках і технологіях.

Обладнання: гофрований папір жовтого та зеленого кольорів, прості олівці, лінійки, дерев'яні палички для барбекю, ножиці, клей, комп'ютер, відеоролики.

Тип уроку: урок застосування знань, умінь і навичок.

Освітні галузі: технологічна, природнича, мовно-літературна.

Хід уроку

I. ВСТУПНА ЧАСТИНА

1. Організаційний момент

Уже дзвінок сигнал нам дав:
Працювати час настав.
Тож і ми часу не гаймо,
Роботу швидше починаймо.

2. Актуалізація опорних знань

Вправа-гра «Назви рослину»

- Пригадайте весняні квіти та явища.
- Щоб дізнатися, яку квітку будемо виготовляти, візьміть першу букву з першого слова, другу — з другого і т. ін., складіть слово.

Конвалія, брунька, пробудження, гілка, квітують, пролісок.

3. Повідомлення теми та мети уроку

- Яке слово у вас утворилося?

К Р О К У С

- Сьогодні виготовимо крокус з гофрованого паперу.

II. ОСНОВНА ЧАСТИНА

1. Осмислення змісту й послідовності застосування способів виконання дій

1) Довідкове бюро.

— Природа прокидається. Першими на полонинах з'являються крокуси! Яскраво-фіолетові квіти, що цвітуть лише короткий період.

Крокус є декоративною рослиною. Стародавні греки вважали його символом щастя, квіткою богині ранкової зорі Еос.

Існує 80 видів крокусів. Їхній колір залежить від виду, вони бувають жовтими, білими, ліловими або бузковими.

Спецію шафран отримують з висушених крокусів. Він є найдорожчою спецією у світі — для приготування всього лише 28 грамів цієї спеції потрібно 80 000 рослин, які збирають уручну. 90 % світового шафрану виготовляють в Ірані.

Шафран може бути використаний у виробництві парфумерії та в медицині. Інше його застосування — в текстильній промисловості для фарбування тканин. Різні види крокусів цвітуть у різний час, але більшість з них цвітуть узимку і навесні.

2) Метод фокальних об'єктів (МФО) «Вільна асоціація».

1. Об'єкт.
2. Обрати навмання випадковий об'єкт.

3. До об'єкта дібрати певні його властивості.
4. Знайдені властивості перенести на об'єкт. Дібрати цікаві думки про нього.

<i>I група</i>	<i>II група</i>
Об'єкт — весна.	Об'єкт — першоцвіти.
Квіти.	Крокус.
Ранні.	Перший.
Запашні.	Фіолетовий.
Яскраві.	Спеція.
Першоцвіти.	Шафран.

Музична фізкультхвилинка

Діти виконують рухи під музику («Весняна фізкультхвилинка») (<https://youtu.be/HkPFc4JK8Qo>).

2. Самостійне виконання завдань учнями

1) Підготовка матеріалів до роботи.

— Прочитайте у підручнику (с. 58), які матеріали знадобляться нам для роботи.

2) Повторення правил техніки безпеки.

- Правила безпечного користування ножицями.
- Правила безпечного користування клеєм.

3) Розглядання зразка виробу.

— Якої форми виріб? (Об'ємної.)

— З яких матеріалів виготовлений? (З гофрованого паперу, дерев'яних паличок.)

— Яким способом виготовлені пелюстки? (Способом симетричного вирізування.)

— Як з'єднані пелюстки? (Клеєм.)

4) Послідовність виконання роботи.

1. Готуємо прямокутники жовтогогарячого кольору для тичинок 5×7 см. Від краю до середини робимо бахрому: злегка скручуємо мокрими пальцями кожен смужку.
2. Вирізаємо смужки для пелюсток з жовтого гофрованого паперу 15×3 см.
3. Середину смужки перекручуємо та згинаємо навпіл.
4. Притискаємо папір, щоб гофра вигнулась та утворила пелюстку.
5. Беремо тичинки і формуємо квітку з трьох пелюсток.
6. Обмотуємо паличку для барбекю смужкою зеленого паперу, вставляємо в середину квітки, закріплюємо зеленою смужкою.
7. Вирізаємо прямокутники для листя 10 – 14×2 см.
8. Виготовляємо листки: вирізаємо трикутники, бокові краї заокруглюємо ножицями.
9. Верх листочків підкручуємо мокрими пальцями.
10. Прикріплюємо до стебла листочки на різній висоті. Квітка готова.

5) Перегляд відеоролика.

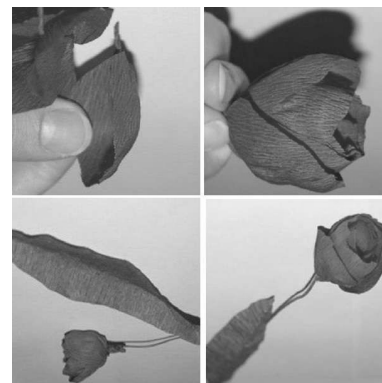
Учні переглядають відеоролики про послідовність виготовлення квітів з паперу.

- «Крокуси з паперу» (<https://youtu.be/2SB0SChXi70>)
- «Крокуси з гофрованого паперу» (<https://youtu.be/FCHhDIwE2vE>)

Варіант. Тюльпани з гофрованого паперу

1. Візьміть великий аркуш паперу і розріжте його на кілька смужок завширшки 3 см і завдовжки близько 18 см.
2. Кілька разів складіть цю смужку навпіл, щоб у результаті утворився невеликий квадрат.
3. Підготуйте шаблон пелюстки, щоб вирізати рівні заготовки. Прикладіть його до отриманого квадрата і виріжте. Після того, як у вас утвориться багато пелюсток, відразу потрібно буде кожен з них скласти окремо, злегка скрутивши в нижній частині.
4. Більшу частину пелюстки необхідно злегка вигнути для того, аби сформувати красивий бутон.

5. Щоб зробити бутон тюльпана, вам знадобиться 8 пелюсток, які доведеться акуратно скласти і з'єднати між собою.
6. Закріпіть бутон на дроті, що потім обмотайте зеленою стрічкою для імітації стебла.
7. Окремо з гофрованого зеленого паперу виріжте листки, які за допомогою дроту прикріпіть до стебла.
8. У середину квітки додайте тичинки з гофрованого паперу чорного і жовтого кольорів. Квітка готова.

6) Робота за підручником (с. 58).

- Розгляньте малюнок, на якому зображено зразок виробу.
- Виготовте квітку крокусу за зразком чи власним задумом.

7) Підбиття підсумків практичної роботи.

Презентація виробу.

Пальчикова гімнастика

3. Узагальнення та систематизація знань

1) Вправа «Поняття».

Учитель вертикально на дошці записує основне поняття (*КРОКУС*). Учні називають ознаки цього поняття або асоціації, до яких воно спонукає. Обов'язковою умовою є те, щоб слова мали спільні з основним поняттям літери.

Красивий.
Ранній.
Охайний.
Корисний.
Увінчаний.
Сміливий.

Квітне.
Росте.
Оберігає.
Красується.
Уособлює.
Символізує.

2) Перегляд відеоролика.

Учні переглядають відео «Першоцвіти» (<https://www.slideshare.net/elenabosa/ss-30193030>), повторюють назви перших весняних квітів та правила поведіння у весняному лісі.

3) Технологія «Сітка Елвермана».

— Організуйте дискусію в класі, обговоріть проблему. (*Кожен учень робить свій висновок щодо поставленої учителем проблеми.*)

Так	Проблема	Ні
	Крокуси не ростуть у дикій природі?	

4) Технологія «Крісло автора».

Учні висловлюють свої міркування, продовжуючи речення:

- Свої квіти я подарую ..., тому що ...

III. ЗАКЛЮЧНА ЧАСТИНА. РЕФЛЕКСІЯ

Інтерактивна вправа «Капелюшок побажань»

- Я бажаю весні...
- Я бажаю квітам...
- Я бажаю друзям...
- Я бажаю собі...

ДЛЯ ВЛАСНИХ НОТАТОК

УРОК 120. ЯКІ КОМАХИ З'ЯВЛЯЮТЬСЯ ПЕРШИМИ НАВЕСНІ

Мета:

- **формування предметних компетентностей:** ознайомити учнів з весняними змінами у житті комах; показати зв'язок змін у житті комах навесні зі змінами в неживій природі й у світі рослин; продовжити формування вмінь аналізувати, порівнювати і виділяти істотні ознаки; розвивати мислення, мовлення; учити продуктивно співпрацювати з різними партнерами в групі; виховувати дбайливе ставлення до комах, естетичні почуття;
- **формування ключових компетентностей:** спілкування державною (і рідною у разі відмінності) мовами; уміння навчатися впродовж життя; компетентності в природничих науках і технологіях.

Обладнання: комп'ютер, презентація, предметні малюнки, мікрофон, аркуші паперу, кольорові олівці, кубик.

Тип уроку: урок формування вмінь та навичок.

Освітні галузі: природнича, мовно-літературна.

Хід уроку

I. ВСТУПНА ЧАСТИНА

1. Організаційний момент

2. Актуалізація опорних знань

Літературна хвилинка

Діти бігають, стрибають,
Далі — весело гукають:
— Ах, метелик!... подивіться!

Ось він, ось він метушиться!
Та який же гарний, гожий!
Наче квітка, прехороший!

Олена Пчілка

- Про кого розповіла поетеса?
- З чим вона порівнює метелика?
- Що ви знаєте про життя метеликів навесні?

3. Повідомлення теми та мети уроку

- Чи здогадалися ви, якою буде тема нашого уроку?
- Сьогодні поговоримо про те, які комахи з'являються першими навесні.

II. ОСНОВНА ЧАСТИНА

1. Вивчення нового матеріалу

1) Перегляд презентації.

Учні переглядають презентацію «Тварини навесні. Комахи» (слайди 23–40), коментуючи зміст (<http://www.docme.ru/doc/2214873/tvarini-navesn%D1%96-komahi>).

2) Вправа «Інтерв'ю».

«Журналіст» бере інтерв'ю в учнів.

- Яких комах і де ви бачили ранньої весни?

3) Інформаційне повідомлення.

Комахи — найчисленніший і найрізноманітніший клас тварин в усьому тваринному царстві. Комах відомо близько 1 мільйона видів. Їх вивчає наука ентомологія.

Тіло комах може мати довжину від 0,2 мм до 33 см, часто з твердими покривами. Тіло комах поділяється на три відділи — головний, грудний і черевний, кожний з яких складається із сегментів (*сегменти голови злиті*). На голові є пара вусиків (*антени*), ротові придатки, органи зору; на грудях — три пари членистих ніг і 1–2 пари крил; на кінці черевця — хвостові придатки, іноді жало.

Органи чуття комах дуже різноманітні. Є органи зору — очі та прості вічка, дотику — чуттєві волоски, нюху — ямки та волоски. (*Учитель демонструє малюнки.*)

4) Робота за підручником (с. 59–60).

Стратегія «Карусель»

Учні об'єднуються в групи. Кожна з них читає частину тексту «Комахи навесні» (*I група — про веснянку; II група — про мурах; III група — про метелика*). Учні обговорюють інформацію в групі.

Групи обмінюються інформацією. Робота повторюється, тільки з іншою інформацією. Так триває, доки всі частини тексту не будуть опрацьовані. Робота завершується обговоренням у класі.

— Яку користь має ця інформація?

Вправа «Міркуємо!»

— Що відчуваєте з появою навесні перших метеликів?

Вправа «Додай своє речення»

Учні відгадують загадку про муху, читають про неї текст. Далі кожен учень додає своє речення про муху.

Наприклад:

- Мухи бувають чорні та зелені.
- Мухи постійно літають біля солодоців.
- Мухи можуть жити всюди, де можемо жити ми самі.

Фізкультхвилинка

2. Самостійне застосування учнями знань у стандартних ситуаціях

1) Технологія «Крісло автора».

— Чи спостерігали ви за поведінкою джмелів навесні? Розкажіть про свої спостереження.

2) Робота за підручником (с. 60–61).

Читання в парах — узагальнення в парах

Учні читають та обговорюють текст про джмелів у парах. Спочатку частину тексту читає один учень, а інший ставить йому запитання або переказує прочитаний текст. Потім вони міняються ролями.

3) Стратегія «Семінар читачів».

Алгоритм стратегії

- Мовчазне читання тексту. (*Учні читають текст про сонечко та кліщів.*)
- Проведення читацького діалогу. (*Учні ставлять одне одному питання.*)

Наприклад:

— Коли прокидаються сонечка?

— Як їх можна впізнати?

— Коли масово з'являються сонечка?

— Що ви дізналися про кліщів?

— Чому їх слід остерігатися?

— Чому після походу до лісу чи парку потрібно ретельно оглядати одяг і тіло?

- Оформлення відгуків на прочитаний текст. (*Учні, за бажанням, створюють малюнок чи схему до тексту.*)

Висновок. Веснянки, мурахи, метелики, джмелі прокидаються першими. Навесні слід остерігатися комах-паразитів. Поява комах — весняне явище в живій природі.

4) Довідкове бюро.

ЯК ВБЕРЕГТИСЯ ВІД КЛІЩІВ

1. Подбайте про відповідний одяг.

Обов'язково надягніть кепку, панамку, косинку тощо. Бажано надягати світлий однотонний одяг із довгими рукавами, який щільно прилягає до тіла, — так легше буде помітити кліщів і зменшити ризик укусів.

2. Кожні 2 години прогулянки оглядайте себе, аби виявити кліщів.

3. Місце для привалів на природі звільняйте від сухої трави, гілок, хмизу.

4. Після повернення додому відразу змініть і ретельно огляньте одяг, виперіть та випрасуйте його.

Найчастіше кліщі чіпляються до одягу людини, тому можуть присмоктуватись не лише під час перебування на природі, але й згодом, перекочувавши із одягу. Не варто залишати цей одяг біля ліжка чи спати у ньому. Витрушування одягу не рятує від кліщів.

5. Перевірте речі, які принесли з прогулянки (*підстилки, сумки тощо*).

6. Якщо на природу брали хатнього улюбленця — його також слід оглянути на наявність кліщів.

7. Використовуйте для захисту від кліщів спеціальні засоби. Використовуйте їх перед прогулянкою.

ЯКЩО ВИ ВИЯВИЛИ КЛІЩА НА ШКІРІ...

1. Негайно зверніться до найближчого травм пункту.

Якщо це неможливо, намагайтеся видалити його самостійно: повільно витягніть разом із хоботком, розхитуючи його пальцями, обгорнутими марлевою серветкою, пінцетом чи петлею з нитки, яку слід закріпити найближче до шкіри людини.

2. Після видалення кліща змастіть ранку антисептичним розчином. Якщо залишилася частина кліща, його видаляють стерильною голкою.

Видаленого кліща необхідно помістити на шматок вологої марлі у флакон, пробірку, інший чистий скляний посуд та щільно закрити кришку. Слід провести лабораторні дослідження кліщів на наявність збудників бореліозу.

3. Ретельно вимийте руки з милом.

4. Протягом двох тижнів щоденно вимірюйте температуру тіла, а в разі її підвищення чи виникнення почервоніння на шкірі — зверніться до лікаря.

Музична фізкультхвилинка

Учні виконують рухи під музичну фізкультхвилинку «Бедрик» (<https://youtu.be/4g6Cd1X7lUU>).

3. Творче перенесення знань і навичок у нові ситуації

1) Метод «Кубування».

Учні дають відповіді на 6 запитань.

- Скільки живе бджола?
- Які є шкідливі комахи?
- Чим корисна комаха сонечко?
- Чим цікаві джмелі?
- Павук — це комаха?
- Розкажи цікавинку про комах.

2) Технологія «Мікрофон»: «Що трапилось, якби...».

— Пофантазуймо, уявімо хоч на одну хвилину, що всі комахи зникли. Що могло б трапитися на нашій планеті? (Відповіді дітей.)

Висновок. У природі всі живі організми пов'язані між собою. Комахи — їжа для багатьох тварин. Вони невід'ємна складова природи. Комах слід берегти!

3) Робота з народними прикметами.

— Природа сама підказує, коли якою буде погода. Птахи, тварини передчувають зміни в атмосфері. Комахи ж змушені бути «синоптиками», бо їхнє існування цілковито залежить від температури, вологості повітря, освітлення. Пасічники знають: бджоли не летять у поле на негоду. А не летять тому, що багато квіток перед дощем стуляють пелюстки, тому нектар бджола не зможе набрати.

— Які ви знаєте прикмети про комах?

- Якщо восени довго не зникають комахи — зима буде теплою і сніг ляже пізно.
- Мурашки ховаються до мурашника — на грозу.
- Бджоли сидять вдома — на дощ; рано вилітають — на ясний день.
- Жуки дзижчать — на негоду.
- Коники в полі голосно стрекочуть — на посуху.

4) Рубрика «Чи знаєте ви?..».

Учні зачитують повідомлення про комаху сонечко (*підручник, с. 61*), аналізують зміст.

III. ЗАКЛЮЧНА ЧАСТИНА. РЕФЛЕКСІЯ

Вправа «Піца»

На дошці — коло, розділене на чотири частини-сектори. Зверху кожного «шматочка» цієї імпровізованої «піци» — твердження: «Мені зрозуміло все», «Мені було цікаво на цьому занятті», «Інформація була новою для мене», «Мені подобається тут, і я очікую наступних занять».

ДЛЯ ВЛАСНИХ НОТАТОК

УРОК 121. ПРОЄКТ «ТРАВНЕВИЙ ХРУЩ: КОРИСТЬ ЧИ ШКОДА?»

Мета:

- **формування предметних компетентностей:** поглибити й закріпити знання учнів про комах, зокрема про травневого хруща, ознайомити з особливостями будови його тіла; закріплювати навички роботи в групі; розвивати спостережливість; виховувати дбайливе ставлення до природи;
- **формування ключових компетентностей:** спілкування державною (і рідною у разі відмінності) мовами; уміння навчатися впродовж життя; компетентності в природничих науках і технологіях.

Обладнання: предметні малюнки, комп'ютер, відеоролик, фотоколаж, маски джмеля, бджілки, малюнки із зображенням рослин.

Тип уроку: урок застосування знань, умінь і навичок.

Форма проведення: урок — презентація проєкту.

Освітні галузі: природнича, мовно-літературна.

Хід уроку

I. ВСТУПНА ЧАСТИНА

1. Організаційний момент

2. Повідомлення теми та мети уроку

— Які цікаві спостереження та дослідження ви проводили під час підготовки до сьогоднішнього уроку? (*Відповіді дітей.*)

— Сьогодні про свої здобутки над проєктом «Травневий хрущ: користь чи шкода?» звітуватимуть групи «Репортери», «Фотокореспонденти», «Науковці».

3. Вправа «Очікування»

(*Діти по черзі озвучують свої очікування від уроку.*)

— Я очікую, що ви будете:

- правильно і точно висловлювати свої думки;
- злагоджено працювати на уроці.

II. ОСНОВНА ЧАСТИНА

1. Презентація роботи груп над проєктом

I група. Репортери

Учні демонструють відеофільм «Хрущ. Травневий жук — шкідник» (<https://youtu.be/MHUYOj1vM>) та власні презентації, коментуючи розповідь.

II група. Фотокореспонденти

Учні демонструють фотоколаж про стадії розвитку травневого хруща.

III група. Науковці

Учні зачитують цікаві факти з життя хрущів.

1. Поручуючи закони аеродинаміки.

Виявляється, що за законами аеродинаміки жук літати не повинен: у нього занадто малий коефіцієнт підйомної сили. Жук гадки про це не має і спокійно собі літає, дивуючи фахівців.

Швидкість польоту травневого жука — близько двох-трьох метрів на секунду, крила здійснюють 46 помахів на секунду. У погожі дні жуки здатні перелітати на відстань до 20-ти кілометрів.

2. Орієнтування на місцевості.

По-перше, травневий жук орієнтується за сонцем. Спійманий увечері та випущений удень, він полетить колишнім курсом, якщо видно сонце.

По-друге, припускають, що у хруща є здатність запам'ятовувати місцевість, орієнтуватися за помітними предметами. Тут хрущі схожі з бджолами й осами.

3. Смакові пристрасті.

Смакові пристрасті травневого жука різноманітні. Він із задоволенням їсть зелень дуба, тополі, верби, клена, винограду, агрусу, безлічі інших дерев і чагарників. Не гребує він квітами і зав'яззю плодових культур, хвоею. Не їсть він лише ясена.

4. Світлоактивність.

Світло жуку необхідне: він живе за сонячним годинником. Ритм його життя визначається сонцем. Удень жуки малорухливі, сидять на деревах і, схоже, сплять. До вечора їхня активність зростає, в сутінках і вночі вони щосили годуються і літають.

5. Ненаситні личинки.

Личинки хруща — білі черв'ячки з рудими ногами і головою. Спочатку вони їдять відмерлі рештки рослин, а ставши старшими, переходять на живі корені. Чого тільки немає в їхньому раціоні: всі плодові дерева, ягідні кущі, злаки, акація, тютюн, сосна, льон, цибуля... Найшвидше майбутні хрущі розвиваються та ростуть на коренях буряків, моркви, кульбаби, соняшника.

6. Злісний шкідник.

Травневий жук дуже шкідливий. Особливо небезпечні личинки. Одна личинка протягом дня повністю з'їдає корінці дворічної сосни. Діяльність жуків і їхнього потомства може занепасти великі лісопосадки, розсадники, плантації буряків, молоді сади.

Пальчикова гімнастика «Хрущ»

Я — малий веселий хрущ.
Мене знає кожен кущ.
Маю я красиві вуса
І нічого не боюся.

(Стиснути кулачок. Вказівний палець і мізинець розчепірити («вуса»). Ворушити «вусами».)

2. Самостійне виконання завдань учнями

1) Вправа «Запитання — відповідь».

(Провести у вигляді змагання між групами.)

- Що зображено на малюнку?
- Травневий хрущ — комаха, яка належить до загону жорсткокрилих.
- Якого розміру травневий хрущ?
- Як для комах травневий хрущ дуже великий, деякі особини досягають 17–30 мм завдовжки.
- Який тулуб у хруща?
- Тулуб хруща широкий та опуклий, подовжено-овальної форми, з чорним або червоно-коричневим кольором.
- Яку будову має тіло хруща?
- Тіло травневого хруща захищене панциром, саме воно складається з голови, грудей і черевця.
- Чим укрите тіло травневого хруща?
- Травневий хрущ дуже волохата істота. Він практично повністю усіяний волосками різної довжини, густоти та кольору. Зазвичай кольори волосків травневого хруща білі, жовті або сірі, причому, що цікаво, у деяких хрущів ворсистість може бути настільки густою, що навіть приховувати основне забарвлення.
- Скільки кінцівок у хруща?
- У травневого хруща в наявності три пари кінцівок.
- Який ротовий апарат у хрущів?
- Що стосується ротового апарату, то він у хрущів гризучого типу, завдяки чому вони легко поїдають пагони рослин.
- Що є джерелом їжі цих комах?
- Головним джерелом їжі для дорослого травневого хруща є молоді пагони, листя, квіти. Особливо люблять хрущі такі плодові дерева як яблуня, слива, груша, черешня, агрус.
- Чим живлять личинки хрущів?
- Личинки хрущів, що розвиваються в землі, ще більш ненажерливі, ніж дорослі особини, і саме вони завдають найбільшої шкоди для сільськогосподарських культур, оскільки поїдають коріння багатьох молодих рослин.
- Хто є ворогами хрущів?
- Травневі хрущі в свою чергу також служать їжею для багатьох тварин і птахів. Так цілком не проти поласувати хрущами борсуки, кроти, їжаки, кажани, граки, шпаки та ін.

2) Інценізація вірша «Джміль».

Обладнання: маски джмеля, бджілки; малюнки рослин.

Учитель читає вірш, учні виконують інценізацію.

Джміль літає волохатий (Учень-джміль» бігає класом, махає руками.)
У садочку біля хати:
— Джу-джу-джу! Джу-джу-джу! (Учень імітує звуки джмеля.)
Хто ще спить? Я розбуджу.
Пролетів повз конюшину, (Бігає між дітьми, які тримають малюнки конюшини.)
Погудів аж на шипшину. (Бігає між дітьми, які тримають малюнки шипшини.)
Бджілки вже давно нема. (Розводить руки в сторони.)
— Джу-джу-джу, літав дарма... (Учень імітує звуки джмеля.)
Бджілка в лузі, бджілка в лісі,
У садочку на мелісі! («Бджола» бігає між дітьми, які тримають малюнки меліси.)
Джміль літає, джміль гуляє, («Джміль» бігає класом, махає руками.)
А бджола нектар збирає! («Бджола» підходить до кожної рослини.)

В. Гринько

3. Творчі вправи

1) Робота над лічилкою.

ЛІЧИЛКА ПРО КОМАХ

Раз — метелик, два — жучок,
Три — невтомний павучок,
А чотири — бабка спритна.
П'ять — то сонечко привітне,
Шість — то джмелик-дивачок,

Вісім — бджілка-трудівниця,
Дев'ять — мушка-танцівниця,
Десять — коник-стрибунець —
Тут лічилочці кінець.

2) Робота над скоромовкою.

Учні змагаються у швидкому промовлянні скоромовки.

Дзижчить над житом жвавий жук,
Бо жовтий він вдягнув кожух.

III. ЗАКЛЮЧНА ЧАСТИНА. РЕФЛЕКСІЯ

1. Сенкан

Хрущ.
Травневий, шкідливий.
Літає, поїдає, шкодить.
Травневий хрущ — дуже велика комаха.
Комаха.

2. Вправа «Відкритий мікрофон»

- Що нового дізналися на уроці?
- Чого навчилися? Яку роботу виконали?
- Чи цікаво було працювати над проектом?
- Де ви зможете використати ці знання?
- Чи справилися ваші очікування?

ДЛЯ ВЛАСНИХ НОТАТОК

УРОК 122. ЯК ЗМІНЮЄТЬСЯ ЖИТТЯ У ВОДОЙМАХ НАВЕСНІ

Мета:

- **формування предметних компетентностей:** розширити й уточнити знання учнів про зміни в житті риб навесні; розвивати спостережливість, уміння порівнювати, узагальнювати; виховувати любов до природи, дбайливе ставлення до тварин;
- **формування ключових компетентностей:** спілкування державною (і рідною у разі відмінності) мовами; уміння навчатися впродовж життя; соціальні та громадянські компетентності; загальнокультурна грамотність.

Обладнання: комп'ютер, презентація, малюнки із зображенням риб, енциклопедії.

Тип уроку: урок засвоєння нових знань.

Освітні галузі: мовно-літературна, громадянська та історична, мистецька.

Хід уроку

I. ВСТУПНА ЧАСТИНА

1. Організаційний момент

2. Актуалізація опорних знань

- Чи спостерігали ви за водоймою навесні?
- Які організми живуть у водоймах?
- Що таке льодохід?
- Пригадайте, як зимують риби.

3. Повідомлення теми та мети уроку

- Сьогодні ви дізнаєтеся, як змінюється життя риб навесні.

II. ОСНОВНА ЧАСТИНА

1. Вивчення нового матеріалу

1) Робота за підручником (с. 62).

Стратегія «Поміч»

Завдання: прочитати текст про розмноження риб; проаналізувати зміст.

Учитель ознайомлює учнів з маркувальними знаками і пропонує їм під час читання ставити їх олівцем на полях тексту.

Орієнтовні позначки:

- «V» — це я знаю;
- «+» — нова інформація;
- «-» — суперечить тому, що мені відомо;
- «?» — незрозуміла інформація.

Після читання учні обговорюють результати в класі, учаться формулювати свої висновки щодо навчального матеріалу.

Словникова робота

Учні зачитують пояснення слів «нерест», «мальки».

Метод «Спрямоване читання»

Читаючи текст, учні шукають відповіді на поставлені запитання. Читають із зупинками, обговорюючи прочитане.

- Від чого залежить початок нересту?
- У який період розмножуються риби?
- Як називаються місця нересту риби?
- Де утворюють нерестилища різні види риб?
- Як риби піклуються про своє потомство?

Висновок. Поведінка риб навесні пов'язана зі змінами в неживій природі. Нерест — це важливий період у житті риб.

2) Перегляд презентації.

Учні переглядають презентацію «Як змінюється життя риб навесні» (<https://www.slideshare.net/ssuser759c84/ss-67261711>), коментуючи зміст.

3) Робота за малюнками.

В учителя на столі розкладено малюнки риб, учні вибирають малюнок, називають рибу і розповідають, що вони про неї знають.

Динамічна вправа «Рибка»

Рибка плаває в водичці,

(Виконують рухи плавця.)

Рибці весело гулять —

(Кружляють.)

Рибко, рибко-витівнице,

(Імітують ловіння риби руками.)

Хочем ми тебе ввіймать!

Рибка воду сколихнула,

(Нахиляються ліворуч — праворуч.)

Хліба крихітку взяла,

Рибка хвостиком махнула,

(Виконують колові рухи тіла.)

Рибка хутко попливла.

(Виконують рухи плавця.)

2. Самостійне застосування учнями знань у стандартних ситуаціях

1) Вправа «Здивуй клас».

Підготовлені учні розповідають цікаві сторінки із життя риб.

Наприклад:

- Карась — поширений рід риб сімейства корокових. Існує 3 види карасів: золотий; срібний; золота рибка.

Форма тіла карася довгаста або злегка округла, тулуб риби помірно сплюснутий з боків і покритий великою, гладкою на дотик лускою. Колір карася залежно від виду може набувати різних відтінків сріблястого або золотавого.

Риба карась живе у водоймах по всій Європі. Вони люблять ставки й озера, які заросли ряскою, а на дні у них мул. У мулі живуть дрібні черв'ячки та інші крихітні істоти, якими харчується карась. Також карась їсть молоді стебла очерету, водорості, ряску, підбирає різні відходи.

Тривалість життя карася залежить від виду риби. Звичайний карась живе понад 12 років. Срібний карась живе 8–9 років.

- Щука — хижа риба.

Живе вона в прісноводних водоймах Євразії та Північної Америки, переважно у непроточній воді. Існує 7 видів щук.

Середня довжина хижачки 1 метр, а середня вага 8 кг.

Її зуби, розташовані на нижній щелепі, мають форму іклів і різну величину. Очі щуки розташовуються досить високо, завдяки чому вона може оглядати велику площу.

Тулуб риби покриває порівняно дрібна луска. Забарвлення луски може бути сірувато-зеленим, сірувато-жовтим або сіро-коричневим.

Тривалість життя щуки — 10–30 років.

Щука — на рідкість ненажерлива і нерозбірлива в їжі хижачка. Її раціон становить риба (*короп, окунь, йорж, плотва*), також вона активно поїдає жаб, пуголовків, раків під час линьки, ящірок, тритонів, гризунів. Найбільші щуки іноді нападають на пташенят водоплавних птахів.

- Окунь — риба, що мешкає в прісних водоймах. Їх існує 160 видів.

Тіло окуня має довгасту форму. На спині у риби 2 плавці, верхній спинний плавець закінчується гострими шипами. Другий плавець на спині м'який. Забарвлення окуня неоднорідне: черевце має білий колір, а спина забарвлена в типовий темно-зелений колір.

Окуні — риби середніх розмірів. Їхня вага коливається від 400 г до 3 кг, а вага морських гігантів досягає 14 кг.

Найчастіше окуні живуть близько порослих кущів або водоростей. Їхньою їжею є все, що рухається по дну або у воді: мальки, дрібні ракоподібні, молюски, личинки комах, ікра, відкладена іншою рибою. У звичайному житті окуні не плавають поодиночки, навпаки, їх можна зустріти тільки невеликими зграйками.

2) Робота за підручником (с. 63).

Відгадування загадки

Читання та відгадування загадки про рака.

— Де живе ця тварина?

Читання в парах

Учні читають та обговорюють текст у парах.

— Де мешкають раки?

— Чим укрите їхнє тіло?

— Де рак шукає їжу?

— Чим він живиться?

— Про яку цікаву особливість раків ви дізналися? (У разі небезпеки рак повзе назад.)

Висновок. Раки активізуються навесні.

Фізкультхвилинка

В річку вміємо стрибати,

(Підстрибують).

Хвилі можемо показати,

(Виконують хвилеподібні рухи.)

Раз, два — всі пірнаєм,

(Присідають.)

Три, чотири — виринаєм,

(Встають.)

А на «п'ять» ми — обсушилися

(Трусять кистями рук.)

І на березі вмостилися.

(Сідають.)

3. Творче перенесення знань і навичок у нові ситуації

1) Мовна вправа «Скажи, яка?».

У акваріумі — ... (акваріумна);

в озері — ... (озерна);

в річці — ... (річкова);

у морі — ... (морська);

в океані — ... (океанічна).

2) Робота з енциклопедіями.

— Підготуйте запитання та відповіді для телегри «Найрозумніший».

Наприклад:

— Яка риба небезпечна? (Найнебезпечніші з-поміж прісноводних риб — піраньї.)

— Чи може риба жити на суші? (Анабас, або риба-повзун, яка мешкає в Південній Азії, — єдина риба, що виходить на сушу і навіть вилазить на дерева.)

— Яка риба найбільша? (Найбільша в світі риба — це китова акула, що харчується планктоном і поширена в південних частинах Атлантичного, Тихого та Індійського океанів.)

— Яка риба найшвидша? (Найшвидша риба — парусник, яка розвиває швидкість 109 км/год.)

— Скільки видів риб існує? (У сучасній фауні налічується понад 20 тисяч видів риб.)

— Яка риба найменша? (З-поміж усіх морських риб найкоротше тіло у карликового бичка — 9 мм.)

III. ЗАКЛЮЧНА ЧАСТИНА. РЕФЛЕКСІЯ

Метод «Рюкзак»

Кожен учень стисло дає відповідь на запитання: «Які з тих знань і умінь, що набув на уроці, він візьме із собою для використання?».

ДЛЯ ВЛАСНИХ НОТАТОК

УРОК 123. ВИГОТОВЛЕННЯ ЖАБКИ В ТЕХНІЦІ ОРИГАМІ

Мета:

- **формування предметних компетентностей:** учити урізноманітнювати дизайн ігрового середовища саморобками, виготовленими в техніці оригамі; удосконалювати навички роботи з папером; виробляти вміння вчитися, виготовляти вироби в техніці оригамі, організовувати своє робоче місце; розвивати фантазію, образне мислення, творчі здібності; виховувати естетичні смаки, культуру праці;
- **формування ключових компетентностей:** спілкування державною (і рідною у разі відмінності) мовами; уміння навчатися впродовж життя; соціальні та громадянські компетентності, загальнокультурна грамотність.

Обладнання: двосторонній папір зеленого кольору, прості олівці, лінійки, декоративні очка, олівці або фломастери чорного кольору, ножиці, клей, комп'ютер, відеоролик.

Тип уроку: урок застосування знань, умінь і навичок.

Освітні галузі: мовно-літературна, громадянська та історична, мистецька.

Хід уроку

I. ВСТУПНА ЧАСТИНА

1. Організаційний момент

2. Актуалізація опорних знань

- Про життя яких тварин ми говорили на попередньому уроці? (*Про риб.*)
- Хто ще мешкає у водоймах?
- Відгадайте загадку.

- По дорозі стрибає,
А у воді плаває. (*Жаба.*)

3. Повідомлення теми та мети уроку

- Пропоную сьогодні виготовити мешканку водойм — жабку — в техніці оригамі.

II. ОСНОВНА ЧАСТИНА

1. Осмислення змісту й послідовності застосування способів виконання дій

1) Робота за підручником (с. 63).

- Чи спостерігали ви ще за одним мешканцем водойм — жабою?
- Де її бачили?
- Прочитайте повідомлення про жабу у підручнику, дайте відповіді на запитання.
- Де живуть жаби?
- Як вони пересуваються?
- Які бувають жаби?
- Чим вони корисні?

2) Літературна хвилинка.

- Послухайте казку «Пихата жаба». (*Читає вчитель або гарно підготовлений учень.*)

Сподобалося жабі, як журавель співає. Сидить вона в болоті й думає: «Навчуся я співати по-журавлиному. Буду не така, як усі жаби. Хай дивується увесь жаб'ячий рід».

Довго вчилася вона співати по-журавлиному і таки навчилася. Розмовляють із нею по-жаб'ячому, а вона мов не розуміє — відповідає по-журавлиному. Розгнівалися жаби та й дорікають своїй подружці:

- Ти ж така сама жаба, як і ми, чого ж ти не хочеш розмовляти по-жаб'ячому?

Жаба задерла голову й каже:

- Може, у мене виростуть крила і я полечу, як журавель!

В. О. Сухомлинський

Обговорення:

- Чи зможе полетіти жаба?

- Що вона може робити?
- Кого вона може налякати? (*Діти фантазують.*)

3) *Рухлива гра «Жабки і журавлі».*

Мета: удосконалювати навички стрибка на обох ногах; виховувати увагу, кмітливість. Учитель об'єднує дітей у дві однакові підгрупи. Одна з них — «жабки», інша — «журавлі». На слова вчителя:

У болоті ці квакушки
Рот роззявили по вушка,

Дуже гарно всі стрибають
І комариків шукають!

— «жабки» стрибають на обох ногах, плескаючи руками над головою.

Учитель

А голодні журавлі з неба поглядають,
Довгими дзьобами жабенят шукають.

«Журавлі» бігають класом, піднімаючи та опускаючи руки, наче крила.

Учитель

Жабки-квакушки,
Журавлі сідають,

У болото швидко ховайтесь,
Під каміння добре заривайтесь!

«Журавлі» наздоганяють «жаб».

При повторенні гри діти міняються ролями. Виграє та підгрупа дітей, яка зловить більше «жабок».

Рекомендації до гри. Спійманим вважається той, кого торкнеться «журавель». Можна намалювати коло — це «болото». «Журавлі» на «болоті» «жаб» не ловлять.

2. Самостійне виконання завдань учнями

1) *Підготовка матеріалів до роботи.*

— Прочитайте у підручнику (с. 64), які матеріали вам знадобляться для роботи, підготуйте їх.

2) *Повторення правил техніки безпеки.*

- Правила безпечного користування ножицями.
- Правила безпечного користування клеєм.

3) *Послідовність виконання роботи.*

Перегляд відеоролика

Учні переглядають відеоролик «Паперова жабка, що стрибає» (<https://youtu.be/ts5fxLkWhpM>).

— Перегляньте послідовність виготовлення паперової жабки у техніці оригамі.

Робота за підручником (с. 64)

— Розгляньте послідовність виготовлення виробу.

4) *Поетична хвилинка.*

Дітки, я гадаю, з вас
Дехто в руки вже не раз
Паперовий аркуш брав,
З нього, граючись, складав
Чи то човника, чи пташку,
Чи кишеньку, чи баклажку,
Чи то жабку, чи жучка,
Чи то просто літачка.
Тож повернемося з вами
До складання знову,

До мистецтва оригамі —
Є такеє слово.
Це японське давнє слово
Необхідно знати:
«ори» — склад у японській мові,
Означає щось складати.
А папір свій називають
Всі японці «гамі».
Коли з нього щось складають,
Кажуть: «оригамі».

І. Дубинський

5) *Самостійна робота учнів.*

— Користуючись технологічною карткою у підручнику (с. 64), виготовте паперову жабку в техніці оригамі за зразком чи власним задумом.

Фізкультхвилинка «Жабки»

На болоті, на болоті	(Ходьба з високим підніманням бедра.)
Дві зелені жабки	
Рано-вранці умивались,	(«Умивання» руками.)
Рушничками витирались.	(Імітують рухи витирання рушником.)
Лапками шльоп-шльоп.	(Притопування ногами.)
Лапками тьоп-тьоп.	
Вправо — вліво нахилились,	(Виконують нахили праворуч — ліворуч.)
Кругом себе повертались.	(Кружляють.)

3. Перенесення знань у змінені або нові ситуації

1) Підбиття підсумків практичної роботи.

Презентація виробів.

2) Робота в парах. Змагання «жабок».

— Тепер у нашої жабки є дуже багато друзів. А якщо є друзі, то, звісно, хочеться погратися. Отже, влаштуймо жаб'ячі змагання ду стрибках.

Руханка «Стрибучі жабки»

— Ваші «жабки» позмагались. Пропоную і вам трішки пострибати. Діти виконують рухи під музику (<https://youtu.be/Dg5HyUnfOV8>).

3) Рубрика «Чи знаєте ви?..»

Учні зачитують повідомлення (*підручник, с. 64*) про харчування жаб.

4) Хвилинка-цікавинка.

- Жаби населяють практично всі частини світу. Вони живуть усюди — у водоймах або болотах, на ґрунті, навіть на глибині кількох метрів у твердому шарі глини, на деревах.
- Найменші жабки, завдовжки всього 7 мм, живуть у Папуа — Новій Гвінеї.
- Жаба ага, яка живе в тропічній зоні Південної Америки і в Австралії, найбільша у світі. Її вага досягає майже 3 кг, а довжина — 54 см.
- Волога шкіра жаб має бактерицидні властивості. Наші предки, знаючи про це, кидали їх у молоко, щоб воно не скисало.

5) Робота з прислів'ям.

— Поясніть зміст прислів'я: «Кожна жаба своє болото хвалить».

III. ЗАКЛЮЧНА ЧАСТИНА. РЕФЛЕКСІЯ

1. Метод «п'яти пальців»

Учні підсумовують вивчене на уроці за п'ятьма напрямками.

М — мізинець — знання. Які знання я сьогодні здобув(ла)?

Б — безіменний — мета. Чого я сьогодні досяг(ла)?

С — середній — настрій. Який сьогодні був у мене настрій?

В — вказівний — допомога іншим. Чим я сьогодні допоміг (допомогла) іншим?

В — великий — здоров'я. Що я зробив(ла) для свого здоров'я?

2. Прийом «Одним словом»

Учні висловлюють свої враження від уроку за допомогою одного слова.

Наприклад: сподобалося, цікаво, нудно, весело, складно тощо.

ДЛЯ ВЛАСНИХ НОТАТОК

УРОК 124. ЯК УХВАЛЮВАТИ РІШЕННЯ

Мета:

- **формування предметних компетентностей:** пояснити учням важливість ухвалення зважених рішень, необхідності звернення за допомогою до старших для ухвалення правильних рішень; навчити діяти за «кроками» ухвалення рішень; розвивати увагу, мислення; виховувати дбайливе ставлення до свого здоров'я та здоров'я оточуючих;
- **формування ключових компетентностей:** спілкування державною (і рідною у разі відмінності) мовами; уміння навчатися впродовж життя; соціальні та громадянські компетентності; загальнокультурна грамотність.

Обладнання: картки, плакат, таблиця.

Тип уроку: урок формування вмінь та навичок.

Форма проведення: урок-тренінг.

Освітні галузі: мовно-літературна, громадянська та історична, мистецька.

Хід уроку

I. ВСТУПНА ЧАСТИНА

1. Вправа «Знайомство»

Учитель пропонує учням продовжити речення: «Сьогодні я ухвалив(ла) рішення...».

2. Вправа «Очікування»

— Чого ви очікуєте від сьогоднішнього уроку?

Учитель роздає дітям картки із зображенням «чоловічків», яких вони прикріплюють на плакат із зображенням східців.

— Чому ми взяли плакат саме із таким малюнком?

3. Повторення правил тренінгу

- Цінування часу (*говорити коротко*).
- Увічливість.
- Позитивність.
- Говорити від свого імені.
- Правило добровільної активності.
- Правило «підведеної руки».
- Зворотний зв'язок.

4. Повідомлення теми та мети уроку

— Чи здогадалися ви, про що говоритимемо?

— Сьогодні у нас урок-тренінг, на якому ми поговоримо про важливість ухвалення рішень.

Коли ви були маленькими, усі рішення за вас ухвалювали дорослі. Тепер ви вже другокласники, тому вам дедалі частіше доводиться робити вибір самостійно.

II. ОСНОВНА ЧАСТИНА

1. Вступна бесіда

— Назвіть рішення, що вам довелося ухвалювати сьогодні вранці. (*Відповіді дітей.*)

— Майже щодня ми ухвалюємо якісь рішення. Дуже часто наш успіх залежить від того, наскільки правильними вони були. До речі, успішні люди, лідери, досягли успіху, завдяки вмінню швидко ухвалювати важливі рішення. Розгляньмо їхні види.

Серед рішень, які доводиться ухвалювати, є:

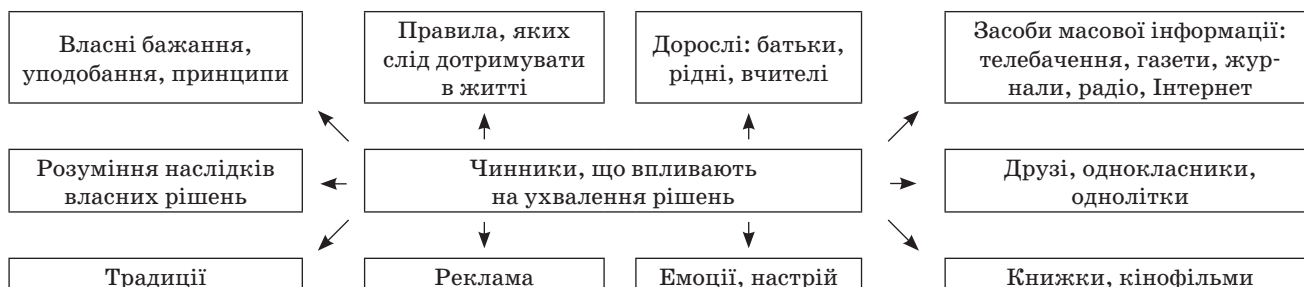
- прості, що не потребують особливого розмірковування (*наприклад, яке морозиво купити, який фільм переглянути*);
- щоденні або звичні (*наприклад, що сьогодні надягнути, вчити уроки чи йти гуляти*);
- складні — ті, що можуть мати серйозні наслідки (*скажімо, рішення, яку спеціалізацію у навчанні обрати, впливає на подальшу долю людини*).

2. Робота за підручником (с. 65)

- За малюнками обговоріть у парах, які слід ухвалювати рішення. Коли було легше це зробити?
- Чи обдумували Петрусь і Алінка свої рішення? Оцініть їхні вчинки. Що вони мали б передбачити?

3. «Асоціативний кущ»

- Що впливає на ухвалення рішень?

4. Динамічна вправа «Ураган для тих...»

Для цієї вправи приберіть зайві стільці. Усі сидять, а ведучий стоїть (*йому бракує стільця*). Він каже: «Ураган для тих, хто народився навесні». Усі, хто народився цієї пори року, підводяться зі свого місця і намагаються сісти на інше. Той, кому забракло стільця, стає ведучим і каже: «Ураган для тих, у кого довге волосся (*коротке волосся, хто любить ходити до школи, бачив море, любить солодощі...*)».

5. Вправа «Міркуємо!»

Уміння ухвалювати рішення допомагає:

- робити кращий вибір;
- запобігти виникненню проблем і шкідливих звичок;
- підвищити самоповагу і здобути авторитет.

- Що впливає на наші рішення?

На ухвалення рішень впливають багато чинників.

По-перше, це наші внутрішні потреби, цінності та уподобання. Суттєве значення має те, чого ми хочемо, що нам подобається, що нам необхідно, що ми цінуємо.

По-друге, це зовнішні чинники: які правила і закони ми мусимо виконувати, що очікують від нас дорослі, чого хочуть друзі, які цінності пропагуються фільмами і рекламою, які це може мати наслідки для нас та інших людей. Іноді ми ухвалюємо рішення тільки тому, що не хочемо справити погане враження (*наприклад, щоб нас не вважали нетовариськими або дивними*).

6. Робота за підручником (с. 65–66)

1) Словникова робота.

Поміркуваний — той, який керується у своїх діях, думках здоровим глуздом, розважливий.

2) «Кроки» ухвалення рішень.

— Обговоріть ланцюжок «кроків»: від ухвалення поміркуваних рішень — до чемних учинків і позитивних наслідків.

- Що в них спільного із сигналами світлофора?

Робота за схемою у підручнику (с. 65)

Робота за таблицею

Зупинись	Заспокойся. Зосередься.
Подумай	Розглянь можливі варіанти. Оціни наслідки.
Вибери	Візьми на себе відповідальність. У разі невдалого рішення сприймай негативний результат як корисний досвід.

7. Гра «Розсіпані сірники»

Гра сприяє розвитку не лише логічного, але й образного мислення.

Необхідно розсіпати сірники на рівну поверхню (*якомога більш хаотично*), а потім дати дітям команду скласти із сірників якусь фігуру: чи то звіра, чи будь-який предмет. Перемогу здобуває не тільки той, хто впорається найшвидше, а й той, хто виконає завдання найбільш старанно.

8. Ситуативні вправи

— Яке рішення ухвалили б ви в таких ситуаціях?

- Ти сидиш удома з маленькою сестричкою. Друзі кличуть гуляти. Твої дії?
- Ти знайшов мобільний телефон у коридорі школи. Як ти вчиниш?
- Завтра в Олега тематична атестація. Якщо він не підготується, то матиме низьку оцінку за семестр. Але друг кличе його на фільм, який вони давно збиралися переглянути.
- Олені купили нову сукню. Вона хоче вдягнути її наступного дня до школи. Та у них суворі правила щодо шкільної форми. Якщо Олена це зробить, їй запишуть зауваження у щоденник.

Висновок

- Щодня ми ухвалюємо багато рішень. Деякі з них є простими, інші потребують зваженого підходу.
- Зважені рішення — це те, що люди роблять після обмірковування ситуації.
- На наш вибір впливають близькі дорослі, друзі, ЗМІ, реклама.
- Ухвалюючи рішення, маємо впевнитися, що воно нікому не зашкодить.
- Ухвалювати зважені рішення допомагає «правило світлофора»: зупинись, подумай, вибери.

9. Робота за підручником (с. 66)

1) Мовна вправа.

— Доберіть з довідки близькі за значенням слова до слова «поміркуваний». Яке слово «зайве»?

2) Робота в парах. Вправа «Зроби вибір!».

— На яких малюнках діти ухвалили правильне рішення? Обговоріть свій вибір у парі.

3) Поетична хвилинка.

— Прочитайте вірш. Чи виконав свій задум герой вірша Грицька Бойка? Що завадило хлопчиків? Чому?

III. ЗАКЛЮЧНА ЧАСТИНА. РЕФЛЕКСІЯ

1. Зворотний зв'язок

— Що, на вашу думку, допомагає ухвалити правильне рішення?

— Чому не слід повністю довіряти під час ухвалення рішень побаченій або почутій рекламі? Доведіть це.

2. Підбиття підсумків

— Чи справдилися ваші очікування?

— Що найбільше сподобалося на уроці?

3. Вправа «Тільки від мене залежить»

Учасники по колу продовжують речення: «Тільки від мене залежить ...».

(Учні висловлюють свої думки щодо правильності ухвалення рішень.)

ДЛЯ ВЛАСНИХ НОТАТОК

УРОК 125. КОРИСНІ ЗВИЧКИ

Мета:

- **формування предметних компетентностей:** поглибити знання учнів про корисні та шкідливі звички, їхній вплив на здоров'я; розвивати вміння відстоювати власні переконання; виховувати негативне ставлення до шкідливих звичок, бажання вести здоровий спосіб життя;
- **формування ключових компетентностей:** спілкування державною (і рідною у разі відмінності) мовами; уміння навчатися впродовж життя; соціальні та громадянські компетентності; загальнокультурна грамотність.

Обладнання: мікрофон, кулька, картки.

Тип уроку: урок формування вмінь та навичок.

Освітні галузі: мовно-літературна, громадянська та історична, мистецька.

Хід уроку

I. ВСТУПНА ЧАСТИНА

1. Організаційний момент

2. Актуалізація опорних знань

Вправа «Мікрофон»

(До кого учитель підходить з мікрофоном, той продовжує речення.)

- Звичка — це...
- Корисні звички — це...

3. Повідомлення теми та мети уроку

— Кожна людина має певне здоров'я і звички. Є звички, що сприяють зміцненню здоров'я, і звички, що шкодять здоров'ю.

— Чи здогадалися, якою буде тема нашого уроку?

— Сьогодні ми обговоримо, як корисні звички сприяють зміцненню здоров'я та роблять людину успішною.

II. ОСНОВНА ЧАСТИНА

1. Вивчення нового матеріалу

1) Мініповідомлення.

— Коли людина виконує якісь дії постійно, підсвідомо у неї виникає бажання або необхідність робити їх знову — це і є звичка. Інакше кажучи, звичка — це особлива форма поведінки людини, яка виявляється у схильності робити певні дії, що закріпилися внаслідок багаторазового їхнього повторення.

2) Технологія «Два — чотири — всі разом».

— Які хобі допоможуть стати успішними?

Учні індивідуально обмірковують можливі відповіді. Потім об'єднуються в пари, доповнюючи думки одне одного.

Далі діти в четвірках ухвалюють спільне рішення. Завершується робота обговоренням поставленого завдання з усім класом.

Наприклад: Щоб стати успішним, потрібно бути наполегливим; постійно виконувати домашні завдання; багато читати; удосконалювати комунікативні навички; бути дисциплінованим; бути відповідальним тощо.

Висновок. Стати успішною та щасливою людиною допоможуть корисні звички.

3) Робота за підручником (с. 67).

Вправа «Зроби вибір»

— Оберіть із запропонованого переліку корисні звички. Які з них є у вас?

Мовна вправа

— Доберіть до слова *корисні* протилежне за значенням. (*Шкідливі*.)

— Як можна позбутися шкідливих звичок?

4) Гра «Корисно — шкідливо».

— Якщо це корисно — плесніть у долоні, якщо шкідливо — то не плескайте.

- Вітатися під час зустрічі.
- Брати до рота і гризти предмети.
- Допомогати слабшим, маленьким дітям.
- Виконувати ранкову зарядку.
- Смоктати палець.
- Доглядати за одягом, взуттям.
- Дотримувати режиму дня.
- Запізнюватися.
- Колупатись у носі.
- Говорити неправду.
- Довго сидіти біля телевізора.
- Курити, пити алкогольні напої.
- Говорити правду.

Руханка «Небезпечна кулька»

Учні утворюють коло.

— На вас налетів вітер і приніс хмарку шкідливих речовин (*куріння, алкоголь, наркотики*).

— Підкидаю кульку. Захищайтесь! (*Учні відбивають кульку руками*.)

— Що ви відчували, коли кулька наближалась до вас?

2. Самостійне застосування учнями знань у стандартних ситуаціях

1) Метод «Прес». Робота в групах.

Учитель роздає 4 картки.

I група. Шкідливі звички.

III група. Гігієна.

II група. Спорт.

IV група. Режим дня.

Діти висловлюють власну думку, пояснюють точку зору за алгоритмом:

- Я вважаю, що...
- Тому, що...
- Наприклад...
- Тому ми вважаємо...

2) Гра «Наслідки шкідливих звичок».

Учитель читає першу половину речення, а діти — продовжують.

- Якщо я довго сидітиму за комп'ютером, то... (*зіпсую свій зір*).
- Якщо я запізно лягатиму спати, то... (*не висплюсь і зранку почуватимуся сонним, кволим*).
- Якщо я не провітрюватиму регулярно свою кімнату, то... (*повітря в ній стане важким, у ньому з'являться шкідливі для здоров'я мікроби*).
- Якщо я зловживатиму різними солодощами, то... (*у мене будуть хворі зуби*).
- Якщо я почну курити, то... (*завдам шкоди своєму здоров'ю, матиму хворі легені*).
- Якщо я ходитиму зсутулившись, то... (*моя постава формуватиметься неправильно*).
- Якщо я їстиму несвіжу, неякісну їжу, то... (*у мене болітиме живіт або я можу отруїтися*).
- Якщо я питиму занадто холодні напої, то... (*застуджу горло, захворію*).
- Якщо я мало рухатимусь, не приділятиму увагу спорту й фізкультурі, то... (*ростиму кволим, не буду спритним*).

Висновок. Помірковані рішення та корисні звички допомагають людям ставати успішними, щасливими та вберігають від небезпек. Важливо виховувати в себе корисні звички, долати слабкості, негативні емоції, лінощі.

3) Ситуативні вправи.

Ситуація 1. Ти з однокласником гуляєш у дворі. До вас підходить старший брат твого товариша. У нього в руках пляшка пива. Він пропонує вам скуштувати цей алкогольний напій.

Ситуація 2. Твій друг виліз на яблуню, зірвав пару яблук і запропонував пригоститися. Але він не помив яблуко, а тільки протер рукавом.

Ситуація 3. Сусідський хлопчина пропонує тобі влаштувати змагання: хто з'їсть більше цукерок.

Ситуація 4. Ваш клас вирушив на екскурсію до лісу. Ви побачили джерело й захотіли напиться з нього.

Релаксаційна вправа «Відчуття свіжості»

(Слова вчителя учні відтворюють у відповідних рухах і міміці.)

— Безумовно, бути завжди чистим і охайним — корисна звичка.

Відчуття свіжості — прекрасне відчуття! Уявіть чудовий літній ранок. Ви прокинулися з першими променями сонця, усміхнулися йому, солодко потягнулися, зробили кілька плавних рухів руками, тулубом. Настав час водних процедур. Ви стаєте під душ і уявляєте, як тепла водичка змиває з вас сумні або обтяжливі думки, відбиток неприємних подій, позбавляє важкості й сонливості. Натомість прохолодна вода наповнює вас позитивною енергією, додає бадьорості, оптимізму, свіжості, краси.

3. Творче перенесення знань і навичок у нові ситуації

1) Поетична хвилинка.

МАРІЧКА І ЗВИЧКА

У Марічки гарна звичка —
любить все робить Марічка:
полежати, потім сісти,
потім булку з медом з'їсти.

Потім трішечки поспати
та на гулі вийти з хати...
Роботяща в нас Марічка,
тільки дивні в неї звички.

М. Сингаївський

— Корисні чи шкідливі звички має Марічка?

— Що ви їй порадите?

2) Рубрика «Чи знаєте ви?..».

Діти читають повідомлення (*підручник, с. 67*) про корисні звички щасливих людей.

3) Метод «Незакінчене речення».

- Як про здоров'я дбаєш, так і... (*маєш*).
- Найбільше вітамінів у... (*фруктах*).
- Не читайте книгу в... (*ліжку*).
- Без здоров'я немає... (*щастя*).

— Розв'язати проблему здоров'я повинна сама людина. Мало народитися здоровим, необхідно вміти щодня дбати про своє здоров'я та не давати шкідливим звичкам узяти верх над вашою волею й бажанням бути здоровою людиною.

Зробіть для себе правильний вибір!

III. ЗАКЛЮЧНА ЧАСТИНА. РЕФЛЕКСІЯ

1. Технологія «Шкала оцінювання»

— Діти, оцініть свої дії щодо зміцненню здоров'я. Для цього наклейте картку зі своїм ім'ям навпроти тієї оцінки, яку б ви собі поставили.

Наше заняття закінчимо такими словами:

Скажемо разом дружно: «Ні!
Всім шкідливим звичкам на землі!».

У ч и т е л ь

Поки ви ще невеличкі —
Виробляйте добрі звички,
Щоб здоров'я зберегти
І щасливими рости.

Є погані звички й гарні,
Хай погані йдуть від нас!
А хороші звички, славні,
Набувайте, в добрий час!

2. Домашнє завдання

— Запитайте в дорослих родичів, чи доводилося їм ухвалювати складні життєві рішення. Як вони долали труднощі?

ДЛЯ ВЛАСНИХ НОТАТОК

УРОК 126. ЧИ Є У ВЕСНИ СВЯТКОВИЙ КАЛЕНДАР

Мета:

- **формування предметних компетентностей:** ознайомити дітей з особливостями весняного святкового календаря; узагальнити життєві спостереження дітей про зміни в природі з настанням весни; розвивати логічне мислення та уяву; виховувати любов до народних традицій;
- **формування ключових компетентностей:** спілкування державною (і рідною у разі відмінності) мовами; уміння навчатися впродовж життя; соціальні та громадянські компетентності; загальнокультурна грамотність.

Обладнання: тематичні малюнки, комп'ютер, аудіозаписи, вироби.

Тип уроку: урок формування вмінь та навичок.

Освітні галузі: мовно-літературна, громадянська та історична, мистецька.

Хід уроку

I. ВСТУПНА ЧАСТИНА

1. Організаційний момент

2. Актуалізація опорних знань

— Яка пора року настала? (*Весна.*)

— Кому з вас подобається ця пора року? (*Відповіді дітей.*)

— Чим вам подобається весна? (*Стало тепло, лагідно світить сонечко, розцвітають квіти, багато свят тощо.*)

3. Повідомлення теми та мети уроку

Настання весни було святом для наших предків. Вони раділи кожному її прояву: прильоту птахів, цвітінню природи, теплу. Весну закликали, її настання відзначали піснями та танцями.

Сьогодні дізнаємося, чи є у весни святковий календар.

II. ОСНОВНА ЧАСТИНА

1. Вивчення нового матеріалу

1) «Мозковий штурм».

— Яким святом розпочинається весна?

— Як ви гадаєте, може, весна й сама є святом? (*Міркування дітей.*)

2) Технологія «Навчаючи — вчуся».

— Якими святами розпочинається весна?

Підготовлені учні ознайомлюють зі своєю інформацією однокласників і одержують інформацію від них.

- Улюблене свято весни — Міжнародний жіночий день, свято матусь.

Щороку 8 березня увесь світ відзначає Міжнародний жіночий день, свято весни. У дні весняного пробудження й оновлення людство вшановує жінку.

Матусин день — це велике свято, адже все прекрасне на землі від променів сонця, від маминої казки і пісні.

Міжнародний жіночий день має давні традиції. Виявляється, що його відзначали ще у стародавньому Римі, Древній Греції. 8 березня 1857 року кілька сотень робітниць текстильних і взуттєвих фабрик Нью-Йорка провели страйк і демонстрацію, вимагаючи 10-годинного робочого дня, поліпшення умов праці й однакової з чоловіками заробітної платні. 1910 року масові жіночі демонстрації пройшли всією територією Сполучених Штатів Америки і дісталися Копенгагена, де відбувалась Міжнародна Конференція жінок. Звідти і бере початок Міжнародний жіночий день як день боротьби за права жінок.

- Мати — найрідніша і найближча кожному з нас людина. Вона дарує нам життя, вчить нас людських правил, вкладає у наші уста добрі слова. Образ матері опоетизований у віршах, оспіваний у музичних творах, прославлений у казках і легендах. Перше слово, яке дитина вимовляє — це слово «мама». Мама — наша берегиня.

У календарі свят для мами визначений особливий день, який святкується в Україні другої неділі травня. Офіційне державне свято День матері встановлене 1999 року. Святкування стало популярною і доброю сімейною традицією.

Історія свята така: 1908 року молода американка Анна Джервіс з Філадельфії ініціювала вшанування матерів у пам'ять про свою матір, яка передчасно померла. Анна писала листи до державних установ, законодавчих органів, видатних осіб із пропозицією один день у році присвятити вшануванню матерів. Її старання увінчалися успіхом — 1910 року штат Вірджинія першим визнав День матері як офіційне свято.

- Починався весняний цикл 14 березня, на Явдохи (*Євдокії*) — це був день, коли прокидався бабак, риба розбивала хвостами лід, а ластівки повертались з вирію. 14 березня — перший день весни за старим стилем.

Цього дня наші предки зустрічали весну: на світанку виходили на високий пагорб чи вилазили на дерева та закликали весну. Господар мав занести до хати талу воду, якою вмивався кожен член родини. Також цього дня жінки висівали в горщики розсаду, а молодь починала співати веснянки.

Висновок. Разом із пробудженням природи від зимового сну настає пора весняних свят з піснями та іграми.

3) Словникова робота.

Веснянки — старовинні українські народні пісні, якими зустрічали весну.

Музична руханка

Діти водять хоровод і співають веснянку «Щебетала пташечка» (<https://youtu.be/zV2AFMvbe-g>).

2. Самостійне застосування учнями знань у стандартних ситуаціях

1) Робота за підручником (с. 68–69).

Стратегія «Карусель»

Учні об'єднуються в групи. Кожна з них читає частину тексту (*I група* — про настання весни; *II група* — про свята матусь; *III група* — про слово «мама» різними мовами).

Учні обговорюють інформацію в групі. Групи обмінюються інформацією. Робота повторюється, тільки з іншою інформацією. Так триває, доки всі частини тексту не будуть опрацьовувані. Робота завершується обговоренням у класі.

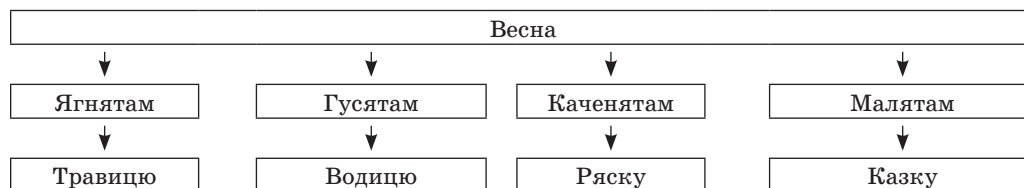
— Яку користь має ця інформація?

2) Літературна хвилинка.

I група — Т. Коломієць «Веснянка»

Учні читають вірш та створюють кластер.

— Які гостинці несла весна?

II група — І. Кульська «На мамине свято»

Учні читають вірш, виконують мовну вправу.

— Якими словами поетеса описує весну?

— Чи можна використати їх для опису матусі?

Весна (*матуся*) (*яка?*) — весела, ясна, чарівна.

Музична руханка

Учні виконують під музику гаївку «Подoliaночка» (<https://youtu.be/6DyLrarUytI>).

3. Творче перенесення знань і навичок у нові ситуації

1) Технологія «Крісло автора».

— Як ви звертаєтесь до своїх матусь?

- Які ніжні слова до них промовляєте?
- Розкажіть про своїх мам. Чого ви навчилися в них?
- Що робите разом?

2) Мовна вправа-змагання.

- Доберіть по кілька пестливих слів до слів *бабуся, сестричка*.
- Позмагайтеся, хто добре найбільше.

Наприклад:

Бабуся — ... (*бабусенька, бабусечка, бабця, бабуня, бабуленька, бабка, бабунця, бабулечка тощо*).
Сестричка — ... (*сестра, сестронька, сеструсечка, сеструня, сеструнька, сестриця тощо*).

3) Гра «Я почну, а ти продовж».

— Пограймо у гру «Я почну, а ти продовж». Я зачитуватиму початок народної мудрості, а ви повинні продовжити.

- Проспиш весною — ... (*заплачеш зимою*).
- У поле вирушай, козаче, ... (*вже весна соком плаче*).
- У березні не байдикуватимеш — ... (*восени і на зиму до столу матимеш*).
- У березні сім погод на дворі: ... (*сіє, віє, крутить, зверху ллє, знизу мете*).
- Сон на зиму відклади, а... (*діло у квітні зроби*).
- У квітні ластівка день починає, а... (*соловей — кінчає*).
- Квітень — з водою, а... (*травень — з травною*).
- Травневий дощ, як... (*з грибами борц*).
- Травнева роса... (*краще вівса*).
- Травень ліси одягає — ... (*літа в гості чекає*).

— Поясніть зміст прислів'я, що вам найбільше сподобалося.

4) Робота у центрі творчості.

— У вас було домашнє завдання: виконати роботу за вибором. Об'єднайтеся у групи за своїми вподобаннями та презентуйте свої роботи.

I група. «Моя мама — найчарівніша».

Учні презентують портрети своїх мам.

II група. «Найзаповітніша мрія моєї мами».

Охочі розповідають заповітні мрії своїх мам.

III група. «Професія моєї мами».

Учні групи презентують малюнки, де зображено професії мам, решта учнів — упізнають професії.

IV група. «Я навчаюся у мами».

Охочі розповідають (*або демонструють*), чого вони навчилися від своїх мам.

III. ЗАКЛЮЧНА ЧАСТИНА

1. Підсумок уроку

Висновок. Весна багата весняними святами й обрядами; за народним календарем новий рік розпочинався навесні; за допомогою обрядів люди намагалися прискорити настання весни, тепла.

2. Рефлексія. Вправа «Не хочу хвалитися, але я...»

Кожен учень доповнює фразу «Не хочу хвалитися, але я...» словами, що стосуються теми уроку. (*Наприклад: знаю, коли настає весна, який святковий календар весни, історію святкування 8 Березня, Дня матері тощо.*)

ДЛЯ ВЛАСНИХ НОТАТОК

УРОК 127. СВЯТО ВЕЛИКОДНЯ

Мета:

- **формування предметних компетентностей:** ознайомити учнів із народними звичаями, традиціями, пов'язаними зі святом Великодня, із символікою знаків на писанках; розвивати творчі здібності, мислення, фантазію; виховувати інтерес та повагу до народних традицій;
- **формування ключових компетентностей:** спілкування державною (*і рідною у разі відмінності*) мовами; уміння навчатися впродовж життя; соціальні та громадянські компетентності; загальнокультурна грамотність.

Обладнання: малюнки писанок, кошик, комп'ютер, відеоролик, альбоми, фарби.

Тип уроку: урок формування вмінь і навичок.

Форма проведення: урок-тренінг.

Освітні галузі: мовно-літературна, громадянська та історична, мистецька.

Хід уроку

I. ВСТУПНА ЧАСТИНА

1. Вправа «Знайомство»

«Погляд збоку...»

Учні продовжують фразу: «Мій друг (*мій батько, моя бабуся, мій тренер*) сказав би/сказала б про мене таке ...».

2. Вправа «Очікування»

— Чого ви очікуєте від сьогоднішнього уроку?

(Учні одне за одним доповнюють речення.)

- На уроці я сподіваюся дізнатися...
- Від цього уроку я очікую...

Учитель роздає дітям картки із зображенням писанок, що вони складають у кошик.

3. Повторення правил тренінгу

- Цінування часу (*говорити коротко*).
- Увічливість.
- Позитивність.
- Говорити від свого імені.
- Правило добровільної активності.
- Правило «підведеної руки».
- Зворотний зв'язок.

4. Повідомлення теми та мети уроку

— Сьогодні у нас урок-тренінг, на якому ми пригадаємо все, що знаємо про свято Великодня.

II. ОСНОВНА ЧАСТИНА

1. Робота в групах

— Найвеличнішим весняним святом є Великдень. Ви готували відомості про це свято.

Звіт груп

І група «Юні дослідники»

Навесні (*дата може припадати на період з 4 квітня по 8 травня*) усі з нетерпінням чекають на свято Великодня. Відзначаючи його, ми шануємо диво, що сталося багато років тому, та дякуємо Господу за надію на вічне життя.

Давним-давно на землі жив Божий син Ісус Христос, що багато подорожував країною та говорив людям про любов, вічне життя, необхідність допомагати одне одному, не грішити та прощати проступки. Він зцілював хворих та співчував усім, хто цього потребував.

Але царі боялись Ісуса і не любили його. Схопивши Божого сина, вони довго знущались з праведника, а після того розіп'яли на хресті — на горі Голгофі. Ісус добровільно прийняв усі страждання та мученицьку смерть: цим він спокотував гріхи людей та відчинив ворота до Раю.

На третій день після поховання Христа сталося диво — він воскрес із мертвих, довівши цим, що душа є безсмертною.

Чому на Великдень фарбують яйця? Послухайте таку історію.

На Великдень до римського імператора Тиберія прийшла Марія Магдалина з благою звісткою: «Христос воскрес!» — повідомила вона і піднесла в дарунок імператорові куряче яйце.

Імператор розсміявся і сказав, що швидше яйце стане червоним, ніж він повірить у це. І на очах у здивованої публіки біле яйце в руках Марії стало червоним! Коли Тиберій це побачив, він був вражений і відповів: «Воістину воскрес!». Відтоді червоне яйце стало символом нового народження і вічного життя.

II група «Мистецтвознавці»

Писанка — це розмальоване Великодне яйце; це символ Сонця, життя, безсмертя, весняного відродження, щастя, радості, добра.

В усіх народів світу яйце завжди було символом зародження життя, початком роду людського.

Писанка має дуже давню історію, її знаходили археологи при розкопках стародавніх могил. Учені доводять, що звичай писанкарства виник саме в Україні, а згодом він поширився і іншими країнами світу.

На думку вчених, символічних малюнків в українській писанці понад сто. Кожен із них має своє значення. Кожен хрестик, кожна рисочка на ній не вживалися безцільно. Усі вони були знаками-оберегами, які захищали людину від усілякого зла.

Розписували писанки під час Великого посту, переважно жінки та дівчата, дуже рідко — хлопці та чоловіки. Найбільш поширеними візерунками є «кривулька» або «безконечник», що знаменує собою нитку життя, вічність сонячного руху; «колесо» — знак безперервного відродження життя, образ безконечної Божої любові; «хрест» — символ Усесвіту, знак чотирьох сторін світу; «тригвер» — символ вогню, безсмертя, чоловічої та материнської сили; «дерево життя» — символ безперервного відновлення природи; образ Божої мудрості; «сонце» — символ світла і життя, символ Бога; «спіраль» — символ плодючості; «блискавка» — небесний вогонь, одночасно караючий й освячуючий, блиск Божої ласки; «граблі» — символ небесного дощу, символ благої вісті.

Писанки, фарбовані в один колір, називаються *крашанками*. Різниця між ними полягає не лише в способі розписування. Крашанка завжди була вареною або печеною, її використовували в їжу. Писанку ніколи не варили, аби не знищити в ній життєдайну силу, й ніколи не використовували в їжу. Кожний колір мав своє значення. Так, червоний символізував радість життя, надію і любов; жовтий — місяць і зорі, урожай; блакитний — чисте небо, повітря і здоров'я; зелений — весну, буння природи.

Музична руханка

Діти виконують рухи під мелодію пісні «Великдень» (<https://youtu.be/4oB-W1rl4i0>).

2. Робота за підручником (с. 70)

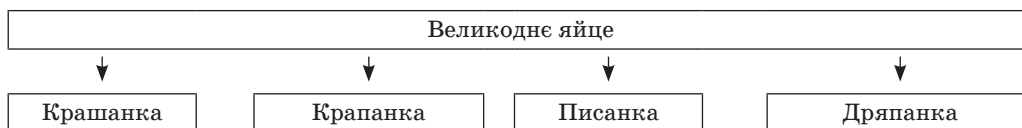
1) Словникова робота «Види писанок».

Вправа «Знайди відповідність»

Учні зачитують пояснення певного виду писанки та знаходять відповідний малюнок.

Вправа «Павутинка»

— Згорніть книжку і створіть «павутинку» назв великодніх яєць.

2) Виступ III групи «Юні декламатори».

Діти декламують та аналізують вірші.

- «Великдень» П. Воронька (*підручник, с. 70*).
 - Що несе нам Великдень?
 - Який настрій передано у вірші?

- «Радісний надходить день» Р. Завадовича.

Радісний надходить день,
Дзвонять дзвони: дзень-дзелень.
Понад міста, понад села
Лине вісточка весела.
Ясне сонце над селом,
Наче писанка, зійшло —

Вибігайте з хати, діти!
Як сьогодні не радіти?
Вийдем — вийдем на горбок,
Заспіваєм гагілок,
Що весна вже воскресла,
Нам Великдень принесла.

- Про яку веселу звістку йдеться у вірші?
- З чим порівнюється сонце?
- Яке свято принесла весна?

- «Писанка» А. Крата.

Я з-за столу не вставала
На яечку малювала
Роду нашого святиню —

Українську берегию.
Гарна писанка у мене,
Бо вона для тебе, нене!

- Як названо писанку у вірші?
- Для кого її малювала дитина?

3. Творча майстерня (завдання для IV групи — «Юні художники»)

Учитель виставляє малюнки писанок.

- Намалюйте писанку за зразком чи власним задумом.

Фізкультхвилинка

4. Технологія «Крісло автора»

- Як святкують Великдень у вашій родині?
- Що кладуть українці у великодній кошик?

5. Перегляд відеоролика

Учні переглядають та коментують відео «Як скласти великодній кошик» (<https://youtu.be/GECW5nVaXLQ>).

Висновок. Настання весни в Україні пов'язане з низкою цікавих народних обрядів. Головним святом весняного циклу є Великдень.

6. Рубрика «Чи знаєте ви?..»

Учні зачитують повідомлення (*підручник, с. 74*) про традиції великоднього свята в інших країнах.

Висновок. Традиції святкування Великодня дуже давні. У різних країнах світу вони свої, як свої й великодні символи.

III. ЗАКЛЮЧНА ЧАСТИНА

1. Підбиття підсумків

- Чи справдилися ваші очікування?
- Якщо ваші очікування справдилися, залиште свою писанку в кошику.
- Що найбільше сподобалося на уроці?

2. Вправа «Прощання»

Учні разом повторюють слова:

І в серці радість через край:
Воскресли поле, річка, гай,
І лине пісня до небес:
«Христос воскрес! Христос воскрес!»
К. Перелісна

ДЛЯ ВЛАСНИХ НОТАТОК

УРОК 128. ВЕСНЯНІ СВЯТА

Мета:

- **формування предметних компетентностей:** збагатити знання дітей про свята весняного циклу; дослідити зміст цих свят; розвивати дослідницькі вміння, зв'язне мовлення, творчі здібності, вміння співпрацювати у групах; виховувати почуття любові та поваги до традицій українського народу, природи рідного краю;
- **формування ключових компетентностей:** спілкування державною (і рідною у разі відмінності) мовами; уміння навчатися впродовж життя; соціальні та громадянські компетентності; загальнокультурна грамотність.

Обладнання: тематичні малюнки, календарі, ігрові атрибути (*гроші, гаманці, квітки*), великі таблички «Театр», «Каса», комп'ютер, відеоролик, конверти із заготовками для виготовлення маку із фетру або фуамірану, карта, аркуші паперу, кольорові олівці.

Тип уроку: урок формування вмінь та навичок.

Форма проведення: урок-дослідження.

Освітні галузі: мовно-літературна, громадянська та історична, мистецька.

Хід уроку

I. ВСТУПНА ЧАСТИНА

1. Організаційний момент

2. Актуалізація опорних знань

— Яка зараз пора року? (*Весна.*)

— Хто з вас любить цю пору року? За що?

— Розгляньте малюнки. Як ви гадаєте, чому художники зображують весну гарною і молодю?

— Чи сподобалися вам весняні пейзажі?

— Чим ще подобається вам весна? (*Багато свят.*)

3. Повідомлення теми та мети уроку

— Чи здогадалися ви, якою буде тема нашого уроку?

— Сьогодні ми розглянемо весняні свята, традиції їхнього проведення.

II. ОСНОВНА ЧАСТИНА

1. Робота за календарем

— Відшукайте та позначте на календарі дні свят, що відзначають в Україні.

— Що вам відомо про ці свята?

— З якою метою їх відзначають?

2. Робота в групах. Календар свят

— Діти, вам було завдання: дослідити традиції відзначення свят. Пропоную вам презентувати свої знахідки.

І група — «Аматори»

Дослідження-пошук

Першим театром є японський театр кабукі. У ньому всі ролі, навіть жіночі, виконували чоловіки, хоча заснувала його саме жінка. Її звали Окуні. Вона була служницею якогось святилища у XVII столітті. Вона та інші жінки виконували тоді також всі ролі, зокрема і чоловічі. Однак незабаром керівництву країни це не сподобалося, тому жінок в театрі кабукі замінили юнаками, а згодом — зрілими чоловіками. У наш час театральні ролі виконують і жінки, і чоловіки.

Перші театральні дійства, схожі на сучасні, почали проходити в стародавній Греції та в стародавньому Римі.

Міжнародний день театру відзначають щорічно 27 березня. Це не просто професійне свято митців сцени, це свято мільйонів глядачів.

Рольова гра «Театр»

Ігровий матеріал: ігрові атрибути (*гроші, гаманці, квітки*), великі таблички «Театр», «Каса».

Ігрові ролі: касир, контролер, водій автобуса, артисти.

Перед грою вчитель роздає дітям «гаманці з грошиками», просить оглянути, чи в порядку їхній одяг, чи акуратно вони причесані, оскільки вже час їхати до театру. Діти «виходять зі школи» і «йдуть на зупинку», де на них чекає «автобус» (*його можна влаштувати навіть в іншій кімнаті*).

В «автобусі» діти «розраховуються» з «кондуктором», отримують у нього «квитки» та ідуть до зупинки «Театр». «Підійшовши до театру», діти повинні знайти «касу» і «придбати» там «театральні квитки», після чого пред'явити їх «контролерові» та зайняти місця в «залі для глядачів».

Діти уважно переглядають виступ «артистів» (*народні усмішки*).

Довідка

Спочатку 1 квітня святкувалося в Індії та Стародавньому Римі як день весняного рівнодення, з нагоди якого влаштовували гуляння з жартами і витівками — так люди намагалися задобрити весняні примхи природи жартами і розіграшами.

1 квітня — День сміху, жартів і веселощів.

II група — «Земляни»

Перегляд відеоролика

Члени групи демонструють та коментують відеоролик «Україна і світ відзначають День космонавтики» (<https://youtu.be/xO1b2nQYQGc>).

Шлях розвитку космічної галузі: перший супутник — перша ракета до Місяця — міжпланетна автоматична станція до Венери — політ собак — космічний корабель «Восток» з першою людиною на борту.

Робота за підручником (с. 71)

Зачитування повідомлення у підручнику про перших космонавтів — Ю. Гагаріна та Л. Каденюка.

Виступ спікера

День Землі святкується у багатьох країнах у день весняного рівнодення, щоб відзначити момент, коли починається весна (*у Північній півкулі*) або осінь (*у Південній*).

22 квітня — Всесвітній День Землі, свято єднання народів планети у справі захисту навколишнього середовища та збереження тих багатств і природних ресурсів, якими наділила нас природа.

Уперше День Землі був відзначений 1970 року. Відтоді його проводять щороку 22 квітня. Це свято чистої Води, Землі й Повітря, яке має на меті об'єднати людей планети для захисту навколишнього природного середовища, привернути увагу до екологічних проблем нашої планети.

Цікавою є історія походження цього свята. Вона пов'язана з ім'ям Джона Мортонна — адміністратора штату Небраска на півночі американського континенту, який наприкінці XIX століття, переїхавши до цього штату, звернув увагу на факт, що поодинокі дерева пустельної території прерії штату вирубували для будівництва житлових будинків та їхнього опалення. Джон Мортон запропонував проведення дня, присвяченого благоустрою, із заохоченням призами тих, хто посадить найбільше дерев. Лише за один день було висаджено понад 1 млн дерев. Після цього 1882 року в штаті Небраска 22 квітня було проголошено офіційним святом — Днем Дерева.

Висновок. Міжнародний День Землі спонукає людей бути уважнішими до тендітного та вразливого доквілля нашої планети.

Фізкультхвилинка

III група — «Європейці»

Інформаційне повідомлення

Друга світова війна стала найбільш кривавою в історії людства. Україна вшановує пам'ять кожного, хто боровся з нацизмом, а також усіх жертв.

Україна зробила значний внесок у перемогу над нацизмом та союзниками Німеччини.

День пам'яті та примирення та День Перемоги символізують не тріумф переможців над переможеними, а мають бути нагадуванням про страшну катастрофу та застереженням, що не можна розв'язувати складні міжнародні проблеми збройним шляхом, ультиматумами, агресією. Війна скінчилася, і найважливішим її підсумком має бути не перемога, а мир.

Для заходів, приурочених до цих дат, на державному рівні з 2014 року використовують новий символ — червоний мак.

УРОК 129. ВИГОТОВЛЕННЯ СЕРВЕТКИ ЗА ЗРАЗКОМ

Мета:

- **формування предметних компетентностей:** учити виконувати шов «уперед голку»; навчити оздоблювати серветку; закріпити навички роботи з голкою; розвивати творчі здібності; виховувати акуратність, повагу до матері, українських народних традицій;
- **формування ключових компетентностей:** спілкування державною (і рідною у разі відмінності) мовами; уміння навчатися впродовж життя; соціальні та громадянські компетентності; загальнокультурна грамотність.

Обладнання: шматок тканини для вишивання технікою «хрест» (канва) 20×20 см, голка з тупим кінцем, нитки муліне, лінійка, простий олівець, ножиці, технологічна картка.

Тип уроку: урок застосування знань, умінь і навичок.

Освітні галузі: технологічна, мистецька, мовно-літературна.

Хід уроку

I. ВСТУПНА ЧАСТИНА

1. Організаційний момент

2. Актуалізація опорних знань

- Які подарунки, виготовлені власноруч, ви дарували?
- Для кого ви готували свої подарунки?
- На які свята?

3. Повідомлення теми та мети уроку

— Сьогодні ми будемо займатися вишиванням: оздобимо серветки швом «уперед голку» та зробимо подарунок для мами.

II. ОСНОВНА ЧАСТИНА

1. Осмислення змісту й послідовності застосування способів виконання дій

1) Інформаційне повідомлення.

Тканини виготовляють із пряжі, яку зсукують із волокон. У давнину тканину зсукували за допомогою веретена та прядки.

Сучасні тканини виготовляють на прядильно-ткацьких фабриках. Види та властивості тканини визначають залежно від волокон (пряжі), з яких вони виготовлені.

Тканини рослинного походження: полотняні, лляні, ситець, байка. Тканини тваринного походження: вовна, сукно, натуральний шовк. Тканини штучного походження: капрон, лавсан, нейлон.

Бахрома — це найпростіший вид обробки краю виробу. Єдина вимога для виконання цього способу — край виробу має бути рівним. Існує кілька способів виконання бахромки по суцільній тканині.

Бахрома (з араб. «*tucharramat*» — *мережива*) — тасьма з нитками (м'якими волокнами, шнурками), що вільно звисають. Використовують як обшивку країв одягу, скатертини тощо з кручених або іншої форми шовкових, вовняних, срібних або золотих ниток, а також як прикрасу до меблів, абажурів.

Бахромою обробляють різні текстильні вироби, аби надати їм привабливого вигляду.

Для обробки країв виробу бахромою їх не потрібно загинати та підшивати. Вироби обшивають по контуру швом «уперед голку» або «строчка» на відстані 1, 5–3 см (залежно від розміру майбутньої бахромки). Після цього обережно витягують нитки (основи, підкання) вздовж зрізу. Таким чином утворюється бахрома.

2) Демонстрація техніки виконання шва «уперед голку».

— В Україні налічується близько 100 видів та прийомів вишивання («уперед голку», «оксамитовий», «тамбурний», «хрестик», «гладь» та ін.). Сьогодні ми ознайомимося з технікою виконання шва «уперед голку». (Демонстрація технологічної картки.)

- Проколюємо тканину голкою з виворотного боку на лицьовий. Протягуємо голку з ниткою на лицьовий бік.
- Відступаємо від проколу 4–5 ниток і проколюємо тканину з лицьового боку на виворотний.
- Протягуємо на виворотний бік і утворюємо стібок.

Руханка «Повільно — швидко»

Запропонувати дітям поплескати долоньками повільно — швидко; голосно — тихо; плавно — різко. Потім ті самі вправи необхідно виконати з поступовим зростанням сили (*наприклад, від найтихіших до найгучніших ударів*) і навпаки.

2. Самостійне виконання завдань учням

1) Підготовка матеріалів до роботи.

2) Повторення правил техніки безпеки.

Правила безпечної роботи голкою

Учні зачитують правила безпечної роботи голкою (*підручник, с. 73*), пояснюють за малюнками, як відміряти довжину нитки, як просилити нитку та зав'язати вузлик.

— Про які правила користування голкою йдеться у вірші?

Голки й шпильки мають жало.
Їх не кидай де попало.
Пам'ятай, що при роботі
Їх не слід тримати в роті.
Голку, про це добре знай,
Без ниток не залишай.
Користуйся обережно

І в свій одяг не встромляй.
Вишивай узор на п'яльцях,
Свій наперсток май завжди,
І тоді не будуть пальці
Мати зайвої біди.
Дуже добре звичку мати —
Голку в гольнику тримати.

І. Дубинський

3) Послідовність виконання роботи.

1. Відступивши 7 клітинок від краю, виконайте шов «уперед голку» по чотирьох краях тканини.
2. Відступіть від країв серветки з усіх боків приблизно по 1 см й витягніть поперечні та поздовжні нитки.
3. Від утворених ліній і до країв витягніть усі поздовжні та поперечні нитки, щоб утворилася бахрама.
4. Виконайте оздоблення серветки за власним бажанням.

Наприклад:

— Намалюйте на серветці візерунок і прошийте по його контуру швом «уперед голку».

Пальчикова гімнастика «Ножиці»

Великий, безіменний палець та мізинець притиснути до долоні. Вказівний та середній пальці витягнути вперед. Вони то розходяться, то сходяться, імітуючи рухи ножиць. Долоня розташована паралельно столу. Спочатку вправу виконувати повільно, поступово темп прискорити. Стежити, щоб пальці були прямі.

Швачка в дім до нас прийшла,
Мені ножиці дала,

Я тканину і папір
Ріжу, ріжу до цих пір.

3. Перенесення знань у частково змінені або нові ситуації

1) Технологія «Крісло автора».

— Розкажіть одне одному, кому ви подаруєте серветку та чому.

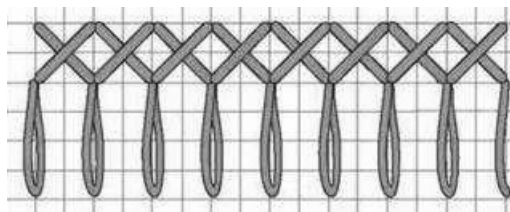
2) Майстер-клас.

Обробка краю виробу торочками

Краї вишитих серветок, скатертин, хусточок, рушників, панно також можна оформити торочками (*торочками можна обробити тільки прямолінійні краї виробу*).

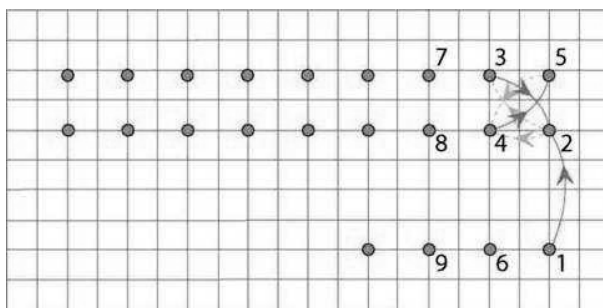
На зовсім маленьких серветках квадратної чи прямокутної форми, рушниках краї, як правило, не загинають, а обробляють торочками. Існує кілька варіантів обробки краю виробу. Один з них — торочки, закріплені швом «косий хрестик». Перевага цього шва в тому, що до торочок, які утворюються з тканини, додаються кольорові нитки, якими виконується шов. Таким чином, бахрама у виробі буде кольоровою.

Наприклад:

Послідовність виконання торочок, закріплених швом «косий хрестик»

1. Закріпити нитку з вивороту та виколоти в т. 1 (відстань від т. 1 до т. 2 — довжина торочок).

2. Уколоти голку в т. 2, а виколоти в т. 3: 1–2–3.
3. З т. 3 голку виколоти в т. 2, виколоти в т. 4: 3–2–4.
4. Уколоти голку в т. 5 і виколоти в т. 4: 4–5–4.
5. З т. 4 виколоти голку в т. 6 і виколоти на лицьовий бік в т. 6, попередньо набравши на голку 1–2 нитки тканини: 4–6–6.
6. З т. 6 виколоти голку в т. 4, а виколоти в т. 7, далі продовжувати вишивати відповідно 7–4–8, 8–3–8, 8–9–9 — і так до завершення вишивання краю виробу.
7. Після закінчення виконання шва нитки в точках 1, 6, 9... розрізують, а нитки тканини, що йдуть уздовж шва витягують, залишивши невитягнутими 2–3 нитки. Таким чином утворюються торочки.

Виконуючи торочки, слід дотримувати таких вимог:

1. На вивороті не повинно бути вузликів.
2. Верхні стібки хрестиків мають іти в одному напрямку.
3. Стібки повинні мати однакову довжину.
4. Довжина торочок має бути однаковою.

III. ЗАКЛЮЧНА ЧАСТИНА. РЕФЛЕКСІЯ

Технологія «Ромашка Блума»

«Ромашка Блума» — квітка з шести пелюсток — шість типів запитань.

Перша пелюстка (проста). Який подарунок можна виготовити власноруч?

Друга пелюстка (уточнювальна). Чи кожен може виготовити серветку з бахромою?

Третя пелюстка (пояснювальна). Чому, на вашу думку, серветка є гарним подарунком?

Четверта пелюстка (творча). Як ще можна оздобити серветку?

П'ята пелюстка (оцінювальна). Добре чи погано, що ви навчилися виготовляти серветку?

Шоста пелюстка (практична). Яку допомогу ви можете запропонувати однокласникам під час виготовлення серветки?

ДЛЯ ВЛАСНИХ НОТАТОК

УРОК 130. ЯК ПТАХИ ЗУСТРІЧАЮТЬ ВЕСНУ

Мета:

- **формування предметних компетентностей:** закріпити знання учнів про різноманіття перелітних птахів; розвивати вміння знаходити взаємозв'язки в природі; виховувати любов і дбайливе ставлення до природи, до птахів;
- **формування ключових компетентностей:** спілкування державною (і рідною у разі відмінності) мовами; уміння навчатися впродовж життя; соціальні та громадянські компетентності; загальнокультурна грамотність.

Обладнання: комп'ютер, відеоролики, предметні малюнки.

Тип уроку: урок формування вмінь та навичок.

Освітні галузі: природнича, мовно-літературна.

Хід уроку

I. ВСТУПНА ЧАСТИНА

1. Організаційний момент

До уроку ми готові!
Про природу знаєм все —
Про птахів перелітних
Ми дізнаємось іще.

2. Актуалізація опорних знань

- Розгляньте ілюстрації. Кого на них зображено? (*Птахів.*)
- Чи зимують вони у нас? (*Ні.*)
- Як називають таких птахів? (*Перелітні.*)

3. Повідомлення теми та мети уроку

- Сьогодні дізнаємося, як птахи зустрічають весну, які з них прилітають до нас навесні.

II. ОСНОВНА ЧАСТИНА

1. Вивчення нового матеріалу

1) Перегляд відеоролика.

Учні переглядають відео «Птахи навесні» (<https://youtu.be/zsymqbF5nJg>), аналізують зміст.

- Про яких птахів дізналися з відео? (*Перелітних.*)
- Які перелітні птахи повертаються до нас навесні? (*Граки, журавлі, шпаки, жайворонки, зяблики, ластівки.*)
- Які народні прикмети про птахів дізналися?

2) Робота за підручником (с. 75–76).

«Мозковий штурм»

- З якими змінами у природі пов'язане повернення перелітних птахів? (*Сонце пригріває краще, скресає крига на річках, з'являється листя, трава, комахи тощо.*)

Робота за малюнками

- Назвіть птахів, зображених на малюнках. Що ви про них знаєте?

Метод «Спрямоване читання»

Читаючи самостійно текст про птахів, учні шукають відповіді на поставлені запитання. Читають із зупинками, обговорюючи прочитане.

- Від чого залежить час прильоту птахів?
- Коли прилітають шпаки?
- Як жайворонки пристосувалися до життя у полі, на луках?
- Коли співають зяблики?
- З чим збігається приліт ластівок?

3) Технологія «Акваріум».

Групи по черзі, а потім увесь клас, обговорюють, коли повертаються водоплавні птахи.

Наприкінці обговорення учні мають дійти спільного рішення за 3–5 хв. (*Коли скресає крига, з'являється корм.*)

Учитель ставить класу запитання:

— Чи погоджуєтесь ви з думкою групи?

Фізкультхвилинка

2. Самостійне застосування учнями знань у стандартних ситуаціях

1) Робота за підручником (с. 76).

Стратегія «Щоденник подвійних нотаток»

Учні читають текст про приліт солов'їв.

Мета: з'ясувати цікавинки із життя солов'їв.

Епізод з тексту, що найбільше вразив (<i>цитата</i>)	Коментар: — Що примусило записати? — На які думки наштовхнуло? — Які питання постали?
--	--

Музична хвилинка

— Послухайте, як співає соловейко. Він — відомий співець серед птахів.

Учні слухають запис співу соловейка «Послухайте солов'я» (<https://youtu.be/2uKvZJf9wEw>).

2) Вправа «Здивуй клас».

Учні зачитують короткі повідомлення про співочих птахів.

- Майже всі співочі птахи певного мірою є пересмішниками, тобто маючи свою власну «партію», вони, крім того, переймають у своїх обдарованих родичів гарні звуки і включають їх до своїх пісень.
- Визнаним співцем добра і кохання, символом весни та волі є соловейко. Виконати майстерно свою роботу так, як виконує він, не здатен жоден інший птах. Серед пташиного світу соловейко — найдосконаліший співочий талант. Навіть люди рівняються на нього, тому і кажуть про цього співака: «Співає, як соловейко!».
- З піснею солов'я нерідко порівнюють пісню співочого дрозда і навіть називають його лісовим соловейком. Перед тим як співати, дрізд, мов той музикант, налаштовує «інструмент»: спочатку видає свист середньої сили, потім робить паузу, після якої лунає гучніший свист — і знову пауза. А за якусь мить ліс наповнюється симфонією звуків, які чути далеко навкруги.
- Багато хто спостерігав, як навесні, сидячи біля шпаківні й тріпочучи крилами, шпак висвистує на всі лади свою пісеньку. Ви проходите повз нього і раптом чуєте: десь угорі собаче гавкання. Дослухаєтесь і не можете втриматись від посмішки — це «гавкає» шпак.
- Дивує своєю піснею добре відома пташка — зяблик. Його пісня, або «бій», починається розсипом дзвіночків і «стукотінням», подібним до бою барабанів, а закінчується треллю.

3) Технологія «Два — чотири — всі разом».

— Які птахи першими прилетіли у наш край?

Учні індивідуально обмірковують можливі відповіді. Потім об'єднуються в пари, доповнюючи думки одне одного.

Далі діти в четвірках ухвалюють спільне рішення. Завершується робота обговоренням поставленого завдання з усім класом.

Наприклад:

Найраннішими птахами вважають плисок. Не менш ранніми пернатими помічені граки. Наступними прибульцями звикли бачити шпаків і жайворонків. Шпаки займають уже побудовані для них гнізда. Жайворонки співають дзвінкі пісні, які означають настання весни. Трохи пізніше можна зустріти і красеня зяблика. Слідом за зябликом прилітає дрізд. У квітні повертаються з теплих країв горихвістки, гуси, качки, чайки, журавлі. У травні прилітають соловейки. Кінець весни відзначається прильотом ластівок.

3. Творче перенесення знань і навичок у нові ситуації

1) Літературна хвилинка.

— Приліт птахів триває в строгому порядку: першими прилітають ті, що відлетіли від нас останніми восени, останніми — ті, що відлетіли першими. Чому? Ви дізнаєтеся це, послухавши оповідання Віталія Біанкі «Три весни».

ТРИ ВЕСНИ

Зима все хотіла заморозити — людей, звірів, птахів, дерева. Але сонце — джерело життя — перейшло у вирішальний весняний наступ. Щодня воно тепер вище піднімається на небі, промені його прямовисно падають на землю і сильніше вражають сніг.

Перша перемога — весна польова. Вона почалася, коли на полях показалися перші проталини, звільнилася перша земля. Зраділи їй граки, прилетіли до нас. Потім шпаки і польові жайворонки.

Граки витягують із землі, що потепліла, черв'яків, личинок. Шпаки ловлять комах, які ожили, жайворонки збирають у полі зерно... Ніби гармата вистрілила над річкою — репнув товстий лід. Чекають звільнення річок, озер, ставків водяні птахи — гуси, лебеді, чайки. А вже в звільненій воді буде чим пожитися: прокинулися в ній риби, різні комахи, рачки, равлики.

Закує зозуля. Ліс закутається зеленим туманом, прилетять ластівки, останнім міцним морозцем білими зірочками зацвіте черемха. Усі співочі птахи повернуться на батьківщину. Ліс одягнеться, і соловей заспіває в кольорах пахучого бузку. Це буде третьою перемогою сонця над зимою. Ця третя весна — весна лісова.

Віталій Біанкі

— Отже, від чого залежить приліт птахів? (*Від способу їхнього живлення.*)

— Діти, чи знаєте ви, де зимують птахи? (*Граки, шпаки — в Середній Азії, ластівки — в Африці, куличок-плавунчик — в Америці.*)

— А як птахи знаходять дорогу? (*За горизонтом, висотою сонця, зорями, запахом (у кожній місцевості — свій запах).*)

2) Робота з прикметами.

— Перевірте прикмети.

- Ворони купуються ранньої весни — на тепло.
- Горобці настобурчили пір'ячко — збирається на дощ.

3) Гра «Знайди зайве».

- Шпак, жайворонок, сова, лелека, ластівка. (*Зайва сова, адже вона не є перелітним птахом.*)
- Сорока, горобець, ворона, ластівка, синичка. (*Зайва ластівка, адже вона є перелітним птахом.*)

III. ЗАКЛЮЧНА ЧАСТИНА. РЕФЛЕКСІЯ

Технологія «Мікрофон»

— Чи сподобалося вам заняття?

— Про що цікаве ви дізналися?

— Що сподобалося найбільше?

— З ким ви поділитесь враженнями про це?

— Чи справдилися очікувані вами результати?

ДЛЯ ВЛАСНИХ НОТАТОК

УРОК 131. МІНІПРОЄКТ «ПЕРЕЛІТНІ ПТАХИ»

Мета:

- **формування предметних компетентностей:** продовжувати формувати уявлення про перелітних птахів; учити виступати перед аудиторією; формувати вміння висловлювати думки, вміння працювати з довідковою літературою; розвивати навички роботи в групі; виховувати дбайливе ставлення до природи, чуйність, милосердя, усвідомлення того, що життя пернатих друзів може залежати від людини;
- **формування ключових компетентностей:** спілкування державною (і рідною у разі відмінності) мовами; вміння навчатися впродовж життя; компетентності в природничих науках і технологіях; загальнокультурна грамотність.

Обладнання: таблички з назвами груп «Березень», «Квітень», «Травень», м'яч, предметні малюнки, комп'ютер, аудіозапис.

Тип уроку: урок застосування знань, умінь і навичок.

Форма проведення: урок — презентація проєкту.

Освітні галузі: природнича, мовно-літературна.

Хід уроку

I. ВСТУПНА ЧАСТИНА

1. Організаційний момент

Ми помандруєм в світ цікавий,
Що всі природою зовуть ...

Та лиш кмітливість і увагу
З собою взяти не забудь.

2. Повідомлення мети уроку. Мотивація навчальної діяльності

— Які цікаві спостереження та дослідження ви проводили під час підготовки до сьогоднішнього уроку? (*Відповіді дітей.*)

— Сьогодні про свої здобутки над проєктом «Перелітні птахи» звітуватимуть групи «Березень», «Квітень», «Травень».

3. Вправа «Очікування»

Діти по черзі озвучують свої очікування від уроку, а вчитель прикріплює на дошку фотографії птахів.

II. ОСНОВНА ЧАСТИНА

1. Осмислення змісту й послідовності застосування способів виконання дій

1) Робота за підручником (с. 76).

— Прочитайте завдання у підручнику. (*Підготувати мініпроєкт про перелітного птаха.*)

— Складіть план опису птаха.

План

1. Назва птаха.

2. За якими ознаками його впізнають?

3. Коли повертається з теплих країв?

4. Чим живиться?

5. Як мостить гніздо і виводить пташенят?

6. Яку користь приносить природі і людям?

— Чи здогадалися ви, чому назвами груп ми обрали весняні місяці? (*Будемо розповідати про птахів, які повертаються до нас у березні, у квітні, у травні.*)

2) Гра «Летить — не відлітає».

— Про кого говоритимемо на занятті? (*Про птахів.*)

Діти утворюють коло.

Учитель називає пташку і кидає м'яча, дитина ловить його і відповідає, чи відлітає пташка на зиму чи ні.

2. Звіт учнів про роботу і теоретичне обґрунтування отриманих результатів

Учні розповідають про перелітних птахів (за вибором) згідно із планом.

І група — «Березень»

Граки — доволі великі птахи. Їхня довжина сягає до 46 см, а розмах крил становить майже до одного метра. Усе тіло грака повністю чорне. Дзьоб середньої довжини, трохи більший, ніж у крука. Трохи менше половини дзьоба грака (*ближче до голови*) має колір, наближений до бежевого, решта — темно-сіра. Очі в грака чорні та розташовуються біля самого дзьоба.

Граки живляться тваринною та рослинною їжею, проте здебільшого здобувають хробаків та личинок комах. Їх граки знаходять на землі або виколупують дзьобом. Саме тому граки часто тримаються на зораних полях. У містах птахи живляться харчовими відходами, тому часто залишаються на зиму.

Граки мостять багаторічні гнізда на високих деревах. Часто утворюють колонії з десятків і сотень гнізд. Іноді граки тримаються групами з іншими вороновими. У степу можуть мостити гнізда невисоко від землі, у містах — на опорах ліній електромереж. На початку квітня самка відкладає 3–5 зеленуватих із крапинками яєць. Після 18–20 діб висиджування вилуплюються сліпі та голі граченята. Пташка сидить із ними три тижні. За 30 діб формується оперення, тоді молоді граки залишають гніздо.

Грак є корисним птахом для сільського господарства, бо знищує багато комах-шкідників та іноді мишеподібних гризунів.

Шпак є одним із найвідоміших птахів. Має довжину до 22 см і вагу до 90 грамів. Розмах крил шпака сягає 42 см. Покриття блискучо-чорне, глянцево-малинове або зелене з білими цяточками, найпомітнішими взимку. Пір'я в горловій частині довге і рідке, що часто використовується як видимий сигнал. Молоді шпаки сіро-бурі. Пір'я шпаки оновлюють раз на рік наприкінці літа. Шпаки радше ходять, ніж стрибають. Їхній політ упевнений та прямолінійний. Під час польоту ці птахи мають трикутну форму і виглядають короткохвостими.

Шпаки віддають перевагу зграйному способу життя.

Шпак є комахоїдним птахом і зазвичай живиться такими комахами, як гусениця, міль, цикада, також павуками, равликами і маленькими ящірками. Ці птахи також живляться і рослинами, зокрема, пшеницею, ячменем, фруктами, нектаром. Шпаки володіють кількома методами здобування їжі. Головним методом є підбирання комах або з поверхні, або з-під поверхні ґрунту. Зазвичай шпаки полюбляють місця з короткорослими травами, особливо пасовиська. Зграї живляться в одному місці тривалий час.

Сезон розмноження шпаків починається ранньої весни і літа. Самки шпака протягом кількох днів щоденно відкладатимуть яйця, як правило, 4–5. Висиджування яєць триває 13 днів. Молоді птахи народжуються сліпими та голими. Перебування в гнізді молодих пташенят триває близько трьох тижнів, де їх годують обидва батьки. Цілоком доросле вбрання шпаки отримують через рік.

У селах шпаків нерідко вважають шкідниками, оскільки вони пошкоджують посіви на полях. У регіонах, де є розвиненим виноградарство, наліт шпаків на виноградник може спричинити до розорення землеробів.

Жайворонк — невеликий горобцеподібний птах. Маса тіла 43 г, довжина — до 18 см. Дорослий птах зверху світло-бурій, із темною строкатістю; на голові короткий «чуб»; низ білуватий; махові пера бурі; хвіст чорний; дзьоб темно-бурій; ноги жовтувато-бурі. Молодий птах строкатіший за дорослого.

Живиться комахами, зернами злаків і насінням бур'янів. П'є росу з листя трави, що дає змогу йому жити і в посушливих степах південної України.

Жайворонки гніздяться по всій території Європи й Азії та у гірських районах Африки. Починаючи співати, жайворонк швидким летом підіймається вгору, описуючи велику спіраль. Згори летить спочатку повільно, а потім раптово складає крильця і «каменем» падає додолу.

Ці птахи живуть переважно в полях, там мостять гніздо просто на землі. Самка жайворонка відкладає від 3 до 6 плямистих яєць. Батьки разом приносять їжу пташеняткам. Ніколи не підлітають просто до гнізда, завжди пролітають трохи далі, щоб не привернути хижаків.

На полях зернових культур великі зграї жайворонків можуть завдавати шкоди, ласуючи молодими паростками. Це відбувається тому, що улюблена їжа жайворонків — бур'яни.

II група — «Квітень»

Дикі гуси — перелітні птахи, які мешкають в Євразії.

Довжина тіла — 75–90 см; розмах крил до 180 см; вага до 4,5 кг. Статура міцна та масивна. Спина сірувато-бура зі світлими поперечними смугами; черевна сторона і покривні крил світліші. Хвіст досить короткий з білим надхвістям. Крила сильні та довгі, зі світлими покривними перами. Шия довга, темні очі. Рожевий або оранжевий дзьоб закінчується світлим нігтиком. Міцні ноги покриті рожевою лускою.

Ці товариські птахи живуть зграями від декількох штук до декількох сотень особин.

Сірі гуси чудово плавають і пірнають, але нітрохи не гірше ходять і бігають по землі, де здобувають більшу частину поживи. Основу їхнього раціону становить зелень наземних і водних рослин. На пасовищі гуска трохи повертає дзьоб у бік і короткими енергійними ривками шиї відриває шматочки зелені. Якщо в траві трапляється жучок або слимак, його теж буде залюбки з'їдено.

З ранку до вечора сірі гуси пасуться на луках і пасовищах, а з початком сутінок відлітають на ночівлю в річкові заплави.

Гуси гніздяться колоніями, але кожна пара охороняє невелику ділянку, куди вхід сусідам суворо заборонений. Гніздо зі стебел очерету і водних рослин самка мостить у важкодоступному місці. У квітні вона відкладає 4–9 яєць і насиджує кладку протягом 29 днів. Гусенята з перших днів добувають їжу самостійно, навчаючись у батьків добирати кращу зелень.

Дика гуска зазнає багато негативних впливів з боку людини. Її охороняють за Директивою ЄС про охорону диких птахів.

Журавель — великий птах, який мешкає в Європі та Азії.

Живиться переважно рослинною їжею (*зелені частини рослин, насіння злаків, ягоди брусниці, журавлини*); поїдає також комах, молюсків, черв'яків, дрібних хребетних, яйця птахів тощо.

Гнізда (*зі стебел, листя, шматочків торфу, моху*) влаштовує на сухому місці серед болота (*на купині або дернині*), частіше на межі лісу і болота. У кладці 1–3 яйця. Насиджують самка і самець (28–31 день). Пташенята піднімаються на крило у 65–70-денному віці.

Журавель — один з українських народних символів. Оспіваний у багатьох художніх творів, народних казках та бувальщинах. Занесений до Червоної книги України.

Зозуля — гніздовий, перелітний птах. Мешкає майже по всій території України.

Зозуля має довге тіло — 40 см, крила — 22 см, заокруглений хвіст розміром 18 см. Вага зозулі — до 100 г.

Забарвлення переважно сіре. Через смугасте забарвлення зозулю часто вважають за яструба. Молоді птахи сіруваті зверху, руді з темною смугою по всьому тулубу.

Зозуля живе у лісах, степах, лісостепах, у горах до 3000 м над рівнем моря.

Зозулі звичайні своїх гнізд не мостять і яєць не насиджують. Відомо близько 150 різних видів птахів, яким зозуля підкладає свої яйця. Це, насамперед, очеретянка, вільшанка, плиска, кропив'янка та інші дрібні співочі пташки.

Живляться зозулі звичайні на гілках дерев, перш за все гусінню, жуками, мухами, інколи ягодами. За годину зозуля може з'їсти понад 100 гусениць.

Вільна від клопоту в будівні гнізда й насиджуванні яєчок, зозуля летить туди, де є багато шкідників лісу. Зозуля — єдиний птах, що знищує так багато волохатої гусені, яка є надзвичайно небезпечним шкідником лісу. Отруйні волоски гусені шовкопрядів не завдають їй жодної шкоди. Ба більше, зозуля знищує багато личинок пильщиків, хрущів, кобилок та інших комах, теж дуже шкідливих. Тому зозуля є надзвичайно корисним птахом.

Музична фізкультхвилинка

Діти виконують рухи під мелодію пісні «Зозуля» (<https://youtu.be/S8USjQYzIF4>).

III група — «Травень»

Соловейко належить до дрібних птахів. Довжина в середньому становить 140–170 мм, вага — 13–26 г. Переважає однотонне, сіро-буре забарвлення, однак деякі види, як, наприклад, синьошийка, мають яскраво забарвлені ділянки оперення.

Пір'я у солов'я з бурим відтінком, а хвіст рудуватий. Живуть солов'ї, здебільшого, в Європі та в західній частині Азії.

Що їсть соловей? До їхнього раціону входять жучки, черв'ячки, метелики, мурахи, а на десерт — ягоди.

Коли солов'ї створюють пару, в їхньому житті настає час клопоту і турбот. Вони починають мостити гніздо для майбутніх пташенят. Цим займається самка. З торішнього листя вона споруджує на землі, під захистом колючих кущів, конструкцію, яка чимось нагадує розпатланий качан капусти. У цьому гнізді самка терпляче висиджує яйця, лише зрідка вибираючись на пошуки їжі. Пташенята у солов'їв ростуть досить швидко.

Народ наш сердечно любить солов'я, у багатьох піснях згадує його.

Соловейко — один з українських народних символів. Перебуває під охороною.

Іволга — єдиний вид птахів родини вивільгових, який гніздиться в помірних широтах Північної півкулі.

Самець має яскраве жовто-чорне забарвлення, самка блідо-зеленого кольору. Вивільги добре маскуються, тому їх доволі важко побачити на дереві. На землю злітає неохоче.

Довжина тіла — до 24 см, розмах крил — 44–47 см, вага — 40–100 г.

Цей птах населяє широколистяні ліси, парки та сади. Тримається у верхньому ярусі високих дерев. Гніздо мостить на дереві на розгалуженні гілки. Відкладає 3–6 яєць.

Живиться комахами та плодами, які знаходить у кроні дерева. Ще вивільга живиться волохатою гусінню шовкопрядів, яку, крім неї та зозулі, майже ніякі інші птахи не їдять. До того ж вона поїдає совок, метеликів, хрущів, довгоносиків, вусачів, листоїдів, клопів та інших дуже шкідливих комах. Восени живиться також ягодами.

Отже, іволга є дуже корисним птахом, її потрібно охороняти.

Мухоловка — невеликий птах, розміром дещо менший за горобця. Маса тіла 13–19 г. Довжина — близько 14 см. Дорослий птах зверху сірий, з темно-бурою строкатістю на голові; низ білуватий, з темними рисками; дзьоб і ноги темно-бурі. У молодого птаха пера верху світло-вохристі, з бурою облямівкою; низ сірувато-білий.

Сіра мухоловка населяє світлі соснові бори, розріджені ліси різних типів — діброви, сосново-дубові, ялиново-широколистяні, вільшняки, березняки. Якщо гніздиться серед густого лісу, обов'язково поблизу лісових галявин, просік. Часто зустрічається поруч із людиною: в селах, містах, де гніздиться в парках, садах, у дворах зі старими деревами, на алеях тихих вулиць.

Мухоловка живиться комарами й мухами, ловить бджіл, ос, гедзів, бабок, метеликів. Свою здобич пташка зазвичай хапає на льоту.

В Україні гніздиться на всій території. Гніздо завжди розміщує на горизонтальній опорі біля будь-якої вертикальної стінки, яка захищає його з одного боку: в напівзруйнованих дуплах дятлів, у неглибоких порожнинах стовбурів дерев. Інколи влаштовують гнізда в старих будівлях інших птахів. Біля житла людини мухоловка мостить гніздо під карнизами будівель, за наличниками вікон, на виступах балок, в нішах стін тощо.

Протягом року мухоловка має один виводок. Насиджують обидва з батьків протягом 12–14 діб. Вигодовування пташенят триває 12–13 діб.

Перебуває під охороною.

Висновок. Усі птахи мають велике значення для природи. Вони зберігають для майбуття «зелену мантию землі» — наші парки, ліси, сади. Стають своєрідним індикатором забруднення навколишнього середовища. А якщо є небезпека для птахів, отже, і навколишнє середовище загрожує людині.

Потрібно охороняти птахів, підгодовувати їх узимку та створювати умови для гніздування.

III. ЗАКЛЮЧНА ЧАСТИНА. РЕФЛЕКСІЯ

1. Вправа «Аукціон»

Учні називають свої висновки щодо охорони птахів. Діти доповнюють одне одного. Виграє той, хто назве твердження останнім, а решта не зможуть доповнити.

2. Робота у Щоденнику вражень

— Запишіть свої міркування з теми (*завдання за вибором*).

- Мій улюблений птах.
- Чи всіх птахів потрібно охороняти?

ДЛЯ ВЛАСНИХ НОТАТОК

УРОК 132. ПРИРОДНІ ТА ШТУЧНІ ЗВУКИ

Мета:

- **формування предметних компетентностей:** сформувати початкові знання про світ звуків; увести поняття «природні звуки» та «штучні звуки»; розвивати мовлення, слух; виховувати навички культури спілкування;
- **формування ключових компетентностей:** спілкування державною (і рідною у разі відмінності) мовами; уміння навчатися впродовж життя; компетентності в природничих науках і технологіях; загальнокультурна грамотність.

Обладнання: комп'ютер, відеоролик, малюнки із зображенням птахів, кішки.

Тип уроку: урок засвоєння нових знань.

Освітні галузі: природнича, мовно-літературна.

Хід уроку

I. ВСТУПНА ЧАСТИНА

1. Організаційний момент

2. Актуалізація опорних знань

— Прислухайтесь.

— Що ви почули? (*Шум вітру за вікном, стук крапель дощу, чийсь кроки за дверима тощо.*)

3. Повідомлення теми та мети уроку

— Сьогодні ви дізнаєтеся, якими бувають звуки, як вони впливають на наше самопочуття.

II. ОСНОВНА ЧАСТИНА

1. Вивчення нового матеріалу

1) Інформаційне повідомлення.

— Звуки — це все те, що ми чуємо навколо нас. Навіть коли нам здається, що навколо тихо, однаково ми оточені звуками — потрібно лише прислухатися. Звуки можуть бути штучними чи природними. Ми можемо впізнавати знайомі звуки навіть із заплющеними очима. А ще можемо уявити ці звуки, навіть не чуючи їх. Це — звукова пам'ять.

Нумо заплющимо очі та згадаємо, які звуки нам знайомі, які ми можемо відтворити в пам'яті, *наприклад:*

- дзюркіт струмка або води з крану;
- шум душу;
- цвірінькання канарки;
- нявчання kota чи гавкіт собаки;
- шум дреля;
- шум від автодороги.

— Які ще звуки ви можете пригадати? Які із цих шумів є штучними, а які — природними?

Навіть найбільш слабкі звуки певним чином впливають на нас усупереч нашій волі. Навколишні шуми можуть бути як приємними, так і неприємними, залежно від нашого настрою. Іноді ми говоримо «шум води», а іноді — «музика води».

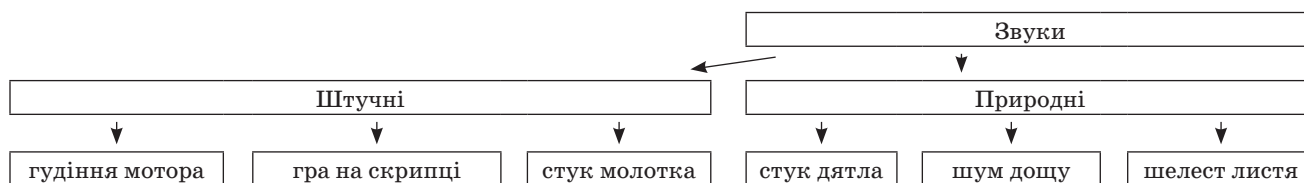
Музична хвилинка

— Послухайте веселу дитячу пісеньку із рубрики «Звуки природи» — «Пісеньку про дощ» (<https://youtu.be/W97SvIiACuA>).

— Які звуки допомагають нам краще зрозуміти зміст пісні? (*Кап-кап, чап-чап, ляп-ляп.*)

— До чого закликає автор пісні? (*Прислухатися до звуків природи: «В природі усе розмовляє».*)

2) Складання «Кластера».

Висновок. Звуки є природні та штучні. Людська здатність сприймати звуки — цінний дар, який потрібно берегти.

3) Застереження.

Учені провели дослідження щодо безпеки білого шуму та радять дотримувати нескладних правил.

По-перше, гучність не повинна перевищувати 50 дБ. Якщо нема пристрою для вимірювання шуму, орієнтуйтеся на вже згаданий вище шум дощу або гучність душі, як його чути з-за дверей. По-друге, джерело звуку тримайте на відстані не ближче 1 метра до голови.

Обговорення у загальному колі

— Які звуки можна почути в лісі, полі, місті, селі?

— Які звуки гучні? А які — тихі?

4) Технологія «Два — чотири — всі разом».

— Прочитайте повідомлення у підручнику (с. 77). Наведіть власні приклади природних та штучних звуків.

Учні індивідуально обмірковують можливі відповіді. Потім об'єднуються в пари, доповнюючи думки одне одного.

Далі діти в четвірках ухвалюють спільне рішення. Завершується робота обговоренням поставленого завдання з усім класом.

Наприклад:

Природні звуки: шурхіт листя, кукання зозулі, гуркіт грому, дзюрчання струмка, шарудіння миші тощо. Штучні звуки: стук молотка, тупіт ніг, дзижчання електропилки, скрип хвіртки, шелест книжкових сторінок тощо.

5) Гра «Незвичайний хор».

Ведучий об'єднує учасників у три групи: «кошенята», «цуценята», «жабенята».

— Ми організували незвичайний хор. Кожна група має свою партію. «Кошенята» співають: «Няв, няв, няв!», «цуценята»: «Гав, гав, гав!», «жабенята»: «Ква, ква, ква!». Ми будемо співати під мелодію пісні «У лісі, лісі темному» (можна використати будь-яку відому мелодію). Ви уважно стежите за рухами диригента і починаєте співати свою партію тільки тоді, коли диригент вам покаже.

«Диригентом» можна обирати тих учасників, які почуваються дещо невпевнено. Для них ця вправа дуже корисна.

2. Первинне застосування нових знань

1) Робота за підручником (с. 77).

Робота в парах

— Обговоріть у парах, за допомогою якого органу чуття ми чуємо звуки.

— Коли у лісі більше звуків — узимку чи навесні? Чому?

Словникова робота

Шум — неприємний або небажаний звук, що заважає сприймати потрібні звуки.

Вправа «Метод обговорення»

Учні зачитують інформацію про негативний вплив шуму на самопочуття, обговорюють прочитане.

2) Вправа — гра «Звучить — мовчить».

Учитель пропонує дітям розглянути об'єкти довкілля. Які з них створюють звуки?

— Плесніть у долоні, якщо предмет створює звук, і підніміть руки догори, якщо не створює.

Камінь, пташка, автомобіль, книга, телефон, крісло, людина, ручка, дерево, потяг.

3) Інсценізація вірша «Цокотухи».

Дійові особи: Галя, Оксанка.

Обладнання: малюнки птахів, кішки.

Що за гомін, що за цокіт	(Дівчатка гомонять.)
Чути в нашому дворі?	
Може, раптом дві сороки	(Скрекочуть, як сороки.)
Посварились угорі?	
Може, десь уздрівши кішку,	
Величезну і страшну,	(Підкрадається, як кішка.)
Дві синички невеличкі	(«Чив-чив», як синички.)
Розкричались на тину?	

Чи в горобчиків на ганку
Бійка сталась голосна?
Ні, це Галя і Оксанка
Розмовляють край вікна!

(Цвірінькають, як горобчики.)

(Імітують голосну розмову.)

Марія Пригара

3. Творче перенесення знань і навичок у нові ситуації

1) Літературна хвилинка.

— Послухайте вірш «Ліс» і полічіть дерева, тварин у цьому вірші.

ЛІС

Шумить верхами буйний ліс —
Дуби, берези, буки.
Співає сойка, свище дрізд
І воркотять голубки.
Стрибає білка по верхах,
Дітей зозуля кличе.

Вітрець шепоче в галузках,
В ярку потік мугиче.
Цілує сонечко листки
У ніжній, теплій ласці,
Гриби наділи шапочки
Так само, як у казці.

Марійка Підгірянка

- Які звуки можна почути в цьому лісі?
- Які звуки вам подобаються?
- Які звуки для вас неприємні? Чому?
- Чи можуть звуки завдати шкоди? Доведіть.

2) Імітаційна гра.

— Пограймо! Зобразіть:

- Як стрекоче коник?
- Як шипить змія?
- Як дзижчить муха?
- Як навчить кіт?
- Як дзижчить комар?
- Як кричить віслюк?
- Як мукає корова?

— Які це звуки і чому?

Висновок. Тільки та людина, яка уважно прислухається до навколишнього середовища, спроможна почути голоси природи, познайомитися з ними, подружитися.

3) Інтерактивна вправа.

— Допоможіть мешканцям Країни Музики розподілити звуки на шумові та музичні.

Учні обирають картинки (<https://learningapps.org/watch?v=pbpgsktaa16>), розподіляючи на дві групи: музичні звуки, шумові звуки.

— Які серед звуків природні? Які штучні?

4) Рубрика «Чи знаєте ви?..».

Учні зачитують повідомлення у підручнику (с. 77) про особливості свійських тварин.

III. ЗАКЛЮЧНА ЧАСТИНА

Вправа «Рефлексивний екран»

Учні по колу висловлюються одним реченням.

- Сьогодні я дізнався / дізналася...
- Я виконував / виконувала завдання...
- Тепер я зможу...
- У мене вийшло...
- Мене здивувало...
- Я спробую...
- Було цікаво...
- Було складно...
- Я зрозумів / зрозуміла...
- Я відчув / відчула, що...
- Я навчився / навчилася...
- Мені захотілося...

ДЛЯ ВЛАСНИХ НОТАТОК

УРОК 133. ЧОМУ ПТАХИ БУДУЮТЬ ГНІЗДА

Мета:

- **формування предметних компетентностей:** формувати знання учнів про весняні турботи перелітних птахів; розвивати мислення, мовлення учнів; виховувати дбайливе ставлення до птахів;
- **формування ключових компетентностей:** спілкування державною (і рідною у разі відмінності) мовами; уміння навчатися впродовж життя; компетентності в природничих науках і технологіях; загальнокультурна грамотність.

Обладнання: предметні малюнки, довідкова література, цеглинки LEGO.

Тип уроку: урок формування вмінь та навичок.

Освітні галузі: природнича, мистецька, мовно-літературна.

Хід уроку

I. ВСТУПНА ЧАСТИНА

1. Організаційний момент

Наш урок залюбки
Поведе тебе в світі.

І на «як?», «чому?» і «де?»
Завжди відповідь знайде.

2. Актуалізація опорних знань

- Які птахи мешкають біля ваших осель?
- Чи спостерігали ви, де вони живуть?
- Яка у них домівка?

3. Повідомлення теми та мети уроку

- Здогадайтеся, якою буде тема нашого уроку. (*Міркування дітей.*)
- Пропоную сьогодні дізнатися, навіщо птахи мостять гнізда.

II. ОСНОВНА ЧАСТИНА

1. Вивчення нового матеріалу

1) Мінілекція.

Більшість птахів досі існують у природі завдяки різним захисним пристосуванням. Одне з них — гніздо. Ніхто не знає, як саме птахи навчилися їх будувати, як здогадалися, що в гнізді яйця не розкочуватимуться, а пташенята будуть надійно сховані від хижака, та й перебуватимуть завжди під наглядом дорослих. Така адаптація властива лише птахам.

Специфічний будівельний матеріал, розташування і розмір гнізда, характер побудови — все це допоможе дізнатися, кому воно належить.

Різні гнізда у птахів. У деяких видів колібрі, наприклад, діаметр гнізда дорівнює трьом сантиметрам, а в орлів і орланів воно може досягати двох із половиною метрів у діаметрі, трьох метрів заввишки і важити близько 2–3 тонн. Нічого дивного: інколи хижаки живуть в одному гнізді все життя. Щороку вони реставрують його, от воно й стає таким величезним і важким. Найчастіше зустрічаються відкриті гнізда. У таких гніздах живе більшість наземних птахів і тих, які селяться на деревах.

— Як довго птахи мостять свої гнізда? Хто як. У середньому на це знадобиться тиждень, а то й менше.

— Чи є птахи, яким гнізда не потрібні? Так, є. Імператорський пінгвін зберігає своє єдине яйце при собі, підтримуючи його лапами і складкою шкіри, що нависає над нижньою частиною живота.

2) Робота за підручником (с. 78).

Словникова робота

Пташине гніздо — місце, у якому птахи відкладають та висиджують яйця і вирощують пташенят.

Вправа «Міркуємо!»

— Навіщо птахи будують гнізда?

Учні зачитують повідомлення у підручнику, доповнюють його власними міркуваннями.

Стратегія «Семінар читачів»

Стратегія за алгоритмом:

- Мовчазне читання тексту. (Учні читають текст про побудову гнізд птахами.)
- Проведення читацького діалогу. (Учні ставлять одне одному питання.)

Наприклад:

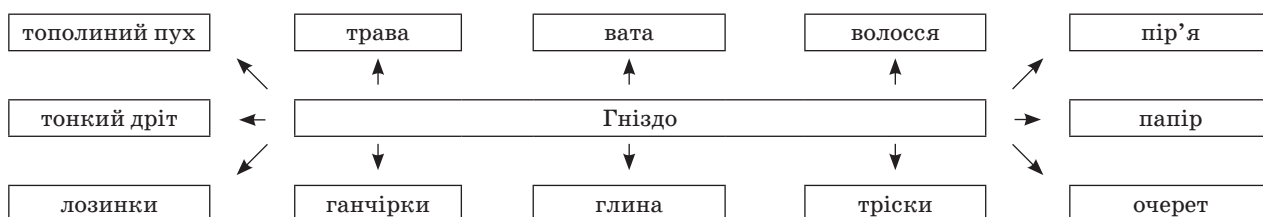
- З чого птахи мостять гнізда?
- Як вони їх утеплюють?
- Де птахи будують гнізда?
- Як вони їх маскують?

- Оформлення відгуків на прочитаний текст. (Учні, за бажанням, створюють малюнок чи схему до тексту.)

Висновок. Облаштування гнізда навесні, догляд за пташенятами — важкий і відповідальний час для птахів.

3) «Асоціативний куц»

— З чого мостять гнізда птахи?

Пальчикова гімнастика «Пташенята»

(Лікті — на парті, скласти долоні разом, стуляти і розчепірювати пальці, не роз'єднуючи долонь.)

Двоє гарних пташенят
Разом у гнізді сидять.
Вони хочуть полетіти,
Хочуть крилонька розкрити.
Але крилонька тріпочуть,
Розгортатися не хочуть.

2. Самостійне застосування учнями знань у стандартних ситуаціях

1) Робота за малюнками.

- Розгляньте світлини (підручник, с. 79).
- Чи бачили ви такі гнізда у природі? Хто і як їх змостив?

2) «Мозковий штурм».

— Чи може зозуля підкинути своє яйце у гніздо ремеза, ластівки? Чому? (Учні висловлюють свої ідеї.)

3) Дидактичні вправи.

«Знайди пташці гніздечко»

Діти добирають гніздечка для птахів, ставлячи пташку біля її гніздечка. (Учні використовують предметні малюнки.)

— Побудували пташки гніздечка. Що ж відбувається потім? (Відкладають яєчка і висиджують пташенят.)

— Чим птахи годують своїх пташенят?

«Назви пташенят»

Пташка «сідає» кожному на долоню, а учень повинен назвати пташеня пташки, зображеної на малюнку. (Наприклад: лелека — лелеченя, зозуля — зозуленя, ластівка — ластів'я, шпак — шпаченя, іволга — іволженя тощо.)

4) Вправа-розминка «Лелека».

(Руки витягнути, скласти долоні до купи, розводити їх у сторони, не роз'єднуючи зап'ястя рук.)

Повернувся додому із далека,
Прилетів із вирію лелека.
Крильця натружені він складає,
Потім їх у сторони розгортає.
Ось на одну ногу в гніздечку став,
Крильця натружені разом склав.

3. Творче перенесення знань і навичок у нові ситуації

1) Робота з LEGO.

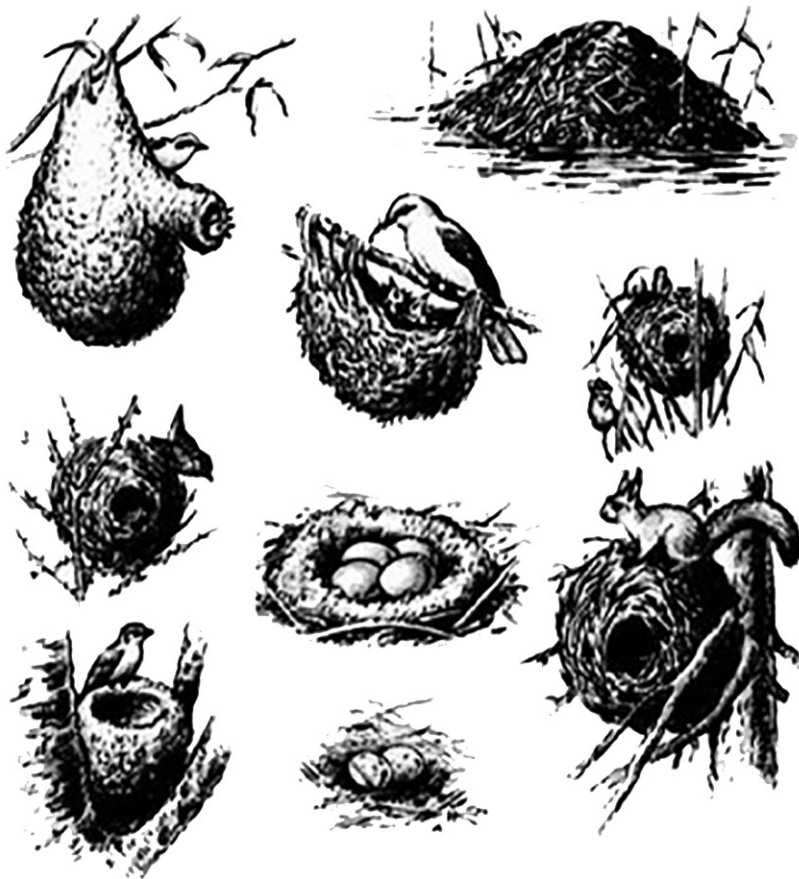
— Пофантазуйте та створіть пташечок із цеглинок LEGO.

2) Вправа «Здивуй клас».

Учні працюють із додатковою літературою.

Кожен учень вибирає пташку та розповідає, яке гніздо у неї.

Наприклад:

- Більшість видів лісових птахів (наприклад, шпаки, сови і горихвістки), шукаючи для себе безпечне місце, використовують дупла, що утворилися в стовбурах дерев. Хворі дерева часто гниють зсередини, тому поступово в них утворюються глибокі, приховані від чужих очей дупла.
- Багато птахів гніздуються безпосередньо на землі. Наприклад, крячки відкладають яйця просто у заглибленнях на гальці на узбережжі моря, а фазан мостить гніздо в захищеному місці, у траві.
- Різноманітність гнізд, побудованих на деревах, є неймовірною — це і дуже масивні орлині гнізда, побудовані з великих, товстих гілок, і вправно склеєні, оброблені мулом гніздечка дроздів. Звичай гніздо будується з декількох шарів у розвилці дерева.

- Сороки завершують будівництво свого простого гнізда в кроні дерева своєрідним дахом із тернини, щоб краще захистити яйця від своїх потенційних ворогів.
- Білий крячок гніздується дуже своєрідним способом. Він не мостить гнізда, а прилаштовує своє єдине яйце в розвилці гілок.
- Деякі орли будують такі великі гнізда, що іноді в них разом з орлами гніздуються і дрібні птахи. Ці величезні будови дають «квартирантам» не тільки зручне місце для влаштування гнізда, але і захист від інших хижих птахів.
- Птахи із родини буревісників, а також деякі інші пернаті, риють підземні гнізда або відкладають яйця в покинутих кролячих норах та в порожніх скельних ущелинах.
- Надзвичайно талановитий будівельник — ремез. Його гніздо нагадує теплу вовняну рукавичку. В Україні гніздо ремеза можна побачити на вербі, низько над водою. Ремез будує домівку з пуху комишу, трави та інших болотяних рослин.

Висновок. Уміння мостити гнізда у птахів передається спадково. Воно розвинулося, щоб дати пташеняттям шанс на виживання. Дивовижна різноманітність форм і методів будівництва свідчить не тільки про різні потреби, але й про вміння пристосуватися до різних умов місць існування.

3) Робота з прикметами.

— Які прикмети, пов'язані з птахами, ви знаєте? (Відповіді дітей.)

— Перевірте прикмети.

- Ластівки заходились мостити гнізда — настало стійке тепло.
- Грак прилетів — незабаром сніг зійде.
- Ранній приліт шпаків і жайворів — до теплої весни.
- Птахи мостять гнізда на сонячній стороні — на холодне літо.

III. ЗАКЛЮЧНА ЧАСТИНА. РЕФЛЕКСІЯ

Технологія «Мікрофон»

— Чи сподобалося вам заняття?

— Про що цікаве ви дізналися?

— Що сподобалося найбільше?

— З ким ви поділитесь враженнями про це?

— Чи справилися очікувані вами результати?

ДЛЯ ВЛАСНИХ НОТАТОК

УРОК 134. ВИГОТОВЛЕННЯ ЛАСТІВКИ З ПАПЕРУ

Мета:

- **формування предметних компетентностей:** удосконалювати навички роботи з папером, закріплювати знання щодо просторового розташування предметів; розвивати дрібну моторику рук, творчі здібності; виховувати дбайливе ставлення до птахів;
- **формування ключових компетентностей:** спілкування державною (і рідною у разі відмінності) мовами; уміння навчатися впродовж життя; компетентності в природничих науках і технологіях; загальнокультурна грамотність.

Обладнання: двосторонній папір чорного кольору, папір білого та червоного кольорів, прості олівці, декоративні очка, катушкові нитки, ножиці, клей, степлер, 6 пелюсток.

Тип уроку: урок застосування знань, умінь і навичок.

Освітні галузі: технологічна, мистецька, мовно-літературна.

Хід уроку

I. ВСТУПНА ЧАСТИНА

1. Організаційний момент

2. Актуалізація опорних знань

— Відгадайте загадку.

- Маленька, чорненька,
Співає, щебече,
Під стріхою з глини
Зліпила гніздечко,
Роздвоєний хвостик,
Як ножички, має.
Що це за пташина?
Хто пташку цю знає? (*Ластівка.*)

— За якими ознаками ви впізнали ластівку? (*Щебече, роздвоєний хвостик, гніздечко з глини під стріхою.*)

3. Повідомлення теми та мети уроку

— Чи здогадалися, якою буде тема уроку?

— Сьогодні ми навчимося виготовляти ластівку з паперу.

II. ОСНОВНА ЧАСТИНА

1. Усвідомлення учнями змісту роботи та послідовності дій

1) Інформаційне повідомлення.

Ластівки є перелітними птахами. Більшу частину життя вони проводять у повітрі, дуже рідко опускаючись на землю. Навіть можуть ловити комах на льоту.

Відрізняють ластівку від решти птахів чорний шовковий фрак, біла грудка та гострий роздвоєний хвіст. Цей спритний, витончений птах може на льоту напитися і навіть на мить зануритися у воду.

Місцем гніздування ластівки часто вибирають карнизи будинків, гірських скель, кам'яні печери, затишні куточки під мостами, рідше гілки дерев. Своє гніздо птиці споруджують із грудочок землі або глини, склеюючи їх слиною.

Харчуються ластівки винятково літаючими комахами. Основу їхнього раціону становлять комарі, мошки, мухи, дрібні метелики, жуки і бабки. Свою здобич вони здебільшого ловлять у польоті, на льоту здатні годувати своїх пташенят.

Ластівки належать до корисних птахів, бо вони поїдають велику кількість комах.

2) Метод «Кубування».

Учні відповідають на 6 різних типів запитань.

1. Опишіть ластівку.

2. На кого (*на що?*) вона схожа?

3. Які асоціації у вас виникають, коли ви чуєте назву цієї пташки?
4. Що ви знаєте про цю пташку?
5. Яку користь (*шкоду*) приносить ластівка?
6. Добре чи погано, що є такий птах?

Фізкультхвилинка

2. Організація самостійної практичної діяльності учнів

1) Підготовка робочих місць.

— Перш ніж узятися за виготовлення виробу, варто підготувати все необхідне для роботи. Прочитайте у підручнику (с. 79), які матеріали вам знадобляться.

2) Вступний інструктаж.

Повторення правил користування ножицями та клеєм.

3) Послідовність виконання роботи (підручник, с. 79).

Учні читають у підручнику послідовність виготовлення виробу.

4) Самостійна робота учнів.

— Виготовте ластівку з паперу за зразком чи власним задумом.

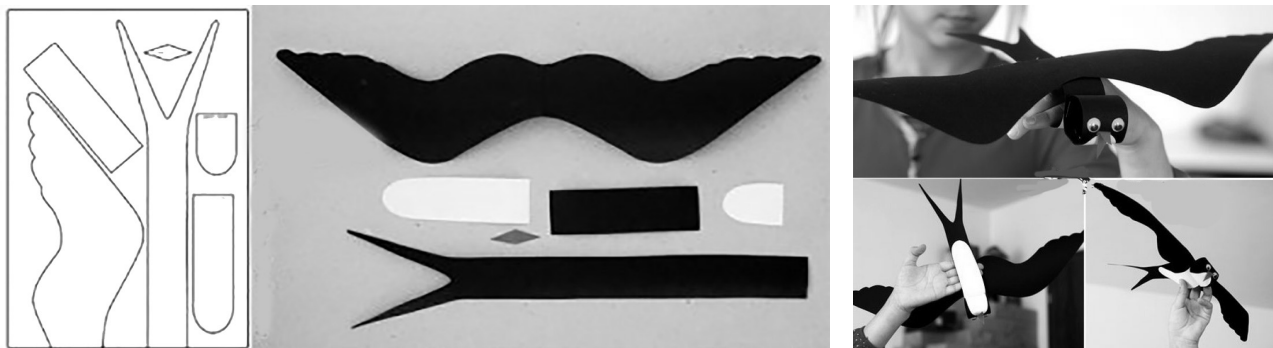
Зображення ластівки — символу початку настання весни, добра, удачі та вірності — часто використовують у розписах, вишивках та інших художніх творах. Популярність використання образотворчих мотивів з ластівкою обумовлено позитивним впливом цього символічного зображення на хід життєвих подій.

Учні виготовляють ластівку.

Варіант 1 — за зразком у підручнику.

Варіант 2

1. Виріжте з кольорового паперу деталі, зазначені на малюнку. Можна скористатися шаблоном або ж намалювати контури деталей від руки.

2. Візьміть маленьку смужку чорного паперу (*це майбутня голова ластівки*). Складіть її кільцем і скріпіть степлером.
3. Велика чорна смужка — це тулуб птаха з роздвоєним хвостом. Складіть смужку вдвічі і скріпіть за допомогою степлера. (*Ластівка буде об'ємною.*)
4. Приклейте до тулуба та голови ластівки «манишки» з білого паперу (*коротку деталь до голови, а довшу — до тулуба*).
5. Після того як клей висохне, з'єднайте тулуб і голову пташки з допомогою клею або степлера.
6. Приклейте до тулуба крила.
7. На голову наклейте очі, дзьоб (*деталь у вигляді ромба з червоного паперу складіть навпіл*).
8. Об'ємна ластівка готова.

Варіант 3

Виготовте об'ємну аплікацію (*за зразком на фотографії*). Використайте деталі з чорного паперу та білі смужки, створюючи вигнуті грудки птахів. Аналогічно до попереднього виробу, наклейте очі та дзьоб.

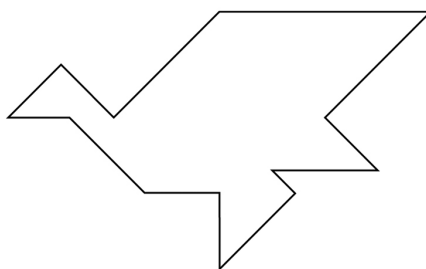

Пальчикова гімнастика

3. Перенесення знань у змінені або нові ситуації

1) Гра «Танграм».

— Утворіть із геометричних фігур силует ластівки.

2) Робота з прикметами.

— Ластівка символізує щасливе родинне життя, ласку, любов і ніжність. Уважають, що ластівки мостять гнізда лише на будинках добрих господарів.

За народними віруваннями, ця пташка оберігає оселю від грому, блискавки й пожежі.

- Якщо ластівки весело щебечуть — буде ясна погода.
- Ластівки вилітають — погоду обіцяють.
- Ластівки високо літають — на суху погоду.
- Ластівки ввечері літають низько — завтра буде хмарна погода.

III. ЗАКЛЮЧНА ЧАСТИНА. РЕФЛЕКСІЯ

Технологія «Ромашка Блума»

«Ромашка Блума» — квітка з шести пелюсток — шість типів запитань.

Перша пелюстка (проста). Що ви знаєте про ластівку?

Друга пелюстка (уточнювальна). Чи можуть бути вироби з паперу об'ємними?

Третя пелюстка (пояснювальна). Чому, на вашу думку, ластівку вважають родинним символом?

Четверта пелюстка (творча). Як ще можна оздобити ластівку з паперу?

П'ята пелюстка (оцінювальна). Чи добре, що існують багато способів виготовлення ластівки з паперу?

Шоста пелюстка (практична). Як можна використати об'ємний виріб?

ДЛЯ ВЛАСНИХ НОТАТОК

УРОК 135. ЯК ПТАХИ ДОГЛЯДАЮТЬ ПТАШЕНЯТ

Мета:

- **формування предметних компетентностей:** ознайомити учнів з піклуванням птахів про своє потомство; правилами поведінки в природі навесні; розвивати спостережливість, мовлення, мислення; виховувати дбайливе ставлення до птахів;
- **формування ключових компетентностей:** спілкування державною (і рідною у разі відмінності) мовами; уміння навчатися впродовж життя; компетентності в природничих науках і технологіях; загальнокультурна грамотність; математична грамотність.

Обладнання: комп'ютер, презентація, аудіозапис, картки з текстами, довідкова література.

Тип уроку: урок формування вмій та навичок.

Освітні галузі: природнича, мовно-літературна, математична.

Хід уроку

I. ВСТУПНА ЧАСТИНА

1. Організаційний момент

Раді ми усіх вітати
І урок розпочинати.
Будемо навчатись гарно,
Швидко, весело і вправно.

2. Актуалізація опорних знань

- Які періоди життя перелітних птахів ви знаєте?
- У житті птахів упродовж року можна визначити кілька періодів.

3. Повідомлення теми та мети уроку

— Одним із періодів життя птахів є гніздування та виведення потомства. Сьогодні ви дізнаєтеся, як птахи доглядають своїх пташенят.

II. ОСНОВНА ЧАСТИНА

1. Вивчення нового матеріалу

1) Перегляд презентації.

Учні переглядають та коментують презентацію «Як птахи піклуються про своє потомство?» (<https://naurok.com.ua/prezentaciya-yak-ptahi-pikluyutsya-pro-svoe-potomstvo-do-uroku-prirodnavstva-u-z-klasi-78270.html>).

2) Робота за підручником (с. 80).

Читання в парах — узагальнення в парах

Учні читають та обговорюють текст про гніздування птахів у парах. Спочатку частину тексту читає один учень, а другий ставить йому запитання або переказує прочитаний текст. Потім вони міняються ролями.

Робота в парах

— Назвіть свійських птахів на фото. Обговоріть у парах такі запитання:

- Чи облаштовують ці птахи гнізда?
- Чи бачили ви, як вони висиджують пташенят?
- Хто вилуплюється в цих птахів? (В курки — курчата, в качки — каченята, в індички — індичата.)

Метод «Спрямоване читання»

Читаючи самостійно текст (*підручник, с. 80–81*), учні шукають відповіді на поставлені запитання.

- Якими вилуплюються пташенята?
- Чому вони потребують турботи?
- Хто годує пташенят?
- Як птахи захищають своє гніздо?
- Коли молоді птахи починають самостійне життя?

Висновок. Виведення пташенят та догляд за ними — весняні явища в житті птахів.

Музична фізкультхвилинка

Учні виконують рухи під мелодію «Пташиної фізкультхвилинки» (<https://youtu.be/sh4EKVAMm-I>).

2. Самостійне застосування учнями знань у стандартних ситуаціях

1) Технологія «Ажурна пилка».

Учитель добирає інформаційний матеріал для кожного учня.

Учні об'єднуються у домашні групи, вивчають та обговорюють запропонований матеріал.

— Багато пернатих проявляють зворушливу турботу про своє потомство. Воно полягає в спорудженні гнізда, висиджуванні яєць, вигодовуванні, обігріванні й захисті пташенят тощо.

I група — Лелека

На період гніздування та вигодовування пташенят білий лелека прилітає з Африки до Європи. Ці птахи часто гніздяться по сусідству з людським житлом, обираючи для цього дахи будинків, труби печей, опори ліній електропередач або дерева, що ростуть поблизу споруд. Вони обирають для гнізд високі місця, звідки добре проглядається місцевість. Селяться птахи, як правило, на околицях ставків, річок або заболочених лугов. Улаштувавшись у гнізді, самиця за 10 днів відкладає до 4 яєць, після чого батьки по черзі насиджують кладку протягом 4 тижнів. Наймовірно ненажерливі пташенята постійно вимагають їжі, тому батьки без втоми напихають їх різноманітною поживою. Батьки не тільки приносять пташенятам величезну кількість корму, але й воду в дзьобі. У сильну спеку лелеки прикривають дитинчат від сонця, широко розкривши крила. У два місяці пташенята беруть перші уроки польоту і, ставши на крило, наступного дня залишають гніздо.

II група — Ластівка

У сільській ластівки клопоту з виведенням малят багато. Спочатку вона з мокрої землі та соломинок будує міцне гніздо, яке вистилає м'якою травою, пір'ям і волоссям. Відкладені яйця насиджує тільки самка протягом двох тижнів. А от коли вилупляться сліпі та безпорадні пташенята, доводиться працювати обом батькам: три тижні вони будуть годувати їх, щодня здійснюючи по 600 вильотів. Навіть після того як пташенята залишать гніздо, батьки ще тиждень допомагають їм, годуючи і показуючи їм зворотний шлях до гнізда.

Ластівка з'їдає за рік близько двох тисяч кілограмів (2 тонни) комах, тобто повний кузов вантажівки. Сім'я ластівок за літо знищує близько мільйона різних шкідливих комах (*попелиць, жуків, мух, гедзів, та інших кровососних комах*).

III група — Пінгвіни

Імператорські пінгвіни гнізда не будують, але їхні пташенята не відчувають незручності в холоднечу. Відкладене самкою яйце приймає на лапи самець. Прикриваючи його шкірною складкою на животі, довгі два місяці він буде його виношувати, тоді як самка в цей час вирушає в море. Перший час пташеня перебуває по черзі то з одним, то з іншим батьком, а коли підросте, то переходить у своєрідні пінгвінячі «ясла», де благополучно дорослішає, опікуваний дорослими птахами. У воду пташенята йдуть тільки після линяння. За час вигодовування пташенят, що триває 70 днів, дорослі приносять пташенятам їжу приблизно 30 разів.

Після роботи в домашніх групах учні долучаються до роботи в інших групах, виступаючи експертами з окремої теми.

Кожна експертна група має вислухати всіх представників домашніх груп та проаналізувати матеріал загалом.

Після завершення роботи учні повертаються у свої домашні групи, діляться інформацією.

2) Дослідження-спостереження.

— За діаграмою (*підручник, с. 81*) визначте, які птахи є «рекордсменами» з відкладання яєць.

3) Робота з довідковою літературою.

- Відшукайте інформацію, як дорослі птахи доглядають пташенят.
- Які небезпеки чатують на птахів навесні?
- Від кого вони потребують захисту?

Наприклад. Птахи, які гніздяться поодинокі, також можуть об'єднатися, аби відігнати хижака від своїх гнізд. Якщо на дерево, де є гніздо, намагається залізти кішка або навіть людина, до нього злітаються 10–15 птахів, які з криками накидаються на порушника спокою.

Висновок. Птахи — дбайливі батьки. Вони піклуються про пташенят, годують їх, захищають від ворогів та навчають літати.

Фізкультхвилинка

Учитель читає текст, учні виконують рухи.

Десять качок дружно жили,	(Ходьба на місці.)
Із річечки воду пили:	(Виконують нахили вперед.)
Ось так, ось так!	
Відпочивши, працювали,	(Ходьба на місці.)
Разом лапки піднімали:	(Піднімають по черзі ноги.)
Ось так, ось так!	
Скільки всього було лап?	(Розводять руки в сторони.)

3. Творче перенесення знань і навичок у нові ситуації

1) Складання правил поведінки в лісі навесні. Робота в парах.

Учні складають правила в групах, обговорюють у загальному колі.

- Не руйнуйте пташиних гнізд!
- Не кричіть голосно, аби не лякати птахів.
- Не чіпайте гнізд птахів, бо батьки можуть назавжди залишити своїх пташенят.
- Не беріть у руки пташині яйця, пташенят: людський запах відлякує дорослих тварин, позбавляє малят батьківської опіки, вони стають легкою здобиччю для хижаків.
- Не ловіть птахів, пташенят. Парк чи ліс — їхній дім.
- Навесні не можна полювати на перелітних птахів — це заборонено законом.

2) Математична розминка.

— Розв'яжіть задачі.

- У сірої куріпки народжується 20 діточок, у довгохвості синиці — на 8 менше, ніж у куріпки, а у чижа — на 7 діточок менше, ніж у синиці. Скільки діточок народжується у синиці та чижа?
- Ластівка відкладає 5 яєць, а синичка — 14. Скільки яєць відкладає зозуля, якщо вона відкладає на 7 яєць більше, ніж ластівка та синичка разом?
- Дятел відкладає 7 яєць, а синичка у 2 рази більше. Скільки яєць відкладає синичка?
- Лелека висиджує пташенят протягом 4 тижнів. Скільки днів висиджує пташенят лелека?

3) Рубрика «Чи знаєте ви?..».

Учні зачитують повідомлення (*підручник, с. 83*) про необхідність охорони глухарів.

III. ЗАКЛЮЧНА ЧАСТИНА. РЕФЛЕКСІЯ

1. Технологія «Незакінчене речення»

- Я зрозумів (*зрозуміла*), що...
- Я запам'ятав (*запам'ятала*), що ...
- Під час уроку мені вдалося ...

2. Гра «П'ять речень»

Учні в п'яти реченнях формулюють засвоєні на уроці знання.

ДЛЯ ВЛАСНИХ НОТАТОК

УРОК 136. РОЛЬ ПТАХІВ У ПРИРОДІ

Мета:

- **формування предметних компетентностей:** узагальнити й закріпити знання учнів про роль птахів у природі та їхнє значення у житті людини; обґрунтувати необхідність їхньої охорони; ознайомити учнів із корисними птахами своєї місцевості; показати систему заходів з охорони птахів; розвивати вміння учнів працювати з підручником і науково-популярною літературою; виховувати в учнів інтерес до знань;
- **формування ключових компетентностей:** спілкування державною (і рідною у разі відмінності) мовами; уміння навчатися впродовж життя; компетентності в природничих науках і технологіях; загальнокультурна грамотність.

Обладнання: предметні малюнки, наголівники із фотографіями птахів, фліпчарт, картки з текстами, картки із чайнвордом, аркуші паперу формату А1, кольорові олівці, розрізна азбука.

Тип уроку: урок формування вмінь та навичок.

Форма проведення: усний журнал.

Освітні галузі: природнича, мовно-літературна.

Хід уроку

I. ВСТУПНА ЧАСТИНА

1. Організаційний момент

2. Актуалізація опорних знань

— Про кого йдеться у загадці?

- Без рук, без сокири
Вони будують хати
Для своїх маляток.
Носять їм комашок,
Вчать гарно літати. (*Птахи.*)

3. Повідомлення теми та мети уроку

— Сьогодні ми поговоримо про роль птахів у природі та житті людини, про необхідність їхньої охорони.

Наш урок ми проведемо в незвичайній формі — у вигляді усного журналу.

II. ОСНОВНА ЧАСТИНА

1. Перша сторінка «Роль птахів у природі»

— До нас завітали «птахи», які розкажуть про свою користь для природи.

Учні у наголівниках із фотографіями птахів по черзі називають пташку та яку користь вона приносить.

Л а с т і в к а. Я — ластівка. Я прилітаю навесні. Наша сім'я знищує до 1 млн комах — шкідників сільського господарства.

Ш п а к. Я — шпак. Ми, шпаки, знищуємо близько 3 тисяч різноманітних комах. Я один з'їдаю за місяць до 10 тис. кольорових слимаків — небезпечних ворогів полів.

З о з у л я. Я — зозуля. Дуже корисний птах. Ви всі лякаєтеся волохатих гусениць, а я за годину знищую їх до сотні.

С о в а. Я — хижий птах, приношу велику користь. За літо я з'їдаю велику кількість мишей, адже за літо кожна миша може з'їсти до кількох кілограмів зерна.

Г о р о б е ц ь. Ви, діти, звісно, любите нас. А чи відомо вам, що ми знищуємо личинок небезпечного шкідника садів — довгоносіка? Особливо багато поїдаємо шкідників, коли вигодовуємо своїх пташенят.

М у х о л о в к а. Я — мухоловка строката. Незважаючи на те, що я дуже маленька, апетит у мене доволі великий. За день я з'їдаю 300 мух і комарів.

С и н и ц я. Я — синиця. Вага з'єдених мною і принесених пташенят шкідників за день дорівнює масі мого тіла. А в період вигодовування пташенят я приношу їжу 350–390 разів на день.

Дя т е л. Я живу в лісах, лікую дерева. Своїм прямим долотоподібним дзьобом добуваю з-під кори дерев шкідників та їхні личинки. Поїдаю їх у великій кількості. Я триста разів на день приношу своїм діткам гусениць і дорослих комах. За зимовий день я з'їдаю до 150 короїдів.

2. Друга сторінка «Асоціативний куц»

Учні самостійно опрацьовують текст у підручнику (с. 82) про користь птахів.

— Яку ще користь приносять птахи?

Учні на дошці (або фліпчарті) будують «павутинку» «Роль птахів у природі».

Музична фізкультхвилинка

Учні виконують рухи, повторюючи їх за героями відеоролика «Птахи» (<https://youtu.be/S9xtGDBZkyE>).

3. Третя сторінка «Користь птахів для людини»

Підготовлені учні зачитують повідомлення.

- Найбільшу користь дають нам невеликі мисливські птахи (*глухарі, тетереви, качки, гуси*).
- Різні комахоїдні пташки синички, повзики, дрозди, солов'ї, вільшанки та інші, які поїдають безліч шкідливих комах допомагають людині в боротьбі за високі врожаї або збереження лісів.
- З хижих птахів дуже корисні дрібні соколи, канюки та деякі інші, а також сови, які знищують шкідливих гризунів ховрахів, хом'яків, мишей та полівок.
- Комахоїдні птахи контролюють чисельність комах, рослиноїдні сприяють поширенню насіння і плодів. Хижі птахи є санітарами природи.
- Деяких хижих птахів, особливо соколів, люди спеціально тренують для участі в полюваннях. Соколів використовують для відлякування від виноградників, садів і полів тих птахів, які живляться ягодами та зерном. А ще щоб відганяти птахів від аеродромів.
- Птахівництво — важлива галузь сільського господарства. Розведення птахів у сучасних умовах — високотехнологічне виробництво. На птахофермах і птахофабриках розводять курей, качок, гусей, цесарок, індичок, перепелів. Основні продукти, що отримують від птахівництва, — це м'ясо і яйця, які є одним з основних і доступних джерел білка для сучасної людини. Ба більше, людина отримує від свійських птахів добрива, пух і перо.
- Дещо ми запозичили у птахів. Крило літака — це аналог пташиного крила. А фюзеляж сучасного авіалайнера? Він такий же обтічний, як тіло пернатого літуна. А шасі, яке за потреби можна прибрати, звідки воно? Здогадалися?
- Естетичне значення птахів — окраса природи. Важко уявити мертвий ліс або луг, без пташиного співу. Вони відразу втратили б усю свою привабливість. Птахи, які добре відомі населенню, постійні супутники людини, оспівані у піснях та літературних творах, чудові співаки, прикраса лісів, парків, полів та лук (*жайворонки, дрізд, соловейко, кропив'янка, очеретянка та ін.*).

Висновок. У житті людини птахи мають велике значення, що виявляється у величезній ролі свійських птахів у сільському господарстві та птахів узагалі у знищенні шкідників сільського господарства. Птахи також становлять значну промислову (*куринки, перепілки, фазани*) і декоративну (*щиглики, папуги, канарки*) цінність.

Гра «Ланцюжок»

— Проаналізуйте ланцюг живлення (підручник, с. 83). Наведіть приклад ланцюга живлення за участі птаха.

4. Четверта сторінка «Охорона птахів»

Вправа «Мікрофон»

Охочі висловлюють свої думки про те, як люди шкодять птахам та як можна цьому зарадити. *Наприклад:*

— Попри все людина своєю діяльністю завдає значну шкоду птахам. В останні часи чисельність багатьох видів птахів значно скоротилася.

— Люди забруднюють лісові насадження, проводять планове та позапланове вирубування лісів, що знищує місця для гніздування птахів.

— У сучасному суспільстві заможні люди вважають престижним мати в себе вдома чи на роботі опудала рідкісних птахів, тому їх винищують у заборонених місцях.

— У минулому люди винищували лелек, уважаючи їх шкідниками і добуваючи із них цінний жир.

— В Україні існує законодавча база з охорони птахів. Так, полювання на промислові види птахів можливе тільки в певний час. Птахів охороняють у заповідниках, заказниках, національних парках. До Червоної книги України занесено 67 птахів, зокрема: чорний лелека, дрофа, балобан, скопа, рожевий та кучерявий пелікан тощо. Але цього недостатньо. Охорона птахів — обов'язок кожного.

Як же допомогти птахам?

- Під час гніздування птахів (*травень — липень*) у лісі не можна навіть гучно розмовляти, щоб не потривожити птахів, які висиджують яйця. Недопустимо руйнувати гнізда, брати до рук яйця і пташенят, адже після цього батьки можуть уже не повернутися в гніздо.
- Зовсім неважко, навіть приємно підгодовувати птахів під час сніжної зими і лютих морозів. Якщо птах має достатньо корму, він не замерзне навіть у великі морози. Для зерноїдних птахів знайдіть насіння соняшнику, просо, пшоно. Синицям прикріпіть дротиком несолоне сало.
- Дуже важливо робити штучні гніздовища: шпаківні, дуплянки, синичники. Цим можна збільшити чисельність птахів на певній ділянці у 20–25 разів.
- Птахи — невід'ємна складова природи. Зменшення чисельності птахів, зникнення якого-небудь виду може призвести до порушення рівноваги, тому людина не тільки вивчає птахів, дедалі одомашнює нові види, але й намагається зберегти їх у природних середовищах існування.

Охороняйте птахів!

5. П'ята сторінка — «Знавці птахів»

1. Які птахи мостять гнізда з власної слини? (*Стрижі.*)
2. Який птах нашої країни найбільший? (*Дрохва.*)
3. Як птахи орієнтуються під час перельотів? (*За сонцем, зоряним небом, обрисами берегової лінії, магнітними лініями Землі.*)
4. Якого птаха називають лісником, що розповсюджує дерева та куці? (*Сойку.*)
5. Чи всі птахи виводять пташенят один раз на літо? (*Зяблики — 2 рази, горобці — 3.*)
6. Який співочий птах може пірнати на дно водойми й бігати по ньому, шукаючи здобич? (*Оляпка.*)
7. Які наші перелітні птахи прилітають пізніше за всіх, а відлітають раніше за всіх? (*Ластівки.*)
8. Які птахи взимку під час великих морозів зариваються в глибокий сніг? (*Тетеруки, куріпки, рябчики.*)

6. Творча сторінка

Учні об'єднуються в групи, малюють плакати про охорону птахів.

III. ЗАКЛЮЧНА ЧАСТИНА. РЕФЛЕКСІЯ

Вправа «Абетковий суп»

Розріжте абетку, вилучіть з неї літери Б, И, Й, І.

Запропонуйте кожному учневі дістати з чарівної торбинки літеру і придумати підсумкове речення за темою уроку, яке починалося б з цієї літери.

ДЛЯ ВЛАСНИХ НОТАТОК

УРОК 137. ХТО ПОТРЕБУЄ ОСОБИСТОГО ПРОСТОРУ

Мета:

- **формування предметних компетентностей:** учити учнів розпізнавати зони особистого простору; сприяти розвитку навичок комунікації; ознайомити із правилами ефективного спілкування; розвивати вміння ввічливо спілкуватися, підтримувати тему розмови; виховувати толерантність;
- **формування ключових компетентностей:** спілкування державною (і рідною у разі відмінності) мовами; уміння навчатися впродовж життя; соціальні і громадянські компетентності; загальнокультурна грамотність.

Обладнання: плакат із малюнком класної кімнати, хала-хупи (обручі або газети), комп'ютер, аудіозапис, роздавальні матеріали, картки з колами та квадратами.

Тип уроку: урок формування вмін та навичок.

Форма проведення: урок-тренінг.

Освітні галузі: соціальна і здоров'язбережувальна, мовно-літературна.

Хід уроку

I. ВСТУПНА ЧАСТИНА

1. Вправа «Знайомство»

«Хто я?»

Мета: створення зацікавленої та доброзичливої атмосфери.

На аркушах паперу написати цифри від 1 до 5 і п'ять разів дати відповідь на запитання: «Хто я?». (Узяти до уваги риси вдачі, почуття, вподобання. Наприклад: «1. Я — веселий. 2. Я люблю читати...».)

Відтак пришпилити аркуші собі до одягу, починати ходити і читати, що написали інші учасники тренінгу.

2. Вправа «Очікування»

— Чого ви очікуєте від сьогоднішнього уроку?

Учитель роздає дітям картки із зображенням «чоловічків», яких вони прикріплюють на плакат із зображенням класної кімнати.

— Чому ми взяли плакат саме із таким малюнком?

3. Повторення правил тренінгу

- Цінування часу (*говорити коротко*).
- Увічливість.
- Позитивність.
- Говорити від свого імені.
- Правило добровільної активності.
- Правило «підведеної руки».
- Зворотний зв'язок.

4. Повідомлення теми та мети уроку

— Сьогодні ми поговоримо про ефективне спілкування і дослідимо межі особистого простору.

II. ОСНОВНА ЧАСТИНА

1. «Мозковий штурм»

— Чому з наших міст і сіл зникають птахи?

Учні висловлюють свої міркування.

2. Робота за підручником (с. 84)

1) Читання в парах — узагальнення в парах.

Учні читають про особистий простір птахів та обговорюють текст у парах. Спочатку частину тексту читає один учень, а другий ставить йому запитання або переказує прочитаний текст. Потім вони міняються ролями.

2) Рубрика «Чи знаєте ви?..».

Учні зачитують повідомлення про те, як Леонардо да Вінчі купував на ринку птахів і випускав на волю.

3) Вправа «Міркуємо!».

— Розгляньте малюнки. Поміркуйте, навіщо птахам та іншим живим істотам потрібний простір навколо.

4) Словникова робота.

Учні зачитують у підручнику (с. 85) пояснення поняття «особистий простір».

— Отже, *особистий простір* — це простір, який людина розглядає як свою власність, а проникнення туди — як загрозу собі та замах на те, що їй належить.

3. Довідка

Уявлення про «особистий простір» має коріння в «спадщині», що дісталася людині від тваринного світу. Вчений Конрад Лоренц пов'язував наявність індивідуальної дистанції у тварин з їхньою агресією. Гарним прикладом тому є шпаки, які сідають на телеграфному проводі з правильними проміжками, немов перлини в намисті. Дистанція між кожними двома шпаками точно відповідає їхній можливості дістати одне одного дзьобом.

4. Мінілекція

Відстань, на якій людині комфортно перебувати від тих, хто її оточує, формується підсвідомо. Під час спілкування з різними людьми вона відрізняється і може змінюватися залежно від того, як розвивається спілкування. Кожній людині необхідне дотримання певної відстані під час спілкування з іншими людьми — вона сприймається як частина особистості й навіть фізичного тіла.

У свідомості людей закладено охороняти найближчу від себе територію. На близьку відстань людина зазвичай підпускає тільки обраних, висловлюючи свою довіру. І тоді від цього вона отримує задоволення.

Точних кордонів особистого простору немає. У середньому зоною дуже близького спілкування вважають відстань пів метра і менше. Найкомфортнішою — метр-півтора. Під час спілкування з великою групою людей найкомфортнішою відстанню психологи називають 3,5 метра. Зазвичай у разі тривалого спілкування відстань, на якій перебувають люди одне від одного, зменшується.

Висновок. Ми маємо поважати право на невід'ємний особистий простір у житті кожної живої істоти.

Руханка «Музичні хула-хупи»

— Розкладіть хула-хупи (*обручі*) у кімнаті (*можна використати розгорнуті газети*).

Поясніть, що хула-хуп — це розмір особистого простору людини. Увімкніть музику і запропонуйте учням рухатися кімнатою, поки звучить музика. Щойно музика зупиниться, кожен повинен знайти вільний хула-хуп і стати в нього.

Приберіть один хула-хуп і знову увімкніть музику. Коли музика зупиниться, комусь доведеться стати вдвох в один хула-хуп. Продовжуйте дії, щоразу забираючи 1–2 обручі. Невдовзі хула-хупи переповняться. Коли хоча б в одному з них стане тісно, зупиніть гру.

Запитання для обговорення:

— Що вам більше сподобалося — мати власний хула-хуп чи ділити його з іншими? Чому?

— Як ви почувалися, коли вас було багато в одному хула-хупі?

5. Вправа «Особистий простір»

Запропонуйте учням по черзі зачитати вголос інформацію з роздавальних матеріалів для учнів «Зони особистого простору» та виконати завдання: запишіть у кола імена людей, яких можна туди допускати. (*Учням роздають картки з чотирма колами.*)

Запитання для обговорення:

— Як ви почуваетесь, коли людина, яку ви не дуже добре знаєте, порушує межі вашої інтимної зони?

— Чи коли-небудь ви порушували чийсь особистий простір? Як ви це зрозуміли?

Висновок. Існують чотири зони особистого простору. У спілкуванні важливо намагатися не порушувати дозволені межі.

Роздавальні матеріали для учнів

Чотири основні зони: інтимна, особиста, соціальна, публічна.

Інтимна зона (від 15 до 45 см). Найголовніша з-поміж усіх зон. Її людина сприймає як особисту власність і допускає у неї лише найближчих людей: батьків, близьких друзів та родичів.

Особиста зона (від 45 см до 1,2 м). На такій відстані від інших ми почуваємося комфортно під час дружніх зустрічей, у школі чи на роботі. (*Друзі, колеги, однокласники.*)

Соціальна зона (від 1,2 до 3,5 м). Спілкуючись зі сторонніми людьми, хочемо, щоб вони трималися від нас на такій відстані. Нам не комфортно, якщо сантехнік, столяр, поштарка чи просто малознайома людина наближається до нас.

Публічна зона (понад 3,5 м). Коли звертаєтесь до групи людей, така відстань є оптимальною.

— Отже, якщо хочете, щоб людям було комфортно у вашій присутності, — тримайте дистанцію.

6. Практична робота

— Визначте для себе, на якій відстані вам комфортно розмовляти з однокласниками.

(*Охочі визначають відстань для комфортного спілкування.*)

— Дотримуйте цієї відстані в подальшому спілкуванні.

Вправа-руханка «Однотумці»

Мета: сприяти пошуку спільних інтересів.

Учитель роздає учням картки, на яких зображено 4 квадрати.

Діти мають записати у першому рядку кожного квадрата одне своє захоплення, а нижче — імена однокласників, які мають те саме захоплення, що й вони.

Під час виконання цієї вправи діти вільно ходять класом.

Охочі коментують виконану роботу.

7. Творча вправа

— Розгляньте малюнки «Можна», «Заборонено» та прочитайте правило (*підручник, с. 86*).

— Доповніть правило з обох боків власними прикладами: що можна робити, а що заборонено в поведженні з іншими.

III. ЗАКЛЮЧНА ЧАСТИНА

1. Зворотний зв'язок

— Що ви розумієте під поняттям *особистий простір*?

Розкажіть, які зони особистісного простору найбільш характерні для спілкування:

- між родичами;
- між друзями;
- у громадських місцях;
- при діловому спілкуванні.

2. Підбиття підсумків

— Чи справдилися ваші очікування?

— Що найбільше сподобалося на уроці?

3. Вправа «Резюме»

Учитель пропонує учням підбити підсумки своєї діяльності на уроці, створивши резюме з використанням ключових фраз:

- Під час уроку мені вдалося...
- Найважливішим завданням для мене стало...
- У ході роботи в мене виникли почуття...
- Мене зацікавили питання...
- Мені забракло наступних знань та вмінь...
- У цих питаннях я б хотів (*хотіла*) розібратися докладніше...

ДЛЯ ВЛАСНИХ НОТАТОК

УРОК 138. КОЛО СПІЛКУВАННЯ

Мета:

- **формування предметних компетентностей:** ознайомити учнів із поняттям «коло спілкування»; закріпити поняття «особистий простір»; розвивати базові комунікативні навички; виховувати доброзичливу, чемну і впевнену манеру спілкування;
- **формування ключових компетентностей:** спілкування державною (і рідною у разі відмінності) мовами; уміння навчатися впродовж життя; соціальні та громадянські компетентності; загальнокультурна грамотність.

Обладнання: картки з висловлюваннями, картки із запитаннями, квітка.

Тип уроку: урок формування вмінь та навичок.

Форма проведення: урок-тренінг.

Освітні галузі: соціальна і здоров'язбережувальна, мовно-літературна.

Хід уроку

I. ВСТУПНА ЧАСТИНА

1. Вправа «Знайомство»

Запропонуйте учням по черзі продовжити фразу: «Мій друг сказав би про мене...» / «Моя подруга сказала б про мене...».

2. Вправа очікування «Ланцюжок»

Учасники утворюють коло, кожен відрекомендується, продовжуючи фразу: «Мені на сьогоднішньому уроці хочеться дізнатися про...».

3. Повторення правил тренінгу

4. Повідомлення теми та мети уроку

— Сьогодні ми повторимо поняття «особистий простір» та ознайомимося із поняттям «коло спілкування».

II. ОСНОВНА ЧАСТИНА

1. Виявлення рівня поінформованості. Робота в групах

— Що означає спілкуватися?

Кожна група записує свої міркування, потім учні обговорюють усе у загальному колі.

2. Мінілекція

Спілкування — це взаємодія, спільність інтересів, обмін інформацією, комунікація, чуттєве пізнання предметів навколишнього світу. Як відомо, спілкування буває вербальним, невербальним і внутрішнім. До вербального належать мовлення, листування (*тепер есемески і повідомлення*), до невербального — жести, міміка, тембр голосу, поза. Внутрішнє спілкування — це наш діалог із собою.

Вербальне спілкування — словесне, і слово має величезну силу. Кожну фразу можна сказати по-різному. Все залежить від того, яким тоном ми говоримо, на чому наголошуємо.

Потреба у спілкуванні, з одного боку, — це потреба у нових враженнях, почуттях, знаннях, а з іншого — це потреба поділитися з кимось власними переживаннями й думками. Тому спілкування виконує такі функції, як обмін інформацією, можливістю порозумітися та регулювання спільної діяльності. Здебільшого кожна людина має певне коло знайомих або друзів, з якими вона спілкується найбільш охоче.

Отже, спілкування — це взаємодія двох або декількох людей, які обмінюються інформацією або взаємодіють у практичній діяльності. Кожній людині певною мірою властива потреба у спілкуванні.

3. Вправа «Говоримо по черзі»

— Спілкування — це рівноправний процес, тому кожен повинен мати можливість висловитися. Навіть якщо ви просто хочете поділитися з другом (*подругою*) цікавою історією, дайте йому (*їй*) змогу відреагувати на сказане.

Учитель пропонує учням утворити коло, роздає картки. *Завдання:* по черзі дати відповідь на запитання з картки, але говорити можна не більше 10 секунд. Коли час сплив, слід передати слово наступному учасникові. Варто стежити за часом.

Запитання для обговорення:

— Чи було вам достатньо 10-ти секунд, аби висловитися?

— Як ви почувалися, коли не встигали сказати все, що хотіли?

Висновок. Спілкування передбачає рівноправну участь усіх.

4. Гра «Телевізор без звуку»

Кожна група вирішує, яку передачу вона буде «показувати» класу з-поміж запропонованих («Спортивний матч», «Новини», «Розсміши коміка», «Голос країни», «Найрозумніший», «Танцюють всі»). Грати необхідно без слів, а тільки за допомогою жестів, пози, міміки. Групи повинні відгадати передачу, яку показувала інша група.

5. Робота за підручником (с. 85–86)

1) Робота зі схемою.

— Пригадайте, хто належить до ваших «кіл спілкування». Якого кольору на схемі ваш особистий простір?

Охочі називають свій вибір. Діти зачитують повідомлення про поведінку в межах особистого простору.

2) Рольова гра. Робота в парах.

— Розгляньте малюнки та прочитайте вислови під ними.

— Розіграйте в ролях ситуації, де ви маєте використати репліки з попереднього завдання.

— Пам'ятайте! Вам завжди допоможуть у скруті. Звертайтеся до дорослих, тих, кому ви довіряєте. Обговорюйте проблеми.

Фізкультхвилинка

6. Вправа «Активне слухання»

— Встановлення зорового контакту — найважливіша навичка, яка сприяє ефективній комунікації. Якщо вам некомфортно дивитися прямо в очі, психологи радять обрати точку між очима або кінчик носа. Підтримуючи зоровий контакт, ми не тільки виявляємо повагу до людини, а й маємо змогу спостерігати її міміку та розуміти емоції.

Запропонуйте учням об'єднатися в пари поглядом і розрахуватися між собою на перший і другий номери.

Роздайте другим номерам картки та попросіть їх не показувати першим номерам.

Запропонуйте першим номерам розповісти цікавий випадок зі свого життя, а другі номери мають поводитися згідно із картою, яку вони отримали. (*Наприклад: Поверніться обличчям до людини, підтримуйте зоровий контакт. Метушіться, озирайтеся довкола. Кажіть: «Зрозуміло», «А що було далі?» Змініть тему. Коротко повторіть те, що почули. Виявляйте зверхність, применшуйте почуття співрозмовника. Дочекайтеся паузи і поставте уточнювальне запитання: «Чи правильно я розумію, що...». Припускайте, що ви знаєте, про що збирається говорити співрозмовник (говоріть, не давши йому закінчити думку). Зачекайте кілька секунд і скажіть: «Я розумію...». Надайте негативні коментарі. Відображайте почуття співрозмовника (усміхайтесь, якщо йому радісно). Перебийте на пів слові. Зачекайте кілька секунд і скажіть: «Я так само почував(-ла)ся, коли...». Поруште особистий простір (доторкніться до руки, підійдіть надто близько). Поверніться обличчям до людини, кивайте... Перебийте співрозмовника та закінчіть бесіду. Перепитайте: «Чи правильно я зрозумів(-ла), що...». Вставляйте фрази не за темою, щойно співрозмовник зробить паузу.)*

Запитання для перших номерів

— Як ви зрозуміли, що вас слухають або не слухають?

Запитання для других номерів

— Як ви почувалися під час виконання цієї вправи?

Висновок. Під час спілкування слід підтримувати зоровий контакт і уважно слухати співрозмовника.

7. Мозковий штурм «Увічливість»

— Як продемонструвати увічливість у спілкуванні?

Учні висловлюють свої міркування. (*Завжди вітатися, не перебивати, усміхатися, дотримувати правил етикету тощо.*)

Висновок. «Ніщо не коштує так дешево і не цінується так дорого, як увічливість».

Руханка «Перебудова»

Учитель пропонує учасникам безперервно рухатися в хаотичний спосіб; попереджає, що кожні 10–15 секунд за сигналом потрібно негайно утворити пару з тим, хто опиниться найближче, зупинитися й виконати одну з наступних інструкцій: а) узятися за руки; б) стати ногою впритул до ноги партнера; в) стати носом впритул до носа партнера; г) стати спиною впритул до спини партнера.

Коли учасники добре засвоїли вправу, можна ускладнити її дуже веселим компонентом: після того, як пари утворили певну позицію, запропонувати рухатися в парах, не змінюючи позиції протягом 5–10 секунд.

8. Робота за підручником (с. 86–87)

1) Робота за схемою.

— Проаналізуйте схему та назвіть те, що ви маєте контролювати в себе.

Я контролюю:

свої слова, ідеї,
дії та вчинки,
речі, смаки,
знання, помилки.

Я не контролюю:

смаки інших, знання інших,
ідеї інших, слова інших,
помилки інших, речі інших,
дії та вчинки інших.

2) Практична робота.

— Розгляньте малюнки, прочитайте підписи.

— Оберіть правильні слова, що не образять інших.

3) Вправа «Перевіряємо себе».

— Уявіть, що навколо вас є невидиме коло. Тепер дайте відповіді на запитання.

Учні зачитують запитання, по черзі обговорюють відповіді.

9. Вправа «Міркуємо!»

— Чи потрібний особистий простір (*територія*) для рослин? А тварин? (Учні висловлюють свої міркування.)

III. ЗАКЛЮЧНА ЧАСТИНА

1. Вправа «Запитай — відповім»

Мета: сприяти формуванню вміння учасників ставити запитання; долати почуття ніяковості, незручності, якщо вони не звикли вільно й чітко це робити.

Матеріали: картки із запитаннями за темою заняття.

Учитель роздає кожному учасникові по одній пронумерованій картці з одним запитанням, яке стосується теми, яка вивчається на занятті; попереджає, що по ходу заняття запропонує відповіді на це запитання і що відповідь є невід’ємною складовою навчання. По ходу обговорення відповідної теми в доречних місцях учитель запитує: «У кого є картка номер?..». Учасник, який отримав картку з відповідним номером, зачитує запитання вголос і дає відповідь.

Ця вправа сприяє концентрації уваги до обговорюваного матеріалу, а також призвичаює учасників до постановки запитань.

2. Вправа «Я бажаю тобі...»

Учасники утворюють коло, передають одне одному квітку і висловлюють добрі побажання або слова подяки.

ДЛЯ ВЛАСНИХ НОТАТОК

УРОК 139. ЯКІ ЗМІНИ В ЖИТТІ ЗВІРІВ НАВЕСНІ

Мета:

- **формування предметних компетентностей:** ознайомити учнів зі змінами, що відбуваються в житті звірів навесні; формувати вміння правильно поводитися в природі; розвивати вміння встановлювати причинно-наслідкові зв'язки, пізнавальний інтерес; виховувати любов до природи, інтерес до життя тварин;
- **формування ключових компетентностей:** спілкування державною (і рідною у разі відмінності) мовами; уміння навчатися впродовж життя; компетентності в природничих науках і технологіях; загальнокультурна грамотність.

Обладнання: комп'ютер, відеопрезентація, горщик, велика ложка, картки, мішечки з малюнками тварин, аудіо-запис.

Тип уроку: урок засвоєння нових знань.

Освітні галузі: природнича, мовно-літературна.

Хід уроку

I. ВСТУПНА ЧАСТИНА

1. Організаційний момент

На цьому уроці, діти,
Треба дружно працювати,
Щоб змогли на всі питання
Відповіді дати.

2. Актуалізація опорних знань

- Назвіть диких звірів. Які з них є героями казок?
- Як зимують звірі?
- Які зміни відбуваються в природі навесні?
- Чи впливає це на життя тварин?

3. Повідомлення теми та мети уроку

- Чи здогадалися ви, якою буде тема нашого уроку?
- Сьогодні ми обговоримо зміни у житті тварин навесні.

II. ОСНОВНА ЧАСТИНА

1. Вивчення нового матеріалу

1) Перегляд відеопрезентації.

Учні розгадують кросворд, відгадують загадки та слухають розповіді про життя звірів навесні (<https://youtu.be/5GW2jWb-6LA>).

2) Робота за підручником (с. 88–89).

Стратегія «Семинар читачів»

Стратегія проводиться за алгоритмом:

- Мовчазне читання тексту. (Учні читають текст про весняний період у житті тварин.)
- Проведення читацького діалогу. (Учні ставлять одне одному питання.)

Наприклад:

- Чому весна — важливий період у житті тварин?
- Як змінюється хутро звірів?
- Які турботи мають тварини навесні?
- Оформлення відгуків на прочитаний текст. (Учні, за бажанням, створюють малюнок чи схему до тексту.)

Висновок. Зміна хутра, пробудження від зимової сплячки, народження малят — весняні явища в житті звірів.

Робота за малюнками

— Чому ранньої весни слід обмежити походи до лісу? Розгляньте малюнки та зробіть висновки.

Висновок. Весна — період виведення потомства у тварин. Пам'ятайте! Тварини, як і люди, страждають від втручання в особистий простір.

Робота в групах. Технологія «Акваріум»

Групи по черзі, а потім увесь клас, читають (с. 89) та обговорюють, чому навесні пробуджуються ведмідь, їжак, як зайчихи доглядають зайченят.

Наприкінці обговорення учні мають дійти спільного рішення за 3–5 хв. (*Навесні в більшості тварин з'являються дитинчата. Звірі вирощують потомство.*)

Учитель ставить класу запитання:

— Чи погоджуєтеся ви з думкою групи?

3) Інценізація вірша «Будить мама ведмежатко».

Дійові особи: мама, ведмежатко.

Обладнання: горщик, велика ложка.

Будить мама ведмежатко

(«Мама» будить «ведмежа».)

Рано навесні:

— Прокидайсь, моє малятко,

Вже розтанув сніг!

(«Мама» показує на вікно.)

Вже птахи давно щебечуть,

(Махати руками, як крильцями.)

Уставай, сонько! —

Мама штурхає за плечі,

(Трясе за плечі.)

Та мовчить Мишко...

— Що ж, — зітхнула сумно нянька, —

Ох, біда, біда!

(Хитає головою.)

Буду я тепер, бідненька,

Їсти мед сама.

(Показує руками на себе.)

— Зачекай! — Мишко підскачив, —

Вже біжу, біжу!

(«Ведмежа» підбігає до «мами».)

Лиш візьму велику ложку —

(Бере і показує велику ложку.)

І допоможу!!!

(Імітує рухи ложкою від горщика до рота.)

Олеся Мамчич

2. Самостійне застосування учнями знань у стандартних ситуаціях

1) Робота в парах. Вправа «Обери відповідь».

— Що відбувається з дикими тваринами навесні? Підкресліть правильні відповіді. (Картки.)

Готують запаси на зиму, ростуть, линяють, вирощують потомство, розмножуються, нагулюють жир, відкладають яйця, відкладають ікру, народжують дитинчат, впадають у сплячку, мостять гнізда, готуються до перельоту в теплі краї.

2) Аналіз картини «Життя диких тварин навесні».

Учні розглядають картину, описують її, даючи відповіді на запитання.

— Що зображено на картині? (Життя тварин навесні.)

— Що це на гілочках висить? (Клаптики чиєїсь вовни. Звірі навесні линяють, міняють свою теплу зимову шубку на більш легку. Зайчик міняє свою білу шубку на сіру, білочка — сіру шубку міняє на руду.)

— Як ви вважаєте, чому зайцеві незручно бігати в білій шубі серед дерев, зеленої трави, по сірій доріжці? (У білій шубці він здалеку помітний для ворогів.)

— А хто ж залишив на гілочках руді клаптики вовни? (Їх залишила лисиця. Вона міняє свою теплу пухнасту шубку на більш легку.)

— Хто саме залишив сірі клаптики вовни? (Вовк, він теж навесні линяє.)

— Що це за нірка, а там хтось великий із довгою мордочкою, з пухнатым хвостом і поруч ще п'ять таких самих маленьких звірят? Руда мама вміє дзявкати, в неї дуже гарний слух. Вона відразу здалеку почула, що ми гуляємо лісом. Своїм дитинчатам вона принесла поїсти мишку. Що це за звірі? (Лисиця з лисенятами.)

— Хто це вийшов з барлогу такий великий, коричневий і клишоногий? А що ж він робив узимку? А за ним крокує ще один, тільки маленький? Хто це? (*Ведмедиця взимку народжує ведмежат. Навесні вона виводить їх з барлогу, вчить здобувати їжу.*)

3) Робота в групах. Гра «Цікаві мішечки».

Учні передають по колу мішечки. Кожен отримує картку з частиною малюнка тварини. (*Заєць, білка, ведмідь, їжак, лисиця.*)

Діти об'єднуються у групи. (*Відповідно, у кого яка тварина.*)

Пригадують правила роботи в групі.

Виконують завдання:

- скласти пазл;
- класти розповідь про тварину (3–4 речення).

— Яку назву має тварина?

— Яка вона? Де живе?

— Як називають її дитинчат?

— Як тварина вирощує потомство?

Презентація роботи груп.

Руханка «Ведмежата на прогулянці»

Спочатку ведучий говорить: «Ви всі — маленькі ведмежата, ви гуляєте н луках і збираєте солодку суніцю. Один з вас — найстарший, він стежить за рештою».

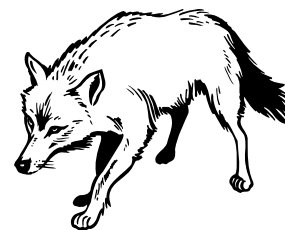
Звучить весела музика. Діти перевальцем ходять кімнатою і зображують ведмежат — удаючи, ніби збирають ягоди, наспівують пісеньки. У цей час ведучий обирає одного гравця і, коли музика зупиняється, оголошує, що він і є старше ведмежа. Його завдання (*оголошується заздалегідь*): якомога швидше перевірити, чи всі ведмежата на місці, тобто торкнутися плеча кожного гравця. Після того, як він упевниться, що ніхто не загубився, гра поновлюється, а за кілька хвилин ведучий призначає іншого старшого.

Гра триває до тих пір, поки всі не побувають у цій ролі. Того, хто виконає це завдання найшвидше, оголошують найшвидшим і найстаршим. (*Гру можна проводити досить часто, змінюючи ведмежат на кошенят, курчат, слоненят і т. ін.*)

3. Творче перенесення знань і навичок у нові ситуації

Розгадування кросворда «Дикі тварини»

1. Буркотливий, вайлуватий,
Ходить лісом дід кошлатий:
Одягнувся в кожушину,
Мед шукає і ожину.
Літом любить полювати,
А зимою — в лігві спати.
Як зачує він весну —
Прокидається від сну. (*Ведмідь.*)
2. Я — руда, низького зросту,
Хитра я і довгохвоста.
На курей я вельми ласа —
В них таке смачненьке м'ясо.
Вовку-брату я сестриця,
А зовуть мене... (*лисиця.*)
3. Сірий, ікластий,
Хоче вівцю вкрасти. (*Вовк.*)
4. Я веселенький звірок,
Плиг з ялинки на дубок. (*Білка.*)
5. Довгі вуха, куций хвіст,
Невеличкий сам на зріст.
На городі побував —
Нам капусту попсував.

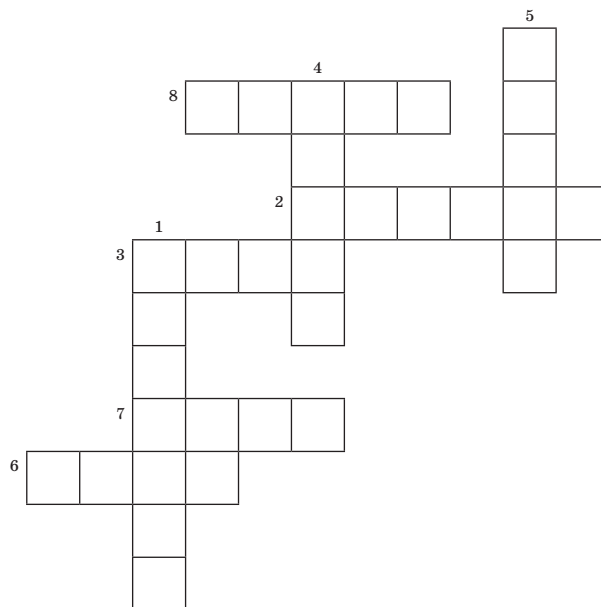

Довгі ноги — скік та скік.
Ми погнались — він утік. (Заяць.)

6. Хто це землю вигортає,
Мов купини наvertsає?
То підземний хід
Рие, рие... (кріт).

7. Маленьке, сіреньке,
А хвостик, як шило. (Миша.)

8. Він ікластий і сердитий,
Дуже любить землю рити.
Жолуді весь час шукає
Й малюків смугастих має. (Кабан.)

III. ЗАКЛЮЧНА ЧАСТИНА. РЕФЛЕКСІЯ

Самооцінювання «3-2-1»

Назвати:

- 3 речі, яких навчилась/навчився сьогодні на уроці;
- 2 речі, про які хочу знати більше;
- 1 запитання, яке у мене виникло на уроці сьогодні.

ДЛЯ ВЛАСНИХ НОТАТОК

УРОК 140. ВЕСНЯНІ ЯВИЩА В ЖИТТІ ЗВІРІВ

Мета:

- **формування предметних компетентностей:** продовжувати знайомити дітей з мешканцями лісу, з весняними явищами в житті звірів; розвивати логічне, екологічне мислення, пам'ять та мовлення; виховувати турботливе ставлення до тварин;
- **формування ключових компетентностей:** спілкування державною (і рідною у разі відмінності) мовами; уміння навчатися впродовж життя; компетентності в природничих науках і технологіях; загальнокультурна грамотність.

Обладнання: комп'ютер, презентація, картки, предметні малюнки, лави (*стільчики*), іграшковий ведмедик.

Тип уроку: урок формування вмінь та навичок.

Освітні галузі: природнича, мовно-літературна.

Хід уроку

I. ВСТУПНА ЧАСТИНА

1. Організаційний момент

До уроку ми готові,
Про природу знаєм все —
Про життя тварин весною
Ми дізнаємось іще.

2. Актуалізація опорних знань

Вправа «Розсіпанки»

Слова розсіпані збери,
Терміни уроку через тире запиши.

АКЪНИЛ — _____
ОВТСМОТОП — _____
НУТСЕП — _____
ЯННЕЖОНМЗОР — _____
АКЧЯЛПС — _____

(*Линька, потомство, пестун, розмноження, сплячка.*)

3. Повідомлення теми та мети уроку

- Здогадайтеся, якою буде тема нашого уроку.
- Сьогодні продовжимо ознайомлення з весняними явищами в житті звірів.

II. ОСНОВНА ЧАСТИНА

1. Вивчення нового матеріалу

1) Робота за підручником (с. 89–90).

Метод «Спрямоване читання»

Читаючи самостійно текст, учні шукають відповіді на поставлені запитання. Читають із зупинками, обговорюючи прочитане.

- Що ви дізналися про білченят?
- На кого схожі вовченята?
- Як дикі свині розпізнають своїх поросят?
- Чим живляться лисенята?
- Коли народжуються малята в козуль, оленів?
- Які тварини пробуджуються найпізніше?

Складання ланцюгів живлення. Робота в парах

- За схемою складіть ланцюг живлення. З'ясуйте в парах, чи правильно виконали завдання.
- Із чого починається ланцюг живлення?

Наприклад:

Трава — миша — вуж — сова.

Трава — коник стрибунець — сова.

Трава — заєць — сова.

Трава — миша — кріт — сова.

2) Перегляд презентації «Звірі навесні».

Учні відгадують загадки, читають повідомлення про тварин (<https://abetkaland.in.ua/prezentatsiya-na-temu-zviri-navesni/>).

Рухлива гра «Лисиця в курнику»

Мета: розвивати спритність і кмітливість.

Під однією стіною класної кімнати ставлять лави (або стільчики). Це — «курник». На протилежному — намічають «нору» для «лисиці». Середина — «подвір'я». Обирають «лисицю», решта — «курчата». Вони ходять «подвір'ям, шукають собі їжу».

Кури по двору гуляють
Та зернят собі шукають.
Ось лисиця рудохвоста,
До курей біжить у гості!
Тож тікайте, хто куди,
Щоб не сталося біди!

На слова учителя: «Тож тікайте, хто куди, щоб не сталося біди!» — «курчата» тікають до «курника», ховаються від «лисиці» й злітають на «сідало» (сідають). «Лисиця» ловить «курчат». Гра завершується, коли «лисиця» спіймає одне чи двоє «курчат» (торкнеться їх рукою).

Рекомендації до гри. «Курчата» тікають лише після сигналу вчителя. «Лисиця» не ловить «курчат» за лінією. Коли діти добре засвоять правила гри, можна обрати «півника», який кукурікатиме, побачивши, що «лисиця» виходить зі своєї «нори».

2. Самостійне застосування учнями знань у стандартних ситуаціях

1) Гра-перевтілення «Я — вовк (заєць, ведмідь, їжак)».

Завдання: розповісти про тварину від її імені.

СХЕМА-ОПОРА

Я (який?) _____ вовк.

Мені подобається (що?) _____.

Взимку я _____, а навесні _____.

Я люблю _____.

Мені подобається _____.

Я не люблю _____.

Я живу _____.

Мене оточують (хто? що?) _____.

Вони (що роблять?) _____.

2) Вправа-гра «Хто де живе?».

— Навесні звірі дуже люблять погрітися на сонці. Ось вони і вийшли на галявину зі своїх домівок, а куди повернутися — забули. Допоможіть їм, будь ласка.

Заєць		лігво
Ведмідь		нора
Лисиця		кущик
Вовк		барліг
Білка		чагарник
Козуля		душло

Учні з'єднують стрілками назву тварини з її житлом.

3) *Рольова гра «Зустріч».*

Діти в масках розігрують діалог між звірятами.

Бі л ч е н я. Ой, їжачок, який ти колючий!

Ї ж а ч е н я. Так, шубка у мене колюча. З'явиться небезпека — згорнуся в клубок — спробуй торкнися мене!

Бі л ч е н я. А народився ти теж з голками?

Ї ж а ч е н я. Ми народжуємося навесні без голок і сліпі. На рожевому тілі у нас тільки безліч горбків. Голки на їхньому місці з'являються через декілька годин. Спочатку вони м'які та світлі, але поступово тверднуть і темніють. Голки мої ростуть дуже швидко.

Бі л ч е н я. А я теж народилася навесні голою і сліпою. Але в нашому дуплі мені не було холодно, тому що моя дбайлива мама зігрівала мене й укутувала м'якою підстилкою.

З а й ч е н я. А я свою маму не пам'ятаю! І домівки у мене теж немає!

Бі л ч е н я. Як це? Чому?

З а й ч е н я. Я народилося просто на землі відразу зрячим, укритим шерстю. Мама мене погодувала молоком, залишила під кущем і побігла.

Бі л ч е н я. Чому?

З а й ч е н я. Якби вона зі мною залишилася, за її запахом нас швидко знайшли б хижаки, а я ще погано стрибаю і не зміг би від них утекти. Так мене мама захищає від хижаків.

Ї ж а ч е н я. І тобі не хотілося їсти?

З а й ч е н я. Ні, молоко у мами поживне і жирне, тому 3–4 дні я неголодний.

Бі л ч е н я. А як же наступні дні?

З а й ч е н я. А я, коли захочеться їсти, починаю пересуватися, залишаючи пахучий слід від лапок. За цим слідом мене знаходить будь-яка зайчиха і годує молоком. І знову вистачає на 3–4 дні. А коли я підросту, то починаю їсти травичку.

У ч и т е л ь. Дякуємо, друзі, за цікаву розповідь. До побачення!

Рухлива гра «Зайчики та ведмідь»

Мета: розвивати кмітливість, швидку реакцію на сигнал.

Діти-«зайчики» присідають («*ховаються*»). Учитель чи дитина з іграшковим ведмедиком у руках ходить класом, удаючи, що шукає «зайчат».

«Ведмедик» промовляє:

Не знайшов ніде зайчат,
Тож піду тепер назад.

Учитель відвертає ведмедя від дітей, а рукою подає їм сигнал, щоб вони підводилися. Діти-«зайчики» підводяться.

«В е д м і д ь». Подивлюся ще раз, чи не видно де зайчат!

Діти-«зайчата» швидко присідають.

Ці вправи слід повторити 3–4 рази.

Проходячи класом востаннє, учитель із ведмедиком у руках промовляє:

Не знайшов ніде зайчат,
Тож піду голодний спать.

Учитель кладе ведмедика на місце, а «зайчата» стрибають усередині кола. Після слів учителя: «Ведмідь прокинувся!» — діти швидко повертаються на свої місця, і гра триває.

3. Творче перенесення знань і навичок у нові ситуації

1) *Мовні вправи.*

«Закінчи речення»

Спритний, як... (*білка*).

Лякливий, як... (*заєць*).

Хитрий, як... (*лисиця*).

Колючий, як... (*їжак*).

Злий, як... (*вовк*).

Вайлуватий, як... (*ведмідь*).

УРОК 141. ЧОМУ ПОТРІБНО ДБАТИ ПРО ДОВКІЛЛЯ

Мета:

- **формування предметних компетентностей:** формувати уявлення учнів про причинно-наслідкові зв'язки поведінки людей і стану природи; вчити дотримувати правил поведінки в довкіллі; розвивати екологічну свідомість; виховувати бажання бути турботливими господарями довкілля;
- **формування ключових компетентностей:** спілкування державною (і рідною у разі відмінності) мовами; уміння навчатися впродовж життя; компетентності в природничих науках і технологіях; загальнокультурна грамотність, екологічна грамотність і здорове життя.

Обладнання: комп'ютер, мультфільм, тематичні малюнки, аркуш паперу формату А1, кольорові олівці, листочки.

Тип уроку: урок формування вмінь та навичок.

Освітні галузі: соціальна і здоров'язбережувальна, природнича, мовно-літературна.

Хід уроку

I. ВСТУПНА ЧАСТИНА

1. Організаційний момент

2. Актуалізація опорних знань

— Люди живуть на планеті більше двох тисяч років.

— Чи завжди вони дбайливо ставилися до багатств природи?

— За цей час не завжди до природи ставилися обережно, особливо у період бурхливого розвитку прогресу.

— Яке наше завдання?

— Тому ми, діти, повинні допомагати дорослим не тільки берегти природу, але й відновлювати її. Вирощувати квіти, годувати птахів, садити дерева, не залишати після себе сміття. А ще необхідно добре вчитися. Навіщо?

— Бо знання допоможуть зберегти природу від загибелі. Адже природа потрібна не лише нам, але й майбутнім поколінням!

3. Повідомлення теми та мети уроку

— Згадаймо, що сонце, вітер, гори, ліси, моря, птахи, риби — все це... (*природа*). Це наше благо, наше багатство, наше здоров'я.

— Сьогодні ми обговоримо, чому потрібно дбати про природу, про наше довкілля.

II. ОСНОВНА ЧАСТИНА

1. Вивчення нового матеріалу

1) Розповідь з елементами бесіди.

— Жила собі людина і поступово пізнавала дивовижний і чарівний світ. Брала від природи все: повітря — щоб дихати, водичку — щоб пити, а рослини — щоб їсти. Людина була дуже спостережлива і навчилася багато чого від рослин і тварин та й сама почала вдосконалювати свій світ. Вона навчилася добувати вогонь, приручила тварин, навчилася захищатися від хижих звірів і полювати, будувати житло, знаходити і готувати собі їжу, яка зробила б її сильнішою.

І чим краще людина пізнавала світ, тим більше будувала будинків, мостів, доріг, змінюючи у такий спосіб природне середовище, своє довкілля. І нині вона живе у гарних будинках, що захищають її від холоду, вітру і дощу, а попідруч у неї — світло, вода, тепло. Так, тепер це наше довкілля.

— А тепер поміркуймо, чи можемо ми обійтися без цього чарівного довкілля.

— Як людина використовує повітря?

Уся земна куля вкрита повітрям. Ми його не помічаємо, але коли б воно раптом зникло, то не змогли б прожити і кількох секунд, бо відразу закипить уся вода на Землі, а промені Сонця спалять усе живе. Саме повітря захищає нас від згубної дії сонячних променів.

— Яким воно має бути?

— Яке значення для природи має вода?

— Ми не можемо уявити довкілля без води. Бо вода — це життя. Вона є у всьому живому. Люди і більшість тварин на дві третини складаються з води, а деякі рослини містять чотири п'ятих частини води. Вода займає дві третини земної поверхні. Кількість її не змінюється, а от води, придатної для живих організмів, стає дедалі менше, тому що людина забруднює воду відходами промислової діяльності.

Тому запам'ятайте: воду слід берегти, очищати ріки, розчищати джерельця і струмочки, не забруднювати берегів.

— А яким сумним було б довкілля без рослин! Голе каміння, розпечений пісок і клуби пилу... Це зовсім неприваблива картина. Інша річ — квітучі поля, співучі ліси, степи, гаї та діброви! Рослини не лише милують зір, вони ще й очищають повітря та воду. Недарма їх називають *легенями планети*. А разом із тваринним світом рослини годують людину. Отже, чим більше ми посадимо лісів, садів, гаїв, дібров, тим гарнішим і чистішим буде довкілля, у якому ми живемо.

— А ще людина повинна розумно використовувати природні багатства, тобто давати природі можливість відновлювати свої сили.

2) Робота за підручником (с. 92).

«Асоціативний куц»

— Відшукайте у вірші В. Чуба та назвіть об'єкти, з яких складається наше довкілля.

Робота в парах

— Які роботи потрібно проводити, щоб ваше рідне місто чи село причепурилося навесні?

Учні зачитують повідомлення у підручнику про проблему сміття, обговорюють, додають свої міркування.

3) Перегляд мультфільму.

Учні переглядають мультфільм «Пригоди лісових друзів — Охорона природи» (<https://youtu.be/JZL8EqG7YoI>).

— Що трапилось з лісовими звірятами?

— Якої помилки вони припустилися?

— Чи придатні для повторного використання харчові відходи?

— Що потрібно порадити туристам, які залишають після себе величезні купи сміття?

Фізкультхвилинка

2. Самостійне застосування учнями знань у стандартних ситуаціях

1) Інтерактивна вправа «Дискусійна гойдалка».

— Існує думка, що засмічення — це лише проблеми природи, тому нас вони зовсім не стосуються.

— Чи насправді це так? Доведіть свою думку.

— Порівняйте свої судження із судженнями однокласників.

2) Стратегія «Синтез думок». Робота в групах.

— Як можна дбати про довкілля?

Групи обговорюють питання та передають свої узагальнення в інші групи по колу, які додають своє та підкреслюють те, з чим не погоджуються. Опрацьовані аркуші експерти порівнюють із власним варіантом, складають звіт і виносять на загальне обговорення.

Узагальнена відповідь:

Дбаючи про довкілля, слід відмовитися від поліетиленових пакетів, від одноразових пляшок та посуду; бути енергоефективним у побуті; обирати найбільш екологічний транспорт; економити воду; сортувати сміття і віддавати на переробку.

Висновок. Такі поради не тільки збережуть довкілля, а й сімейний бюджет.

3) *Робота за підручником (с. 92).*

— Розгляньте світлини. Чи є такі місця у вашому населеному пункті?

4) *Складання розповіді.*

— Складіть розповідь про те, як учні дбають про чистоту та порядок на шкільному подвір'ї.

— Чому сміття опиняється не в контейнерах чи на звалищах, а в кущах, траві, навколо будівель?

Руханка «Бережи листочок»

Обладнання: листочки.

Листочки розкладені по колу. Біля кожного листочка — дитина. Ведучий усередині кола намагається забрати якнайбільше листочків. Діти присідають, захищаючи свій листочок руками. Коли ведучому вдається взяти листочок у двох–трьох дітей, призначається новий ведучий, і гра триває.

3. **Творче перенесення знань і навичок у нові ситуації**

1) *Виступ еколога.*

Підготовлений учень зачитує повідомлення.

ЕКОЛОГІЧНА СИТУАЦІЯ В УКРАЇНІ

- Використовується більша частина всього земельного фонду.
- Знижена родючість земель унаслідок інтенсивного використання.
- Вода більшості водойм є забрудненою.
- Маємо дуже мало лісових насаджень. Вирубуються ліси.
- Збільшуються обсяги побутових відходів, тому що мало переробних заводів.
- На здоров'я населення вплинула аварія на Чорнобильській АЕС.

2) *Робота над прислів'ями.*

— Поясніть зміст прислів'їв.

- Нема ліпшої краси — ніж гаї та ліси.
- Природа — наша мати, і треба її оберігати.
- Де багато пташок, там немає комашок.
- До природи не неси шкоди.

3) *Творча вправа.*

Діти малюють плакат-пам'ятку про охорону довкілля.

Пам'ятай!

- Не можна спалювати опале листя, бо воно забруднює повітря, що ним ми дихаємо.
- Не можна мити транспортні засоби біля водоймищ, криниць, колонок, бо це забруднює воду, що її ми п'ємо.
- Не можна кидати будь-де папірці, пластикові пакети, пляшки, бляшанки, баночки та інші відходи, бо це засмічує землю, на якій ми живемо.

III. **ЗАКЛЮЧНА ЧАСТИНА**

1. **Вправа «Не хочу хвалитися, але я...»**

Кожен учень доповнює фразу «Не хочу хвалитися, але я...» словами, що стосуються теми уроку. (Наприклад: *економно використовую воду, прибираю у дворі, викидаю сміття тільки у сміттєві баки, вчуся сортувати сміття тощо.*)

2. **Домашнє завдання**

— Дослідіть, яке сміття переважає у вашому населеному пункті. Куди воно зникає?

ДЛЯ ВЛАСНИХ НОТАТОК

УРОК 142. УТИЛІЗАЦІЯ ВІДХОДІВ

Мета:

- **формування предметних компетентностей:** сформувати уявлення учнів про побутові відходи, проблеми їхньої утилізації, вплив сміття на здоров'я планети і людини, вторинну переробку сміття, її економічне значення; поглибити й розширити знання учнів про шляхи розв'язання проблеми побутових відходів; розвивати екологічну культуру; виховувати бажання оберігати природу, вносити свою часточку для збереження навколишнього середовища, дбайливе ставлення до довкілля, свого здоров'я і здоров'я планети;
- **формування ключових компетентностей:** спілкування державною (і рідною у разі відмінності) мовами; уміння навчатися впродовж життя; компетентності в природничих науках і технологіях; загальнокультурна грамотність, екологічна грамотність і здорове життя.

Обладнання: комп'ютер, відеоролик, комікс, м'яч.

Тип уроку: урок формування вмій та навичок.

Освітні галузі: соціальна і здоров'язбережувальна, мовно-літературна.

Хід уроку

I. ВСТУПНА ЧАСТИНА

1. Організаційний момент

2. Актуалізація опорних знань

— У кожного з вас зараз різний настрій. Я пропоную скласти в чарівний мішечок усі негативні емоції (*неспокій, злість, образу, сум, тощо*) і викинути його. А з іншого чарівного мішечка взяти позитивні емоції, що вам потрібні, та сподівання щодо сьогоднішнього уроку.

— Хто бажає висловити свої сподівання, побажання?

— Подумки пошліть добрі думки одне одному і всьому, що вас оточує.

— Що зображено на фотографіях? Як ви здогадались про це?

— Як називається наша планета? Що ви про неї знаєте?

— Яке найбільше багатство нашої планети?

— Чому саме природа?

— Природа щедро дарує нам свої дари, не шкодуючи нам нічого. А від нас щоденно просить лиш одного: щоб ми до неї були добрими.

— Чи відчувається щасливою наша планета? Чому?

3. Повідомлення теми та мети уроку

— Сьогодні ми спробуємо повернути увагу до екологічних проблем, до важливості проблем побутових відходів.

II. ОСНОВНА ЧАСТИНА

1. Вивчення нового матеріалу

1) Словникова робота.

Побутові відходи — усі відходи сфери споживання, що утворюються в житлових масивах, організаціях та установах, торгівельних закладах тощо; відходи опалювальних установок у житлових будинках, сміття з вулиць, будівництв тощо.

Сміття — тверда частина побутових відходів, що утворюються в житлових масивах.

2) Технологія «Два — чотири — всі разом».

- Які види сміття ви знаєте?

Учні індивідуально обмірковують можливі відповіді. Потім об'єднуються в пари, доповнюючи думки одне одного.

Далі діти в четвірках ухвалюють спільне рішення. Завершується робота обговоренням поставленого завдання з усім класом.

Наприклад: старі газети, порожні консервні банки, пляшки, харчові відходи, обгортки та пакувальні матеріали, битий посуд, зношений одяг, поламана побутова чи офісна техніка тощо.

- Чому виникає проблема побутових відходів?

Наприклад: зростає кількість населення; змінюється спосіб життя людей; люди купують неякісні товари, що швидко виходять із ладу і перетворюються на сміття; збільшення об'єму товарів одноразового користування; збільшується кількість пакувальних матеріалів; вилучаючи з природи чимало речовин, людина змінює їх до невпізнанності та повертає у природу у вигляді сміття.

3) *Перегляд інформаційного ролика.*

Учні переглядають відеоролик для дітей про шкідливість сміття (<https://youtu.be/7mIOZhcdK1w>).

— Про які заходи щодо розв'язання проблеми сміття ви дізналися? (*Утилізація сміття, поховання відходів, сміттєспалювальні заводи, переробка сировини для вторинного використання, сортування сміття.*)

4) *Робота за підручником (с. 93–94).*

Словникова робота

Утилізація — переробка відходів із метою збереження природи.

Екологи — фахівці, які досліджують природу та працюють задля її збереження.

Робота за малюнками

— Яка відмінність між цими контейнерами? Запропонуйте власні варіанти утилізації вмісту кожного контейнера. По допомогу звертайтеся до зручних джерел інформації або дорослих.

Вправа «Міркуємо!»

— Чому нині в багатьох магазинах відмовляються від поліетиленових пакетів? Що пропонують на заміну?

Учні зачитують повідомлення у підручнику про біорозкладальні пакети.

Фізкультхвилинка

2. Самостійне застосування учнями знань у стандартних ситуаціях

1) *Робота з коміксом.*

Учні переглядають комікс (<https://jmil.com.ua/2014-3/movie>), аналізують зміст.

— Чому ведмедики викинули казанок? Чи добре вони вчинили? Чому?

— У чому помилка ведмедиків?

— Який наслідок мав цей учинок? Чому?

— Можливо, краще було б викинути казанок перед поверненням додому?

— А який гарний учинок ведмедики могли б зробити? Який наслідок він мав би? Тільки для ведмедиків чи й для інших теж?

— Чи варто думати тільки про себе, чи варто дбати й про інших також? Чому?

— Куди потрібно нести дірявий посуд? Чому?

— Куди слід викидати те, що вам уже ніколи не знадобиться? Чому не можна викидати сміття на подвір'я?

— Чому кажуть: «Що посієш, те й пожнеш»? Що «посіяли» ведмедики?

— Чому необхідно берегти природу? Як саме?

2) *Вправа «Реклама».*

— Кожній групі я пропоную створити власний рекламний слоган щодо шляхів розв'язання проблеми засмічення в рідному селі/місті. А представники від кожної групи озвучать свою рекламу у гучномовець після завершення уроку, щоб привернути увагу всіх учнів школи.

Варіанти слоганів:

I група. «Сміття — це хвороба планети. Ми можемо її вилікувати — смітити довкола якнайменше та прибирати за собою».

II група. «Деяке сміття з користю можна переробляти, або виготовляти з нього корисні речі. Тому викидайте сміття у спеціально відведені контейнери».

III група. «Пам'ятайте: чисто не там, де часто прибирають. Чисто там, де не смітять».

3) *Метод «Спрямоване читання».*

Читаючи самостійно текст (*підручник, с. 94*), учні шукають відповіді на поставлені запитання. Читають із зупинками, обговорюючи прочитане.

— Навіщо використовують сортування сміття?

- Якої шкоди завдає сміття тваринам?
- Що призводить до знищення рослинного та тваринного світу?
- Чому люди повинні відчувати відповідальність перед природою?

4) Гра з м'ячем «Я знаю».

Діти утворюють коло. Учитель кидає по черзі дітям м'яч. Дитина, яка спіймала м'яч, говорить: «Я знаю, як допомогти довкіллю» і продовжує речення (*наприклад, посадити дерева, сортувати сміття тощо*), повертає м'яч учителеві.

3. Творче перенесення знань і навичок у нові ситуації

1) Тест «Чи турбуєтесь ви про природу?».

1. Уявіть, що ви на відпочинку. Ви їсте шоколадні цукерки, але поруч немає смітника. Що ви зробите?
 - а) Тримаєте обгортку в кишені, поки не побачите смітник.
 - б) Кидаєте їх на землю. Це не ваша вина, що немає смітника.
 - в) Це залежить від багатьох чинників.
2. Дорогою додому ви дуже захотіли пити. Що ви купите?
 - а) Щось у пластиковій пляшці.
 - б) Щось у скляній пляшці або алюмінієвій банці.
 - в) Щось у коробці.
3. Ваш особистий плеєр потребує нових елементів живлення. Що ви зробите?
 - а) Купите акумулятор.
 - б) Покладете старі батарейки у кошик для сміття і купите нові батарейки.
 - в) Купите нові та здасте старі на переробку.
4. Якщо б ви жили недалеко біля зони відпочинку, як би ви відреагували на фаст-фуд ресторан, що відкрився неподалік від вас?
 - а) Радієте, але і турбує велика кількість сміття.
 - б) Радієте, що тепер ви можете з'їсти щось смачненьке.
 - в) Ви ніколи не їсте у фаст-фудах.

Ваш рахунок:

1. а) 3; б) 1; в) 2;	3. а) 3; б) 1; в) 2;
2. а) 1; б) 3; в) 2;	4. а) 2; б) 1; в) 3;

Аналіз результатів

12–10 — Ви, безумовно, піклуєтесь про навколишнє середовище.

9–7 — Ви намагаєтесь піклуватися про природу, але не постійно.

6–4 — Ви не піклуєтесь про природу.

2) Гра «Чим я можу допомогти природі?».

На дошці — намальоване дерево. Діти на «листочках» записують свої пропозиції щодо збереження природи та прикрашають ними його.

III. ЗАКЛЮЧНА ЧАСТИНА. РЕФЛЕКСІЯ

Обговорення в загальному колі

- Чи існує проблема засмічення в нашому селі/місті? А на планеті в цілому?
- Чи почувається планета Земля щасливою від цього?
- Що ви навчилися робити для зменшення кількості сміття?
- Яка інформація на уроці була для вас важливою?
- Яку інформацію розповісте вдома рідним?
- Що хочете зробити негайно?
- Сподіваюсь, що кожному із вас захотілося зробити щось корисне для своєї планети, аби вона була щасливішою.

ДЛЯ ВЛАСНИХ НОТАТОК

УРОК 143. ВИГОТОВЛЕННЯ МОДЕЛІ ТРАНСПОРТНОГО ЗАСОБУ З ПІДРУЧНИХ МАТЕРІАЛІВ

Мета:

- **формування предметних компетентностей:** ознайомити учнів із виготовленням моделей транспортних засобів з підручних матеріалів; вправляти учнів у вторинному використанні сировини; розвивати дрібну моторику пальців рук, естетичний смак; виховувати акуратність під час роботи;
- **формування ключових компетентностей:** спілкування державною (і рідною у разі відмінності) мовами; уміння навчатися впродовж життя; компетентності в природничих науках і технологіях; загальнокультурна грамотність.

Обладнання: пластикові пляшки, картонні коробки, пакети з-під соку та молока (за вибором), кольоровий папір, фломастери, прості олівці, канцелярський ніж, зубочистки чи палички барбекю, ножиці, клей ПВА, скотч, циліндри від паперових рушничків, дзвіночок.

Тип уроку: урок застосування знань, умінь і навичок.

Освітні галузі: технологічна, мистецька, мовно-літературна.

Хід уроку

I. ВСТУПНА ЧАСТИНА

1. Організаційний момент

Любі діти! Добрий день!
Зичу праці і пісень.
А ще, друзі, всім бажаю
Сил, натхнення на весь день!

2. Актуалізація опорних знань

— Відгадайте загадки.

- Є у мого татка
На колесах хатка.
Возить хатка невеличка
Нас на дачу і до річки. (*Автомобіль.*)
- Наче пташка, він летить,
Але всім на лихо
Він реве і торохтить,
Бо не може тихо.
Є два колеса у нього.
Чули, друзі, про такого? (*Мотоцикл.*)
- На колесах їде хата,
А у ній людей багато. (*Автобус.*)

— Як одним словом назвати відгадки? (*Транспорт.*)

Дискусія

— Транспорт — це добре чи ні?

3. Повідомлення теми та мети уроку

— Яким видом транспорту ви користуєтеся у місті/селі?

— Сьогодні на уроці ми будемо виготовляти прості транспортні засоби з підручних матеріалів.

II. ОСНОВНА ЧАСТИНА

1. Осмислення змісту й послідовності застосування способів виконання дій

1) Вступне слово вчителя.

— Професія інженера-конструктора вимагає знань про будову транспортних, транспортуємих і технологічних машин та споруд. Інженер-конструктор спочатку формулює словами задум

технічного проекту. Потім увиразнює його засобами технічної графіки: ескізами, кресленнями. На завершення технічного проекту інженер конструює макет майбутнього виробу з різних матеріалів, що легко обробляються.

Макет (фр. Magutte — модель, ескіз) — просторове зображення, модель будь-чого (виробу, декорації тощо), зазвичай у зменшених розмірах (масштабі).

Створюючи машини, конструктори дотримують певних технічних умов (*дотримання швидкості, потужності, умов роботи машини*). Перед конструюванням моделей машин з'ясовують їхню будову, особливості та застосування.

2) «Мозковий штурм».

— Які матеріали можна використати для створення моделей транспорту? (Учні висловлюють свої міркування.)

3) Довідкове бюро.

— Чому постало питання про вторинне використання відходів?

Вилучаючи з природи чимало речовин, людина змінює їх до невпізнанності та повертає у природу у вигляді сміття, що не розкладається на вихідні речовини природним шляхом.

Наприклад, в умовах лісу папір розкладається впродовж 2-х років, гума підшва — 65 років, консервна бляшанка — понад 90 років, алюмінієва банка — 100 років, поліетиленовий пакет — понад 200 років, пластикова пляшка — 450 років, дитячий памперс — 500 років, скло — понад 1000 років.

Багато з того, що ми викидаємо на смітник, може отримати друге життя.

4) Перегляд презентації.

Учні переглядають презентацію про те, які вироби можна виготовити з пластикових пляшок (<https://ppt-online.org/154497>).

Музична фізкультхвилинка

Учні виконують рухи під мелодію пісні «Я їду на машині» (<https://youtu.be/nh8LYzpEV8M>).

2. Самостійне виконання учнями завдань під контролем і за допомогою вчителя

1) Підготовка матеріалів до роботи.

— Підготуйте матеріали, що знадобляться нам для роботи (*підручник. с. 95*).

2) Повторення правил техніки безпеки.

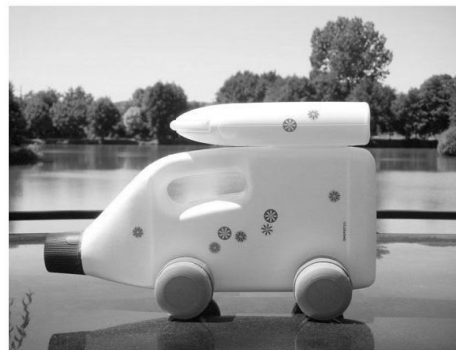
- Правила безпечного користування ножицями, ножем.
- Правила безпечного користування клеєм.

3) Послідовність виконання роботи.

— Із підручних матеріалів виготовте модель транспортного засобу за зразком чи власним задумом.

МАШИНКА ІЗ ПЛАСТИКОВИХ ПЛЯШОК

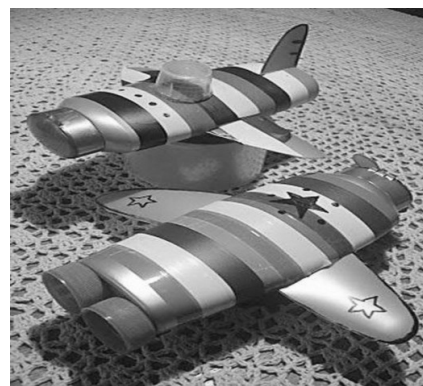
1. Візьміть невелику ємність від мийного засобу — це буде кабіна та кузов машини.
2. Підготуйте кришечки від пляшок різного кольору (*8 штук*), склейте їх попарно.
3. Позначте місця розміщення коліс та наклейте підготовлені кришечки попарно з двох сторін пляшки. Колеса готові.
4. Візьміть невелику пластикову пляшку від шампуню, наклейте зверху на кузов машини. Це — багажник. Машина готова.

ЛІТАК ІЗ ПЛАСТИКОВИХ ПЛЯШОК

1. Візьміть плоску пляшку від шампуню. Оздобте її смужками з різнокольорового скотчу.
2. На іншій пластиковій пляшці намалуйте крила та виріжте.

3. Наклейте крила літака.
4. Хвіст літака можна виготовити із пластикових кришечок або вирізати із пластику.
5. Оздобте літак *(за власним вибором)*.

АВТОБУС ІЗ ПЛЯШКИ З-ПІД МОЛОКА (МАЛЮНОК — У ПІДРУЧНИКУ)

1. Обклейте пакет з-під молока кольоровим папером.
2. Намалюйте та виріжте вікна для автобуса. *(За бажанням, намалюйте пасажирів.)*
3. Наклейте вікна з обох сторін автобуса.
4. Із пластикових кришечок наклейте колеса.
5. Оздобте автобус за власним бажанням.

4) Презентація робіт.

5) Розвивальна гра «Прихований дзвіночок».

Для цієї гри потрібен невеликий дзвіночок, який учасники, утворивши коло чи вишикувавшись у шерензі, передаватимуть одне одному. Важливо передавати дзвіночок так, аби він не задзвенів. Ведучий повинен визначити, у кого дзвіночок. Відповідно, гравець, який виказав себе, має замінити учасника в колі.

— Пофантазуйте, з яких підручних матеріалів можна виготовити дзвіночок. *(Відповіді дітей.)*

3. Творчі вправи

1) Вправа «Пограй зі мною».

Учні об'єднуються в пари або в групи, придумують гру із виготовленими виробами.

2) Гра «Ланцюжок ідей».

— Пограйте з однокласниками в гру «Ланцюжок ідей». На аркушах паперу запишіть ідеї щодо того, як продовжити службу старих речей, навіщо їх ще можна використати. Переможе той, у кого виявиться більше пропозицій.

3) Технологія «Сітка Елвермана».

— Чи всі підручні матеріали ми використовуємо?

— Організуйте дискусію в класі, обговоріть проблему. *(Кожен учень робить свій висновок щодо поставленої учителем проблеми.)*

Так	Проблема	Ні
	Чи всі побутові відходи можна використати вторинно?	

4) Конкурс «Рекламна пауза». Робота в групах.

Кожній групі пропонують створити рекламу за темою «Не поспішайте викидати сміття». За підсумками перегляду обирають найкращу.

III. ЗАКЛЮЧНА ЧАСТИНА

1. Технологія «Мікрофон»

- Я вважаю, що засмічення...
- Для подолання цієї проблеми я можу...
- Найбільш важливим є...
- Із підручних матеріалів можна...

2. Вправа «Рефлексивний екран»

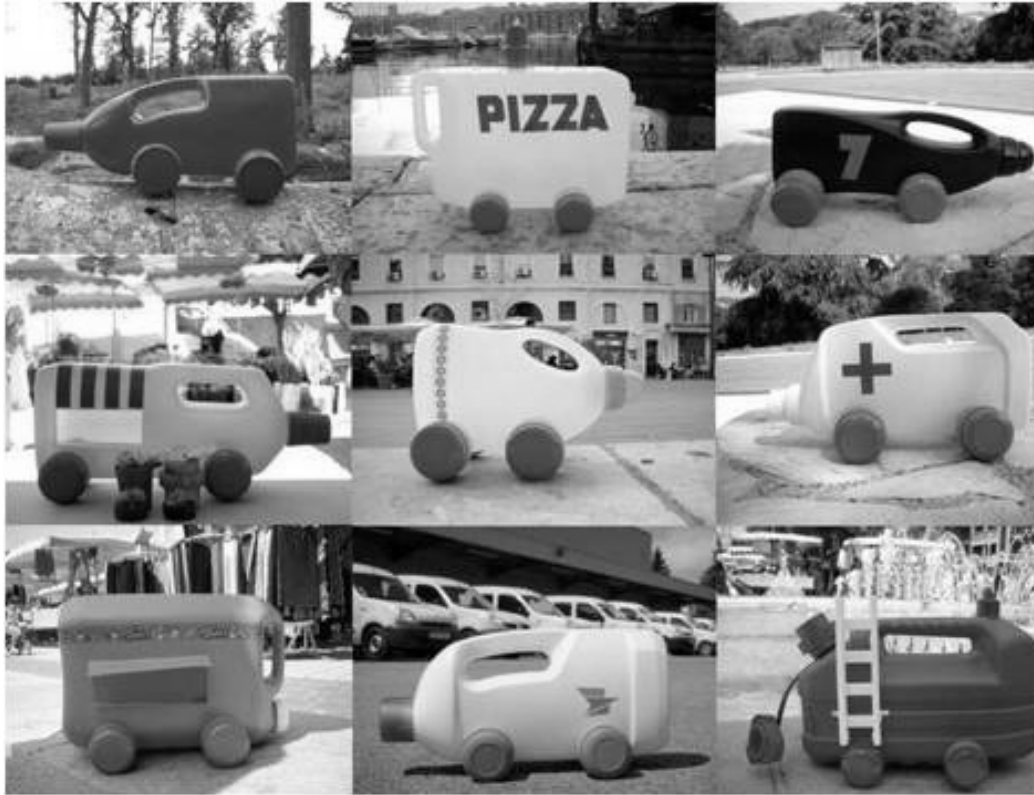
Учні по колу висловлюються одним реченням.

- Сьогодні я дізнався / дізналася...
- Я виконував / виконувала завдання...
- Тепер я зможу...
- У мене вийшло...
- Мене здивувало...
- Я спробую...

- Було цікаво...
- Було складно...
- Я зрозумів / зрозуміла...
- Я відчув / відчула, що...
- Я навчився / навчилася...
- Мені захотілося...

3. Домашнє завдання

— Розгляньте ідеї створення автомобілів із підручних матеріалів. За бажанням, виготовте їх удома.

ДЛЯ ВЛАСНИХ НОТАТОК

РОЗДІЛ 4. ПРИРОДА ВЛІТКУ

УРОК 144. ІЗ ЧОГО ПОЧИНАЄТЬСЯ ЛІТО

Мета:

- **формування предметних компетентностей:** ознайомити учнів з ознаками літа в природі; розширити та уточнити уявлення учнів про росу і туман; розвивати вміння спостерігати, робити висновки; виховувати любов до природи;
- **формування ключових компетентностей:** спілкування державною (і рідною у разі відмінності) мовами; уміння навчатися впродовж життя; компетентності в природничих науках і технологіях; загальнокультурна грамотність.

Обладнання: ребус, малюнки квітів, предметні малюнки, комп'ютер, аудіозапис, картки з текстами, онлайн-вікторина.

Тип уроку: урок засвоєння нових знань.

Освітні галузі: природнича, мовно-літературна.

Хід уроку

I. ВСТУПНА ЧАСТИНА

1. Організаційний момент

2. Актуалізація опорних знань

— Розгадайте ребус.

(Літак – ак + о = літо.)

Робота з чистомовкою

То-то-то — надходить тепле... (літо).

Ло-ло-ло — несе радість і... (тепло).

Ай-ай-ай — зріє гарний... (урожай).

3. Повідомлення теми та мети уроку

— Чи здогадалися, якою буде тема нашого уроку?

— Сьогодні ви дізнаєтеся, які ознаки має літо, із чого воно починається.

II. ОСНОВНА ЧАСТИНА

1. Вивчення нового матеріалу

1) Робота за підручником (с. 98).

Відгадування загадок

— Відгадайте загадки.

— За якими ознаками ви впізнали, що це літо?

Читання в парах — узагальнення в парах

Учні читають та обговорюють текст у парах. Спочатку частину тексту читає один учень, а інший ставить йому запитання або переказує прочитаний текст. Потім вони міняються ролями.

— Яка пора року найтепліша? Чому?

— У яку пору року найдовший день і найкоротша ніч? (Улітку, 22 червня.)

2) Вправа «Віночок».

Учні вибирають малюнки квітів.

— Створімо віночок «Ознаки літа». Із загадок і тексту, з якими ми щойно ознайомилися, виберіть ознаки літа, запишіть на квіточці та розмістіть на дошці у вигляді віночка.

3) Розповідь учителя.

— Здавна люди вважають початком літа 1 червня. Але справжнє літо настає лише тоді, коли термометр протягом усієї доби показує не нижче 10 °С тепла. За народним календарем, початком літа

вважають час, коли починає цвісти шипшина (6 червня), а вчені вважають, що літо настає 22 червня у день літнього сонцестояння, у найдовший день року. Цього дня найвище піднімається сонце і най-дужче обігріває землю.

4) *Мовна вправа-гра.*

«Барви лісу»

— Вкажіть на світло- та темно-зелене листя. Пошукайте «смарагдову» зелень.

— Улаштуйте змагання за умовою: «Хто нарахує найбільше відтінків зеленого у лісі». *Наприклад:*

Яснобарвна зелень — акація, верба, осика, береза, яблуня, ясен, горобина.

Темноколірна зелень — ялина, сосна, липа, бузина, клен, вільха, черемха, тополя, дуб.

5) «Барви лугу».

— Улаштуйте гру «Порахуємо барви лугу».

Ведучий називає будь-який колір або відтінок. Діти відповідно пропонують назви лугових квітів.

Наприклад:

- Білий колір — конюшина, королиця;
- рожевий колір — зозулинець, польова гвоздика;
- жовтий колір — кульбаба, гусяча лапка, луговий чай;
- синьо-фіолетовий колір — конюшина, дзвоник, мишачий горошок.

Музична фізкультхвилинка

Учні виконують рухи під мелодію «Пісня про кульбабу» (<http://autta.org.ua/ua/materials/material/P-snya-pro-kulbabu/>).

2. Самостійне застосування учнями знань у стандартних ситуаціях

1) *Робота за підручником (с. 99).*

Робота за схемою

— За схемою назвіть ознаки літа. Які літні явища характерні для неживої природи?

— Доповніть схему іншими ознаками літа.

Висновок. Ознаки літа: день довший за ніч, багато тепла, світла, дощів, швидко ростуть рослини, досягають плоди.

Словникова робота

Діти зачитують значення слів «туман», «роса».

— Як ви гадаєте, туман, роса — це явища живої чи неживої природи?

— Чому росу називають *діамантовою*?

— Із чим можна порівняти росинки? (*Перлинки, сльозинки, намистинки, срібні горошинки, скляні кульки тощо.*)

— Доберіть слова, що характеризують гру світла у краплинках роси. (*Світиться, виблискує, сяє, міниться, мерехтить тощо.*)

2) «Мозковий штурм».

— Чому туман вважають небезпечним явищем природи? (*Діти висловлюють свої міркування.*)

Наприклад:

Оскільки туман утворюється в повітрі, він сильно погіршує видимість і може вплинути на певні види діяльності людини, особливо на транспорт. Краплі в тумані розрізняються за концентрацією, що може призвести до часткової або нульової видимості. Авіаційна галузь особливо схильна до впливу туману, адже обмежена видимість може зробити політ небезпечним, особливо при зльоті та посадці. Через сильний туман літаки залишаються в аеропортах, що незручно не тільки для мандрівників, але й перешкоджає своєчасній доставці вантажів. Щорічно відбуваються численні автомобільні аварії, які є результатом небезпечних дорожніх умов, спричинених туманом.

3) *Довідкове бюро.*

Підготовлені учні зачитують інформацію.

- Стеляться над землею тумани. Здається, ніби низько-низько опустилися хмари й оповили землю білим густим покривом.

І хмари в небі, і тумани низько над землею складаються з крихітних крапельок води. Ці крапельки утворилися з прозорої водяної пари. Потрапляє ця пара в потік холодного повітря і починає згущуватися, перетворюватися на крапельки води.

Якщо крапельки утворилися високо в небі, вони стали хмарами, а якщо низько над землею — туманом. Тумани бувають в усі пори року.

Зазвичай тумани стеляться над річкою, в низині, там, де в повітрі багато водяної пари. Найгустішим туман буває вранці, коли земля сильно охолоджується.

- Уранці на траві в променях сонця виблискують крихітні краплі-намистини. Їх багато, вони всюди, так і здається, що в траві загубилися скалки кришталю. Це роса!

Вона випадає ввечері. Усю ніч лежить на траві. Як же вона утворилася?

Удень сонце нагріває землю, траву, квіти, повітря.

Увечері тепле повітря піднімається вгору, поступаючись місцем холодному. Волога, яка є в повітрі у вигляді водяної прозорої пари, охолоджується і перетворюється на крапельки води — росу.

Фізкультхвилинка

3. Творче перенесення знань і навичок у нові ситуації

1) Поетична хвилинка.

Учні читають та аналізують вірш М. Познанської «Роса».

Я встаю раненько влітку —
Скільки ж бо тоді краси!
Ранок тихий, а на квітку
Впали крапельки роси.
Сходить сонце, і краплина
Кожна золотом горить;

То заграє, мов перлина,
Сріблом зробиться за мить.
Потім вся вона розтане,
Піде сонечком у вись...
Може, з неї хмарка стане
Й бризне дощиком колись?!

2) Робота з прислів'ями. Робота в парах.

— Доберіть до початку кінцівку прислів'я (*підручник, с. 98*).

— Розкажіть одне одному, за що ви любите літо.

3) Творча робота. Робота в групах.

— Намалюйте плакат.

I група — «Смак літа».

II група — «Запах літа».

III група — «Звуки літа».

4) Рубрика «Чи знаєте ви?..».

Учні зачитують повідомлення (*підручник, с. 102*) про те, що потрібно вживати влітку для витривалості та стійкості до спеки.

III. ЗАКЛЮЧНА ЧАСТИНА. РЕФЛЕКСІЯ

1. Онлайн-вікторина «Літо»

Учні виконують завдання вікторини за комп'ютером (<https://learningapps.org/1594814>).

2. Бліцопитування

Перший учень ставить коротке питання другому, другий — третьому, і так до останнього учня. Час на відповідь — кілька секунд.

3. Сенкан

Літо.

Тепле, сонячне.

Надходить, радує, приносить.

Крокує літо рідним краєм.

Пора року.

ДЛЯ ВЛАСНИХ НОТАТОК

УРОК 145. ПРО ЩО «ГОВОРИТЬ» ВЕСЕЛКА

Мета:

- **формування предметних компетентностей:** формувати уявлення учнів про природне явище — веселку; розвивати пізнавальний інтерес, допитливість; спонукати бажання бачити прекрасне у навколишньому середовищі;
- **формування ключових компетентностей:** спілкування державною (і рідною у разі відмінності) мовами; уміння навчатися впродовж життя; компетентності в природничих науках і технологіях; загальнокультурна грамотність.

Обладнання: посудина з водою, дзеркальце, ліхтарик, фарби, комп'ютер, аудіоролик, цеглинки LEGO, фіолетові стрічки, молоко, піпетки, ватяні палички, мийний засіб.

Тип уроку: урок формування вмінь та навичок.

Освітні галузі: природнича, мовно-літературна.

Хід уроку

I. ВСТУПНА ЧАСТИНА

1. Організаційний момент

Доброго ранку, хмарко блакитна!
Доброго ранку, сонце привітне!
Доброго ранку, веселко барвиста!
Вітре ласкавий і річечко чиста!
І вам усім — доброго ранку!

2. Актуалізація опорних знань

— Відгадайте загадки.

- Кольори усі збрала
І півколом в небі стала. (*Веселка.*)
- Вийшла звідкись гарна дівка,
На ній стрічка семицвітка;
А де з річки воду брала,
Там коромисло зламала. (*Веселка.*)

«Мозковий штурм»

— Звідки береться веселка?

Учні висловлюють свої міркування.

3. Повідомлення теми та мети уроку

— Чи хотіли б дізнатися більше про веселку?

— Сьогодні на уроці ми поговоримо про це цікаве природне явище.

II. ОСНОВНА ЧАСТИНА

1. Вивчення нового матеріалу

1) Технологія «Навчаючи — вчуся».

Підготовлені учні ознайомлюють зі своєю інформацією однокласників і одержують інформацію від них.

- Після дощу, поки маленькі краплі води ще втримуються потоками повітря, промені сонця проходять крізь них, переломлюються, відбиваються й повертаються до нас під кутом 42 градуси. Коли сонячні промені проходять крізь краплі, світло розкладається на кольори спектра від червоного до фіолетового — утворюється веселка.
- Чим більші краплі води, тим яскравіший і насиченіший колір веселки. Двоє людей, які стоять поруч, не можуть побачити абсолютно однакову веселку, тому що розмір і щільність крапель у різних місцях не однакові. Поступово кількість і розмір крапельок зменшується; вони або випаровуються, або падають на землю, — і веселка втрачає свою яскравість, а потому і зовсім зникає.

- Звісно, веселку можна побачити не лише після або під час дощу: вона утворюється біля водопадів, фонтанів, на тлі кожної, зокрема й штучно створеної завіси води. Веселку можна побачити й уночі, але тоді вона буде не така яскрава, адже місячне світло менш інтенсивніше, ніж сонячне, а за слабкої освітленості знижується чутливість наших очей.
- За початковими літерами вислову «Часто Ослик Жадав З'їсти Грудю Солодких Фруктів» ми запам'ятовуємо назви й послідовність кольорів такого незвичайного й гарного явища природи, як веселка. Прийнято вважати, що вона складається із семи основних кольорів: червоного, помаранчевого, жовтого, зеленого, блакитного, синього й фіолетового.
- Людство пов'язує веселку з безліччю повір'їв і легенд. У давньогрецькій міфології, наприклад, веселка — це дорога, якою ходила посланниця між світом богів і світом людей Іріда. У давніх слов'ян уважалося, що веселка п'є з озер, рік і морів воду, що потім проливається на землю дощем. Вона також фігурує в багатьох народних прикметах, пов'язаних із прогнозом погоди. Наприклад, веселка висока і крута передвіщає гарну погоду, а низька й полога — погану.

2) Робота в парах.

- Чи бачили ви у природі веселку?
- Поділіться одне з одним, до яких почуттів вона спонукала?

3) Робота за підручником (с. 100).

Літературна хвилинка

— Зробіть припущення, без чого не може «народитися» веселка. Відповідь шукайте у вірші В. Кравчука «Веселка».

Учні читають та аналізують вірш.

Словникова робота

Діти зачитують значення слова «веселка».

Музична фізкультхвилинка

Учні виконують рухи під мелодію пісні Н. Май «Веселка» (<https://youtu.be/oKDPCbvfB18>)

2. Самостійне застосування учнями знань у стандартних ситуаціях

1) Дослідження-спостереження.

Дослід 1.

Учитель демонструє посудину з водою, дзеркальце, ліхтарик.

— Світло ліхтарика послужить нам замість сонячного промінця. Коли сонечко «кидає» на землю свій промінець, він зустрічає маленькі крапельки води, які зависають у повітрі після дощу, проходить крізь них і, заломлюючись, розкладається на різні кольори, утворюючи веселку. (Діти намагаються «упіймати» промінець і побачити веселку на білому тлі.)

Дослід 2.

— Кольори веселки можна отримати за допомогою фарб. Для цього не обов'язково брати всі сім кольорів. Достатньо використати фарби трьох основних кольорів (червону, жовту і синю). Коли ці фарби змішують, то на межі їхнього з'єднання утворюються додаткові відтінки. (Учитель демонструє.)

2) Вправа «Веселка».

— Прочитайте речення і назвіть кольори веселки.

Чарівниця осінь жар-птицю закликає бабин сад фарбувати.

— Складіть своє речення про кольори веселки.

Кольори — синоніми: оранжевий — помаранчевий, голубий — блакитний.

Наприклад:

Чапля Паву Жде Завзято — Будуть Сани Фарбувати.

Чарівна Пані — Жінка З Букетом Синіх Фіалок.

Чорний Пес Живе За Бетонною Стіною Фазенди.

Чотири Подарунки Жінка Запакувала Блискучою Синьою Фольгою.

Чудовим Подарунком Живой Землі Були Стиглі Фрукти.

3) Мовні вправи.

Добирання синонімів

— Доберіть із довідки (підручник, с. 101) слова, близькі за значенням до слова «веселка».

Добирання порівнянь

— Веселка витончений витвір природи як за кольором, так і за формою. З чим можна порівняти цю барвисту дужечку? (Можливі порівняння: яскрава стрічка, осяйний місток, смугастий рушничок, барвистий віночок, ошатне намисто тощо.)

Добирання асоціацій

— Райдуга поєднала в собі майже всі барви літа. Що нагадує вам кожний її колір?

— Де «позначила» вона свої яскраві кольори? (Відповіді дітей.)

4) Літературна хвилинка.

— Як описує веселку Микола Сингаївський у вірші «Веселка на долоні»?

Веселка в небі — мов на долоні,
А ген під нею пасуться коні
На зелен лузі, в співучім гаї,
Де ходять хмари у небокраї.
Цвіте веселка, як світ, барвиста,
І кожна барва, мов промінь, чиста.
Вишнева, синя чи малинова,
І кожен колір — немов обнова.

5) Динамічна гра «Веселка».

За допомогою лічилки обирають гравця — «Веселку», який повертається обличчям до гравців, піднімає руки в сторони (*протягом усієї гри «Веселка» залишається на своєму місці*). «Веселка» називає будь-який колір. Гравці знаходять цей колір у себе в одязі або у кого-небудь із сусідів (*можна триматися за одяг інших*) і, торкаючись цього кольору, спокійно проходять під «Веселкою» (*під його руками*). Якщо у гравця відсутній потрібний колір і немає можливості торкнутися названого кольору, він повинен швидко пробігти під «Веселкою». Якщо «Веселка» заквацав гравця, то він стає новим «Веселкою», і гра триває.

6) Літературна хвилинка. «Веселкова лічилка».

Учитель промовляє текст, а діти повторюють за ним, завчаючи кольори веселки.

В лузі дощик із квіток кольоровий сплів вінок.
У долину, аж до річки, простяглись барвисті стрічки.
Ось червона, перша стрічка, — колір стиглої сунічки.
Друга — наче мандаринки, що оранжеві в них спинки.
Третя — жовта, наче сонце зазирає у віконце.
А четверта — то зелена, як листок берізки, клена.
П'ять — блакитна, барвінкова, наче квіточка святкова.
Шоста — синя, як ті сливи, що дощі вмивали й зливи.
Сьома — вкрили ліс та балки фіолетові фіалки.
Із семи стрічок веселих утворилася веселка,
І щоб знати кольори, ти лічилку повтори.

Леся Вознюк

3. Творче перенесення знань і навичок у нові ситуації

1) Робота з прикметами.

— За народною прикметою, побачити веселку — добра ознака. Про що «говорить» веселка?

— Здавна за веселкою українці передбачали погоду.

— Перевірте ці прикмети.

- Веселка з'явилася вранці — на дощ.
- Побачити веселку ввечері — на хорошу погоду.
- У веселці переважає червоний колір — на вітер.

2) Робота з LEGO.

— Об'єднайтеся в групи. Створіть за допомогою цеглинок LEGO веселку.

— Скільки кольорів у веселки? (7.)

— Скільки кольорів цеглинок LEGO? (6.)

— Чи вистачає кольорів? Якого кольору бракує?

Учитель роздає кожній групі фіолетові стрічки, учні створюють модель веселки. Групи презентують свої роботи.

3) Робота зі скоромовкою.

Учні завчають скоромовку про літо та змагаються у її швидкому промовлянні.

Там, де літо сіно косить,
Заплету веселку в коси.
І піду, де срібні роси
Вранці впали на покоси.

4) Складання казки.

— Як ви вважаєте, чому люди назвали різноколірну смужечку дощового неба такими світлими та ласкавими іменами: «райдуга», «веселка»?

— Складіть казку «Чому сміється веселка».

(Охочі зачитують свої казки.)

5) Дослідження-спостереження «Гра з кольорами».

— Побавтеся з фарбами і спробуйте отримати веселкову гаму. Для цього вам знадобиться молоко, фарби трьох кольорів, ватна паличка й мийний засіб.

— Виливаємо молоко в тарілочку. Почергово вибираємо піпеткою із палітри фарбу й капаємо в молоко так, щоб краплі торкалися одна одної. Умочуємо ватяну паличку в мийний засіб і ставимо її в середину тарілочки. Молоко вступає в реакцію з мийним засобом і змушує фарби рухатись. Вони ніби танцюють, змішуються між собою, утворюючи нові відтінки.

III. ЗАКЛЮЧНА ЧАСТИНА

Рефлексія

— Що нового дізналися на уроці? *(Про явища природи.)*

— Що таке явища природи? *(Явища природи — це зміни, що відбуваються в природі.)*

— З чим пов'язані явища природи? *(Із сезонними змінами.)*

— Про яке літнє явище природи дізналися? *(Веселку.)*

ДЛЯ ВЛАСНИХ НОТАТОК

УРОК 146. ЛІТНІ МІСЯЦІ

Мета:

- **формування предметних компетентностей:** ознайомити учнів із характерними ознаками літніх місяців; учити встановлювати причинно-наслідкові зв'язки у природі на основі власних спостережень; розвивати спостережливість, творчу уяву; виховувати любов до природи;
- **формування ключових компетентностей:** спілкування державною (і рідною у разі відмінності) мовами; уміння навчатися впродовж життя; компетентності в природничих науках і технологіях; загальнокультурна грамотність, математична грамотність.

Обладнання: тематичні малюнки, ребуси.

Тип уроку: урок формування вмій та навичок.

Освітні галузі: природнича, мовно-літературна, математична.

Хід уроку

I. ВСТУПНА ЧАСТИНА

1. Організаційний момент

Дзвоник всім нам дав наказ:
До роботи швидше в клас!
Біля парти станем чемно —
Плине час хай недаремно.
Будемо уважні і старанні всі.
Сядемо рівненько на місця свої.

2. Актуалізація опорних знань

«Асоціативний куц»

— Що вам спадає на думку, коли ви чуєте слово «літо»?

Учитель записує на дошці (або флінчарті) слово «літо». Учні по черзі створюють «павутинку» — записують асоціації, пов'язані з цією порою року.

3. Повідомлення теми та мети уроку

— Сьогодні ми продовжимо розмову про літо та літні місяці.

II. ОСНОВНА ЧАСТИНА

1. Вивчення нового матеріалу

1) Відгадування загадок.

— Відгадайте загадки. Про які місяці йдеться? До яких малюнків підходять ці загадки?

- У місяці спекотнім тім
Жарко дуже нам усім,
Хочеться в саду побути,
Смакувати свіжі фрукти. (Серпень.)
- Як настав цей літній місяць, —
Все росте у нас навколо.
Ягідки почервоніли,
Спіє в полі щедрий колос. (Червень.)
- Їде літо на коні
Та й несе гарячі дні.
Зацвіли пахучі липи,
А цей місяць зветься... (липень.)

— Знайдіть на малюнках зображення літніх місяців. Розмістіть малюнки в потрібному порядку.

2) Робота за підручником (с. 101).

— Дослідіть, як літні місяці дістали свої назви. Вам допоможуть світлини та вірші.

Діти читають вірші, аналізують їхній зміст.

3) Перегляд відеоролика.

Учні переглядають та коментують відео «Жива природа влітку» (<https://youtu.be/owNl9BP5M0c>).

— Про які місяці йдеться у відео?

— Розташуйте їх у правильному порядку.

— Як рослини «підтверджують» настання літа?

— Які тварини виводять малят улітку? (*Їжак, кажан; зайці та білки — двічі; горобці та синиці — двічі-тричі.*)

— Які прикмети літа ви запам'ятали?

4) Вправа «Здивуй клас».

Учні розповідають про походження назв літніх місяців.

- Назва місяця «червень» (тобто «червоний», «красивий») походить від назви комахи (червець), яка з'являється саме в цей час. З неї в давнину добували червону фарбу, якою фарбували бойові прапори князівських дружин.
- Саме в цей час у садах і полях цвітуть півонії та червоні мак. Ще кажуть, що назва місяця пішла від кольору суниць та черешень, які саме починають рум'яніти. Також у цьому місяці розплodжуються садові черви.
- Назва другого місяця літа — липень, напевно, походить від слова «липа». Саме на початку липня в Україні починає квітнути це чудове дерево. Квіт липи — гарний лікувальний засіб і джерело медозбору. З її деревини виготовляють посуд, іграшки, музичні інструменти, іконостаси. А ще колись майстрували діжечки для зберігання липового меду, який називали «липцем».
- Джерелом походження назви місяця серпня, звісно, є серп. Слово «серп» означає знаряддя, за допомогою якого колись жали зернові культури.

Музична фізкультхвилинка

Учні виконують рухи під мелодію пісні «Літо! Канікули!» (https://youtu.be/gA1JPtc_dPk).

2. Самостійне застосування учнями знань у стандартних ситуаціях

1) Технологія «Крісло автора».

— Який літній місяць ти найбільше любиш? Поясни чому.

2) Робота з прикметами.

— Доберіть по дві народні прикмети про літні місяці. Під час літніх канікул перевірте їх.

Наприклад:

- Якщо в червні рідкий дощ буває, то у вулику медок прибуває.
- Зацвіла шипшина — почалося літо.
- Рясно вродила малина — буде тепле літо.
- Каштан розвився раніше за яблуню — на сухе літо.
- Парує в серпні туман над лісом — пора йти по гриби.
- Багато павутиння в серпні — на довготривалу й гошу осінь.

3) Робота за підручником (с. 102).

Вправа «Міркуємо!»

— Прочитайте прислів'я і назвіть ознаки кожного місяця.

Практична робота

— Розгляньте термометри. Яка погода характерна для літа?

Висновки

Учні зачитують висновки (с. 102) про ознаки літа та літні місяці.

Фізкультхвилинка

Учитель промовляє текст, а діти повторюють за ним тільки рухи.

Хмарка сонечко закрила,
Слізки дрібні зронила,
Ми ті слізки пошукаєм,
У травичці позбираєм.

Пострибаєм, як зайчата,
 Політаєм, як пташата.
 Потанцюємо ще трішки,
 Щоб спочили ручки, ніжки.
 Всі веселі? От чудово!
 А тепер до праці знову!

3. Творче перенесення знань і навичок у нові ситуації

1) Робота з ребусами.

— Розгадайте ребуси. Назви яких місяців там заховалися?

ВЕНЬ

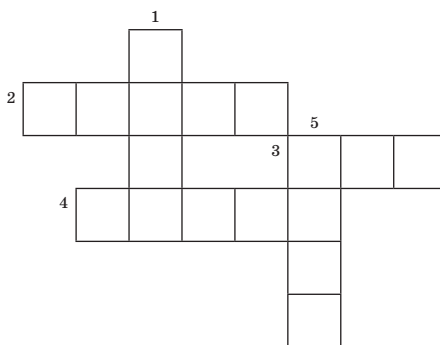

ЕНЬ

СЕР

2) Розгадування кросворда «Літо».

По горизонталі:

2. З настанням літа вони з'являються на луках, в садах на клумбах. (*Квіти.*)
3. Мене частенько просять, ждуть, а тільки покажусь, ховатися почнуть. (*Доц.*)
4. Вдень по небу гуляє, а ввечері на землю сідає. (*Сонце.*)

По вертикалі:

1. Хто це лісом зараз ходить?
 Розмаїття ягід родить.
 Тепло. Раді всі звірята.
 А в пташок — вже пташенята. (*Літо.*)
 5. Влітку він довший, а взимку коротший. (*День.*)
- #### 3) Математична розминка.
- Одного спекотного літнього дня Іванко захотів поласувати смачненьким морозивом та пригостити ним своїх друзів Аню та Назара. Скільки грошей потрібно взяти хлопчикові зі своєї скарбнички, якщо одна порція прохолодної смакоти коштує 13 гривень? Також Іванко може придбати ціле відерце морозива (*такої самої маси, що і три порції разом*) за 35 гривень. Як би ви порадили вчинити хлопчикові?
 - З нагоди початку літніх канікул бабуся подарувала Оксанці 100 гривень. Дівчинка витратила 25 гривень на похід до історичного музею, а на 40 купила солодощі для батьків. Скільки грошей залишилось в Оксани?

- Літні канікули тривають 92 дні. Із першого червня протягом трьох тижнів першокласник Толя буде відвідувати шкільний літній табір. Скільки днів канікул залишиться у хлопчика після завершення відпочинку в таборі?

4) *Хвилинка-цікавинка.*

- В Арктиці майже не буває літа або воно зовсім коротке.
- У різних куточках нашої планети літо різне, наприклад, у тропічних і екваторіальних місцях воно триває цілий рік.
- На полюсах літо триває шість місяців.
- Календарне літо складається із трьох місяців: у північній півкулі — червня, липня та серпня, в південній — грудня, січня та лютого.

III. ЗАКЛЮЧНА ЧАСТИНА. РЕФЛЕКСІЯ

1. Тест

1. Який літній місяць називають місяцем тиші?
 - а) Червень;
 - б) липень;
 - в) серпень.
2. Який місяць «жнивець»?
 - а) Червень;
 - б) липень;
 - в) серпень.
3. Місяць — вершина літа.
 - а) Червень;
 - б) липень;
 - в) серпень.
4. День літнього сонцестояння.
 - а) 6 червня;
 - б) 22 червня;
 - в) 1 липня.
5. Яка буде погода, якщо ввечері роса?
 - а) Гарний день;
 - б) дощитиме.
6. Голосно кумкають на березі жаби. Якою буде погода?
 - а) Дощовою;
 - б) сонячною.

2. Вправа «Не хочу хвалитися, але я...»

Кожен учень доповнює фразу «Не хочу хвалитися, але я...» словами, що стосуються теми уроку. (Наприклад: називаю ознаки літа, знаю літні місяці, вивчив/вивчила пісеньку про літо, знаю літні прикмети тощо.)

ДЛЯ ВЛАСНИХ НОТАТОК

УРОК 147. ЯКА ШАНА КНИЖКАМ

Мета:

- **формування предметних компетентностей:** формувати вміння розрізняти дитячі книги; учити аналізувати переваги та недоліки звичайних та електронних книг; розвивати інтерес до читання; виховувати дбайливе ставлення до книг;
- **формування ключових компетентностей:** спілкування державною (і рідною у разі відмінності) мовами; уміння навчатися впродовж життя; компетентності в природничих науках і технологіях; загальнокультурна грамотність; інформаційно-цифрова компетентність.

Обладнання: добірка книг, електронна книга, цеглинки LEGO, паперова капустина.

Тип уроку: урок формування вмінь та навичок.

Освітні галузі: мовно-літературна, інформатична.

Хід уроку

I. ВСТУПНА ЧАСТИНА

1. Організаційний момент

2. Актуалізація опорних знань

— Відгадайте загадку.

- Дуже я потрібна всім:
І дорослим, і малим.

Всіх я розуму учу,
А сама завжди мовчу. (*Книга.*)

— Протягом усього життя ми звертаємося до книжки. Згадайте першу казку, яку вам розповідала мама чи бабуся, свої улюблені книжечки, коли ви, будучи ще зовсім маленькими, не вмючи ще як слід розмовляти, вже розглядали малюнки, щось уявляючи, фантазуючи.

— І коли ви вивчили літери, навчилися з них складати слова, а зі слів — речення, то й самі стали читачами. З дитячих років книжка допомагає вам розуміти навколишній світ. Вона відкриває вам небачені обрії, допомагає у навчанні та вихованні, збагачує знаннями, зміцнює волю, пробуджує мрію.

3. Повідомлення теми та мети уроку

— Сьогодні ми поговоримо про ваші улюблені книги, про різницю між звичайними та електронними книгами.

II. ОСНОВНА ЧАСТИНА

1. Вивчення нового матеріалу

1) *Бесіда.*

— У світі є безліч різних книг. І постійно друкують дедалі нові. Чому так багато книг потрібно людям?

Різні книги по-різному служать людям: одні — навчають, другі — розважають, треті — допомагають знайти потрібну інформацію. В одних книгах можна прочитати про минуле, а в інших — про майбутнє.

Книги, за якими навчаєтесь ви, — це... (*підручники*).

Книги, які допомагають знайти відповіді на питання «Як?», «Чому?», «Звідки?», «Коли?», — це... (*енциклопедії, словники, довідники*).

Книги, які ви читаєте на дозвіллі, — це... (*художні книги*).

(*Учитель демонструє книги.*)

2) *Робота за підручником (с. 103).*

Вправа «Впізнай книгу»

— За обкладинками дослідіть, про що ці книжки.

Технологія «Крісло автора»

— Які книжки ви любите читати?

Літературна хвилинка

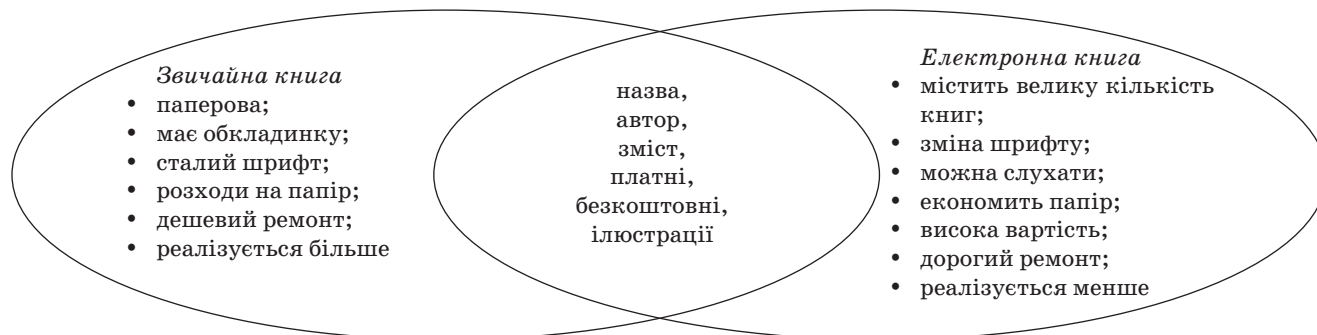
- Прочитайте вірш Дмитра Павличка «Книжка».
- Із чим автор вірша порівнює світло?

3) «Мозковий штурм».

- Чому книжка важлива в житті людини?

4) Стратегія «Діаграма Венна».

- Що спільного і відмінного у звичайної та електронної книг?

5) Робота в групах.

- Припустіть у групах, за якою книжкою майбутнє.

I група. Електронна книга: сучасна та ергономічна

- Великий обсяг. Ви можете носити із собою цілу тонну книжок у цьому маленькому електронному гаджеті.
- Економія. Одноразово заплативши за електронну книгу, можна суттєво зекономити, оскільки всі книги, що можуть бути поміщеними на електронний носій, у паперовому варіанті коштуватимуть значно дорожче.
- Перевага розміру. Електронний носій зручний, компактний, не займає багато місця, легкий, його зовсім не важко постійно носити із собою.
- Часто потрібну книгу важко знайти в паперовому варіанті, тоді як більшість з них вільно доступна в електронних версіях в мережі Інтернет.
- Деякі електронні книги облаштовані підсвіткою — це робить можливим читання книги під час нічних поїздок в автобусах та потягах.
- Інші моделі, що працюють за допомогою технології електронних чорнил, не мають функції підсвічування екрану. Зате вони зовсім не напружують очі, на відміну від книг із підсвіткою.

II група. Паперова книга: вічна класика

Окрім загальновідомих моментів задоволення, які дає паперова книга, вона має ще декілька практичних переваг.

- У паперовій книзі ніколи не сяде акумулятор у найбільш невідповідний момент, як це часто трапляється з електронною. Вона завжди буде доступною і чекатиме на читання вами.
- Якщо така книга впаде, вона ніколи не розіб'ється, екран не трісне, не пошкодиться інформація, що міститься в ній.
- Загубивши чи втративши електронний гаджет, ви втратите всі книги, що там містяться, всі закладки і мітки. З паперовими цього не станеться.
- Паперові книги можна позичати та дарувати іншим, якщо книга вам сподобалась і ви хочете, щоб хтось із ваших близьких теж насолодився її читанням.
- Багато людей відзначає той факт, що інформація гірше сприймається з електронного носія, ніж зі звичного паперового примірника.

Висновок. Переваги і недоліки мають обидві книги. Вибір — за читачем.

Динамічна вправа «Друкарська машинка»

Учні утворюють коло. Вибирають уривок загальновідомого вірша. Кожен по черзі називає по одній букві слова. У кінці слова — всі підводяться, на знаках пунктуації (*кома, крапка, тире і тощо*) — плескають у долоні, в кінці строфи — тупають ногою.

2. Самостійне застосування учнями знань у стандартних ситуаціях

1) Розповідь учителя.

— Не вщухають дебати з приводу того, які книги читати — електронні або паперові. Тепер у любителів паперової літератури з'явилися нові аргументи: вчені довели, що «справжні» книги краще віртуальних.

Дослідження, проведене 2014 року в Університеті Норвегії, засвідчило, що люди, які читають електронні тексти, значно гірше запам'ятовують історії та порядок подій у тексті. Автор дослідження Анна Менгам дійшла висновку, що тактильний зворотний зв'язок з книжкою працює значно краще: психологічно людині згадати історію, про яку вона читала на папері, набагато простіше.

Також є дослідження, які доводять, що якщо людина читає текст на друкованих сторінках, то більшою мірою співпереживає героям тексту, ніж тоді, коли вона читає електронну книгу.

Читання паперової книги допомагає заснути. Коли ви читаєте текст на екрані, вашому мозку складно відправити організму команду заснути. А якщо у вас виробиться звичка читати паперову книгу за годину перед сном, то налаштуватися на відпочинок мозку буде значно простіше.

Висновок. Книга розкриває багатства рідної мови, допомагає усвідомити велику силу слова, бути чесними, працюючими, розвиває уяву.

2) Робота за малюнками.

— Чи знаєте ви, як народжується книга?

— За малюнками (*підручник, с. 104*) складіть розповідь про створення рукописних текстів у давнину. Зверніть увагу, на чому писали давні люди. Чи писали вони слова, речення?

3) Робота з LEGO.

— Об'єднайтеся в групи. Створіть пірамідку з цеглинок LEGO.

Жовта цеглинка — письмо на вологій глині;

Синя цеглинка — письмо на стінах печер;

Оранжева цеглинка — письмо на корі дерев;

Голуба цеглинка — письмо на шкурах тварин;

Червона цеглинка — письмо на папірусі;

Зелена цеглинка — письмо на бамбукових дощечках.

Офтальмотренаж

3. Творче перенесення знань і навичок у нові ситуації

1) Гра «Реклама».

Учні рекламують свої улюблені книги, спонукаючи однокласників прочитати їх.

2) Вправа «Перетворення».

— Закінчіть речення.

- Якби я був/була книжкою, то я...

III. ЗАКЛЮЧНА ЧАСТИНА. РЕФЛЕКСІЯ

1. Вправа «Гаряча капуста»

Учні утворюють коло. Під музику передають одне одному «гарячу капустину». Коли музика зупиняється, той, у кого в руках «капустина», розгортає один листок і дає відповідь на запитання, яке на ньому написано.

2. Сенкан

Книжка.

Цікава, художня.

Друкується, видається, дарується.

Книга вчить, як на світі жить.

Підручник.

ДЛЯ ВЛАСНИХ НОТАТОК

УРОК 148. ЯК ВИГОТОВЛЯЮТЬ ПАПІР

Мета:

- **формування предметних компетентностей:** ознайомити учнів із процесом виготовлення паперу; закріпити знання про папір та його використання; розвивати вміння міркувати, обмінюватися думками; виховувати екологічну свідомість;
- **формування ключових компетентностей:** спілкування державною (і рідною у разі відмінності) мовами; вміння навчатися впродовж життя; компетентності в природничих науках і технологіях; екологічна грамотність і здорове життя.

Обладнання: комп'ютер, відеоролик, зразки паперу, аркуші в клітинку.

Тип уроку: урок узагальнення знань, умінь і навичок.

Форма проведення: урок — презентація проєкту.

Освітні галузі: технологічна, інформатична, мовно-літературна, природнича.

Хід уроку

I. ВСТУПНА ЧАСТИНА

1. Організаційний момент

Любі діти! Добрий день!
Зичу праці та пісень.
А ще, друзі, всім бажаю
Сил, натхнення на весь день!

2. Повідомлення теми та мети уроку. Мотивація навчальної діяльності

— Відгадайте загадку.

- Білий-білий, наче сніг,
Рук нема, немає ніг,
Не людина і не звір,
А зовуть його... (*папір*).

— Із цим матеріалом ви знайомі із самого дитинства. Батьки купували вам книги, розмальовки, альбоми для малювання, набори для аплікацій тощо. Усі ці предмети виготовлені із паперу.

— Сьогодні ми дослідимо, як виготовляють папір та як можна зменшити вирубування дерев. Про свої здобутки над проєктом «Як виготовляють папір» звітуватимуть групи «Історики», «Інженери», «Екологи».

II. ОСНОВНА ЧАСТИНА

1. Підготовча робота

«Мозковий штурм»

— Із чого виготовляють папір? (*Учні висловлюють свої міркування.*)

2. Презентація групи «Історики»

1) Довідкове бюро.

- В Африці берегами річок і боліт росте очерет — папірус. Він удвічі вищий за людину, стовбур завтовшки з руку. З папірусу виготовляли найнеобхідніші речі: тканину для одягу, річкові човни, вітрила; його споживали, писали на ньому.

Процес виготовлення папірусу був досить складним. Серцевину очерету різали на смуги, потім наклали одна на одну, притискали вагою, сушили на сонці. Потім отримані листки склеювали між собою. Утворювалася довга стрічка. Її зручно було зберігати, згортаючи в трубку, але листки папірусу були крихкими й ламалися. Такі книги називали свитками. Текст на папірусових свитках писали чорним чорнилом вузькими стовпцями. При читанні папірусову стрічку перекочували з одного боку на інший. Папірусові свитки (*до 40 м завдовжки*) намотували на дерев'яні або кістяні стержні

й ховали в шкіряні або дерев'яні футляри. Папірус не витримував вологи, вона його руйнувала. Багато свитків згоріли під час пожеж, але більшість дійшли до нас у вигляді уривків. Зараз вони зберігаються в музеях і великих бібліотеках світу.

- Справжній папір, на якому ми пишемо зараз, люди навчилися виготовляти дві тисячі років тому. Спочатку книги переписували від руки. А це був досить важкий і тривалий процес — адже одну книгу доводилося переписувати іноді кілька років. Минуло ще багато часу, поки з'явилися друковані книжки.

Першу друковану книжку в Україні було видано 1574 року Іваном Федоровим. Називалася ця книга «Апостол». Зараз папір виготовляють із деревини, а книги друкують у книжкових видавництвах, друкарнях.

2) Робота за схемою.

- За схемою у підручнику (с. 104) розкажіть, як виготовляють папір, добираючи слова з довідки.
- Що ще роблять з деревини? (Відповіді дітей.)

3) Гра «Слово — крок».

Учні шикуються в шеренгу, назвавши слово, роблять крок.

Завдання: називати предмети, вироби, виготовлені з паперу.

Хто не назве слово, залишається на місці. Переможець є той, хто зробить найбільше кроків.

3. Презентація групи «Інженери»

1) Технологія «Акваріум».

Група сідає в центрі класу. Розпочинає обговорення процесу виготовлення паперу.

Наприкінці обговорення учні мають підсумувати сказане (3–5 хв).

Папір виготовляють на паперових фабриках. З лісу на фабрику привозять колоди. Найчастіше використовують лісові породи дерев: сосну, ялину, березу, а також евкаліпт, тополь, каштан.

На спеціальному майданчику з колод здирають кору та подрібнюють на друкки. Потім на конвеєрі друкки транспортують до целюлозного заводу, де вони варяться у спеціальному розчині. Унаслідок цього утворюється целюлоза — основна сировина для виготовлення паперу.

Найбільш економний спосіб отримати деревну целюлозу — механічний. Деревообробне підприємство подрібнює лісоматеріали на тріски і змішує з водою. Так виготовляють папір низької якості — наприклад, для газет.

А от для виготовлення високоякісного паперу — для журналів, книг та брошур — застосовують хімічний спосіб. За допомогою сит друкки сортують за розміром. Далі подрібнену деревину з додаванням кислоти варять у спеціальних машинах.

Потім целюлоза проходить крізь фільтри і промивається, звільняючись від домішок. На цьому етапі до сировини можуть додати макулатуру, однак перед цим її неодмінно очищують від чорнил.

Наступний етап — додавання клеїв та смол. Перші — відштовхують вологу, другі — запобігають розтіканню чорнил, які часто виготовляються на водній основі. Саме завдяки цим процесам написане у зошиті не розмазується і легко читається. Папір для друкування такого проклеювання не вимагає, адже друкарські фарби не готують на водній основі.

Далі до паперової сировини додають пігменти та барвники. Наприклад, білий колір паперу виходить завдяки додаванню каоліну.

Після цього паперова маса потрапляє в папероробну машину на стрічковий конвеєр. Тут за допомогою крихітних пористих отворів на сітці та відтискання різноманітними валиками з паперу забирається волога й утворюється суцільна рулонна стрічка.

На етапі «мокрого пресування» папір остаточно висушують, зневоднюють та ущільнюють. Результат — рівна біла стрічка, що намотується на величезний рулон. Папір готовий! Можна відправляти до друкарні. Саме там паперове полотно розрізають та створюють книги і зошити.

2) Перегляд відеоролика.

- Перегляньте відео «Із чого виготовляють папір?» (<https://youtu.be/1eTgApkwjWo>).
- Складіть ланцюжок «дерево — книга».

Дерево — колоди — здирання кори — подрібнення деревини на друкки — друкки варять у спеціальній речовині — із розвареної деревини пресують папір — готовий папір змотують у рулони — на книжковій фабриці рулони ріжуть на аркуші — з аркушів виготовляють книги.

3) Гра «Вибери своє».

Мета: розвивати комунікативну компетентність, вихованість.

В осередку читання і письма складено підручники, зошити, альбоми.

Учні мають якнайшвидше вибрати свої речі та сісти за парти.

Гру можна провести у вигляді змагання між групами.

4. Презентація групи «Екологи»

1) Рубрика «Чи знаєте ви?..».

— Цікаво! З одного дерева можна виготовити 2857 учнівських зошитів на 12 сторінок. Однак щоб виростити доросле дерево, потрібно 60 років. Ось чому слід дбайливо користуватися підручниками та зошитами, адже все це — зрубані дерева.

Необхідність економити папір зумовлена кількома причинами. По-перше, екологічна ситуація на планеті погіршується щодня, і одна з причин — у тому, що безліч дерев вирубують для того, аби не зупинявся процес виробництва паперу. По-друге, на покупку цього витратного матеріалу витрачають значні кошти.

Намагайтеся купувати продукцію, виготовлену способом вторинної переробки. Не забувайте здавати старі журнали, книги, використаний папір для принтера і списані зошити в макулатуру.

ЗВИЧКИ, ЯКІ РЯТУЮТЬ ЛІС

- Сортувати і переробляти папір.

Щоб отримати тонну паперової маси, з якої виготовлять офісний папір, потрібно 4 тонни деревини. Виробництво переробленого паперу потребує вдвічі менше сировини. Тобто на 1 тонну паперової маси витрачають усього 2 тонни макулатури.

- Уникати зайвого друку.

Якщо ви вже щось друкуєте, переконайтеся, що це справді потрібно. Друкуйте з обох боків аркуша.

- Використовувати термочашку замість паперових стаканчиків.

Використовуйте багаторазовий посуд.

- Купувати FSC-сертифіковані товари: папір, меблі.

FSC — міжнародна система добровільної сертифікації підприємств, що займаються заготівлею чи обробкою деревини. Стандарт FSC, яким має керуватися підприємство у своїй роботі, передбачає якнайменший негативний вплив на навколишнє середовище, зокрема шляхом відмови від вирубування найбільш цінних із природоохоронної точки зору лісів. Купівля продукції зі знаком FSC робить важливий внесок у збереження та стале користування лісами.

2) Робота зі схемою.

— За схемою у підручнику (с. 105) з'ясуйте та обговоріть у групі, навіщо збирають макулатуру.

Увага!

Для виробництва паперу в світі щорічно вирубують понад 125 мільйонів дерев.

Щоб урятувати одне дерево від вирубування, необхідно зібрати для вторинної переробки близько 80 кг макулатури.

Бережіть ліс!

5. Творчі вправи

1) Технологія «Крісло автора».

- Що я можу зробити, щоб урятувати дерево?

2) Графічний диктант «Будинок».

— Як ми можемо використати аркуш паперу в клітинку? (Відповіді дітей.)

— Пропоную виконати графічний диктант.

Ліворуч 8 кл., вгору 1 кл., праворуч 1 кл., вгору 1 кл., праворуч 1 кл.,

вгору 1 кл., праворуч 2 кл., вгору 1 кл., праворуч 1 кл., вниз 1 кл.,

праворуч 2 кл., вниз 1 кл., праворуч 1 кл., вниз 1 кл., праворуч 1 кл.,

вниз 1 кл., ліворуч 1 кл., вниз 4 кл., праворуч 1 кл., вниз 1 кл.,

ліворуч 9 кл., вгору 1 кл., праворуч 1 кл., вгору 4 кл., вниз 4 кл.,

праворуч 1 кл., вгору 3 кл., праворуч 2 кл., вниз 3 кл., праворуч 1 кл.,

УРОК 149. АКЦІЯ «ЛІКУЙМО КНИЖКУ»

Мета:

- **формування предметних компетентностей:** формувати вміння школярів здійснювати дрібний ремонт пошкоджених книг; розширити розуміння дітей в необхідності суспільно-корисної праці; розвивати інтерес до читання; виховувати дбайливе ставлення до книги, акуратність та цілеспрямованість;
- **формування ключових компетентностей:** спілкування державною (і рідною у разі відмінності) мовами; уміння навчатися впродовж життя; компетентності в природничих науках і технологіях; загальнокультурна грамотність.

Обладнання: книги, формуляри, клей, ножиці, лінійки, білий папір, калька, прозорий копіювальний папір.

Тип уроку: урок застосування знань, умінь і навичок.

Освітні галузі: технологічна, мистецька, мовно-літературна.

Хід уроку

I. ВСТУПНА ЧАСТИНА

1. Організаційний момент

2. Актуалізація опорних знань

— Чи траплялося у вас, що книги потребували вашої допомоги?

— Чи вмієте ви робити дрібний ремонт книги?

3. Повідомлення теми та мети уроку

— Сьогодні ми долучимося до акції «Лікуймо книжку».

II. ОСНОВНА ЧАСТИНА

1. Осмислення змісту й послідовності застосування способів виконання дій

1) «Асоціативний куц».

— З чим асоціюєте слово *книга*?

2) Технологія «Два — чотири — всі разом».

- Доберіть прикметники (*яка буває книга?*).
- Доберіть дієслова (*що робить, що дає книга?*).

Учні індивідуально обмірковують можливі відповіді. Потім об'єднуються в пари, доповнюючи думки одне одного.

Далі діти в четвірках ухвалюють спільне рішення. Завершується робота обговоренням поставленого завдання з усім класом.

Наприклад:

Книга (*яка?*) — нова, цікава, велика, старовинна, пізнавальна, добра, мудра, повчальна, весела, популярна тощо.

Книга (*що робить?*) — навчає, допомагає, розважає, дає поради, знайомить, відкриває світ, розголошує таємниці, друкується, продається, купується, ремонтується тощо.

3) Робота в парі. Взаємоперевірка.

— Продовжте речення (*підручник, с. 105*). Добирайте «кольорові» слова. У парі перевірте одне одного.

4) Рольова гра «Бібліотека».

Ролі	Рольові дії
Бібліотекар	Виписує формуляри; видає і приймає книги.
Читачі	

Ігровий матеріал: книги, формуляри.

Діти шикуються у чергу і визначають, яку книжку хотіли б узяти і переглянути.

Зразок діалогу

Ч и т а ч і. Добрий день!

Б і б л і о т е к а р. Добрий день! Що ви бажаєте почитати? (*Відповідь учня-читача.*)

— А ще я можу запропонувати іншу, не менш цікаву книгу. Нумо я запишу книгу у формуляр. Повернете її за 3 дні.

Ч и т а ч. Я хочу переглянути журнал «Малютко».

Б і б л і о т е к а р. Для перегляду журналів у нас працює читальна зала.

2. Самостійне виконання завдань учнями

1) Підготовка матеріалів до роботи.

2) Повторення правил техніки безпеки.

- Правила безпечного користування ножицями.
- Правила безпечного користування клеєм.

3) Послідовність виконання роботи.

Відповідно до рекомендацій у підручнику (с. 106) «Як зберегти книжку» учні виконують практичну роботу з ремонту книг. (*Роботу проводять у групах із демонструванням виконання.*)

I група. Перше завдання «Як відновити відірваний край сторінки».

II група. Друге завдання «Як відновити розірвану сторінку».

III група. Третє завдання «Як вклеїти на місце вирвану сторінку».

4) Виставка відремонтованих книг.

5) Бесіда «Навіщо потрібно ремонтувати книги».

— Щоб книжка жила довше, потрібно про неї турбуватися, «лікувати» її, якщо вона «захворіла».

Для книг, яким потрібні ліки гарні,
Відкрилась книжчина лікарня.

Лікарем стане кожен із вас
У вільний день, у вільний час.

Якщо вміло взятися за справу, не важко відновити підручник, він знову радуватиме своїх читачів. Перш ніж зшити книжку, перевір, чи є всі сторінки, чи вони не переплутані. Лише після цього підірвнай сторінки ножицями. Потім візьми голку з ниткою і підший сторінки, закріпи нитки. Якщо ти цього не зробиш, книга розпадеться, тоді доведеться все починати заново. Не забудь підклеїти смужку паперу на початку і в кінці книжки. Книга готова! Залишається трохи просушити її, покласти щось важке, щоб вона вирівнялася.

б) Майстер-клас.

— Що робити, якщо у книжки відірвалася палітурка або обкладинка?

Якщо у книжки відірвалася палітурка або обкладинка, потрібно із марлі вирізати смужку завширшки 5–6 см, намастити тканину клеєм, покласти її так, щоб внутрішній край палітурки і перший аркуш зійшлися. Те саме необхідно зробити і в кінці книги. Після цього книгу на декілька годин кладемо під прес.

Перегляньте відео, щоб краще запам'ятати послідовність ремонту книги («Ремонт книги власноруч»; <https://youtu.be/iwSjiDWr8M>).

Фізкультхвилинка

3. Перенесення знань у частково змінені або нові ситуації

1) Робота в групах. Складання правил користування книжкою.

I група. Правила користування книгою

1. Бережи книгу — свою чи бібліотечну.
2. Мий руки перед тим, як брати книгу.

3. Не згинай у книзі сторінки.
4. Не роби на сторінках книг позначок ручкою.
5. Не виривай сторінки.
6. Не слинь пальці, перегортаючи сторінки.
7. Бережи книгу від вогню чи вологості.
8. Розірвану книгу — підклей.
9. Виготов закладку.

II група. Правила поведінки з книгою

1. Читай книгу, сидячи за столом.
2. Перегортай сторінки за верхній край сторінки.
3. Не можна класти в книгу олівці, ручки та інші речі, які можуть зіпсувати книгу.
4. Для того щоб швидко знайти потрібну сторінку, користуйся закладкою.
5. Не читай книгу, коли їсиш.
6. Не роби в книзі записів, не підкреслюй слова, не малюй на сторінках.
7. Не перегинай книгу під час читання, від цього випадають сторінки.

Музична пауза

Учні слухають «Пісню про книжку» (<https://youtu.be/2Q-6S3W7xF4>), аналізують її зміст.

2) Робота за підручником (с. 106–107).

Читання в парах — узагальнення в парах

Учні читають та обговорюють текст «Побажання читачам» в парах. Спочатку частину тексту читає один учень, а другий ставить йому запитання або переказує прочитаний текст. Потім вони міняються ролями.

3) Мовні вправи.

Дослідження-спостереження

— Дослідіть, як утворилося слово «книгарня» (*підручник, с. 106*).

— У класі (*в осередку читання і письма*) створіть затишне місце для читання.

Онлайн-тест

— Вставте пропущені букви, складіть речення з утвореними словами. (*Енциклопедії та словники — у навчанні помічники. <https://learningapps.org/1643477>*)

4) Технологія «Крісло автора».

Охочі розповідають, які книги є у них удома.

5) Рубрика «Чи знаєте ви?..».

Учні зачитують повідомлення (*підручник, с. 107*) про те, чому в давнину у бібліотеках книги прикріплювали до полиць ланцюгами.

III. ЗАКЛЮЧНА ЧАСТИНА

1. Рефлексія. Метод «Рюкзак»

Кожен учень стисло дає відповідь на запитання: «Які з тих знань і умінь, що набув на уроці, він візьме із собою для використання?»

2. Домашнє завдання

— За допомогою дорослих облаштуйте місце читання вдома.

ДЛЯ ВЛАСНИХ НОТАТОК

УРОК 150. ЯКІ БУВАЮТЬ ФОРМИ ЗЕМНОЇ ПОВЕРХНІ

Мета:

- **формування предметних компетентностей:** формувати уявлення учнів про форми земної поверхні України; розвивати практичні навички роботи з картою; виховувати любов до природи рідного краю, екологічне мислення;
- **формування ключових компетентностей:** спілкування державною (і рідною у разі відмінності) мовами; уміння навчатися впродовж життя; компетентності в природничих науках і технологіях; інформаційно-цифрова компетентність.

Обладнання: предметні малюнки, комп'ютер, відеоролик, карта України, фото різних форм земної поверхні, кросворд, ребуси.

Тип уроку: урок засвоєння нових знань.

Освітні галузі: природнича, мовно-літературна, інформатична.

Хід уроку

I. ВСТУПНА ЧАСТИНА

1. Організаційний момент

2. Актуалізація опорних знань

— Розгляньте малюнки з різними формами земної поверхні.

— Які з них ви спостерігали?

— Яка форма земної поверхні у нашій місцевості?

3. Повідомлення теми та мети уроку

— Як ви вважаєте, якою буде тема нашого уроку? Чому?

— Сьогодні ви дізнаєтеся, що таке рельєф та якою є земна поверхня України.

II. ОСНОВНА ЧАСТИНА

1. Вивчення нового матеріалу

1) Робота за підручником (с. 108).

Підготовча робота

— Розгляньте фото. Яка поверхня характерна для цієї місцевості? Доведіть це.

— На якому фото зображено рівнинну місцевість, а на якому — гірську?

Словникова робота

Нерівності земної поверхні називають *рельєфом*.

Читання з передбаченням

Діти опрацьовують текст за алгоритмом:

- читають виділене слово;
- передбачають значення цього слова;
- читають речення, аналізуючи, чи правильним було передбачення.

2) Перегляд відеоролика.

Учні переглядають та аналізують відеоролик «Форми земної поверхні України» (<https://youtu.be/NbNpurqklgQ>).

3) Робота з картою.

— Розгляньте карту України. З'ясуйте, що на ній займає більше місця — гори чи рівнини.

— Які гори є на території України?

4) Мінілекція.

Учитель демонструє фото (*слайди*) різних форм земної поверхні.

Великі простори суші з майже рівною поверхнею, на яких зустрічають горби, яри, називаються рівнинами.

Підвищення на рівнині називають горбом. Він має вершину, схил, підніжжя. Вершина — найвища частина горба. Підніжжя — найнижча частина горба, яка переходить згодом у рівнину. Частина горба між підніжжям і вершиною називається схилом. Схили бувають положистими та крутими.

Гори — це ділянки земної поверхні, дуже підняті над рівниною. Гора, як і горб, має вершину, схил і підніжжя. Вершина — це найвища частина гори. Підніжжя — це найнижча частина гори. Частина гори між підніжжям та вершиною називається схилом. Схили бувають положистими, а вершини — гострими, заокругленими, плоскими. Поодинокі гори трапляються рідко. Частіше це гірські масиви, що тягнуться на багато кілометрів кількома рядами. Кожен такий ряд називається хребтом.

Між гірськими хребтами лежать долини. По них течуть бурхливі гірські річки. У горах чисте повітря, багато невеликих річок, цілющих джерел. Біля них селяться люди, будують санаторії, будинки відпочинку. Гірські краєвиди дуже привабливі.

Висновок. Поверхня території України різна — є і гори, і рівнини. Переважають рівнинні території. На території України є гори Карпати і Кримські гори.

Руханка «У річку, гоп!»

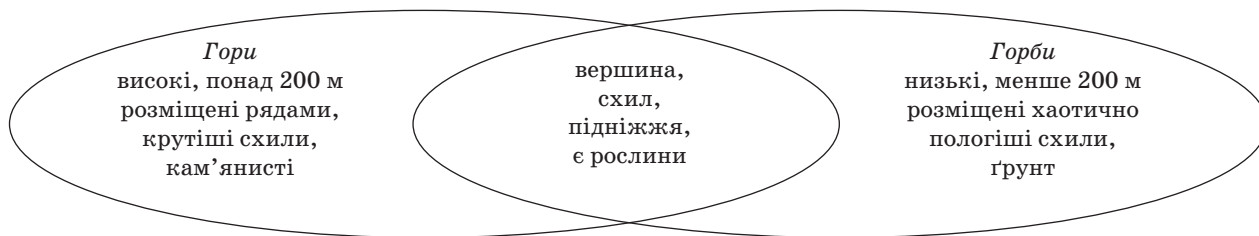
Дві шеренги шикуються одна навпроти одної на певній відстані. Ведучий дає команду: «У річку, гоп!» — усі стрибають уперед. «На берег, гоп!» — усі стрибають назад. Коли ведучий повторить одну й ту саму команду двічі, гравці мусять стояти на місці. Наприклад: «У річку, гоп!», «У річку, гоп!» — усі стоять на місці. Хто стрибнув — залишає гру. Гра триває, доки не залишиться один гравець.

Ведучий може підвищувати темп подавання команд, аби ускладнити завдання для гравців.

2. Самостійне застосування учнями знань у стандартних ситуаціях

1) Стратегія «Діаграма Венна».

— Що спільного і відмінного у гори та горба?

2) Технологія «Дискусія».

Учитель оголошує тему дискусії.

- Яка територія — рівнинна чи гірська — більш сприятлива для господарської діяльності? Учні дискутують, обговорюючи тему дискусії, роблять висновок.

Висновок. Здавна люди селились на рівнинах. На рівнинній поверхні зручно прокладати дороги, залізниці, будувати будинки. На рівнинах добре вирощувати пшеницю, кукурудзу, рис, картоплю, насаджувати сади.

Динамічна вправа «Витівники»

Лічилкою обирають «витівника». Решта дітей, узявшись за руки, рухаються по колу й наспівують:

Одне за одним крокуємо у такт.
Зупинимось на місці і зробимо ось так!

Після слів «Зупинимось на місці» діти припиняють рух, рознімають руки й чекають руху «витівника». «Витівник» демонструє будь-який рух, а учасники повинні повторити його. Після декількох повторень «витівник» призначає собі заміну. Кожний наступний «витівник» має вигадувати нові рухи.

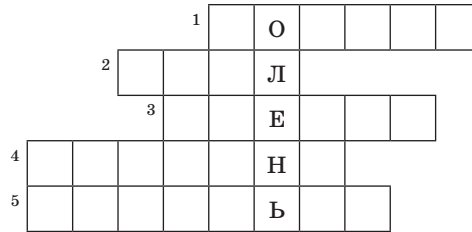
3. Творче перенесення знань і навичок у нові ситуації

1) Розгадування кросворда.

— Якщо ви правильно розгадаєте всі слова по вертикалі, у вас має утворитися слово — назва тварини, яка живе в гірських лісах.

1. Понижена ділянка місцевості між вершинами гір. (Долина.)

2. Похила чи крута сторона гори, горба. (Схил.)
3. Група гірських вершин, розташованих в ряд. (Хребет.)
4. Найвища точка гори. (Вершина.)
5. Гори на півдні України. (Кримські.)

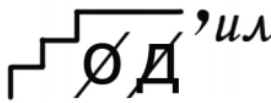

Ключове слово: олень.

2) Рубрика «Чи знаєте ви?..».

Учні зачитують повідомлення (підручник, с. 109) про найбільший каньйон України.

3) Розгадування ребусів.

--	--	--	--	--	--	--	--

--	--	--	--

--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

Відповіді: вершина, схил, підніжжя.

III. ЗАКЛЮЧНА ЧАСТИНА. РЕФЛЕКСІЯ

1. Метод «Незакінчене речення»

Учні дописують кінцівки речень.

Великі простори суші з майже рівною поверхнею — це... (рівнини).

Низовини на карті позначаються... (зеленим) кольором.

Підвищення на рівнині — це... (горб).

Горб має таку будову... (вершина, схил, підніжжя).

Великі і глибокі, з крутими схилами заглиблення називаються... (яром).

Яри з пологими і зарослими рослинними схилами називають... (балками).

Ряд гір називають... (гірським хребтом).

Гори України — це... (Карпати, Кримські гори).

2. Вправа «Абетковий суп»

Розріжте абетку, вилучіть з неї літери ь, и, й, ї.

Запропонуйте кожному учневі витягнути з чарівної торбинки літеру і придумати підсумкове речення на тему уроку, яке б починалося з цієї літери.

3. Робота у Щоденнику вражень

— Намалюйте або запишіть те, що найбільше сподобалося під час вивчення цієї теми, що найбільше зацікавило.

(Деякі учні, за бажанням, демонструють те, що вони намалювали/написали.)

ДЛЯ ВЛАСНИХ НОТАТОК

УРОК 151. ЧИ Є В ПІДЗЕМЕЛЛЯ ТАЄМНИЦІ

Мета:

- **формування предметних компетентностей:** ознайомити учнів з поняттям «корисні копалини»; вчити розпізнавати їхні властивості, описувати використання людиною корисних копалин у господарській діяльності; розвивати навички дослідницької роботи, логічне мислення, спостережливості; виховувати пізнавальний інтерес;
- **формування ключових компетентностей:** спілкування державною (і рідною у разі відмінності) мовами; уміння навчатися впродовж життя; компетентності в природничих науках і технологіях; загальнокультурна грамотність.

Обладнання: ребус, комп'ютер, відеоролик.

Тип уроку: урок засвоєння нових знань.

Освітні галузі: природнича, мовно-літературна.

Хід уроку

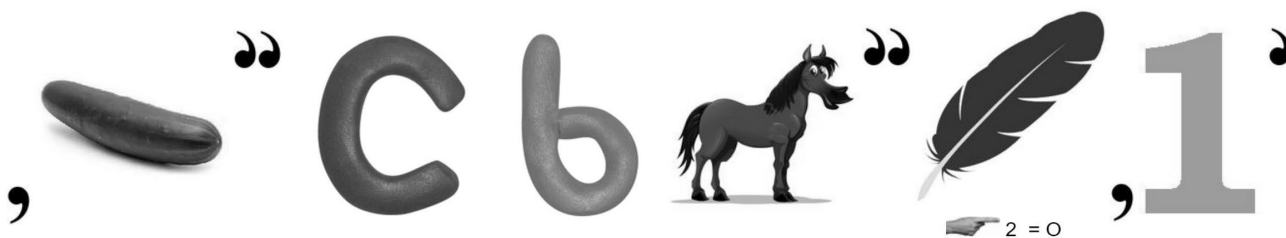
I. ВСТУПНА ЧАСТИНА

1. Організаційний момент

Наш урок залюбки
Поведе тебе в світи.
І на «як?», «чому?» і «де?»
Завжди відповідь знайде.

2. Актуалізація опорних знань

— Розгадайте ребус.

(Гірські породи.)

- Що таке гірські породи?
- Що ви про них знаєте?
- Як ви вважаєте, гірські породи належать до живої чи неживої природи?
- На вашу думку, гірські породи виникають за допомогою людини, чи у них інший шлях походження?
- Де можуть знаходитися гірські породи?

3. Повідомлення теми та мети уроку

— Сьогодні ми «заглянемо» у глибини землі і дослідимо її таємниці.

II. ОСНОВНА ЧАСТИНА

1. Вивчення нового матеріалу

1) Робота над загадками.

— Ми починаємо цікаву подорож у таємничий світ, що у нас під ногами. Це світ підземного царства. Про скарби і багатства природи у земних надрах ви дізнаєтесь із загадок.

- Чорне, блискуче, у воді — тоне, у вогні — горить. (Кам'яне вугілля.)
- Масляниста рідина, з різким запахом вона, Темно-бурий колір має, під землею залягає. (Нафта.)

- Буре, м'яке, із рослин складається, легко загоряється. (Торф.)
- Безбарвний, горить синім полум'ям, виділяє багато тепла. (Природний газ.)
- У воді народилась, на столі опинилась. (Сіль.)

2) Робота в парах.

— Знайдіть у тексті інформацію про те, що таке корисні копалини. Обговоріть у парах отриману інформацію.

Надра землі, її поверхня містять численні природні багатства. Всі речовини, що добувають з глибини і поверхні землі, використовують у промисловості й сільському господарстві, називаються корисними копалинами. Місця, де залягають ці корисні копалини, називають родовищами. Родовища порід залягають у надрах землі на різній глибині.

Корисні копалини бувають твердими, рідкими та газоподібними. Тому й видобувають їх по-різному. Щоб добути ті, що неглибоко під землею, риють великі ями-кар'єри. А щоб добути сховані глибоко під землею, будують шахти, бурять свердловини.

Хто ж допомагає знаходити місця з корисними копалинами? Пошуком корисних копалин займаються геологи. Їх ще називають розвідниками земних глибин. Це ті люди, які вивчають, з чого складається наша планета. («Гео» — грецькою мовою означає «земля». А «логос» — наука. Геологія — наука про землю.)

Кам'яне вугілля, нафта, природний газ, торф, граніт, пісок, глина, сіль, залізна руда — це все корисні копалини.

3) Перегляд мультфільму.

Учні переглядають мультфільм «Це наше і це твоє. Цінні у всьому світі корисні копалини — наші!» (https://youtu.be/_mAYiRITVTM), аналізують зміст.

4) Робота за підручником (с. 110).

Стратегія «Семінар читачів»

Стратегія проводиться за алгоритмом.

- Мовчазне читання тексту. (Учні читають текст про гірські породи.)
- Проведення читацького діалогу. (Учні ставлять одне одному питання.)

Наприклад:

- З чого складається наша планета?
- Що розуміють під словом «каміння»?
- Якими бувають гірські породи?
- Як ще називають гірські породи?

- Оформлення відгуків на прочитаний текст. (Учні, за бажанням, створюють малюнок чи схему до тексту.)

Висновок. Наша планета складається з гірських порід, які людина використовує у господарській діяльності.

Словникова робота

Учні зачитують у підручнику визначення поняття «корисні копалини».

Метод «Кероване читання»

Учні читають та аналізують текст про використання каміння нашими пращурами.

Словникова робота

Учні зачитують у підручнику визначення понять «пращури», «давні люди».

Фізкультхвилинка «Гори Карпати»

Раз, два —	(Два оплески.)
Піднімається гора,	(Піднімають руки вгору.)
Три, чотири —	(Два оплески.)
Це круті гірські схили,	(Присідають.)
П'ять, шість — це орли	(Імітують політ орлів.)
Дивний танець завели,	

Сім, вісім — це смерічки (Нахили тулуба.)
Похилилися до річки,
Дев'ять, десять — це вода (Присідають.)
З водоспаду витіка.

2. Самостійне застосування учнями знань у стандартних ситуаціях

1) Уявна екскурсія.

— Зараз ми ненадовго повернемося у часи, коли жили наші пращури.
— Розгляньте малюнки (*підручник, с. 111*). Назвіть предмети, які виготовляли давні люди з каменів.

2) Перегляд відеоролика.

Учні переглядають відеоролик «Корисні копалини нашого краю» (https://youtu.be/sesEZ_2rk2Q), коментують зміст.

3) Технологія «Акваріум».

Групи по черзі, а потім увесь клас, обговорюють використання гірських порід людиною.
— Розгляньте малюнки (*підручник, с. 111*) гірських порід. Як їх використовує людина?
Наприкінці обговорення учні мають дійти спільного рішення за 3–5 хв. (*Люди використовують гірські породи для виготовлення будівельних, оздоблювальних матеріалів, прикрас, скла тощо.*)

Учитель ставить класу запитання:

— Чи погоджуєтесь ви з думкою групи?

Граніт — один із найбільш міцних будівельних матеріалів, тому його активно використовують у промисловому, гідротехнічному, цивільному і приватному будівництві (*вимощування доріг; облицювання метрополітенів і підземних переходів; виготовлення пам'ятників і скульптур; облицювання камінів, фонтанів і басейнів; оздоблення стін і сходів; виготовлення декоративних предметів; зведення фундаменту; покриття підлоги*). Сьогодні також популярне використання граніту в дизайні інтер'єрів завдяки його «елегантності» та «солідності».

Нафту використовують для виробництва рідкого палива, зокрема: бензину, дизпалива, авіаційного гасу і мазуту. На основі нафтопродуктів виготовляють ліки, лаки для нігтів, тіні, олівці для брів і очей, біжутерію, аромати і різноманітні барвники. Нафту також використовують у виробництві синтетичних тканин — акрилу, нейлону, лайкри і поліестеру.

Кам'яна сіль незамінна в харчовій промисловості. Без солі їжа здається прісною. Хлорид натрію додають в усі кулінарні продукти, дрібку солі додають навіть у кондитерські вироби. Із солі отримують різні хімічні елементи. Вона є основою для виробництва хімічних продуктів, з яких виготовляють алюміній, скло, папір, мило, пластмаси, обробляють хутро і шкіру. Сіль використовують у медичній галузі та тваринництві.

Кам'яне вугілля використовується як паливо, як у побуті, так і в промисловості. Це цінна сировина для хімічної та металургійної промисловості. З кам'яного вугілля отримують штучний графіт.

Природний газ широко використовують як високоекономічне паливо на електростанціях, у чорній та кольоровій металургії, цементній та скляній промисловості, у процесі виробництва будматеріалів та для комунально-побутових потреб, а також як сировину для отримання багатьох органічних сполук.

Пісок використовують у виробництві бетону, різних сухих сумішей, при дорожньому будівництві. Зокрема, для виготовлення кладок і штукатурних розчинів, цементної стяжки; у виробництві цегли; для різних оздоблювальних робіт; під час прокладання доріг; при влаштуванні фундаменту.

Фізкультхвилинка «Зведемо хатинку»

Щоби спорудити добру хату, (Підводяться.)
Треба глини замісить багато;
Ось так ніжками ми тупцювали (Енергійно тупотять ногами.)
Глину для хатини замішали.
Станемо, малята, столярами (Присідають.)
Та змайструємо для хати двері-рами. (Імітують стукання молотком.)

УРОК 152. ПРАКТИЧНА РОБОТА.

ОЗНАЙОМЛЕННЯ З ГІРСЬКИМИ ПОРОДАМИ СВОГО КРАЮ ТА ЇХНІМИ ВЛАСТИВОСТЯМИ

Мета:

- **формування предметних компетентностей:** поглибити та систематизувати знання учнів про корисні копалини; учити описувати корисні копалини; розвивати навички дослідницької роботи, прагнення учнів до самостійного пошуку знань, логічне мислення, спостережливості; виховувати пізнавальний інтерес;
- **формування ключових компетентностей:** спілкування державною (і рідною у разі відмінності) мовами; уміння навчатися впродовж життя; компетентності в природничих науках і технологіях; екологічна грамотність і здорове життя.

Обладнання: аркуші паперу, прості олівці, довідники, колекція гірських порід, комп'ютер, відеоролики, мультфільм.

Тип уроку: урок застосування знань, умінь і навичок.

Освітні галузі: природнича, мовно-літературна.

Хід уроку

I. ВСТУПНА ЧАСТИНА

1. Організаційний момент

2. Актуалізація опорних знань

- Що ми називаємо корисними копалинами?
- Що ви знаєте про гірські породи?
- Чи все ми знаємо про корисні копалини? Чи є таємниці, які ще не розкрили?

3. Повідомлення теми та мети уроку

— Сьогодні ми продовжимо практичне ознайомлення з гірськими породами рідного краю та їхніми властивостями.

II. ОСНОВНА ЧАСТИНА

1. Осмислення змісту й послідовності застосування способів виконання дій

1) Робота за підручником (с. 111).

Дослідження-пошук

— Розкажіть, як використовують крейду (*граніт*).

- Крейду застосовують як наповнювач у лакофарбовій, гумотехнічній, а також інших галузях промисловості. Вона є одним з найпоширеніших матеріалів, що використовують у виробництві будівельних і ремонтних робіт. За допомогою крейди, розведеної водою, може здійснюватися білення приміщень. Однією з основних промислових сфер споживання крейди є виробництво пластмас. У школі, для письма на дошці, ми теж використовуємо крейду.
- Застосовують граніт не тільки для будівництва будівель і споруд, мостів, а й для виготовлення монументів. Як правило, підставки скульптур також виготовляють з граніту. Значною популярністю на сучасному будівельному ринку зараз користуються виготовлені з граніту стільниці і підвіконні дошки.

Багато століть людина використовує граніт для будівництва і зміцнення доріг.

Дослідження-спостереження

- Яким чином ми використовуємо графіт?
- Розгляньте схему в підручнику, доведіть її практично.

Грифель олівця, що залишає слід на папері, виготовляють з гірської породи графіту.

Учні виконують ескіз олівцем.

2) Вправа-гра «Домальовуй!».

Дітям пропонують назвати, що відсутнє в зображених предметах і домальовати їх. *Наприклад:* будинок без вікон, машина без коліс, квітка без стеблинки тощо.

Охочі демонструють свої роботи.

2. Самостійне виконання завдань учнями

1) Практична робота. Ознайомлення з гірськими породами свого краю та їхніми властивостями.

Проблемне запитання

- Чим схожі корисні копалини?
- Чим відрізняються корисні копалини?
- Як використовують корисні копалини?

Практична робота у дослідницьких групах

- Повторення правил роботи в групі.
- Практична робота.
 - Виконаймо практичну роботу. Вам знадобиться колекція гірських порід вашої місцевості. З'ясуйте, які гірські породи видобувають у вашій місцевості. Як їх використовують?
 - Розгляньте у групах гірську породу. Дослідіть її властивості за планом (*підручник, с. 113*).

Діти об'єднуються в групи, отримують картки-інструкції, за допомогою яких досліджують властивості корисних копалин. Результати досліджень фіксують у таблиці.

Назва корисної копалини	Стан	Колір	Властивості
Пісок	Твердий	Жовтий, сірий	Сипкий, без запаху, складається із залишків черепашок, у воді не розчиняється, важчий за воду.

2) Дослідження-пошук.

Використовуючи різноманітні джерела інформації, підготуйте розповідь (*повідомлення*) про гірську породу свого краю (*на вибір*).

Наприклад:

Кам'яне вугілля — тверде, чорне, без запаху, крихке, важче за воду, нерозчинне у воді, горить, виділяє тепло.

3) Перегляд мультфільму.

Учні переглядають і коментують мультфільм «Це наше і це твоє. Кам'яне вугілля — наше природне багатство» (<https://youtu.be/OobNiOllWU0>).

Глина — тверда, коричнева, щільна, нерозсипчаста, пластична, використовується у будівництві, у гончарстві.

Кам'яна сіль — тверда, біла, сипуча, без запаху, із солоним смаком, розчиняється у воді, використовується у харчовій промисловості, медицині.

Графіт — твердий, темно-сірий, без запаху, крихкий, важчий за воду, нерозчинний у воді, використовують у багатьох галузях народного господарства, у атомній енергетиці.

Пальчикова гімнастика «Гра з олівцем»

3. Перенесення знань у частково змінені або нові ситуації

1) Дослідження-спостереження.

- Чи знаєте ви, із чого виплавляють скло? (*Відповіді дітей.*)
- Прочитайте повідомлення у підручнику (*с. 112*) та розгляньте схему.
Кварцовий пісок + сода + вапно = скло.

2) Технологія «Крісло автора».

- Які предмети зі скла є у вас удома?
- Про яку їхню властивість слід пам'ятати?

Довідка

Скляний посуд, вікна в будинках та багато іншого — для нас сьогодні це звичні предмети обстановки. Однак багато століть тому скляні кубки коштували надзвичайно дорого, тому їх можна було зустріти тільки на столах у заможних і знатних вельмож.

Скло було відомо, принаймні, дві тисячі років тому.

Для того щоб виготовити скло, потрібно три основні компоненти: кварцовий пісок (*чистий річковий пісок*), сода (*поташ*) та вапно.

Усі інгредієнти, з яких виготовляють скло, завантажують у піч і нагрівають до утворення рідкої однорідної маси.

Зі скла виготовляють посуд, вимірювальні прилади, ялинкові іграшки та іншу продукцію.

3) Творча вправа.

— Як ви вчините, якщо побачите викинуту скляну пляшку?

— Запропонуйте варіанти вторинного її використання. (*Міркування дітей.*)

4) Рубрика «Чи знаєте ви?..».

Учні зачитують повідомлення (*підручник, с. 113*) про те, як покинута скляна пляшка може спричинити пожежу.

5) Хвилинка-цікавинка.

Для виготовлення прикрас використовують коштовне каміння. Це алмази (*після переробки — діаманти*), рубіни, смарагди, сапфіри та багато інших.

6) Перегляд відеоролика.

Учні переглядають відео «Хорошівський музей каміння» (<https://youtu.be/1b6dO7EmONE>), ознайомлюються із цікавими видами каменів.

III. ЗАКЛЮЧНА ЧАСТИНА

1. Рефлексія

Підсумкова бесіда

— Що таке корисні копалини?

— У якому стані можуть знаходитися корисні копалини?

— З яких корисних копалин виготовляють будівельні матеріали?

— Які корисні копалини є у твоєї місцевості?

— Що таке гірські породи?

— Що називають родовищем корисних копалин?

— Чому гірські породи слід витрачати ощадливо?

Метод «Шість капелюхів, що мислять»

Білий капелюх. Що таке корисні копалини? Які вони бувають?

Червоний капелюх. Які корисні копалини ми використовуємо вдома?

Чорний капелюх. Як шкодять корисні копалини?

Жовтий капелюх. Яку користь вони приносять?

Зелений капелюх. Як творчо можна скористатися корисними копалинами?

Синій капелюх. Чи потрібні вони нам? Як їх берегти?

2. Домашнє завдання

— Запитайте в родичів, чи є в них прикраси з каменів, що вони можуть про них розповісти. Відвідайте виставку гірських порід у своєму місті. Поділіться враженнями з однокласниками.

ДЛЯ ВЛАСНИХ НОТАТОК

УРОК 153. ЯК УТВОРЮЄТЬСЯ ҐРУНТ

Мета:

- **формування предметних компетентностей:** ознайомити учнів з поняттям «ґрунт», його властивостями; визначити роль ґрунту в житті людини; розвивати вміння робити висновки, аналізувати, порівнювати; виховувати дбайливе ставлення до ґрунтів;
- **формування ключових компетентностей:** спілкування державною (і рідною у разі відмінності) мовами; уміння навчатися впродовж життя; компетентності в природничих науках і технологіях; загальнокультурна грамотність.

Обладнання: комп'ютер, відеоролик, картки, пісок, глина, склянки з водою, мікроскоп, зразки ґрунту.

Тип уроку: урок засвоєння нових знань.

Освітні галузі: природнича, мовно-літературна.

Хід уроку

I. ВСТУПНА ЧАСТИНА

1. Організаційний момент

Всі за парти ми сідаємо,
До роботи приступаємо.
Руки гарно підіймайте,
Чітко в лад відповідайте.

2. Актуалізація опорних знань

- Із чого, на перший погляд, складається ґрунт?
- Чим за зовнішніми ознаками ґрунт відрізняється від гірської породи? (*Міркування учнів.*)

3. Повідомлення теми та мети уроку

- Чи хотіли б більше дізнатися про ґрунт?
- Сьогодні дізнаєтеся, як він утворюється.

II. ОСНОВНА ЧАСТИНА

1. Вивчення нового матеріалу

1) Робота над загадкою.

- Не людина, а п'є. Не кухар, а всіх годує. (*Ґрунт.*)
— Де можна побачити ґрунт? (*Відповіді дітей.*)

2) Словникова робота.

Ґрунт — верхній шар землі, у якому ростуть рослини і живуть різні організми.

3) Перегляд презентації.

Учні переглядають презентацію «Ґрунт» (<https://vseosvita.ua/library/prezentacia-grunt-roducist-osnovna-vlastivist-gruntu-73706.html>), обговорюють зміст.

4) Дослідження-спостереження. Робота в групах.

- Розгляньте ґрунт у горщику на підвіконні.
- Опишіть його за питаннями.

Якого кольору ґрунт?	
Чи має запах?	
Чи є у ґрунті пори (<i>шпарини</i>)?	
Чи багато їх? Які вони за розміром?	
Сухий чи вологий ґрунт?	
Щільний чи пухкий?	
Що на ньому росте?	

Кожна група звітує про свою роботу, аналізує та порівнює відповіді, робить висновок.

Висновок. Ґрунт у горщику чорного кольору, без запаху, має невеликі пори. Ґрунт вологий, на ньому росте кімнатна рослина.

5) *Перегляд відеоролика.*

Учні переглядають відеоролик «Ґрунт» (<https://youtu.be/WFXchylxDBs>), аналізують зміст за допомогою запитань.

- Як називається верхній шар землі?
- Яке значення ґрунту?
- З чого він складається?
- Від чого залежить родючість ґрунту?
- Як можна довести, що у ґрунті є вода?
- Який ґрунт найродючіший?
- Якого догляду він потребує?
- Чому потрібно оберегати ґрунти?

6) *Дидактична гра «Види ґрунтів» (пісок, чорнозем, глина).*

Дослід. Показати здатність піску пропускати воду та глини утримувати її. (*Налити у банки з піском та глиною однакову кількість води й спостерігати, як вона просочується.*)

Висновок. Пісок пропускає воду, а глина — ні. Отже, найкращим вважають ґрунт, у якому є і пісок — для дихання, і глинисті частки — для затримування води.

7) *Екологічна гра «Наслідки подій».*

Дітям пропонують події.

- Діти садять дерева.
- Люди вносять отрутохімікати на поля.
- Узимку діти підгодовують тварин.
- Діти облаштували годівницю.
- Люди розорали цілинні землі.
- Люди вирубали дерева в лісі.
- Хлопці зруйнували гніздо пташки.
- Заводи і фабрики випускають брудний дим.
- Люди забруднюють ріки, озера, моря, океани.

Потрібно вказати можливі наслідки.

Наприклад: «Діти садять дерева. Які наслідки?» — Життя дерев таке ж важливе, як і життя людини. Ми всі взаємопов'язані та повинні піклуватися одне про одного. За добу одне дерево виділяє в повітря стільки кисню, скільки потрібно для дихання трьом мешканцям Землі. Деревина приносить нам і всьому живому на планеті Земля велику користь.

2. Самостійне застосування учнями знань у стандартних ситуаціях

1) *Робота за підручником (с. 114).*

— За малюнком розкажіть, для яких тварин ґрунт є домівкою.

2) *Дидактична гра «Хто живе у землі?».*

Розглянути ґрунт під мікроскопом, з'ясувати, де більше живе живих істот: у чорноземі або там де ходять. (*У ґрунті живуть черв'яки, кроти, риють нірки польові миші, жуки.*)

3) *Вправа «Запитання — відповідь».*

— Як людина використовує ґрунт? (*Людина вирощує культурні рослини.*)
— Відгадайте загадки і назвіть, рослини, які людина висаджує у ґрунт.

- У парнику народилась, виросла в городі.
Маю голову товсту і коротку ногу. (*Капуста.*)
- Товстенька бабуся завжди у кожусі,
Спробуєш роздіти — будеш сльози лити. (*Цибуля.*)

— Які ще рослини вирощує людина? (*Моркву, буряк, картоплю та інші.*)

— Як ви гадаєте, у якому ґрунті краще ростуть рослини: у твердому чи пухкому? (*Рослини краще ростуть у пухкому ґрунті. У пухкий ґрунт краще проникає вода і повітря.*)

— Що потрібно робити, щоб ґрунт був пухким? (*Орати, перекопувати, доглядати ґрунт.*)

4) **Робота за підручником (с. 115).**

Учні розглядають малюнки, читають текст про важливість ґрунту.

Вправа «Міркуємо!»

— Доведіть на власних прикладах важливість ґрунту для життя.

Фізкультхвилинка

Встаньте, діти, посміхніться,
Землі нашій поклоніться
І до сонця потягніться.
В різні боки нахиліться.
Веретеном покрутіться.
Раз присядьте, два присядьте.
І за парти тихо сядьте.

3. **Творче перенесення знань і навичок у нові ситуації**

1) **Технологія «Два — чотири — всі разом».**

— Назвіть усі відомі вам професії людини, пов'язані із землею.

Учні індивідуально обмірковують можливі відповіді. Потім об'єднуються в пари, доповнюючи думки одне одного.

Далі діти в четвінках ухвалюють спільне рішення. Завершується робота обговоренням поставленого завдання з усім класом.

Наприклад: агроном, комбайнер, тракторист, садівник, овочівник, квітникар, хлібороб, геолог, ґрунтознавець, лісник тощо.

2) **Гра «Що є в ґрунті?».**

Дидактична мета: уточнити знання дітей про склад ґрунту.

Ігрова дія. Учитель зачитує слова, а діти плескають у долоні, якщо ці слова називають об'єкти природи, які є у складі ґрунту.

Наприклад. Вода, глина, пластмаса, пісок, черв'яки, пластик, каміння, рослини, скло, повітря, перегній, деревина, гірські породи, метал, вугілля, гумус тощо.

3) **Рубрика «Чи знаєте ви?...».**

Учні зачитують повідомлення (*підручник, с. 115*) про час, потрібний для утворення ґрунту.

4) **Математична хвилинка.**

Один сантиметр родючого ґрунту природа нагромаджує за 250–300 років (*якщо їй ніхто не заважає*). Обчисліть, скільки потрібно років, щоб утворився шар ґрунту 10 см?

5) **Робота з прислів'ями.**

- До землі з ласкою — будеш з паскою.
- Без догляду земля — кругла сирота.
- Землі частіше кланяйся — хліба буде більше.

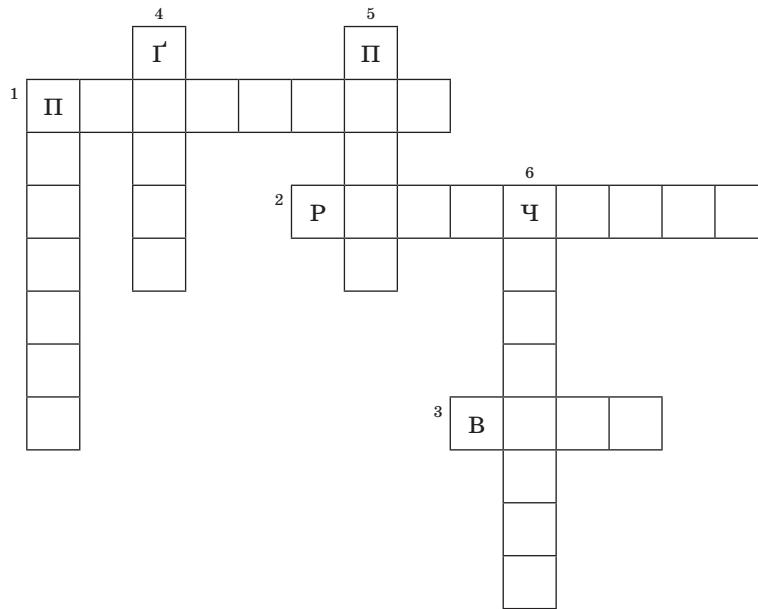
6) **Розгадування кросворда.**

По горизонталі:

1. Рослинні та тваринні рештки, що перегнили. (*Перегній.*)
2. Головна ознака ґрунту. (*Родючість.*)
3. Рідина, що входить до складу ґрунту. (*Вода.*)

По вертикалі:

1. Ґрунт розпушують для збільшення у ньому кількості... (*повітря.*)
4. Верхній шар землі, на якому зростають рослини. (*Ґрунт.*)
5. Одна зі складових ґрунту. (*Пісок.*)
6. Найродючіший ґрунт. (*Чорнозем.*)

III. ЗАКЛЮЧНА ЧАСТИНА. РЕФЛЕКСІЯ

Вправа «Рефлексивний екран»

Учні по колу висловлюються одним реченням.

- Сьогодні я дізнався / дізналася...
- Я виконував / виконувала завдання...
- Тепер я зможу...
- У мене вийшло...
- Мене здивувало...
- Я спробую...
- Було цікаво...
- Було складно...
- Я зрозумів / зрозуміла...
- Я відчув / відчула, що...
- Я навчився / навчилася...
- Мені захотілося...

ДЛЯ ВЛАСНИХ НОТАТОК

УРОК 154. ФОРМУВАННЯ ҐРУНТУ

Мета:

- **формування предметних компетентностей:** закріплювати знання учнів про ґрунт; формувати елементарні уявлення про формування ґрунту; розвивати навички дослідницької роботи, логічне мислення, спостережливість; виховувати інтерес до самостійної експериментальної роботи, дбайливе ставлення до природи, любов до рідного краю;
- **формування ключових компетентностей:** спілкування державною (і рідною у разі відмінності) мовами; уміння навчатися впродовж життя; компетентності в природничих науках і технологіях; екологічна грамотність і здорове життя.

Обладнання: шматочки вапняку, кори, опале листя, комп'ютер, презентація, м'яч, фішки.

Тип уроку: урок формування вмій та навичок.

Освітні галузі: природнича, мовно-літературна.

Хід уроку

I. ВСТУПНА ЧАСТИНА

1. Організаційний момент

2. Актуалізація опорних знань

— Відгадайте загадку.

- Мене різали, топтали,
І товкли, й перевертали.

Мужньо я усе стерпіла,
Врожайми відплатила. (Земля.)
Леся Вознюк

— Куди ми висаджуємо рослини? (У ґрунт.)

— Від чого залежить урожай? (Від родючості ґрунту.)

3. Повідомлення теми та мети уроку

— Чи здогадалися, якою буде тема нашого уроку?

— Ми продовжимо розмову про властивості ґрунту, дізнаємося, які чинники впливають на його формування.

II. ОСНОВНА ЧАСТИНА

1. Вивчення нового матеріалу

1) Вправа «Асоціації».

— Назвіть перше, що спадає на думку, коли ви чуєте слово «ґрунт». (Відповіді учнів.)

2) Технологія «Навчаючи — вчуся».

— Не раз ви бачили перекопану темну поверхню землі. Якщо в ній викопати яму і розглянути її стінку, то зверху можна побачити темний пухкий шар, у якому ростуть рослини.

— Як називається цей шар? (Ґрунт.)

— Як формується ґрунт?

Підготовлені учні ознайомлюють зі своєю інформацією однокласників і одержують інформацію від них.

- Ґрунт утворюється в результаті складної взаємодії гірських порід, клімату, поверхневих вод, рослин і тварин. Гірські породи є основою для формування ґрунту і визначають його склад. Клімат обумовлює наявність у ньому тепла і вологи. Численні тварини, які живуть у ґрунті, — черви, жуки, мурашки і звірі (кроти) — розпушують ґрунт і поліпшують проникнення в нього води і повітря. А мікроорганізми розкладають рештки рослин і утворюють гумус (перегній). Саме в гумусі містяться найважливіші речовини для живлення рослин. Тому від його кількості залежить родючість ґрунту: чим більший шар гумусу, тим родючіший ґрунт, тим більшим буде врожай сільськогосподарських культур.
- Якщо у ґрунті багато перегною, то його називають родючим. У ньому добре ростуть і дають багатий урожай рослини. Родючість — головна ознака ґрунту. Найродючіший ґрунт — чорнозем. Наша держава багата на чорнозем.

- Ґрунт утворюється століттями. При густому рослинному покриві й за сприятливих кліматичних умов для виникнення шару ґрунту завтовшки 1–2 см потрібно близько 200 років. Щоб уявити складність цього процесу, можна подати таку спрощену формулу ґрунту: *(гірські породи + гумус + вода + повітря) × час = ґрунт*. Ось чому ґрунт називають особливим природним утворенням.
- Ґрунти — це наше віковичне багатство. Він дорожчий за кам'яне вугілля, нафту і золото. Утворюється ґрунт, як ви знаєте, дуже повільно. А зруйнувати його можна дуже швидко. До руйнування і збіднення ґрунтів може призвести неправильний обробіток. Це, в свою чергу, може сприяти таким природним руйнівним процесам, як видування верхнього родючого шару та змивання його поверхневими водами. Значну загрозу ґрунтам становлять яри.
- Охорона ґрунтів полягає у правильному веденні сільського господарства. Схили потрібно розорювати упоперек, щоб вода не могла стікати поздовжніми борознами і змивати родючий шар. Мінеральні добрива й отрутохімікати, які при надмірній кількості можуть забруднювати ґрунт, необхідно використовувати розумно, в міру. Насадження лісозахисних смуг запобігає видуванню ґрунту вітром. Зупинити ріст ярів можна шляхом засадження їхніх схилів кущами і деревами.

3) Дослід «Як утворюється ґрунт».

- Потерти на очах у дітей два шматки вапняку один об одний.
— У природі гірські породи розсипаються під дією сонця, вітру, води.
- Додати у вапняковий пил опале листя, шматочки кори.
— Рослинні та тваринні рештки накопичувалися у землі, нікуди не зникали, якби не ґрунтові тварини (*черв'яки, комахи й дуже маленькі мікроорганізми, яких ми не можемо бачити*). Вони переробляють усе це й перетворюють на ґрунт.

Висновок. Ґрунт — утворення живих і неживих сил природи.

4) Гра «Живе — неживе».

Мета: навчити розрізняти об'єкти й явища живої та неживої природи.

Учитель називає об'єкти, явища природи та пропонує визначити належність до певної групи, кидаючи м'яч учневі. Той, повертаючи м'яч, говорить: «Живе» або «Неживе».

Наприклад: вода, мак, каміння, черв'як, гір, ґрунт, зірки, пісок, соняшник, глина тощо.

2. Самостійне застосування учнями знань у стандартних ситуаціях

1) Робота за підручником (с. 115–116).

Дослідження-спостереження

— За малюнком з'ясуйте, чи однакова товщина ґрунту в різних місцях планети.

— Як ви вважаєте, чи впливає товщина ґрунтового покриву на рослинний світ?

Робота за схемою

— За схемою назвіть чинники, що впливають на формування ґрунту. (*Сонце, повітря, вода, рослини, тварини.*)

Читання в парах — узагальнення в парах

Учні читають та обговорюють текст у парах. Спочатку частину тексту читає один учень, а другий ставить йому запитання або переказує прочитаний текст. Потім вони міняються ролями.

— З чого утворюється перегній?

— Що таке родючість ґрунту?

2) Практична робота.

— Що ще входить до складу ґрунту?

— Щоб дати відповідь на це запитання, проведемо дослід.

- Дослід 1 (*підручник, с. 116*).

Висновок. До складу ґрунту входить повітря.

- Дослід 2 (*підручник, с. 117*).

Висновок. У ґрунті є пісок і глина.

3) «Асоціативний кущ».

— Чому ми часто говоримо про дбайливе ставлення до ґрунту?

— Що може його руйнувати?

4) Вправа «Міркуємо!».

— Куди зникає брудна вода після миття посуду, прання білизни, купання?

— Які наслідки забруднення ґрунту?

Висновок. За невмілого та недбалого господарювання родючий ґрунт може загинути швидко та невідворотно.

3. Творче перенесення знань і навичок у нові ситуації

1) Перегляд презентації.

Учні переглядають презентацію «ґрунт» (<https://docs.google.com/viewerng/viewer?url=http://osvita.ua/doc/files/news/473/47366/Present.ppt>), коментують зміст.

2) Гра «Правда чи неправда».

Учитель називає твердження. Якщо воно істинне — учні показують зелену фішку, якщо хибне — червону.

- ґрунт — верхній, родючий шар землі.
- У ґрунті ростуть рослини.
- Птахи живуть у ґрунті.
- Чим менше в ґрунті перегною, тим вищий урожай.
- Перегній надає ґрунті чорного кольору.
- У ґрунті немає води та повітря.
- Усі люди повинні берегти ґрунт.

3) Робота з моделлю.

— Розгляньте модель (*підручник, с. 118*), яку створили другокласники. Знайдіть у ній помилки.

— Створіть власну модель проростання рослин.

— *Пам'ятайте:* що більша за розміром насінина, то глибше її садять у ґрунт.

4) Рубрика «Чи знаєте ви?..».

Учні читають та аналізують повідомлення (*підручник, с. 117*) про роль дощових черв'яків у ґрунті.

III. ЗАКЛЮЧНА ЧАСТИНА. РЕФЛЕКСІЯ

1. Вправа «Відгадай!»

- Безбарвна газоподібна складова частина ґрунту. (*Повітря.*)
- Складова ґрунту, що погано пропускає воду. (*Глина.*)
- Перегнілі рештки рослин і тварин у ґрунті. (*Перегній.*)
- Рідка складова ґрунту, в якій розчиняються мінеральні солі. (*Вода.*)
- Сипка складова ґрунту, здебільшого жовтого кольору. (*Пісок.*)

2. Сенкан

ґрунт.

Родючий, піщаний.

Дарує, утворюється, руйнується.

ґрунт потрібен усьому живому.

Земля.

ДЛЯ ВЛАСНИХ НОТАТОК

УРОК 155. ВИГОТОВЛЕННЯ МИШКИ ЗА ЗРАЗКОМ

Мета:

- **формування предметних компетентностей:** формувати навички виготовлення виробів з тканини за зразком; ознайомити з послідовністю з'єднання деталей виробу; закріпити знання учнів про ланцюги живлення у природі; розвивати творчі здібності, естетичний смак; виховувати самостійність, охайність у роботі;
- **формування ключових компетентностей:** спілкування державною (і рідною у разі відмінності) мовами; уміння навчатися впродовж життя; компетентності в природничих науках і технологіях; загальнокультурна грамотність.

Обладнання: ребус, фетр або цупка тканина, бісер чорного кольору, крейда, ножиці, клей, чорні нитки, резинка, комп'ютер, аудіозапис казки, квадратики з паперу.

Тип уроку: урок застосування знань, умінь і навичок.

Освітні галузі: технологічна, мистецька, природнича, мовно-літературна.

Хід уроку

I. ВСТУПНА ЧАСТИНА

1. Організаційний момент

Хай усмішка буде в кожній долоньці,
Мов проміння теплого сонця.
А наше заняття хай цікавим стане,
Про нього розкажете татові й мамі.

2. Актуалізація опорних знань

- Із самого дитинства вас супроводжують різноманітні іграшки. Якими іграшками ви любите гратися? *(Відповіді дітей.)*
- Чи доводилося вам виготовляти іграшку власноруч?
- Розгадайте ребус, щоб дізнатися, що ми сьогодні будемо виготовляти.

(Миша.)

3. Повідомлення теми та мети уроку

- Сьогодні ви виготовите мишку із фетру чи тканини, запропонуєте цікаві ігри з нею.

II. ОСНОВНА ЧАСТИНА

1. Осмислення змісту й послідовності застосування способів виконання дій

1) Відгадування загадки.

- У норі хатинку має
Хліб, сирочок любить.
По підлозі тишком-нишком
Бігає сіренька... *(мишка).*

2) Довідка.

Миші — представники ссавців родини Мишових з ряду Гризунів. Вони зустрічаються у всіх частинах світу, крім Антарктиди. Найбільше їх в Африці та Азії. На території України поширені три види мишей: хатня, польова і курганцева.

Ці гризуни живуть у норах, тож їхні кінцівки пристосовані до риття. Головна відмінна риса гризунів — дві пари великих різців на верхній і нижній щелепах. Вони постійно ростуть — до 1 мм на добу — і дуже гострі, тому що звірята їх сточують.

У їжі миші невибагливі та практично всеїдні, хоча надають перевагу рослинній їжі.

Представники Мишових живуть великими сім'ями. Разом вони заготовляють їжу, облаштовують житло, виходжують потомство. Миші швидко розмножуються — самочка народжує 5–9 дитинчат кілька разів на рік.

Ці гризуни є переносниками хвороб. Збиток від діяльності мишей величезний. Особливо шкідливі полівки і хатні миші. Протягом літа одна полівка може з'їсти до 3 кг зерна і 7 кг зелені. Хатні миші перегризають ізоляцію електричних кабелів, псують меблі та книги.

3) Літературна хвилинка.

Учні слухають аудіозапис казки Оксани Даниленко «Про мишку-господиню та гарбузову кашу» (<https://youtu.be/4nEOwqJmFSg>).

— Що посадила мишка?

— Який урожай вона зібрала? (*Моркву, картоплю, буряк, квасолю, кукурудзу, гарбуза.*)

— Що мишка приготувала з гарбуза? (*Кашу.*)

— Хто приходив на гостину до мишки? (*Зайчик, лисичка, ведмідь.*)

— Як звірі віддячили мишці? (*Зайчик приніс зерно, лисичка — сушені гриби, ведмідь — мед.*)

4) Інсценізація вірша «Лічилочка мишеняті».

Дійові особи: мишеня.

Обладнання: квадратики з паперу.

Мишенятко сало їло
І шматки його лічило:
— Перший кусень — за матусю,
Другий, товстий, — за бабусю.
Третій «кус» за тата Миша,
Потім «кус» — за діда Тиша...
За родину смачно їлось,
Але сало... закінчилось.

Наталія Гуркіна

(Діти, слухаючи лічилку, викладають на парті відповідну кількість «шматочків сала» — квадратиків із паперу.)

2. Самостійне виконання завдань учнями

1) Підготовка матеріалів до роботи.

— Прочитайте у підручнику (с. 117), які матеріали вам знадобляться для роботи, підготуйте їх.

2) Повторення правил техніки безпеки.

- Правила безпечного користування ножицями.
- Правила безпечного користування клеєм.

3) Послідовність виконання роботи.

— Виготовте мишку за зразком чи власним задумом.

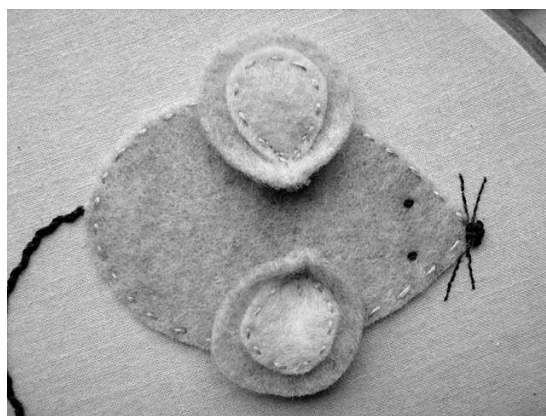
1. Візьміть фетр (або цупку тканину), намалюйте на ньому крейдою сердечко (завдовжки з долоню).
2. Намастіть бокову частину сердечка клеєм, зігніть його навпіл, притисніть.
3. Підготуйте дрібні деталі: бісер — для очей, нитку — для хвоста, рожеву тканину — для носика та вух.
4. На гостру частину сердечка наклейте ніс.
5. Відступіть 2 см, наклейте дві чорні бісеринки — очі.
6. Із рожевої тканини виріжте та наклейте вуха.
7. З протилежного боку зробіть надріз, прив'яжіть нитку — хвіст.
8. Мишка для гри готова!

МАСКА МИШКИ З ФЕТРУ

1. Прикладіть шаблон маски до фетру сірого кольору, обведіть крейдою, виріжте по контуру.
2. Із рожевого фетру (або тканини) виріжте деталі для вух, наклейте зверху на сірі вухка.
3. Наклейте ніс у відповідному місці.
4. У напрямку від носа до країв наклейте чорні нитки — вуса.
5. Відміряйте довжину резинки під обхват голови.
Прикріпіть резинку до маски із виворотної сторони.
6. Маска мишки готова!

АПЛІКАЦІЯ «МИША»

1. Підготуйте деталі для аплікації: знадобиться 1 велика деталь у вигляді краплі та 4 менших крапель.
2. На сірі деталі вух наклейте рожеві «краплі».
3. Розмістіть та наклейте вуха.
4. На гострій частині «краплі» наклейте з чорних ниток ніс та вуса.
5. Розмістіть та наклейте очі — дві бісеринки.
6. На круглій стороні «краплі» наклейте чорну нитку — хвіст.
7. Аплікація «Мишка» готова! Прикрасьте нею одяг або сумочку.

Пальчикова гімнастика «Погладимо кошенятко»

Тепла шубка у кицюні —
Ніжна ручка у Настуні.
Настя киценьку голубить,
Бо звіряток дуже любить.

(Однією, потім другою рукою зробити вправи на розслаблення пальців.)

3. Підбиття підсумків практичної роботи

Презентація виробів.

УРОК 156. З ЯКОЇ ЯГОДИ НАМИСТО

Мета:

- **формування предметних компетентностей:** навчити дітей розрізняти ягідні рослини; активізувати пізнавальну діяльність учнів; учити порівнювати; сприяти розвитку уваги, мислення, пам'яті, вміння аналізувати; виховувати прагнення бути активним під час роботи;
- **формування ключових компетентностей:** спілкування державною (і рідною у разі відмінності) мовами; уміння навчатися впродовж життя; компетентності в природничих науках і технологіях.

Обладнання: предметні малюнки, таблиці, кошики, набір карток, зразки варення.

Тип уроку: урок формування вмінь та навичок.

Форма проведення: урок-подорож.

Освітні галузі: природнича, мовно-літературна.

Хід уроку

I. ВСТУПНА ЧАСТИНА

1. Організаційний момент

2. Актуалізація опорних знань

— Що таке намисто?

— Якого воно буває кольору?

— З чим асоціює слово «намисто»? (*Буси, корали, ягідки.*)

3. Повідомлення теми та мети уроку

— Сьогодні ми здійснимо уявну мандрівку-гостину до родини ягідних рослин.

II. ОСНОВНА ЧАСТИНА

1. Повторення основних фактів, понять (*І станція — «Навчальна»*)

1) Відгадування загадок.

• Поміж листя оксамиту
Дозрівають серед літа,
Мов сережки, червоненькі,
Дрібні ягідки смачненькі. (*Вишні.*)

• На кущику зростає,
Сестер багато має.
Червона, соковита
І сонечком налита. (*Полуниця.*)

• На порічку дуже схожа:
Круглолиця і пригожа.

Вітамінами багата,
Темношкіра і пузата. (*Смородина.*)

• Серед лісу та боліт
Поселився їхній рід.
Ягідка, мов горошина,
А на колір, як калина. (*Журавлина.*)

• Є у кошику суниці,
І малина, й полуниця.
Спробуйте слівце дібрати,
Щоб разом усе назвати. (*Ягоди.*)

2) Стратегія «З — Х — Д».

У кожної дитини таблиця: «Знаю — Хочу дізнатися — Дізнались».

(*Учитель зачитує запитання, а діти ставлять позначки «+» або «-».*)

— Що ви розумієте під поняттям «ягоди»?

— Які бувають ягоди?

— Де вони ростуть?

— Коли досягають?

— Які умови потрібні для їхнього досягання?

— Що з них виготовляють?

3) Робота за підручником (с. 118–119).

Стратегія «Карусель»

Учні об'єднуються в групи. Кожна з них читає частину тексту (*Ягоди: I група — «Літо — сезон ягід»; II група — «Де ростуть ягоди?»; III група — «Лісові ягоди»*).

Учні обговорюють інформацію в групі.

Групи обмінюються інформацією. Робота повторюється, тільки з іншою інформацією. Так триває, доки всі частини тексту не будуть опрацьовані.

Робота завершується обговоренням у класі.

— Яку користь має ця інформація?

Словникова робота

Ягодами називають невеликі соковиті плоди рослин.

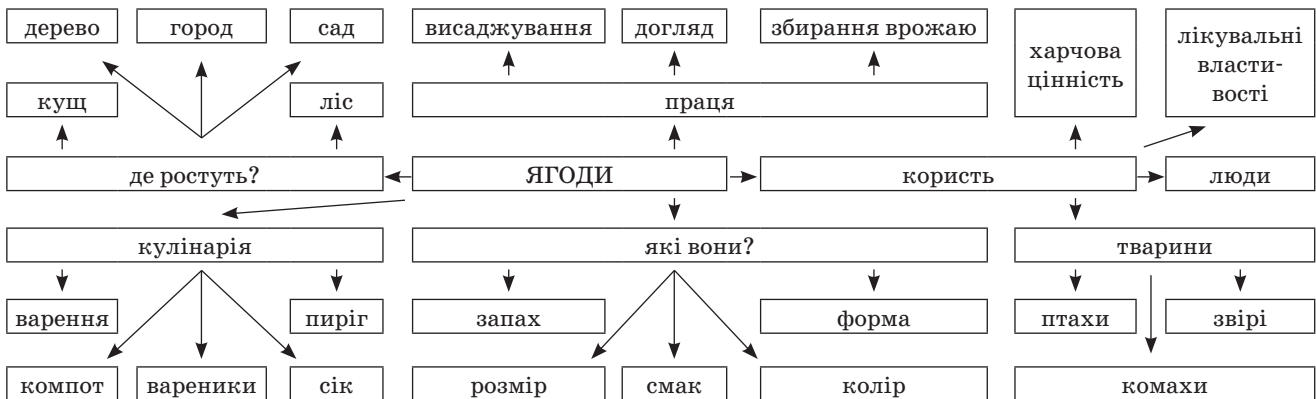
Фізкультхвилинка

Я зраненька прокидаюсь,	(Підводяться з-за парт.)
І на мене кожну мить	(Стають навшипінки, потягуються.)
Виливає ніжні фарби	(Піднімають руки вгору.)
Неба чистого блакить,	(Опускають руки вниз.)
Пелюстки бузково-сині,	(Витягують руки вперед.)
Наче крапельки чорнила,	(Опускають руки вниз.)
Запашні ми, любий друже,	(Повертаються одне до одного.)
І тому нас люблять дуже.	(Нахиляють голову вперед.)

2. Узагальнення знань (II станція — «Евристична»)

1) Інтелектуальна карта «Ягоди».

Учні колективно створюють інтелектуальну карту, аналізують її кожну частину.

2) Вправа-гра «Визнач спільну ознаку».

Учитель називає різні ягоди, учні визначають їхню спільну ознаку.

(Можна використати предметні малюнки.)

Наприклад:

- Вишні, полуниці, порічки. (Усі ягоди червоного кольору.)
- Порічки, агрус. (Ці ягоди кислі на смак.)
- Смородина, ожина, крушина. (Ягоди чорного кольору.)
- Вишні, черешні. (Круглі ягоди.)
- Слива, абрикос, агрус. (Овальні ягоди.)

3) Дидактична гра «Фрукти та ягоди».

Учні об'єднуються у дві групи. Кожна одержує два кошики та набір карток з ягодами та фруктами.

Завдання: розсортувати картки по кошиках «Фрукти», «Ягоди».

Перемагає група, яка першою виконає завдання.

3. Узагальнення вмінь (III станція — «Умійки»)

1) Вправа «Знайди зайве».

— Розгляньте малюнки (підручник, с. 119).

— Знайдіть «зайве». З'ясуйте, де ростуть ці ягоди.

Висновок. Улітку дозріває багато ягід — невеликих соковитих плодів рослин.

2) Технологія «Крісло автора».

— Як використовують ягоди у моїй родині?

3) Комунікативна гра «Компот».

Учасники утворюють коло. Вони мають приготувати якийсь «компот». Зробити це можна так: перший учасник називає який-небудь фрукт (або ягоду), який він кладе в «колективний компот». Назва фрукта (або ягоди) повинна починатися на ту саму букву, що і його ім'я (або прізвище), (наприклад, Гра — ірис, Поліна — полуниця, Гена — груша, Сергій — смородина і т. ін.). Кожен учасник повинен спочатку назвати імена тих, хто вже поклали в «компот» що-небудь і що саме вони туди поклали, а потім уже назвати своє ім'я і той фрукт (або ягоду), який він має намір покласти. Наприклад: «Сергій поклав смородину, Аня — абрикос, Кирило — калину, Ромчик — родзинки. Мене звуть Антон і я покладу в “компот” аличу».

4) Гра «З чого варення?».

Дітям пропонують за смаком визначити і назвати варення.

5) Дидактична гра «Ягідки садові».

Мета: учити називати ягоди за описом.

Гарні ягоди садові —
Соковиті та чудові.
З гілочок вони звисають,
Різний смак та вигляд мають.

Учитель називає прикметники — ознаки ягід — і пропонує дітям відгадати, про які ягоди йдеться.
Наприклад:

- Дрібненькі, кругленькі, червоні, прозорі, кисленькі. (Порічки.)
- Ягоди великі, овальні, зелені, прозорі, кисло-солодкі. (Агрус.)
- Маленькі ягоди, чорні, блискучі, кругленькі. (Смородина.)
- Кругла, червона, соковита, кисло-солодка. (Вишня.)

Відповівши, учні знаходять картку з відповідним зображенням, демонструють однокласникам.

III. ЗАКЛЮЧНА ЧАСТИНА. РЕФЛЕКСІЯ

1. Вправа «Барикадні битви»

Учитель об'єднує дітей у дві групи, визначає тему для «битви» — «Ягоди». Діти готують «зброю» — тобто запитання за поданим матеріалом. Кожна група по черзі «стріляє» в суперника, тобто ставить запитання, називаючи, хто саме відповідатиме. Якщо відповіді немає, то «суперника вважають знешкодженим». «Битва» триває до тих пір, поки в одній з команд не залишиться жодного воїна.

2. Вправа «Паспорт героя»

1. Ім'я. Ягода.
2. Створювач. Природа.
3. Прописка. Земля.
4. Де зустрічається? Сад, ліс, город, поле.
5. Особисті якості. Солодка (кисла), червона (жовта, синя, фіолетова), кругла, запашна, маленька (велика).
6. Мрія героя. Приносити користь людям, тваринам.

ДЛЯ ВЛАСНИХ НОТАТОК

УРОК 157. ОТРУЙНІ РОСЛИНИ

Мета:

- **формування предметних компетентностей:** поглиблювати знання учнів про рослини лісу; ознайомити з корисними й отруйними лісовими ягодами; розвивати вміння спостерігати, логічно і творчо мислити; виховувати пізнавальний інтерес; прищеплювати любов до природи;
- **формування ключових компетентностей:** спілкування державною (і рідною у разі відмінності) мовами; уміння навчатися впродовж життя; компетентності в природничих науках і технологіях.

Обладнання: картки, предметні малюнки, комп'ютер, відеоролик.

Тип уроку: урок формування вмінь та навичок.

Освітні галузі: природнича, мовно-літературна.

Хід уроку

I. ВСТУПНА ЧАСТИНА

1. Організаційний момент

Добрий день! Я вас чекала.
Вам сюрприз приготувала.

Ви ж рівненько всі сідайте,
Назви ягід пригадайте.

2. Актуалізація опорних знань

1) Гра «Назви ягоду».

В учителя на столі — картки букв розрізної азбуки, перевернуті зворотним боком. Охочі беруть картку, показують букву та називають відповідну ягоду.

Наприклад: К — калина, П — полуниця, Б — барбарис, Г — горобина, М — малина, А — агрус, О — ожина, С — смородина, Ч — черешня тощо.

2) Технологія «Сітка Елвермана».

— Організуйте дискусію в класі, обговоріть проблему. (*Кожен учень робить свій висновок щодо поставленої вчителем проблеми.*)

Так	Проблема	Ні
	Чи всі ягоди можна їсти?	

3. Повідомлення теми та мети уроку

— Здогадайтеся, якою буде тема нашого уроку.

— Сьогодні ми з'ясуємо, що серед ягід є отруйні, які не можна вживати в їжу.

II. ОСНОВНА ЧАСТИНА

1. Вивчення нового матеріалу

1) Робота за підручником (с. 120).

Робота за малюнками

— Розгляньте малюнки. Полічіть, скільки рослин там зображено.

— Чи є серед них отруйні? Скільки їх?

— Ягоди яких рослин їстівні?

Висновок. Отруйні ягоди не можна навіть куштувати.

Словникова робота

Отруйні рослини — ті, у яких містяться речовини, що можуть спричинити хворобу або навіть смерть.

Вправа «Міркуємо!»

— Коли рідина для миття посуду, шампунь та інші предмети побуту можуть спричинити отруєння?

2) Перегляд відеоролика.

Учні переглядають відеоролик «Отруйні рослини» (<https://youtu.be/pWV0FuuVx9k>), коментують зміст.

3) Вправа «Перевіряємо себе!».

— Ми щойно переглянули відео про отруйні рослини, упізнайте їх на малюнках.

Учитель демонструє малюнки рослин, учні пригадують їхні назви.

Фізкультхвилинка

Учні імітують збирання ягід.

Сунички — нахиляються, збирають у траві; паслін червоний — викидають геть;

малина — рвуть стоячи; агрус — рвуть навприсядки; вовче лико — викидають геть;

вишні — дістають навшпиньки; чорниця — присідають;

виноград — дістають згори; обліпіха — стоячи; барбарис — обережно, колеться;

полуниці — присідають; вовчі ягоди — викидають геть.

Висновок. Розрізняють їстівні та отруйні ягоди. Не рвіть і в жодному разі не їжте незнайомі ягоди. Це небезпечно для здоров'я.

2. Самостійне застосування учнями знань у стандартних ситуаціях

1) Технологія «Ажурна пилка».

- Учитель добирає інформаційний матеріал для кожного учня.
- Учні об'єднуються у домашні групи, вивчають та обговорюють запропонований матеріал.

I група. Вовча ягода

Вовча ягода (*вовче лико*) — невеликий кущик із довгастими листками. Яскраво-червоні ягоди притиснуті до стебла. Отруйні і ягоди, і кора.

Легенда свідчить, що рослина називається вовче лико, бо вовк запізнився на збори звірів, де рослинам роздавали назви. Але жодна рослина не отримало ім'я вовка, тоді вовк розсердився і почав здирати кору з кущів. Щоб заспокоїти злого хижака, цим кущам і дали назву вовче лико (*вовчі ягоди*).

II група. Вороняче око

Дуже зло дивиться на вас з трави вороняче око. На стеблі чотири овальних листки, в середині чорна велика ягода, нагадує око. Недарма люди про нього склали поетичну легенду.

Жив у лісі в дуплі дуба старий чарівник з вороном, якого він навчив передбачати майбутнє. Коли старий помер, ворон літав високо над лісом і гірко оплакував його. Вдень він пророкував майбутнє на своїй пташиній мові, а вночі кидав гіркі сльози, з яких виростали рослини з очима. За вірність і любов ворона до старого чарівника люди назвали цю рослину воронячим оком. Ягода і всі частини цієї рослини отруйні.

III група. Конвалія

Усім відома рослина — конвалія. У травні та червні в лісах і на клумбах розпускаються пахучі білі квіти на ніжках.

З давніх-давен люди, милуючись чарівною квіткою, вигадували перекази і казки про її походження. Її називали сльозами Богородиці, краплями поту богині Діани. З відомих казок братів Ґрімми ми можемо дізнатися, що ці квіти — перлини з розіраного намиста Білосніжки, що вони служать крихтним гномам ліхтариками, що в ці дзвіночки ховається ночами сонячний зайчик... У кожного народу була своя казка про цю квітку.

Наприкінці літа на місці квітів утворюються червоні ягоди. Але куштувати їх не можна. Ці ягоди можуть спричинити серйозне отруєння.

IV група. Бузина

Назва походить із грецької «sambuce» (*самбука*) — тип музичного інструмента, який виготовляють з її пагонів. Дрібні квітки бузини чорної мають жовтувато-білий колір (*деякі — чисто білі*). Вони зібрані у багатоквіткові щитки у вигляді парасольок. Мають своєрідний духмянний аромат.

Ягоди бузини — багате джерело харчових волокон, вітамінів А, В, С і мінералів.

Квіти бузини використовують у раціоні людини у вигляді сиропів, соків та чаю. Їх можна смажити і споживати як закуску. Квіти бузини також вирощують як декоративні рослини. Ягоди бузини використовують для виготовлення желе, джемів або як інгредієнт тортів і пирогів. Стиглі плоди повинні бути термічно оброблені до споживання.

Усі частини рослини, крім квітів і ягід, містять токсичні речовини.

- Після роботи в домашніх групах учні долучаються до роботи в інших групах, виступаючи експертами з окремої теми.
- Кожна експертна група має вислухати всіх представників домашніх груп та проаналізувати матеріал загалом.
- Після завершення роботи учні повертаються у свої домашні групи, діляться інформацією.

Висновок. Правило збирання ягід говорить: «Не знаєш ягід — не бери, тим більше не їж». Якщо після того як ви з'їли ягоду, вам стало зле, з'явилася нудота, печіння у роті або запаморочення, терміново зверніться до дорослого за допомогою.

2) «Мозковий штурм».

— Чи можуть ліки зашкодити? (Учні висловлюють свої міркування.)

3) Робота за малюнками. Робота в групах.

— Розгляньте малюнки. Що ви порадите цим дітям? Обговоріть у групах.

— Чим загрожує вживання ліків, які не призначив лікар або які ви самостійно дістали з аптечки?

— Хто ухвалює рішення про вживання дітьми ліків?

4) Технологія «Два — чотири — всі разом».

— Чому літо вважають найціннішою порою року для зміцнення здоров'я?

Учні індивідуально обмірковують можливі відповіді. Потім об'єднуються в пари, доповнюючи думки одне одного.

Далі діти в четвірках ухвалюють спільне рішення. Завершується робота обговоренням поставленого завдання з усім класом.

Фізкультхвилинка

3. Творче перенесення знань і навичок у нові ситуації

1) Практична робота.

I група. Закреслити назви отруйних ягід.

Журавлина, суниця, паслін, чорниця, смородина, беладона, аґрус, вороняче око, обліпіха, вовчі ягоди, малина.

II група. Підкреслити назви ягід, які можна збирати.

Малина, чорниця, вовчі ягоди, морошка, брусниця, аґрус, паслін, суниця, беладона, обліпіха.

Звіт груп.

2) Робота в парах.

— Розкажіть одне одному, чим ліс пригощає влітку.

— Чи можуть діти самі подорожувати до лісу? Чому?

Висновок. Ліс улітку — багата «комора» вітамінів. Не ходіть до лісу без дорослих!

Пам'ятайте! У червні ще триває «пора тиші» в лісі. Не турбуйте без потреби тварин!

3) Рубрика «Чи знаєте ви?..».

Учні читають та аналізують повідомлення (*підручник, с. 121*) про користь ягід.

III. ЗАКЛЮЧНА ЧАСТИНА. РЕФЛЕКСІЯ

Технологія «Незакінчене речення»

- Я зрозумів (*зрозуміла*), що...
- Я запам'ятав (*запам'ятала*), що...
- Сьогоднішній урок навчив мене...
- Я буду слідкувати за...

ДЛЯ ВЛАСНИХ НОТАТОК

УРОК 158. ЯКІ ТУРБОТИ У ТВАРИН УЛІТКУ

Мета:

- **формування предметних компетентностей:** ознайомити учнів з особливостями життя комах, птахів і звірів улітку; розвивати аналітичні здібності, увагу, мислення, пам'ять, спостережливість; виховувати дбайливе ставлення до природи;
- **формування ключових компетентностей:** спілкування державною (і рідною у разі відмінності) мовами; уміння навчатися впродовж життя; компетентності в природничих науках і технологіях; екологічна грамотність та здорове життя.

Обладнання: малюнки із зображенням тварин, комп'ютер, відеоролик, картки з реченнями, 6 пелюсток, рюкзак.

Тип уроку: урок формування вмій та навичок.

Освітні галузі: природнича, мовно-літературна.

Хід уроку

I. ВСТУПНА ЧАСТИНА

1. Організаційний момент

Урок наш починається.
Ми, граючись, навчаємось.

Завзято всі стараємось,
Щоб вийшов результат.

2. Актуалізація опорних знань

- Розгляньте малюнки. Хто на них зображений? (*Різні тварини.*)
- Чим зайняті тварини?
- Чи можемо сказати, яка це пора року?

3. Повідомлення теми та мети уроку

- Сьогодні ви дізнаєтеся, які турботи у тварин улітку.

II. ОСНОВНА ЧАСТИНА

1. Вивчення нового матеріалу

1) *Бесіда.*

- Чи знаєте ви, яких тварин у лісі найбільше: звірів, птахів чи комах? (*Відповіді дітей.*)
- Звісно, найбільше — комах. Вони повсюди, де є рослини. Одні комахи невпинно поїдають рослини від корінців до самих верхівок. А інші нападають на них, захищаючи рослини.

Чому червень — «місяць тиші» у лісі? (*Відповіді дітей.*)

- Птахам нині не до голосних співів. Потрібно пташенят вигодувати. Тільки й знай, що носи їм гусінь та інших комах. Тільки пугачеві комашня не смакує. Його пташенята любляють іншу здобич — мишей.

- Поміркуйте! Яку користь приносять птахи лісам, садам, полям? (*Відповіді дітей.*)

2) *Робота за підручником (с. 122).*

Метод «Спрямоване читання»

Читаючи самостійно текст про метеликів, учні шукають відповіді на поставлені запитання. Читають із зупинками, обговорюючи прочитане.

- Яких комах багато влітку?
- Чи у всіх метеликів однакова тривалість життя?
- Скільки живуть метелики?
- Що роблять метелики влітку?

Вправа-гра «Упізнай метелика»

- Розгляньте фото.
- Назвіть метеликів на світлинах, яких ви бачили у природі, або впізнали.

Дослідження-спостереження

- За схемою у підручнику складіть розповідь про періоди розмноження жаб.

Фізкультхвилинка (офтальмотренаж)

2. Самостійне застосування учнями знань у стандартних ситуаціях

1) Технологія «Крісло автора».

— Відгадайте загадку.

- Має хвіст, та не літає, Можеш вудкою спіймати
Має рот — не розмовляє. І загадку відгадати. (Риба.)

— Розкажіть, яка риба мешкає у водоймах вашої місцевості.

2) Робота за підручником (с. 123–124).

Стратегія «Кероване читання»

Перед читанням тексту про комарів учитель ставить учням запитання, що дають змогу зробити припущення, передбачення. Текст діти читають частинами, зупиняються, щоб створити ситуацію очікування. Після читання передбачення аналізують.

Робота за малюнками

- Розгляньте малюнки. Яких із цих птахів можна побачити влітку у вашому краї?
- Припустіть, що сталося б з деревами, якби в лісі не було птахів. Чому?

Читання в парах — узагальнення в парах

Учні читають та обговорюють текст у парах. Спочатку частину тексту читає один учень, а другий ставить йому запитання або переказує прочитаний текст. Потім вони міняються ролями.

— Як звірі готують своїх малят до самостійного життя?

Учні зачитують висновок про особливості життя тварин улітку (*підручник, с. 124*), аналізують прочитане.

3) Перегляд відеоролика.

Учні переглядають відеоролик про життя тварин лісу (<https://youtu.be/8epq0oy4dlM>), аналізують зміст.

- Загадки про тварин;
- тварини — «лікарі лісу»;
- краса — поруч.

4) Гра «Склади розповідь про тварину».

Учням пропонують набір речень, у яких описуються різні тварини, їхній спосіб життя. Необхідно вибрати потрібні речення і скласти розповідь про вказану тварину:

I група — про жабу;

II група — про їжака;

III група — про мурашку.

Щоб учням не потрібно було записувати розповідь, учитель нумерує речення, які пропонує учням. Діти лише позначають номери потрібних, на їхню думку, речень.

Картка з реченнями

- 1) Маленькі комахи, але дуже сильні.
- 2) Активно поїдає комах, ловить жаб, мишей і зрідка змій.
- 3) Шкіра волога і гладка.
- 4) Ремонтують і прибирають своє житло після зими.
- 5) Народжується голим, сліпим і слабким.
- 6) Шкіра горбиста, сухувата.
- 7) Невпинно полює всю ніч.
- 8) Узимку впадає в сплячку.
- 9) Задні ноги довші за передні, між пальцями перетинки.
- 10) Через шкіру виділяється сильно пахуча рідина. Так тварина рятується від ворогів.
- 11) Полює в будь-який час доби.
- 12) Ці тварини приносять велику користь, допомагають городникам зберегти врожай.
- 13) Знищує значну кількість слимаків.
- 14) Навесні вивозають з підземних притулків.

- 15) Допомагають людині охороняти ліс.
- 16) У разі небезпеки тварина згортається в клубок.
- 17) Це санітари лісу. Вони поїдають велику кількість шкідливих комах.
- 18) Не може жити в неволі.

У дітей виходить запис: жаба — 3, 9, 7, 14, 18; їжак — 5, 2, 8, 12, 13, 16; мурашка — 1, 6, 4, 10, 11, 15, 17.

Психогімнастика «Подорож до лісу»

— Умоцуйтеся зручно, розслабтеся, заплющте очі. Ми вирушаємо в подорож. Дивіться: вузька покручена стежка веде нас глухим, темним лісом. Аж ось і галявина, освітлена яскравим сонцем. Скільки квітів! Попереду виблискує блакитне озеро.

Розбігайтеся! Оберіть свою стежку. Ідіть туди, де вам найбільше подобається. Можна повернутися назад, погуляти в лісі, можна залишитися на галявині. Хтось, мабуть, схоче подивитися, що там, за озером.

(Після двохвилинної паузи діти висловлюють свої враження від прогулянки, їхні розповіді не коментують та не оцінюють.)

3. Творче перенесення знань і навичок у нові ситуації

1) Вправа «Перевіряємо себе!».

— Розгляньте малюнки (*підручник, с. 124*).

— Другокласники були на екскурсії в парку. Багато цікавого вони побачили під час мандрівки.

— Допоможіть дітям ухвалити правильні рішення. Що має відбутися далі? (*Міркування дітей.*)

Висновок. Якщо потурбувати чи наполохати пташку в гнізді, вона залишить його. Коли ми бачимо пташеня на землі, то вирішуємо, що воно покинуте, безпомічне. Люди часто втручаються тоді, коли більшість пташенят є вже «злітками» — таким пташенятам слід дати спокій.

2) Робота в групах. Гра «Я знаю...».

Учні називають тварин та особливості їхнього життя влітку.

I група — 5 звірів;

II група — 5 комах;

III група — 5 птахів.

3) Рубрика «Чи знаєте ви?..».

Учні читають та аналізують повідомлення (*підручник, с. 124*) про сон тварин.

III. ЗАКЛЮЧНА ЧАСТИНА. РЕФЛЕКСІЯ

1. Технологія «Ромашка Блума»

«Ромашка Блума» — квітка з шести пелюсток — шість типів запитань.

Перша пелюстка (проста). Яких тварин у лісі найбільше?

Друга пелюстка (уточнювальна). Який спосіб життя вони ведуть улітку?

Третя пелюстка (пояснювальна). Чому птахи у червні не співають?

Четверта пелюстка (творча). Кого з тварин лісу ви можете назвати його окрасою?

П'ята пелюстка (оцінювальна). Що станеться, якщо зникнуть усі птахи?

Шоста пелюстка (практична). Що ви особисто можете зробити для збереження тварин лісу?

2. Метод «Рюкзак»

Кожен учень стисло дає відповідь на запитання: «Які з тих знань і умінь, що набув на уроці, він візьме із собою для використання?».

ДЛЯ ВЛАСНИХ НОТАТОК

УРОК 159. ПРОЄКТ «ХТО МЕШКАЄ У СТАРОМУ ПЕНЬКУ»

Мета:

- **формування предметних компетентностей:** ознайомити учнів із живими організмами, що мешкають у старих пеньках, дослідити їхню користь чи шкоду; розвивати дослідницькі вміння, спостережливість, допитливість; виховувати бажання вивчати та оберігати довкілля;
- **формування ключових компетентностей:** спілкування державною (і рідною у разі відмінності) мовами; уміння навчатися впродовж життя; компетентності в природничих науках і технологіях; екологічна грамотність та здорове життя.

Обладнання: предметні малюнки, лупи, комп'ютер, енциклопедії, картки з текстами, олівці.

Тип уроку: урок узагальнення знань, умінь і навичок.

Форма проведення: урок-екскурсія, урок — презентація проєкту.

Освітні галузі: природнича, мовно-літературна.

Хід уроку

I. ВСТУПНА ЧАСТИНА

1. Організаційний момент

Будемо в навколишній світ мандрувати,
Будемо рідну природу вивчати.
Тож побажаємо удачі
І спостережливості для нас.
За роботу, в добрий час!

2. Повідомлення мети уроку. Мотивація навчальної діяльності

- Чи бачили ви старі пеньки? Які таємниці вони приховують?
- Чи відразу ми можемо побачити їхніх мешканців?
- Сьогодні за допомогою лупи ми розглянемо жителів старого пенька.

II. ОСНОВНА ЧАСТИНА

1. Підготовка до проведення екскурсії

1) Робота за підручником (с. 125).

— Розгляньте малюнок у підручнику, прочитайте завдання, що нам потрібно виконати.

2) Інструктаж з техніки безпеки.

Учні повинні:

- бути уважними під час екскурсії;
- знати та виконувати правила поведінки у природі;
- усвідомити правила поведінки на об'єкті екскурсії;
- чітко виконувати вказівки вчителя.

3) Перехід до місця проведення екскурсії.

2. Проведення екскурсії

— Ось ми відшукали старий пеньок. Проведіть дослідження: за допомогою лупи розгляньте, хто в ньому живе.

Дослідження-спостереження

Учні зусібіч розглядають пеньок, коментують побачене.

Рухлива гра «Пень-пеньок, виручай, дружок»

Учні лічилкою обирають ведучого, який стоїть неподалік пенька. Завдання учнів: минаючи ведучого, забігти за протилежну сторону пенька. Кому це вдається, вигукує: «Пень-пеньок, виручай, дружок!».

Гра триває зі зміною ведучого. У кого менше учнів забіжать за пеньок, той кращий охоронець.

3. Повернення до класу

— З Інтернету (або енциклопедій) дізнайтеся більше про мешканців старого пенька, презентуйте свої знахідки.

4. Презентація роботи груп

I група

КЛОП-ЧЕРЕПАШКА

Забарвлення клопа варіює від світло-коричневого або світло-сірого до темно-сірого та чорного кольору. Відрізняється від інших шкідників дуже щільним захисним щитом-панциром, укритим візерунками. Спинка приблизно вдвічі більша за голову, крила заокруглені, голова трикутна. З допомогою ротового апарату шкідник прокушує стебла пшениці, висмоктуючи сік із рослини.

Клоп-черепашка — один із найбільших шкідників зернових культур. Пошкоджує всі колосові злаки, але найсильніше пшеницю та жито. У весняний період пошкодження призводить до загибелі центрального листа і стебла. Унаслідок потрапляння у зерно разом зі слиною клопа особливих його ферментів погіршуються хлібопекарські властивості борошна — тісто стає рідким, липким, втрачає пружність.

КІВСЯК

У ківсяків тіло тонке, циліндричної форми, з рідкими щетинками та бородавками по боках. Колір тіла, залежно від віку, білий або жовтуватий. Ківсяки мешкають у ґрунті та є багатоклітинними шкідниками. Шкідливість ківсяків полягає в тому, що вони пошкоджують кореневу систему та підземну частину стебла овочевих культур, вигризаючи в них невеликі виразки. Пошкоджені рослини в'януть і згодом відмирають.

ЩИПАВКИ

Щипавка звичайна — невелика (1–1,5 см) комаха іржаво-бурого кольору з темно-жовтими кінцівками та надкрилками. Вона веде потайливий спосіб життя. Удень ховається під камінням, під поваленими деревами, торішнім листям, під корою дерев. Активні щипавки вночі. Вони вилазять зі своїх схованок і швидко бігають, відшукуючи рештки рослин (*рідше живі рослини*), гриби та водорості, які розвиваються на цих рослинах, і навіть дрібних комах. Щипавка іноді стає шкідником сільського господарства, адже може пошкоджувати листя, пагони, квіти і виїдати незріле насіння. Іноді вона шкодить хлібним злакам, різним городнім культурам. У садах пошкоджує квіти і листя декоративних рослин, а також плоди плодових дерев, особливо яблука та персики.

II група

МОКРИЦЯ

Мокриця — сухопутний рак. І це, напевно, її основна особливість. З усіх ракоподібних мокриці найкраще пристосувалися до життя на суші. Вони дихають зябрами, пристосованими до дихання атмосферним повітрям. Для їхньої нормальної роботи необхідна висока вологість. Цим обумовлена крайня нелюбов мокриць до світла та нічний спосіб життя. Харчуються мокриці органічними залишками, переважно підгнилою деревиною, тому у великих кількостях гніздяться під корою старих дерев і в інших темних вологих місцях. В оселях обирають підвали, затишні куточки у ваннах. Мокриця в природі приносить користь: уживає залишки рослин, що розкладаються, відіграє свою роль у ґрунтоутворенні.

СТОНОГА

Стоноги живуть тільки в умовах підвищеної вологості. Активна життєдіяльність відмічається лише в нічний період. За наявності світла вони ховаються в різні щілини ґрунту.

Дорослі стоноги мають типове приплюснуте продовгувате тіло з різко вираженим поділом на сегменти. Довжина тіла 10–12 мм. На голові довгі антени. На кожному із семи тулубних сегментів по парі ходильних ніг, на черевці п'ять пар пластинчастих дихальних кінцівок.

У шампінйонницях пошкоджують молодий міцелій грибів, вигризають тканину плодових тіл печериці. У теплицях пошкоджують різні овочеві культури, найбільше шкодять огіркам і томатам, виїдаючи на плодах частину тканини. Листки обгризають по краях або вигризають у них грубі отвори різної форми і розмірів.

ХРУЩ

Травневий хрущ — велика комаха. Деякі особини досягають 17–31 мм довжини. Тулуб хруща широкий та опуклий, подовжено-овальної форми, з чорним або червоно-коричневим кольором. Також тіло травневого хруща захищене хітиновим панциром, саме воно складається з голови, грудей і черевця.

Для місць проживання хрущі обирають лісисту місцевість, поблизу річок, де є не тільки їжа, але й пухкий піщаний ґрунт. Багато видів травневих хрущів особливо активні в нічний і вечірній час. Головним джерелом їжі для дорослого травневого хруща є молоді пагони, листя, квіти. Особливо люблять хрущі такі плодові рослини, як яблуня, слива, груша, черешня, агрус.

Личинки хрущів, що розвиваються в ґрунті, ще більш ненажерливі, ніж дорослі особини, і саме вони завдають найбільшої шкоди сільськогосподарським культурам, бо поїдають коріння багатьох молодих рослин.

III група

МОСКАЛИК

Москалик — жук завдовжки 10–12 см, із довгим пласким тулубом і заокругленим, випуклим черевом. Відомий ще як «жук-пожежник». Його тіло овальної форми, з характерним червоно-чорним забарвленням. Живе на старих липах та інших листяних деревах. Літати не здатний. Збирається в колонії біля коріння дерев. Живиться плодами липи, мертвими комахами та іншою їжею. Узимку впадає у сплячку.

МУРАХА

Мурахи — одні з найцікавіших комах. Головна їхня особливість полягає у тому, що вони живуть винятково групами і колоніями від декількох штук до декількох мільйонів.

У мурах є вуса і шість лапок. Розміри різні — від 1 міліметра до 5 сантиметрів.

Живуть мурашки в гніздах-мурашниках, які самі споруджують. Будиночки можуть бути в ґрунті, в корі дерев, під камінням.

У природі мурахи відіграють важливу роль. Вони розпушують, перемішують і удобрюють ґрунт, прискорюють процеси розкладання мертвої деревини, переносять насіння рослин і є незамінними ланками кількох важливих харчових ланцюжків.

Мурах називають «санітарами» лісу не дарма. П'яти мурашників на гектар лісу достатньо, аби захистити дерева від комах-шкідників.

IV група

ОПЕНЬКИ

Гриб опеньок — доволі популярний їстівний гриб листяних лісів. Як правило, його легко можна знайти в період з кінця квітня до початку листопада. Поширюється величезними групами, переважно на старих, мертвих пеньках або повалених деревах. Капелюшок річного опенька не дуже великий, в діаметрі може досягти 5–7 см. Ніжка досягає заввишки близько 8 см.

Молоді види грибочків мають більш опуклу форму капелюшка, а з часом вона набуває плоскої форми. Колір може бути різним: від злегка оливкового до більш коричневого.

Ці їстівні гриби найчастіше збирають у вересні — листопаді. Використовують після 20-хвилинного відварювання. Його смажать, сушать, маринують, засолюють.

ТРУТОВИК

Трутовики є грибами-паразитами. Це багаторічні гриби, плодове тіло яких дуже тверде і щороку дедалі збільшується. Вони паразитують на гілках і стовбурах дерев. Рідше зустрічаються в ґрунті.

Свою назву гриб отримав через те, що з його плодового тіла виготовляють труть — легкозаймисту речовину для запалювання вогню через іскру.

Поверхня гриба покрита твердою, тонкою, матовою кіркою, іноді з тріщинками.

Часто трутовики з'являються на деревах через кілька років після зараження. Вони ростуть на стовбурі у формі полицок один над одним. Заражене грибами дерево через деякий час гине. Але навіть після цього трутовик продовжує жити на ньому, харчуючись поживними речовинами засохлого дерева.

Трутовик широко застосовують у медицині.

Шкідливість гриба трутовика полягає в тому, що він вражає дерева і призводить до їхнього повного засихання.

МОХ

Мохи — це вищі спорові рослини. Відомо понад 18 тисяч видів мохів на всій земній кулі. Мохи переважно наземні, поширені майже повсюди. Деякі види ведуть свій спосіб життя на корі дерев або у воді. Основна маса видів зосереджена у вологих місцях.

Людиною мохи здавна використовувались з лікарською метою (*наприклад, для антисептичних пов'язок*), а деякі народи використовують їх для теплоізоляції помешкань. Науковці використовують мохи, як індикатори чистоти повітря. Ба більше, ці рослини використовують з декоративною метою та для озеленення.

У чому ж шкода мохів? Вони заболочують ґрунти, перешкоджають випаровуванню води, самозаймаються.

5. Літературна хвилинка

— Послухайте вірш. Хто врятував старого пня?

ВІДВАЖНИЙ ПЕНЬ

Були дощі колючі,
Та висвітлився день...
Стояв собі в калюжі
І що надумав пень?
Надумав стать корабликом, а може, кораблем!
А я кажу: сидів би вже, коли вродився пнем!
— Прощай, низинко рідна!
— Прощайте, береги! —
Порвав міцне коріння,
Як довгі ланцюги...
Ти глянь — пливе! Таки пливе старий обдертий пень!
Ну я скажу: і справді він Пилип із конопель!
А море то блакитне,
То блискавки руді...
Ще трохи — перекине,

Потопить у воді.
Загине пень, розсиплеться — ну, звісно, телепень!
А я ж казав: сиди собі, — так він анітелень!
То хто це там без страху
Так веслами гребе?
Жуки, жучки, мурахи
Рятують корабель!
Щось тягнуть, забивають, сокирки — дзень-дзелень!
Ну я скажу: команду зібрав сосновий пень!
Поставили вітрило
І далі попливли...
Були вони в Австралії,
Відкрили острови...
Акули не злякалися, ні шторму, ані злив!
А я ж казав: хоробрий пень! І добре, що поплив!

Віктор Терен

6. Рубрика «Чи знаєте ви?..»

Учні читають та аналізують повідомлення (*підручник, с. 126*) про важливість мертвих дерев для живих організмів.

III. ЗАКЛЮЧНА ЧАСТИНА. РЕФЛЕКСІЯ

Робота у Щоденнику вражень

Теми за вибором:

- Кожна комашка в природі важлива.
- Намалюй жителя (*на вибір*) старого пенька.

ДЛЯ ВЛАСНИХ НОТАТОК

УРОК 160. СТВОРЕННЯ МАКЕТА СТАРОГО ПЕНЬКА ТА ЙОГО ЖИТЕЛІВ

Мета:

- **формування предметних компетентностей:** закріплювати вміння застосовувати вивчені технології; удосконалювати навички роботи з природними матеріалами; розвивати творчі здібності, фантазію учнів; виховувати охайність у роботі;
- **формування ключових компетентностей:** спілкування державною (і рідною у разі відмінності) мовами; уміння навчатися впродовж життя; компетентності в природничих науках і технологіях; загальнокультурна грамотність.

Обладнання: кора дерева, сухий мох, сухі гілочки та інші природні матеріали, пластилін, кольоровий папір, картон, нитки, клаптики тканини, дріт, кольорові олівці, прості олівці, клей, ножиці, стеки, дощечка для ліплення, LEGO DUPLO.

Тип уроку: урок застосування знань, умінь і навичок.

Освітні галузі: технологічна, мистецька, мовно-літературна.

Хід уроку

I. ВСТУПНА ЧАСТИНА

1. Організаційний момент

Дзвоник пролунав веселий,
Дружно всіх він кличе в клас.
І цікаве на уроці
Пропоную я для вас.

2. Актуалізація опорних знань

- Про яких мешканців старого пенька ви дізналися під час екскурсії та підготовки до проєкту?
- Який із них зацікавив вас найбільше? Чим саме?

3. Повідомлення теми та мети уроку

- Згадайтеся, якою буде тема нашого уроку.
- Сьогодні ви спробуєте створити макет старого пенька та його жителів.

II. ОСНОВНА ЧАСТИНА

1. Осмислення змісту й послідовності застосування способів виконання дій

1) Конкурс «Хто знає — той відгадає».

Учитель загадує загадки.

• Вилізають на нього опеньки,
Та не сердиться зовсім старенький.
(Пеньок.)	То не риба, і не птаха,
А малесенький... (мураха).
• Ніжки тоненькі.
Шії, мов цівки.
Круглі голівки.
І на пні, й коло пня
Нас велика рідня. (Опеньки.)	• Травень бруньки розпускає,
Зелень в листя наливає —
Налітають вмиль жуки,
Та сідають на листки.
Сплять удень, гудуть вночі —
Називаються... (хрущі).
• Він працює кожен день.
Там живе, де трухлий пенць.
Тисячі їх в одній хаті.
Всі трудящі, не пихаті.	• М'який, а не пух,
Зелений, а не трава. (Мох.)

2) Робота за підручником (с. 126).

— Розгляньте зразки виготовлення мешканців лісу та жителів старого пенька.

Вправа для постави «Лови комара»

Стати прямо, ноги нарізно, руки опустити, плескати в долоні перед собою на рівні грудей, обличчя, над головою.

2. Самостійне виконання завдань учнями

1) Підготовка матеріалів до роботи.

— Прочитайте у підручнику (с. 125), які матеріали вам знадобляться для роботи, підготуйте їх.

2) Повторення правил техніки безпеки.

- Правила безпечного користування ножицями.
- Правила безпечного користування клеєм.

3) Послідовність виконання роботи.

Учні об'єднуються в групи, виконують завдання уроку, створюють спільну композицію.

I група. Старий пеньок

— Пофантазуйте. З природних матеріалів створіть макет старого пенька.

II група. Сонечко з пластиліну

Обладнання: пластилін червоного, чорного, зеленого, жовтого і білого кольорів; тонкий дротик; зубочистка; чорний бісер; стека.

1. З пластиліну зеленого кольору вилпіть листочок і за допомогою стеки зробіть на ньому прожилки.
2. З червоного пластиліну зліпіть овал і сплюсніть його біля голови сонечка. З чорного пластиліну скачайте одну велику кульку (*це голова*) і сім маленьких (*цятки*). А з білого пластиліну зробіть три маленькі кульки.
3. З'єднайте частини тіла сонечка. До тулуба прикріпіть голову, зверху на червоний овал приліпіть чорні кульки й одну білу (*це відблиск*). Зубочисткою зробіть проріз крил. Очі виготовте з білих кружечків та бісеринок.
4. З відрізків дроту зробіть вусики і лапки.
5. Посадіть сонечко на листочок із ромашкою з білого і жовтого пластиліну.

III група. Грибочки з каштана

Матеріали: пластилін, каштани, ніж, листки.

1. Підготуйте каштани. Для цього знизу гострим канцелярським ножом зріжте шкірку. Це зробить капелюшок рівним знизу.
2. З другого каштана повністю видаліть шкірку і виріжте ніжку гриба.
3. Частини грибів склейте за допомогою пластиліну (*можна додати трохи пластиліну іншого кольору*).
4. За бажанням, зробіть крапочки, як для мухомора.
5. Виставте грибочки на підготовлені листки.

IV група. Мураха з каштанів

Матеріали: каштани, пластилін, зубочистка, шило.

1. З'єднайте між собою каштани. Для цього зробіть отвір за допомогою шила і вставте зубочистку.
2. За допомогою пластиліну або гілочок зробіть лапки.
3. Використовуючи маленькі пластилінові кульки, виготовте очі й рот.

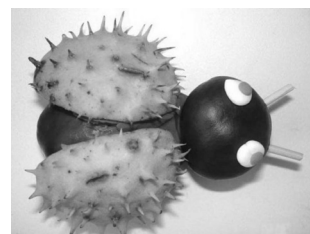

V група. Осінні жуки з каштана

Матеріали: каштани, сухі оболонки з колючками від каштанів, пластилін, сухі гілочки.

1. Візьміть 2 каштани. Один з них буде головою жука, а другий — тулубом. Каштани між собою склейте пластиліном.
2. На один з них приклейте половинку шкаралупи з колючками від каштана і розріжте навпіл. Це — крильця.

3. Виготовте та приліпіть очі.
4. За допомогою пластиліну приклейте гілочки — лапки.
5. Прикріпіть вусики.
6. Поставте жуків на сухе жовте листя.

4) Самостійна робота учнів.

— Створіть макет старого пенька та виготовте його жителів.

— Застосовуйте технології, з якими ознайомилися впродовж навчального року і які вам до вподоби.

5) Підбиття підсумків практичної роботи.

Створення спільної композиції, презентація роботи.

Пальчикова гімнастика «Маслючки»

У корзинці маслючки —
 Їх так люблять їжачки.
 Щоб грибочки рахувати,
 Треба пальчики згинати.

(По черзі згинати пальці спочатку правої, а потім — лівої руки. Після закінчення вправу руки мають бути стиснуті в кулачки. Повторити вправу кілька разів.)

3. Перенесення знань і способів дій у нові ситуації

1) Робота з LEGO DUPLO.

— Об'єднайтеся в групи, створіть жука, мурашу, гусинь (за вибором) з деталей конструктора, презентуйте свою роботу.

2) Корекційна гра «Мурахи».

Учитель розсаджує дітей навколо себе.

— Чи доводилось кому-небудь із вас бачити в лісі мурашник, усередині якого день і ніч вирує життя? Ніхто з мурах не сидить без справи, кожний зайнятий: хтось тягає голки для зміцнення житла, хтось готує обід, хтось виховує дітей. І так — усю весну і все літо. А пізньої осені, коли стає холодно, мурашки збираються разом, щоб заснути у своєму теплому будиночку. Вони сплять так міцно, що їм не страшні ані сніг, ані заметіль, ані морози. Мурашник прокидається з настанням весни, коли перші теплі сонячні промені починають пробиватися крізь товстий шар голок. Але перш ніж почати звичне трудове життя, мурашки влаштовують величезний банкет. Зіграймо роль мурашок у радісний день свята! Покажемо, як вони вітають одне одного, радіючи настанню весни, як розповідають про те, що їм снилося всю зиму. Тільки не забуваймо, що розмовляти мурахи не вміють. Тому будемо спілкуватися жестами.

(Учитель і діти розігрують пантомімою і діями прослухану розповідь, закінчуючи її хороводом та танцями.)

III. ЗАКЛЮЧНА ЧАСТИНА. РЕФЛЕКСІЯ

Вправа «Не хочу хвалитися, але я...»

Кожен учень доповнює фразу «Не хочу хвалитися, але я...» словами, які стосуються теми уроку. *(Наприклад: знаю мешканців старого пенька; вмю виготовляти вироби з природних матеріалів; навчився/навчилася працювати в групі; вмю створювати композиції тощо.)*

ДЛЯ ВЛАСНИХ НОТАТОК

УРОК 161. ДЕ МАНДРУЄ ЕЛЕКТРОННИЙ ЛИСТ

Мета:

- **формування предметних компетентностей:** формувати уявлення учнів про Інтернет, електронну пошту, історію їхнього створення; розвивати увагу, мислення, зв'язне мовлення; виховувати інтерес до досягнень у науці та техніці;
- **формування ключових компетентностей:** спілкування державною (і рідною у разі відмінності) мовами; уміння навчатися впродовж життя; інформаційно-цифрова компетентність.

Обладнання: комп'ютери, мобільні телефони, картки з геометричними фігурами, малюнок із зображенням слона, картки з назвами днів тижня, цифрові віяла.

Тип уроку: урок засвоєння нових знань.

Освітні галузі: інформатична, мовно-літературна.

Хід уроку

I. ВСТУПНА ЧАСТИНА

1. Організаційний момент

2. Актуалізація опорних знань

«Мозковий штурм»

— Чи писали й надсилали ви листи або повідомлення?

— Якими бувають листи? (*Міркування дітей.*)

3. Повідомлення теми та мети уроку

— Ви, мабуть, здогадалися, що сьогодні ми поговоримо, як можна спілкуватися з друзями за допомогою комп'ютера чи інших гаджетів.

II. ОСНОВНА ЧАСТИНА

1. Вивчення нового матеріалу

1) Підготовча робота. Обговорення у загальному колі.

— Щоб провести вікторину, другокласники склали оголошення. За малюнком (*підручник, с. 127*) обговоріть, яке з оголошень містить повну інформацію про захід.

— Що містить повна інформація?

Висновок. Оголошення має містити повну інформацію: назву заходу, місце та час проведення.

2) Робота за підручником (с. 127).

— Яке із цих зображень відповідає вашому уявленню про електронну пошту? Поясніть.

— Що таке насправді електронна пошта? (*Відповіді дітей.*)

3) Словникова робота.

Учні зачитують пояснення виразу «електронна пошта» у підручнику (*с. 127*).

4) Інформаційне повідомлення.

Інформацію можна передавати за допомогою електронних повідомлень. Для цього використовують смартфон або комп'ютер.

Електронний лист замінив звичайне листування, але, як і будь-яке листування, воно має свої правила.

Електронна пошта — засіб спілкування людей. Загальні правила спілкування під час електронного листування не відрізняються від загальноприйнятих норм людського спілкування:

- починай текст листа з привітання, завершуй підписом;
- не забувай уживати слова «будь ласка», звертаючись до кого-небудь із проханням;
- дякуй за допомогу;
- не надсилай у листах неперевірені дані;
- намагайся писати грамотно.

Сьогодні електронний лист отримує кожен, хто має електронну скриньку.

Значна перевага електронного листування — це можливість знову переглянути те, що ви написали.

Якщо вам потрібно отримати своєчасну відповідь на електронний лист, використовуйте встановлення пріоритетів повідомлень або встановлюйте на них прапорці. За необхідності варто вибірково встановлювати оповіщення про доставку або про те, що лист прочитано.

5) **Словникова робота.**

— Як ми передаємо електронний лист? (*Через мережу Інтернет.*)

Інтернет — це винахід учених із США, які шукали способи швидкого обміну інформацією між віддаленими місцями.

Інтернет — це велика, розгалужена (*розподілена*) мережа, що включає комп'ютерні вузли, розміщені у світі.

Інтернет — це всесвітня система взаємополучених комп'ютерних мереж.

Слово «Інтернет» походить від англійського International Network, що означає «міжнародна мережа».

Вправа для постави

2. **Самостійне застосування учнями знань у стандартних ситуаціях**

1) **Самостійна робота.**

— Вставте потрібні слова замість пропусків.

Не розпочинай роботу за комп'ютером без дозволу _____ (*вчителя*).

Спину тримай _____ (*рівно*).

Сидіти слід на відстані не менше _____ (*50 см*) від екрана монітора.

Не торкайся _____, _____, _____ (*екрана монітора, дротів, задньої панелі монітора та системного блока*).

Не працюй з _____ (*мокрими*) руками.

Охочі зачитують виконане завдання.

2) **Практична робота. Робота в групах.**

— Чи надсилали ви повідомлення електронною поштою?

— Чи спілкувалися за допомогою комп'ютерних програм?

— Поділіться досвідом у групах.

3) **Довідка.**

СТВОРЕННЯ Й НАДСИЛАННЯ ЕЛЕКТРОННОГО ЛИСТА

- Щоб створити нове повідомлення, виберіть команду: «Створити лист».
- Введіть ім'я або адресу електронної пошти в полі «Кому».
- У полі «Тема» зазначте тему листа.
- Розмістіть курсор у тілі повідомлення електронної пошти та почніть вводити текст.
- Завершивши, натисніть кнопку «Надіслати».

Увага! Ніколи не повідомляйте пароль від поштової скриньки стороннім особам!

Учні, що мають електронну пошту, можуть спробувати надіслати листа однокласнику.

Вправа для збереження зору

4) **Робота за підручником (с. 128).**

Читання в парах — узагальнення в парах

Учні читають та обговорюють текст у парах. Спочатку частину тексту читає один учень, а другий ставить йому запитання або переказує прочитаний текст. Потім вони міняються ролями.

— Завдяки чому можна переглядати фільми разом з друзями? (*Завдяки Інтернету.*)

— Що допомагає шукати будь-яку інформацію? (*Інтернет.*)

Словникова робота

Гаджет — будь-який електронний пристрій (*мобільний телефон, планшет, електронна книжка, комп'ютер тощо*).

Висновок. Інтернет — це величезна мережа, що зв'яже комп'ютери у всьому світі. Використовуючи матеріали з Інтернету, пам'ятайте про авторське право.

5) Інсценізація вірша «Що я знаю».

Дійові особи: учень.

Обладнання: малюнок із зображенням слона, картки з назвами днів тижня, цифрові віяла.

А я знаю,	(Піднімає вказівний палець вгору.)
Скільки тонн	
Важить слон!	(Демонструє малюнок слона.)
Африканський —	
Двадцять тонн,	(Учні показують вагу цифровими віялами.)
Слон індійський —	
Сорок.	(Учні показують вагу цифровими віялами.)
Як не віриш —	(Розводять руки в сторони.)
Сам ввіймав,	(Показує вказівним пальцем на котрогось учня.)
Зважиш у вівторок.	(Діти обирають поміж карток «Вівторок».)

Ігор Мазнін

3. Творче перенесення знань і навичок у нові ситуації

1) Інформаційне повідомлення.

Тепер в Інтернеті можна робити безліч різних речей. За лічені хвилини ви можете знайти, а потім прочитати книжки, що зберігаються у бібліотеках України, Великої Британії, Америки та інших країн, надіслати повідомлення на інший комп'ютер, мобільний телефон.

Ви можете зв'язатися з друзями, які перебувають, наприклад, в іншому місті України, в Австралії чи Америці, та грати в улюблені ігри, листуватися, спілкуватися і навіть бачити свого співрозмовника.

Також ви можете здійснювати віртуальні подорожі не тільки Україною, але й далеко до єгипетських пірамід, гуляти віртуальними залами музеїв та ще багато цікавого та корисного.

В Інтернеті є спеціальні пошукові системи. Вони допомагають знайти інформацію за ключовим словом чи фразою.

2) Робота в групах.

— Обговоріть у групах, як комп'ютер та Інтернет можуть допомогти вам у навчанні.

— Чому зростає кількість користувачів Інтернету?

3) Перегляд мультфільму.

Учні переглядають та аналізують зміст мультфільму «Фіксики — Інтернет» (<https://youtu.be/X8HyrxqI4lg>).

— Що допомогло фіксикам знайти інформацію про невідомий предмет?

4) Практична робота.

— Ви виконували інсценізацію вірша «Що я знаю». Як можна перевірити, чи правдивою була інформація про слона?

— Позмагайтеся в групах, хто швидше знайде правильну відповідь.

Учитель дає завдання знайти відповідну інформацію. За сигналом групи розпочинають роботу. Перемагає група, яка виконає завдання першою.

III. ЗАКЛЮЧНА ЧАСТИНА. РЕФЛЕКСІЯ

Рефлексія

— Що таке Інтернет?

— Навіщо кожен комп'ютер у мережі має свою адресу?

— Навіщо використовується поштова служба Інтернету?

— Опишіть алгоритм створення і надсилання електронного листа.

— Назвіть можливості Інтернету.

ДЛЯ ВЛАСНИХ НОТАТОК

УРОК 162. БРАУЗЕРИ

Мета:

- **формування предметних компетентностей:** формувати поняття «браузери», ознайомити з їхніми видами; закріпити знання про можливості комп'ютерів; розвивати пам'ять, увагу, мовлення, логічне мислення; виховувати вміння узагальнювати, міркувати, відповідальність, самостійність;
- **формування ключових компетентностей:** спілкування державною (і рідною у разі відмінності) мовами; уміння навчатися впродовж життя; інформаційно-цифрова компетентність.

Обладнання: комп'ютери, ребус, онлайн-тест, кросворд, плакат із фігурами, картки з малюнками.

Тип уроку: урок засвоєння нових знань.

Освітні галузі: інформатична, мовно-літературна.

Хід уроку

I. ВСТУПНА ЧАСТИНА

1. Організаційний момент

2. Актуалізація опорних знань

— Пригадайте правила поведінки у комп'ютерному класі.

— У яких випадках ми використовуємо мережу Інтернет?

3. Повідомлення теми та мети уроку

— Сьогодні ми продовжимо нашу «подорож» Інтернетом, дізнаємося, які програми можна для цього використати.

II. ОСНОВНА ЧАСТИНА

1. Вивчення нового матеріалу

1) Вправа «Здивуй клас».

— За допомогою Інтернету дізнайтеся історію його виникнення. Як винайдення всесвітньої мережі пов'язане з телефонними лініями?

Скористайтеся алгоритмом пошуку інформації в мережі Інтернет.

1. Добери ключові слова або фрази.
2. Організуй пошук потрібних матеріалів.
3. Проаналізуй результати пошуку.
4. Збережи результати пошуку.

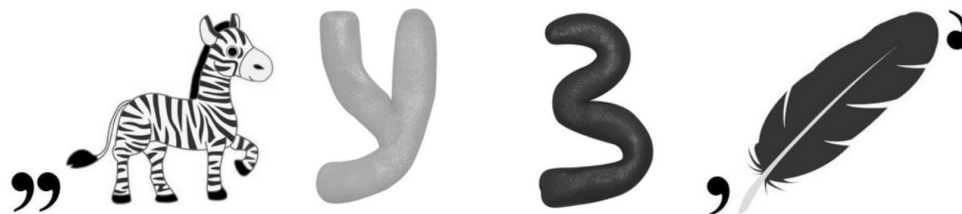
— Чому потрібно проаналізувати результати пошуку? (Іноді отримані результати можуть містити посилання на небезпечні сайти.)

- 1957 року Радянський Союз запускає перший штучний супутник Землі. Агентство з науково-дослідних розробок США пропонує розробити комп'ютерну мережу, яка повинна стати надійним джерелом обміну інформацією.
- За фінансової підтримки Міністерства оборони, 1969 року вводиться в дію проєкт під назвою ARPANET. Восени того самого року було вирішено провести перший сеанс зв'язку між двома комп'ютерами. Фахівці Чарлі Клайн і Білл Дюваль відповідали за процес і віддалене підключення. Під час першої спроби зв'язку вдалося надіслати лише дві перші літери слова «Login», друга спроба виявилася більш успішною. Першими активно використовувати мережу почали вчені різних напрямів, таким чином мережа почала мимоволі розростатися.
- 1971 року було створено програму, здатну надсилати електронні листи. Після підключення 1973 року до мережі комп'ютерів Великої Британії та Норвегії мережа почала набувати міжнародного статусу.
- 1983 року відбувається ще одна ключова подія з історії формування світової комп'ютерної мережі: вчений Джон Постел переходить з використання протоколу NCP на TCP / IP. Можна вважати, що з цього моменту зароджується сучасний Інтернет.
- Уже 1989 року британський учений Тім Бернсу-Лі випускає перший редактор сторінок, завдяки чому з'являється можливість працювати з протоколом комп'ютера.

- 1990 року відбулося перше інтернет-підключення за допомогою звичайного провідного телефону і модему. 1991 року всесвітня мережа Інтернет стала загальнодоступною. З тих пір Інтернет почав розвиватися зі швидкістю думки. Тепер ми не можемо уявити роботу більшості пристроїв без доступу до всесвітньої мережі.

2) Розгадування ребуса.

— Прочитайте, яке слово тут «заховалося»?

(Браузер.)

3) Робота за підручником (с. 128–129).

Робота за малюнками

- Для «подорожей» в Інтернеті створено спеціальні програми — браузери.
- Розгляньте малюнки. Які браузери є найпоширенішими?

Словникова робота

Учні зачитують у підручнику значення слова «браузер».

Мовчазне читання

Учні самостійно ознайомлюються з інформацією про походження та синоніми слова «браузер».

Офтальмотренаж «Стріляємо очима»

Учитель прикріплює на дошці плакат із фігурами. Показує на них указкою, учні «стріляють» по них очима, переводячи погляд з однієї на іншу.

2. Первинне застосування нових знань

1) Інтерактивне завдання.

Учні, користуючись комп'ютером, виконують онлайн-тест (<https://sites.google.com/site/saitkvadr/>).

- Правила безпеки в Інтернеті.
- Браузери та їхні логотипи.

Учні виконують взаємоперевірку в парах.

2) Практична робота.

— Виконайте завдання за планом.

1. Запусти на виконання браузер, який тобі назве вчитель.
2. Відкрий сайт «Вчи юа».
3. Знайди навчальний курс «Математика, 2 клас».
(Для зареєстрованих учнів — увести логін і пароль.)
Відкриється сторінка з переліком вправ.
4. Запусти на виконання вправу.
Уважно читай поради та підказки — і ти зможеш швидко виконати завдання.
5. Закрий браузер.

Вправа для збереження зору «Пугач»

На рахунок 1–4 заплющити очі, а на рахунок 5–6 широко розплющити їх і подивитися вдалину (4–5 разів).

3. Творче перенесення знань і навичок у нові ситуації

1) Розгадування кросворда.

— Назвіть інструменти, зображені на картках, прочитайте ключове слово.

УРОК 163. ІНФОРМАЦІЯ. ЗНАК КОПІРАЙТУ

Мета:

- **формування предметних компетентностей:** ознайомити учнів зі знаком копірайту, формувати навички дотримання авторських прав під час використання текстів, зображень, знайдених в Інтернеті; закріплювати вміння виконувати нескладний пошук інформації в Інтернеті; розвивати логічне мислення, вміння аналізувати; виділяти головну думку; виховувати бажання дотримувати правил та норм поведінки як у житті, так і у віртуальному просторі, повагу до творців та їхнього авторського права, інформаційну культуру учнів;
- **формування ключових компетентностей:** спілкування державною (і рідною у разі відмінності) мовами; уміння навчатися впродовж життя; інформаційно-цифрова компетентність.

Обладнання: комп'ютери, відеоролик, аркуші паперу, кольорові олівці.

Тип уроку: урок формування вмінь та навичок.

Освітні галузі: інформатична, мовно-літературна.

Хід уроку

I. ВСТУПНА ЧАСТИНА

1. Організаційний момент

2. Актуалізація опорних знань

1) Вправа-гра «Закінчи речення» (повторення правил техніки безпеки).

- Заходити до комп'ютерного кабінету потрібно... (спокійно, не поспішаючи).
- Від монітора сиди на відстані не менше, ніж... (50 см).
- На клавіші потрібно натискати... (плавно, без різких ударів).
- Суворо заборонено торкатися... (роз'ємів, проводів, кабелів).
- Суворо заборонено вмикати і вимикати апаратуру без... (дозволу вчителя).

2) Вправа «Аукціон термінів».

Учні об'єднуються у дві команди, виконують завдання: по черзі пригадати та назвати терміни чи положення, що вивчили в тематичному блоці «Пошук даних в Інтернеті».

Перемагає команда, яка пригадає найбільшу кількість термінів або правил із вивченої теми.

3. Повідомлення теми та мети уроку

— Сьогодні ми продовжимо ознайомлення із використанням різних знаків під час роботи на комп'ютері, закріпимо вміння знаходити інформацію на задану тему.

II. ОСНОВНА ЧАСТИНА

1. Вивчення нового матеріалу

1) Дослідження-спостереження.

- З'ясуйте, чи підключено комп'ютери у вашій школі до Інтернету.
- Який браузер для цього використовують?

2) Технологія «Крісло автора».

Охочі дають відповіді на запитання:

- Чи користуються у ваших родин Інтернетом?
- З якою метою?
- Який браузер встановлено на домашньому комп'ютері?

3) Робота за підручником (с. 129).

Метод «Спрямоване читання»

Читаючи самостійно текст про знак копірайту, учні шукають відповіді на поставлені запитання.

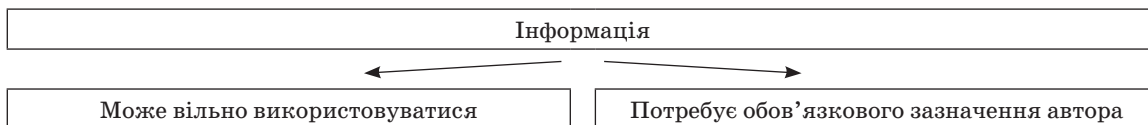
Читають із зупинками, обговорюючи прочитане.

- Що означає знак копірайту?
- Як захищена інформація?
- Чи можна використовувати інформацію зі знаком копірайту?

- Що обов'язково потрібно зазначати?
- Що є порушенням авторського права?

Робота за схемою

- Розгляньте схему. Якою може бути інформація?

4) Дослідження-пошук.

- Відшукайте знаки копірайту в своєму підручнику на звороті титульної сторінки.
- Назвіть прізвища та імена авторів, видавництво.

Висновок. Автори та видавництво є власниками інформації, розміщеної в підручнику.

Фізкультхвилинка

2. Самостійне застосування учнями знань у стандартних ситуаціях

1) Технологія «Сітка Елвермана».

— Організуйте дискусію в класі, обговоріть проблему. (*Кожен учень робить свій висновок щодо поставленої вчителем проблеми.*)

Так	Проблема	Ні
	Чи можуть люди отримувати різну інформацію з тих самих джерел?	

2) Робота в групах.

— Обговоріть у групах, озвучте свої міркування.

Чим вам може допомогти Інтернет, якщо:

- потрібно дізнатися про найбільшу тварину (*I група*);
- у школі влаштовують весняний ярмарок (*II група*);
- хтось із ваших батьків у відрядженні (*III група*)?

3) Перегляд відеоролика.

Учні переглядають та коментують відеоролик «Правила з Інтернет-безпеки» (<https://youtu.be/MfTGJJmDP50>).

4) Вправа «Безпечні правила».

Учитель зачитує твердження. Якщо вони істинні, учні плещуть у долоні.

1. На уроках працювати за комп'ютером можна тільки з дозволу вчителя.
2. Якщо твій друг пропонує погратися, необхідно обов'язково знайти хвилинку для комп'ютерної гри.
3. Якщо не працює миша, необхідно перш за все переконатися, чи не висмикнувся її дріт із системного блоку.
4. Якщо необхідно дуже швидко зайняти місце за комп'ютером, необхідно прибігти до нього.
5. Не можна торкатися пальцями чи іншими предметами екрана монітора.
6. Якщо не можеш розглянути щось на екрані, посунься ближче до нього — так буде краще видно.
7. Під час роботи за комп'ютером руки мають бути чистими і сухими.
8. Якщо бачиш на екрані несподіваний результат роботи чи несправності в роботі комп'ютера, терміново повідом про це вчителя.

Вправа для постави

3. Творче перенесення знань і навичок у нові ситуації

1) Створення пам'ятки «Основні правила безпечної роботи в Інтернеті».

Учні обговорюють у загальному колі та складають пам'ятку.

ПАМ'ЯТКА

- Не давайте нікому своїх паролів.
- Не надавайте особистої інформації поштою чи в чатах без нагальної потреби.
- Не реагуйте на непристойні та грубі коментарі, адресовані вам.

- Повідомляйте дорослих про ситуації в Інтернеті, які вас непокоять (*погрози, файли певного змісту, пропозиції*).
- Відмовляйтесь від зустрічей з випадковими людьми, з якими познайомились онлайн.
- Не діліться своїми фото з незнайомцями.
- Не повідомляйте інформацію про кредитки батьків (*номер картки, термін дії та таємний код*).
- Не скачайте та не встановлюйте невідомі програми за посиланнями, навіть якщо їх надали друзі.
- Не переглядайте інформацію за невідомими посиланнями (*друзі, які ними діляться, можуть не підозрювати про загрозу*).
- Не відкривайте листи-спам, вони можуть містити віруси.

2) *Робота за підручником (с. 130).*

Учні читають самостійно, а потім хором звернення до них («*Пам'ятайте!..*»).

— Чи доводилося вам звертатися до дорослих у подібних ситуаціях?

3) *Дискусія.*

— Чи «хворіють» комп'ютери?

— Яка «небезпечна хвороба» може їм зашкодити?

4) *Розповідь з елементами бесіди.*

— *Комп'ютерний вірус* — це невелика програма, здатна до саморозмноження й виконання різних деструктивних дій. Після зараження комп'ютера вірус може активізуватися і почати виконувати шкідливі дії щодо знищення програм і даних. Активізація вірусу може бути пов'язана з різними подіями: настанням певної дати або дня тижня запуском програми відкриттям документа тощо.

— Які саме ознаки зараження комп'ютера вірусом?

— Ознаки зараження: загальне уповільнення роботи комп'ютера та зменшення розміру вільної оперативної пам'яті; деякі програми не працюватимуть або з'являються різні помилки в програмах; на екран виводяться сторонні символи і повідомлення, з'являються різні звукові та відеоефекти.

— Що є джерелом вірусів?

— Основним джерелом вірусів на сьогоднішній день є глобальна мережа Internet.

— Які є шляхи проникнення вірусів?

— Електронна пошта — один з основних каналів поширення вірусів. Зазвичай вони в листах електронної пошти маскуються під безневинні вкладення: картинки, документи, музику, посилання на сайти. Інші шляхи проникнення вірусів — локальна мережа, персональні комп'ютери «загального користування».

— Які є методи захисту від вірусів?

— Антивірусні програми.

5) *Хвилинка фантазування.*

— Намалюйте, яким ви уявляєте комп'ютерний вірус.

III. ЗАКЛЮЧНА ЧАСТИНА. РЕФЛЕКСІЯ

1. *Бліцопитування*

— Розкажіть, які правила безпечної поведінки в Інтернеті ви знаєте.

— Розкажіть про призначення поштової служби Інтернету.

— Опишіть алгоритм створення і надсилання електронного листа.

— Опишіть алгоритм пошуку матеріалів у мережі Інтернет.

— Поясніть, чому потрібно обов'язково аналізувати результати пошуку.

2. *Інтерактивна вправа «Піраміда позитивних почуттів»*

Учитель простягає вперед руку і говорить: «На уроці мені сподобалось, що ви працювали наполегливо та старанно». Учні по черзі підходять, кладуть долоньку зверху і відповідають: «Мені сподобалось...».

ДЛЯ ВЛАСНИХ НОТАТОК

УРОК 164. ЧОМУ ПРИРОДА ПОТРЕБУЄ ОХОРОНИ

Мета:

- **формування предметних компетентностей:** ознайомити учнів із проблемою забруднення навколишнього середовища; формувати знання про потребу охорони природи; розвивати спостережливість, логічне мислення; виховувати екологічну свідомість, любов до природи, бажання доглядати за довкіллям;
- **формування ключових компетентностей:** спілкування державною (і рідною у разі відмінності) мовами; уміння навчатися впродовж життя; компетентності в природничих науках і технологіях; екологічна грамотність і здорове життя.

Обладнання: комп'ютер, презентація, наголовники, рухома таблиця «Ліс», тематичні малюнки, фліпчарт.

Тип уроку: урок формування вмінь та навичок.

Освітні галузі: природнича, мовно-літературна, соціальна і здоров'язбережувальна.

Хід уроку

I. ВСТУПНА ЧАСТИНА

1. Організаційний момент

2. Актуалізація опорних знань

Вправа «Мікрофон»

- Якою ви хочете бачити нашу природу?
- Чи все гаразд у нашому довкіллі?
- Чи повинні люди дбати про збереження природи?

3. Повідомлення теми та мети уроку

- У нашому житті охорона природи має надзвичайно важливе значення. Залежність людини від стану навколишнього середовища стає дедалі очевиднішою.
- Сьогодні ми з'ясуємо, чому природа потребує охорони.

II. ОСНОВНА ЧАСТИНА

1. Вивчення нового матеріалу

1) *Робота за підручником (с. 131).*

— Розгляньте малюнки. Яку загрозу для довкілля становлять зображені об'єкти?

- Вирубування лісів.

Ліси мають величезний вплив на клімат і стан ґрунтів. Улітку, під час дощів і злив, дерева затримують вологу на листках і гілках. Восени — в шарі опалого листя, мохах і кореневищах. Віддають дерева вологу поступово шляхом випаровування назад в атмосферу, де утворюються хмари, а потім знову перетворюються на опади у вигляді дощу. Взимку ліси затримують сніг і заважають йому швидко танути до настання весни.

Без лісів вода від талого снігу і дощів швидко стікає в русла струмків і річок, розмиваючи при цьому ґрунт, утворюючи яри, а також спричиняє затоплення нижче за течією. Волога, ідучи в річки, майже не випаровується назад у повітря, внаслідок цього часто починаються посухи. Масове вирубування дерев може призвести до різких змін температури (*холодніше взимку, спекотніше влітку*), знесення родючого шару ґрунту. У підсумку на місці вирубаних лісів утворюються пустелі.

- Забруднення повітря.

Атмосферне повітря є одним з тих компонентів довкілля, від стану якого залежить стан здоров'я людини. Від забруднення повітря страждають і всі живі істоти, вимушені мігрувати в пошуках чистішого середовища існування.

Забруднення атмосферного повітря полягає у викиді в атмосферу хімічних речовин, твердих частинок і біологічних матеріалів, здатних зашкодити людині та іншим живим організмам.

Шкідливі речовини потрапляють в організм людини переважно через систему дихання.

- Забруднення води.

Водні ресурси країни — одне з джерел отримання питної води для населення.

Щороку стан річок, озер і підземних вод в Україні погіршується. Причиною цього є низка проблем: забруднення водой викидами з підприємств, надмірне використання природних ресурсів, замулення та заростання водойм. Ба більше, однією з найбільших проблем є погана якість очищення стічних вод. Разом із ними з підприємств у річки та озера потрапляють важкі метали та пестициди.

- Забруднення атмосфер транспортом.

Транспорт — одне з найпотужніших джерел забруднення навколишнього середовища. Крім того, автомобілі — основне джерело шуму в містах, а також джерело теплового забруднення.

Гази, які виділяються внаслідок спалювання палива у двигунах внутрішнього згорання, містять понад 200 найменувань шкідливих речовин, зокрема канцерогени. Шкідливі речовини під час експлуатації автотранспорту потрапляють у повітря з вихлопними газами, випарами з паливних систем, а також під час заправлення автомобіля паливом.

2) Перегляд презентації.

Учні переглядають та аналізують зміст презентації «Охорона природи в Україні» (<http://www.myshared.ru/slide/1323664/>).

- Про яку незвичайну книгу йдеться у презентації?
- Що можна зробити для збереження повітря чистим?
- Якої допомоги від нас чекає вода?
- Чим ми можемо зарадити рослинам і тваринам?
- Що ми дізналися про екологічні катастрофи?
- Як держава піклується про природу?

3) Екологічна гра «Павутинка».

Діти надягають наголівники із зображенням липи, сонця, повітря, білочки, горішка ліщини, комахи, лелеки, людини.

Учні утворюють коло. «Липа» тримає клубок ниток та каже: «Я — липа, мені потрібне сонце». (*Передає клубок «сонцю».*) — «Я — сонце, сонце нагріває повітря». (*Передає «повітряю».*) — «Повітрям дихає білочка». — «Білочка їсть горішки ліщини». — «На ліщині живуть комахи». — «Комах поїдають лелеки». — «Лелеки приносять весняне сонечко людині». — «Людям потрібне сонце». (*Так зав'язується павутинка.*)

- Діти, спробуймо вивести когось із учасників гри. (*Виводять одного учасника.*)
- Що сталося з іншими? Чому? (*Відповіді дітей.*)

— Отак і в природі все взаємопов'язане між собою. А коли люди порушують правила, природа починає гинути.

2. Самостійне застосування учнями знань у стандартних ситуаціях

1) Робота в групах.

— Обговоріть у групах, як можна врятувати Землю.
Після обговорення учні презентують свої міркування.

2) Робота за малюнками.

- Як дорослі доглядають за доквіллям?
- Розгляньте малюнки (*підручник, с. 131*). Чим діти можуть допомогти їм?

... Але з чого все почати?
Розбудити як людей?
Хто нам може розказати?
Чи багато є ідей?

Я до вас звертаюсь, діти,
Як доквілля відновить?
Хто підкаже, що робити?
Думайте і говоріть!

Учні складають розповіді за малюнками.

3) Робота з рухомою таблицею «Ліс».

(*Діти очищують ліс від забруднення.*)

Легені Землі — це зелені ліси!
Без них ні повітря нема, ні краси.
Тому про планету хай кожен подбає,
Не нищить ніхто хай дерев, не ламає.
Всім людям потрібно дерева садити,

Щоб дихати свіжим повітрям, щоб жити.
Тож висадіть всюди деревця малі.
Учіться творити добро на Землі!

Рухлива гра «Горобинка»

- Стук-стук-стук.
 - Хто?
 - Горобинка.
 - Звідки?
 - З парку.
 - Що там роблять? (*Бігають, співають, стрибають...*)
- Діти роблять те, що каже горобинка.

3. Творче перенесення знань і навичок у нові ситуації

1) Літературна хвилинка.

Учні читають та обговорюють зміст оповідання В. Сухомлинського «Я вирощу внучку, дідуся».

У садочку росте стара вишня. Маленький хлопчик Олесь побачив недалеко від неї маленьку вишеньку та й питає дідуся:

- Дідуся, де взялася ця маленька вишенька?
- З кісточки виросла, — відповів дідусь.
- То це донька старої вишні?
- Так, донька.
- А внучка у старої вишні буде?

— Буде, Олесю, — відповів дідусь, — якщо ти викохаєш оцю маленьку вишеньку, діждешся з неї ягідок, посадиш кісточку — то з кісточки її виросте внучка старої вишні.

Олесь задумався.

— Я вирощу внучку старої вишні, — сказав Олесь.

- Над чим замислився Олесь?
- Що він вирішив зробити?

2) Малюнковий скрайбінг.

— Складіть за малюнками (*підручник, с. 132*) розповідь «Ми — природолюби».

Учні об'єднуються в групи, складають розповідь, презентують свої твори, ілюструючи малюнками на фліпчарті.

III. ЗАКЛЮЧНА ЧАСТИНА. РЕФЛЕКСІЯ

1. Метод «Мікрофон»

- Від чого забруднюється природа?
- Як люди забруднюють воду? повітря? ґрунти?
- Що, на вашу думку, є найбільшою загрозою для природи Землі?

2. Метод «Рюкзак»

Кожен учень стисло дає відповідь на запитання: «Які з тих знань і умінь, що набув на уроці, він візьме із собою для використання?».

ДЛЯ ВЛАСНИХ НОТАТОК

УРОК 165. ЧЕРВОНА КНИГА. ЗАПОВІДНИКИ

Мета:

- **формування предметних компетентностей:** ознайомити учнів з Червоною книгою України; узагальнити знання про значення природи в житті людей та їхній вплив на довкілля; розвивати спостережливість, вміння порівнювати і встановлювати причинно-наслідкові зв'язки; виховувати почуття стурбованості за сучасний стан природи, дбайливе ставлення до неї;
- **формування ключових компетентностей:** спілкування державною (і рідною у разі відмінності) мовами; уміння навчатися впродовж життя; компетентності в природничих науках і технологіях; екологічна грамотність і здорове життя.

Обладнання: картки, плакат, комп'ютер, презентація, фото рослин, листя з картону, картки з балами.

Тип уроку: урок формування вмінь та навичок.

Форма проведення: урок-тренінг.

Освітні галузі: природнича, мовно-літературна, соціальна і здоров'язбережувальна.

Хід уроку

I. ВСТУПНА ЧАСТИНА

1. Вправа «Знайомство»

Учні утворюють коло, вітаються.

Доброго ранку травам росистим!

(Кланяються.)

Доброго ранку квітам барвистим!

(Розводять руки в сторони.)

Доброго ранку сонечку ясному!

(Піднімають руки вгору.)

Людям усім і усьому прекрасному!

(Розводять руки в сторони.)

2. Вправа «Очікування»

— Чого ви очікуєте від сьогоднішнього уроку?

Учитель роздає дітям картки із малюнками рослин, тварин, яких вони прикріплюють на плакат із зображенням Червоної книги.

— Чому ми взяли плакат саме із таким малюнком?

3. Повторення правил тренінгу

- Цінування часу (*говорити коротко*).
- Увічливість.
- Позитивність.
- Говорити від свого імені.
- Правило добровільної активності.
- Правило «підведеної руки».
- Зворотний зв'язок.

4. Повідомлення теми уроку

— Чи здогадалися ви, про що говоритимемо?

— Сьогодні у нас урок-тренінг, на якому ми поговоримо, як оберігати рослини, тварин, занесених до Червоної книги.

II. ОСНОВНА ЧАСТИНА

1. Інформаційне повідомлення

— Рослини і тварини дуже болісно реагують на забруднення середовища. Їхня кількість зменшується, а деякі й зовсім гинуть, зникаючи назавжди.

Понад 20 років Міжнародна спілка охорони природи працювала над створенням Червоної книги. У нашій країні «Червону книгу» вперше було видано 1980 року. Рослини і тварини, занесені до Червоної книги, охороняються законом, їх не можна знищувати. Щороку книга поповнюється новими видами рослин і тварин.

2. Робота в групах. Уявна екскурсія «Сторінками Червоної книги»

— Пригадайте, що ви знаєте про Червону книгу України. Розгляньте малюнки у підручнику (с. 132–133).

Учні об'єднуються у малі групи, користуючись енциклопедіями та Інтернетом, готують короткі розповіді.

Будяк пагорбовий поширений в Україні на південному схилі вулканічного куполу біля Ужгорода. Всього залишилося лише кілька сотень особин цієї рослини. Тому природоохоронний статус виду — «зникаючий».

Причини зменшення чисельності: руйнування ділянок, де росте будяк, унаслідок освоєння південних схилів передгір'я під сади і виноградники.

Пагорбовий будяк охороняється на масиві «Чорна гора» в Карпатському біосферному заповіднику. Заборонено забудову та сільськогосподарське освоєння місць зростання виду.

Зозулині черевички справжні — багаторічна рослина заввишки 30–50 см. На верхівці високого стебла з черговими опальними листками — велика квітка рідкісної краси. Чисельність скорочується через вирубування лісів, господарську діяльність людини, збирання на букети і викопування рослин, витоптування худобою. Варто пам'ятати, що зацвітає ця чарівна орхідея лише на 16–17-й рік, і як буває прикро, коли її квітку зриває байдужа рука. Охороняється в природних заповідниках, вирощується у Національному ботанічному саду.

Гвоздика бузька — вид рослин родини Гвоздичних. Поширена на південних схилах Придніпровської височини. Причини зміни чисельності: незначна конкурентоспроможність сходів, вимогливість до вологозабезпечення, пряме знищення внаслідок гідротехнічного будівництва, розроблення кар'єрів, випасу. Заборонено збирання рослин. Вирощують у ряді ботанічних садів.

Гадюча цибулька гроноподібна — росте на степових ділянках, трав'яних схилах та серед чагарників. Ще нещодавно цей вид уважався зниклим. Причини зміни чисельності: освоєння схилів під сади та виноградники, пасовищне навантаження, викопування рослин, зривання на букети.

Модрина польська — дерево заввишки 20–30 м із м'якою хвоєю, що опадає на зиму. Росте швидко. Тривалість життя понад 500 років. Деревина червоно-бура, смолиста, міцна. Причини зміни чисельності: вирубування для використання цінної деревини. Охороняють на території заказників. Заборонено проведення несанкціонованих лісгосподарських заходів, заготівлю деревини цього виду, порушення умов зростання. Вирощують у багатьох ботанічних садах, парках і лісових господарствах.

Горицвіт весняний (адоніс) — це одна з найкрасивіших весняних рослин нашої флори. Горицвіт — важлива лікарська рослина, чудова декоративна рослина і гарний медонос. Поновлюється дуже поволі. З насіння розвивається протягом понад десяти років! Потреба у сировині цієї лікарської рослини величезна, а природні запаси її, внаслідок надмірної заготівлі, значно зменшилися. Тому горицвіт вирощують на спеціальних плантаціях.

3. Перегляд презентації

Учні переглядають та коментують презентацію «Рослини і тварини Червоної книги України» (<https://naurok.com.ua/prezentaciya-yaki-roslini-i-tvarini-zaneseni-do-chervonoj-knigi-ukra-ni-28606.html>).

4. Екологічна гра «Назвіть рослину»

Обладнання: фото рослин.

Учитель пропонує назвати рослину (*третю праворуч або четверту ліворуч тощо*). Потім умови гри змінюються (*На якому місці горицвіт? тощо*). Учитель звертає увагу дітей на те, що в рослин різні стебла.

— Назвіть рослини з прямим стеблом, з витким, без стебла. Як потрібно доглядати за ними? Чим ще відрізняються рослини одна від одної?

— На що схожі листки гадючої цибульки? На що схожі листки підсніжника, будяка пагорбового тощо?

5. Продовження уявної екскурсії «Сторінками Червоної книги»

Сірий журавель — великий птах, який мешкає в Європі та Азії. На території України гніздиться на Поліссі. Причинами зміни чисельності є скорочення площі боліт внаслідок осушування, винищення птахів людиною, використання пестицидів.

Шацький вугор за зовнішнім виглядом дуже нагадує змію. Під шаром слизу, придивившись пильніше, можна помітити розкидані по всьому тілу маленькі продовгуваті лусочки. Кров вугра має токсичні властивості й отруйна для людини. Взимку риби впадають у сплячку і лежать на дні до настання весни. В Україні ця риба у великій кількості зустрічається переважно в озерах Шацького національного природного парку.

Джміль моховий — велика та яскрава комаха. Мешкає по широкому ареалу: Євразія, майже скрізь, крім заполярних районів. Розміри досягають 18–22 мм, робочі особини 10–15 мм. Має яскравий жовто-золотавий колір і помаранчеву спинку. Мостить гнізда наземного типу. До зниження чисельності призводить значне скорочення місць, придатних для гніздування та збирання корму, знищення гнізд під час оранки полів або скошування рослин, та загибель дорослих особин при обробках полів пестицидами.

Жук-олень — це найбільший представник роду Твердокрилих у фауні України, його не можливо сплутати з будь-якою іншою комахою. Жук-олень має невелику чисельність, хоча трапляється у різних регіонах країни. Він оселяється переважно в дубових пралісах. Саме у стовбурах старих дубів розвиваються його личинки. Живлячись деревиною, личинка живе в дереві до семи років. Причиною зникнення цього неординарного виду комах є безвідповідальна лісогосподарська діяльність людини — зменшення площ старовікових дібров, які є природними місцями мешкання жука, та обробка лісових масивів пестицидами.

Рись — це велика, дика, дуже хижа кішка, яка мешкає в лісах. Довжина тіла рисі в середньому становить від 80 до 130 см. Вага — до 25 кг. Забарвлення рисі змінюється залежно від її виду та місця проживання, від рудого до темно-бурого. Рись — невинуватий хижак. Полює на різних дрібних гризунів, козуль, оленів. Занесена до списку Всесвітнього союзу охорони природи.

Учні зачитують відомості про рись із рубрики «Чи знаєте ви?..» (*підручник, с. 135*).

Махаон — найвідоміший метелик України — завдяки своєму яскравому забарвленню та великим розмірам (*розмах крил досягає 8 см*). Махаони літають на польових дорогах, узліссях, луках, в садах і на клумбах в міських парках. Задні крильця прикрашені широкою, чорною облямівкою, з глибокими, синюватими плямами. У їхніх нижніх внутрішніх кутів є особлива «мітка» — червона пляма. Харчуються комахи квітковим нектаром. Чисельність метеликів махаонів знаходиться в критичному стані. Їх занесено до Червоної Книги.

6. Екологічна гра «Пострибай, як коник-стрибунець»

Обладнання: листя з картону.

Учні виконують стрибки на двох ногах, намагаючись стрибати по листках. Хто оступився, вибуває з гри.

Ось де коник-стрибунець:
Ну й стрибає, молодець!
Із листочка — на травинку,
А з травинки — на билинку.
Разом з ним ви пострибайте,
Ноги вище піднімайте!

7. Дискусія

- Учитель оголошує тему дискусії («Чому рослини і тварини потрапляють на сторінки Червоної книги?»), повідомляє правила проведення дискусії:
 - усі учасники говорять стисло і конкретно;
 - надає слово тільки ведучий;
 - ведучий має право зупинити того, хто перевищив ліміт часу.
- Учитель пропонує учасникам коротку розповідь (*відеофрагмент*) з досліджуваної проблеми.
- Надають слово «запрошеним», потім глядачам, які можуть висловити свою думку або ставити запитання «запрошеним» упродовж хвилини.
- Підбивають підсумки дискусії.

8. Робота за підручником (с. 133–134)

Стратегія «Семинар читачів»

Стратегію проводять за алгоритмом:

- Мовчазне читання тексту. (*Учні читають текст про заповідники.*)

- Проведення читацького діалогу. (Учні ставлять одне одному питання.)
Наприклад:
 - Яка причина появи заповідників?
 - Чого не можна робити у заповіднику?
 - Коли відзначають День заповідників? (11 січня.)
 - Скільки заповідників є на території України? (19.)
- Оформлення відгуків на прочитаний текст. (Учні, за бажанням, створюють малюнок чи схему до тексту.)
Висновок. Діяльність людини шкодить природі. Люди повинні берегти довкілля.

9. Екологічний конкурс «Якщо в лісі біда»

Мета: діти мають усвідомити природні зв'язки між окремими об'єктами природи.

Обирають журі з кількох дітей. Дві команди (по 3–7 гравців) розташовуються одна навпроти одної. Ведучий пропонує питання, на які команди після нетривалого обговорення дають свої варіанти відповіді. Журі за допомогою карток, на яких позначені бали, оцінюють кожну відповідь. Перемагає команда, яка набрала найбільшу суму балів.

Питання:

1. Якщо всі птахи відлетять із лісу, що станеться з іншими його мешканцями?
2. Якщо дерева навесні не розпустять листя?
3. Якщо попересихають всі лісові струмочки?
4. Якщо в лісі не буде комах?
5. Якщо все літо дощитиме?
6. Якщо в лісі не буде ягід і грибів?
7. Якщо взимку не буде снігу?

Бажано, щоб учитель входив до складу журі. Під час оцінювання журі враховує, яка команда дала відповідь першою, у якої команди відповідь була правильною, повною і цікавою.

III. ЗАКЛЮЧНА ЧАСТИНА. РЕФЛЕКСІЯ

1. Метод «Мікрофон»

- Чи справдилися ваші очікування?
- Що найбільше сподобалося на уроці?

2. Домашнє завдання

- Дізнайтеся, чи є заповідники у вашій області.
- Як вони називаються?

3. Вправа «Прощання»

Учні утворюють коло, беруться за руки, промовляють слова:

Ми всі — господарі природи,
Тож збережімо її вроду!

ДЛЯ ВЛАСНИХ НОТАТОК

УРОК 166. ПРОЕКТ «КНИГА СКАРГ ПРИРОДИ»

Мета:

- **формування предметних компетентностей:** формувати навички роботи з додатковими джерелами інформації; розвивати почуття відповідальності за ставлення до природних об'єктів, за поведінку та дії в природі; виховати дбайливе ставлення до природи;
- **формування ключових компетентностей:** спілкування державною (і рідною у разі відмінності) мовами; уміння навчатися впродовж життя; компетентності в природничих науках і технологіях; екологічна грамотність і здорове життя.

Обладнання: комп'ютер, презентація, тематичні малюнки, аркуші паперу, кольорові олівці, мотузка, іграшкові равлики, кеглі.

Тип уроку: урок узагальнення знань, умінь і навичок.

Форма проведення: урок — презентація проекту.

Освітні галузі: природнича, мовно-літературна, соціальна і здоров'язбережувальна.

Хід уроку

I. ВСТУПНА ЧАСТИНА

1. Організаційний момент

2. Повідомлення мети уроку. Мотивація навчальної діяльності

— Кожен з вас прогулювався нашим містом/селом, проводив спостереження, переглядав відеоматеріали і переконався, що не все гаразд у нашому довкіллі.

— Сьогодні у вас буде можливість виступити від імені компонентів природи, озвучити їхні скарги.

II. ОСНОВНА ЧАСТИНА

1. Слово вчителя

— Людина — частина природи. Її життя пов'язане з рослинами, тваринами, водою, повітрям, ґрунтом. З давніх часів людина користується дарами природи. Природа і тепер залишається основною ґодувальницею людини.

Для власних потреб людина перетворює природу, отримує від неї все необхідне для життя. Однак її діяльність часто негативно впливає на навколишнє середовище.

Об'єднайтеся в групи, підготуйте скарги природи, озвучте, кому ви їх адресуєте і навіщо.

2. Перегляд презентації

Учні переглядають та коментують презентацію «Книга скарг природи» (<https://www.slideshare.net/victoriyamakovskaya/ss-56004163>).

3. Презентація роботи груп

Група. «Вода»

Я — річка. Ви дивуєтесь і не бачите мене. Але ж я тут, перед вами! Не бачите? А й справді, не видно, бо я давно перетворилась на брудну, з неприємним запахом калюжу. Колись я була повноводною, глибокою, але тихою і ласкавою. Багато віків несла свої чисті води. Верби полоскали у них свої коси, бавилися із хвильками риби. До моїх берегів прилітали лелеки попити чистої цілющої водиці. Любили мене люди, і я приносила їм багато користі.

Та згодом усе змінилося. На моїх берегах побудували багато фабрик і заводів. Усі отрутохімікати стікали в мою воду, псували її чистоту. Злі люди накидали мені в душу сміття, бляшанок, склянок. Вода моя стала каламутною, заросла очеретами. Зникла риба, виснажились студені джерела, задихнулась я від спраги й померла. І тепер я — болото...

Чому люди так зі мною вчинили?
Несла колись я свої води,
Котила хвильки у моря,
Прозора, чиста, повноводна,
А де ж тепер краса моя?
Вже течу між болотами,

Заросла очеретами.
Зникла риба. Навіть раки
Поховались, небораки.
Тож не засмічайте мене собі на шкоду,
Збережіть мою цілющу чисту воду!

— Якої допомоги від нас чекає вода?

II група. «Ґрунт»

Я — ґрунт. Я є основним національним багатством. Але це величезне багатство використовують неефективно. Ґрунтово-рослинний покрив планети є її легенями, регулятором водного балансу, оскільки він поглинає, утримує й перерозподіляє велику кількість вологи. Основні причини зниження моїх властивостей — це багаторазовий обробіток різними знаряддями за допомогою потужних і важких колісних тракторів і комбайнів; споживацьке ставлення до землі, намагання якнайбільше від мене взяти і якнайменше повернути.

Мене забруднюють відпрацьованими газами тракторів, комбайнів, автомобілів, мастилами та пальним, які витікають з них під час роботи на полях.

Зберегти мене допоможуть: правильний обробіток, помірне внесення мінеральних добрив й отрутохімікатів, насадження лісозахисних смуг, засаджування схилів ярів кущами і деревами.

Екологічна гра «Допоможи равлику дістатися татка»

Обладнання: мотузка, іграшкові равлики.

Діти ідуть малими кроками по мотузці, промовляючи слова:

Загубився равлик-син
Та відстав від татка він.
Ви йому допоможіть —

Шлях до татка покажіть!
Йдіть маленькими кроками,
Щоб устиг малюк за вами!

Хто оступився, вибуває з гри.

III група. «Повітря»

Я — повітря. Без мене не було б життя на Землі. Я оточую вас скрізь, заповнюю всі порожнини, є і в ґрунті, і у воді. Гадаю, що кожна людина знає, що у повітрі є кисень необхідний живим істотам для дихання; вуглекислий газ, який допомагає Землі зберігати тепло, а зелені рослини виробляють з нього поживні рослини, якими живляться самі, а також тварини і люди; озон захищає Землю і все живе від небезпечних ультрафіолетових променів Сонця.

Також газоподібний кисень використовують у дихальних апаратах для хворих і пожежників. Автомобілям для роботи теж потрібне повітря. Киснем, який виділяє трава на футбольному полі, дихають до 70 уболівальників.

Повітря — це життя. Деякі люди вважають, що повітря так багато що й берегти його не треба. Але це не так! Подивіться, як димлять фабрики та заводи, скільки потрапляє у повітря отруйних речовин. Скільки шкоди завдають пожежі, люди, які палять. А фарби, а дезодоранти, а лаки для волосся... Це мої вороги.

Що ж ви думаєте собі, люди! Як ви так бездумно можете ставитися до свого здоров'я і життя? Адже забруднене повітря викликає погане самопочуття, швидку втомлюваність і значну кількість різних хвороб.

Поміркуйте, яким стане повітря через 10, 20, 50 років. І чи, взагалі, буде життя на Землі, якщо ви так до мене ставитиметеся!

Пам'ятайте, любі діти,
Щоб сади у вас цвіли,
Щоб літали журавлі,
Щоб пташки у вас співали,

І дерева підросли,
Щоб земля була у квітах,
Бережіть повітря, діти!

IV група. «Рослини»

Я — лісова галявина, домівка для багатьох тварин і птахів. Подивіться, які красиві дерева та кущі оточують мене! Люди, приходячи до лісу, завжди зупиняються помилуватися моєю красою та й відпочити. Більшість із них поведуться чемно, залишають місця свого відпочинку чистими і неушкодженими.

Але трапляється і навпаки. Після господарів природи залишаються розкидані консервні банки, які можуть поранити лісових звірів; скло, яке нагрівшись, може спричинити пожежу; сміття. Деякі розпалюють вогнище будь-де, залишають його без нагляду, що призводить до лісових пожеж. Я звертаюся до кожної людини:

Хай ваше місце відпочинку буде чистим. Не залишайте після себе сміття! Рештки їжі залиште пташкам на сухих сучках, звірам — на пеньку, комахам — на землі. Будьте добрішими і щедрішими до природи!

Екологічна гра «Не наступи на мурахи»

Обладнання: кеглі.

Кеглі (*мурахи*) розкладено класною кімнатою. Учні ідуть «ланцюжком», промовляючи речівку та переступаючи «мурах». Хто зачепив кеглю (*мурахи*), залишає гру.

Де доріжкою ходили
Наші друзі малюки,
Свій будинок спорудили
Працьовиті мурахи.
А мурашок — знає кожен —
Кривдити ніяк не можна.
Як пройти тут, що робити?
Слід їх всіх переступити!

У групу. «Тварини»

Ми — ластівки. Побачивши у квітневому небі перші зграї ластівок, ви можете бути впевнені, що морози вже не вернуться, бо ми це добре знаємо і ніколи не помиляємося.

Перший клопіт для нас — знайти свою давнішню домівку, своє залишене торік гніздечко, поправити його, а якщо воно зруйноване, то й нове змостити.

Як кожна мама, ми дуже любимо своїх діток і не жаліємо життя, щоб урятувати їх від небезпеки. Люди дуже люблять ластівок, бо вважають, що ми приносимо із собою щастя.

У боротьбі зі шкідниками у людини немає старанніших помічників, ніж птахи. За добу деякі з нас з'їдають майже стільки, скільки важать самі. А в період вигодовування пташенят батьки приносять їм не менше 10 000 комах. Ми — вороги всіх шкідників і друзі людини.

З настанням весни пробуджується земля, оживає природа, а з нею і наші радісні надії та клопоти. Та не завжди вони такі веселі. Жорстока рука людини руйнує наші гнізда, знищує наших малят. Буває, що каміння і палиці летять у наш бік. Чим же ми так розгнівали людей? Адже в своєму житті робили тільки добро! Людино! Ми звертаємось до тебе:

- Не зачіпай пташиних гнізд, не наближайся до них.
- Не торкайся пташенят ані у гнізді, ані на землі.
- Не руйнуй наших гнізд!
- Не галасуй у лісі, бо ми дуже полохливі.
- Не вбивай пташок!

Пам'ятай, що за кожен добрий учинок ми тобі обов'язково віддячимо.

4. Створення «Книги скарг природи»

Учні об'єднують свої проекти в один спільний.

5. Конкурс малюнків «Природа просить допомоги»

6. Висновки

Учні зачитують та аналізують висновки з теми (*підручник, с. 135*).

III. ЗАКЛЮЧНА ЧАСТИНА. РЕФЛЕКСІЯ

Гра «Інтерв'ю»

«Журналіст» ставить запитання учням, вони по черзі дають відповіді на них.

- Що ми можемо зробити, щоб зберегти повітря чистим?
- Якої допомоги від нас чекає вода?
- Як ми можемо допомогти у збереженні ґрунтів?
- Чим ми можемо зарадити рослинам і тваринам?

ДЛЯ ВЛАСНИХ НОТАТОК

УРОК 167. ЯКІ НАШІ ЗАВДАННЯ НА ЛІТО

Мета:

- **формування предметних компетентностей:** учити учнів планувати свою діяльність, відпочинок; розвивати комунікативні здібності учнів, мислення, творчі здібності; виховувати самостійність, організованість;
- **формування ключових компетентностей:** спілкування державною (і рідною у разі відмінності) мовами; уміння навчатися впродовж життя; соціальні та громадянські компетентності.

Обладнання: тематичні малюнки, м'яч, Щоденники вражень, кольорові олівці, мотузка, штучні квіти або малюнки квітів.

Тип уроку: урок формування вмінь та навичок.

Освітні галузі: мовно-літературна, соціальна і здоров'язбережувальна.

Хід уроку

I. ВСТУПНА ЧАСТИНА

1. Організаційний момент

2. Актуалізація опорних знань

«Мозковий штурм»

— Чим можна займатися влітку?

Учні висловлюють свої міркування.

3. Повідомлення теми та мети уроку

— Чи здогадалися ви, якою буде тема нашого уроку?

— Завершується навчальний рік і ви, мабуть, уже замислювалися, як проведете літні канікули.

Сьогодні ми поговоримо про планування літнього відпочинку.

II. ОСНОВНА ЧАСТИНА

1. Вивчення нового матеріалу

1) Робота в групах.

— Літо — це пора, яка дає змогу нам добре відпочити і набратися нових сил для продовження навчання. Проводити цю теплу пору року можна дуже різноманітно, граючи та відпочиваючи, навчаючись та розвиваючи свої творчі здібності.

— Що ви плануєте робити влітку?

— Складіть план літнього відпочинку.

Кожна група висуває та обговорює всі ідеї. Після цього представники груп можуть озвучити свої ідеї, а решта — оцінити й обговорити їх. Насамкінець школярі мають разом обрати найцікавіші та найкорисніші ідеї.

Наприклад:

- Відпочинок у літньому таборі.
- Поїздка до бабусі.
- Відпочинок на дачі.
- Відвідування музеїв, виставок, бібліотек.
- Відвідування майстер-класів для дітей.
- Мандрівка рідним краєм.
- Відпочинок із дорослими на морі (річці).

2) Складання пам'ятки.

— Яких правил поведінки важливо дотримувати біля водойм улітку?

Учні обговорюють у загальному колі та складають пам'ятку безпеки на водоймах.

1. Відпочинок на воді (купання, катання на човнах) можна влаштувати тільки в спеціально відведених та обладнаних для цього місцях.
2. Наближатися близько до води і заходити в неї можна тільки під наглядом дорослих.
3. Купатися дозволено за спокійної безвітряної погоди.

4. Слід обережно поводитися на надувних матрацах.
5. Після прийняття їжі купатися можна не раніше, ніж через 1,5–2 години.
6. Заходити у воду необхідно повільно, дозволяючи тілу адаптуватися до зміни температури повітря та води.
7. У воді варто перебувати не більше 20 хвилин.
8. Після купання не рекомендується приймати сонячні ванни, краще відпочити в тіні.
9. Не рекомендується купатися поодиноці, запливати за буйки.
10. Заборонено пірнати в малознайомих місцях.

3) Літня рухлива гра «Квітник».

Матеріали: м'яч.

Ведучий присвоює гравцям імена квітів.

Гравці утворюють коло, ведучий заходить усередину і розпочинає таку розповідь: «Я був у саду, бачив багато квітів, от тільки троянди там не було». «Ні, — має відповісти йому гравець з іменем Троянда, — Троянда там була». Ведучий кидає цьому гравцеві м'яч.

«Троянда» ловить м'яч та каже: «А от Півонії там не було...». Тут має озватися Півонія: «Півонія там була, а от Ромашки там не було...». Гра триває.

Гравець, який не встиг вчасно відгукнутися й упіймати м'яч, залишає гру.

2. Самостійне застосування учнями знань у стандартних ситуаціях

1) Технологія «Крісло автора».

— Чи ви колись подорожували? З ким і коли?

2) Технологія «Акваріум».

Групи по черзі, а потім увесь клас, обговорюють, чи можна подорожувати з тваринами, що обов'язково слід передбачити для цієї подорожі.

Наприкінці обговорення учні мають дійти спільного рішення за 3–5 хв. (*Складають пам'ятку.*)

Учитель ставить класу запитання:

— Чи погоджуєтесь ви з думкою групи?

ПАМ'ЯТКА

- Якщо ви збираєтесь мандрувати зі своїм хатнім улюбленцем за межі власного населеного пункту, то вам не обійтися без ветеринарного свідоцтва.
- Перевезення тварини на потягу або в літаку вимагає наявності оплаченої багажної квитанції.
- Для поїздки за кордон тварині необхідно провести процедуру щеплення проти сказу.
- Для собак малих порід господарям необхідно придбати сумку або іншу ємність із водонепроникним чи абсорбуючим дном.
- Для собак великих порід (*45 см у холці*) потрібно придбати намордник та поводок.
- Дрібні хатні тварини та декоративні птахи повинні бути поміщені в ящики, кошики, клітки й вільно розміщатися на місцях, відведених для ручної поклажі.
- Під час подорожі слід дотримувати санітарно-гігієнічних вимог.

3) Робота за підручником (с. 137).

— Розгляньте малюнки. Виберіть правильні рішення для безпечного відпочинку.

• Від сторонніх я завжди йду, уникнувши біди.	• Свою адресу та ім'я Чужим не називаю я.
• Нізащо в світі у чужого Я не візьму із рук нічого.	

Висновок. Навіть подорожуючи з дорослими, слід дотримувати правил безпеки.

4) Руханка «Не спи, не позіхай!».

Мета: виховувати увагу, кмітливість, швидку реакцію.

Матеріал: довга мотузка, кінці якої зв'язані між собою.

Обирають ведучого. Гравці утворюють коло, тримаючи мотузку обома руками зверху. Ведучий ходить по колу, промовляючи: «Не спи, не позіхай, руки швидко прибирай!» і намагається торкнутися рук одного з гравців. Завдання гравців: вчасно приборати руки, відпустивши мотузку. Під час гри

мотузка не повинна падати на землю, адже щойно відходить ведучий, гравець, якого він хотів квацнути, одразу ж бере мотузку.

Той, кого ведучий торкнувся, міняється з ним ролями.

3. Творче перенесення знань і навичок у нові ситуації

1) Робота над загадками.

— Відгадайте загадки.

- Покупались, загоріли,
Наловили низку пліток.
В лісі ягоди дозріли —
Прилетіло в гості... (літо).
- Сонечко яскраве
Цілий день палає,
На травиці в гаї
Цілий день ми граєм.

Раді всі малята
Цілий день купатись,
Веселиться й грати,
На сонці засмагати.
Як пора ця зветься,
Коли все сміється
І відпочиває?
Коли ж це буває? (Улітку.)

— Чим можна займатися влітку?

2) Вправа «Міркуємо!».

- Розгляньте малюнки (підручник, с. 138), прочитайте висловлювання дітей.
- Кому може бути потрібна інформація про погоду?

3) Робота з ребусом.

— Розгадайте ребус, складіть речення зі словом-відгадкою.

(Літо.)

4) Робота у Щоденнику вражень.

- Складіть свій особистий план на канікули, намалюйте його у вигляді колажу. Охочі демонструють свій план-колаж.

III. ЗАКЛЮЧНА ЧАСТИНА. РЕФЛЕКСІЯ

Інтерактивна вправа «Віночок»

Учні обирають собі квіточку і, розміщуючи її на дошці, говорять: «На уроці я влітаю у віночок квіточку літа, бо запам'ятав/запам'ятала... (як потрібно планувати свій відпочинок; яких правил безпеки слід дотримувати на воді; як готуватися до подорожі з тваринами; які рішення слід ухвалювати для безпечного відпочинку тощо.)

ДЛЯ ВЛАСНИХ НОТАТОК

УРОК 168. МАНДРІВКА УКРАЇНОЮ

Мета:

- **формування предметних компетентностей:** розширювати знання учнів про красу і багатство нашої країни; пробуджувати почуття національної гідності; розвивати зацікавленість, бажання більше знати про свою Батьківщину; виховувати любов до України;
- **формування ключових компетентностей:** спілкування державною (і рідною у разі відмінності) мовами; уміння навчатися впродовж життя; соціальні та громадянські компетентності; загальнокультурна грамотність.

Обладнання: комп'ютер, презентація.

Тип уроку: урок застосування знань, умінь і навичок.

Форма проведення: уявна мандрівка.

Освітні галузі: громадянська та історична, мистецька, мовно-літературна.

Хід уроку

I. ВСТУПНА ЧАСТИНА

1. Організаційний момент

Не урок, а справжнє свято,
Бо поплинемо в світи.

Мандруватимем завзято,
Юний друже, я і ти.

2. Актуалізація опорних знань

— Сьогодні ми здійснимо мандрівку нашою рідною країною. А як вона називається?

Різні в світі є країни,
Різні люди є у світі,
Різні гори і долини,
Різні трави, різні квіти.
Та одна лише країна,
Найрідніша нам усім, —
То чудова... (Україна),
Наш гостинний любий дім.

3. Повідомлення теми та мети уроку

— Україна — велика, красива, багата країна. Де б ви хотіли побувати? (Відповіді дітей.)

— Сьогодні у вас є можливість здійснити уявну подорож. Ви матимете змогу доторкнутися до історії різних куточків нашої неньки України, більше дізнаєтеся про її велич та неповторність.

II. ОСНОВНА ЧАСТИНА

1. Розповідь учителя

— Кожна людина найбільше любить той край, де народилася і живе. Кожен пишається своєю рідною землею. Завжди хоче сказати про неї найкраще.

Україна — це земля ваших батьків, це край, де ви народились. Вона причаровує нас своєю неповторною красою.

2. Перегляд презентації

Учні переглядають презентацію «Подорож Україною» (<https://vseosvita.ua/library/prezentacia-do-uroku-podoroz-ukrainou-92430.html>), коментують побачене.

3. Робота за підручником (с. 137–138)

1) Літературна хвилинка.

— Про що хотіла б дізнатися авторка?

— Що вона хотіла почути?

— Що є в кожному із міст України?

— Про що можна дізнатися, подорожуючи Україною? Продовжте розповідь.

2) Робота за малюнками.

— Розгляньте фото пам'яток з різних куточків України. Утворіть пари «пам'ятка — місто».

4. Уявна мандрівка

Підготовлені учні розповідають про визначні пам'ятки міст України, ілюструють розповідь.

1-ша зупинка. Місто Київ

Києво-Печерська лавра — це не лише знаменита дзвіниця, яку видно на десятки кілометрів навколо, а й 28 гектарів монастирсько-музейних комплексів, розташованих на схилах Дніпра. Лавра стала місцем як релігійного паломництва, так і однією з туристичних візитівок Києва.

Пирогово — один з найбільших у країні музеїв «просто неба», який у натуральних пропорціях відтворює спосіб життя, притаманний українцям.

Майдан Незалежності — серце Києва, без якого не обходиться жодна значна подія, — чи то концерт світової зірки, чи зустріч старих друзів, чи навіть революція. Нове обличчя головна площа країни отримала після реконструкції 2001 року, коли під землею було облаштовано торговий центр, а на поверхні споруджено монумент Незалежності.

Перебуваючи у Києві, неможливо не побачити сім золотих куполів *Успенського собору*, який було відновлено з оригіналу у 2000 році.

З часів правління Ярослава Мудрого прекрасно зберігся архітектурний та історичний пам'ятник — *Золоті Ворота*. Він може розповісти найцікавіші факти про тогочасну оборонну архітектуру. Тоді спорудження являло собою грандіозну фортецю, що має широкий проїзд.

Відеопрогулянка Києвом (<https://hotels24.ua/news/shcho-podyvytysya-v-kyevi-15-misc-yaki-ne-mozhna-propustyty-11231733.html>).

2 зупинка. Місто Львів

Площа Ринок була закладена в період правління князя Данила Романовича. Протягом багатьох років вона виконувала роль осередка торгівлі та громадського життя середньовічного населеного пункту. Над будівлями майдану працювали австрійські та італійські архітектори.

«*Високий замок*» у Львові — пам'ятка садово-паркового мистецтва, назва якої сьогодні не відповідає дійсності. Замку тут вже давно немає. Збереглася лише його невелика частина. Парк «Високий замок» з двома терасами розкинувся на схилах Замкової (*Княжої*) гори.

Львівський національний академічний театр опери та балету імені Соломії Крушельницької будувався протягом 1897–1900-их років. Будівля зведена в стилях ренесанс та бароко. Об'єкт вражає як ззовні, так і всередині багатим скульптурним декором.

На Святоюрській горі розташований головний греко-католицький собор міста Лева — *Святого Юра*. Храм входить до переліку об'єктів всесвітньої спадщини ЮНЕСКО, є яскравим зразком української пізньої барокової архітектури. Комплекс включає собор, дзвіницю, митрополичу палату, а також мури, сади, будинки капітулу, тераси зі сходами тощо.

Палац Потоцьких — відома архітектурна пам'ятка Львова. Вона цікава не лише своїм зовнішнім декором, але й внутрішнім оздобленням, оформленням кімнат, що зберігають дух графського життя XIX століття.

Руханка «Витівники»

Лічилкою обирають «витівника». Решта дітей, узявшись за руки, рухаються по колу й наспівують: «Одне за одним крокуємо у такт. Зупинимось на місці і зробимо ось так!».

Після слів «Зупинимось на місці» діти припиняють рух, опускають руки й чекають руху «витівника». «Витівник» демонструє будь-який рух, а учасники повинні наслідувати його. Після декількох повторень «витівник» призначає собі заміну. Кожний наступний «витівник» має вигадувати нові рухи.

3-тя зупинка. Місто Дніпро

Щоб відпочити від міської суєти, зазирніть до *парку Глоби*. Він є одним з найстаріших у Дніпрі, заснований наприкінці XVIII століття запорізьким осавулом Лазарем Глобою. Зелений оазис у центральній частині міста завжди був центром гулянь містян і місцем проведення громадських заходів.

Саме з *Преображенського собору* була розпочата активна забудова Катеринослава, нинішнього Дніпра. *Спасо-Преображенський кафедральний собор* у Дніпрі є пам'яткою архітектури національного значення.

Бути у місті Дніпрі й не побувати на знаменитій набережній річки Дніпро непросто. Це одне з найкрасивіших місць міста, до того ж *Набережна* вважається найдовшою в Європі — близько 30 км.

4-та зупинка. Місто Одеса

У середині XIX століття князь Михайло Воронцов зробив подарунок своїй дружині Єлизаветі, розпорядившись побудувати сходи, які б поєднували розташований біля моря порт і саме місто. *Потьомкінські сходи* — одна з найбільш відомих визначних пам'яток Одеси. Зверху Потьомкінські сходи вінчає пам'ятник Дюку де Рішельє, а ведуть вони до центрального входу Одеського Морського вокзалу, відкриваючи чудовий краєвид.

Добре відома на увесь світ *Дерибасівська* — саме серце Одеси. Кожен сам знаходить причину, через яку закохується у цю вулицю: довжина та ширина у неї не дуже велика, але щось у ній є привабливе і спокійне, безтурботне і затишне.

Одеський оперний театр — справжній архітектурний шедевр 1887 року побудови. Зведений на місці згорілого Оперного театру Одеси і Новоросії, він і до цього дня залишається першим за популярністю і масштабами. Одеський оперний театр зведений у стилі віденського бароко і красується на багатьох листівках і путівниках по Одесі.

5. Гра «Українці-патріоти». Робота в парах

— Поки ми будемо мандрувати Україною, пропоную виконати завдання, у якому потрібно з'єднати частини прислів'я. Поясніть їхній зміст.

Земля там найкраща,
Нема в світі крапці,
Де рідний край —
Кожна травичка
Людина без Вітчизни,
Рідна земля

там і рай.
і в жмені мила.
як соловей без пісні.
де вродився ти!
як своя сторона.
на своєму корені росте.

6. Мовна вправа

— Доберіть ознаки до слова *Україна*, які починаються з букв поданого слова.

Унікальна, універсальна, урожайна.

Красива, калинова.

Рідна, радісна.

Активна, актуальна.

Розмаїта.

Незалежна, неповторна.

Аграрна, амбіційна.

III. ЗАКЛЮЧНА ЧАСТИНА. РЕФЛЕКСІЯ

Інтерактивна вправа «Мікрофон»

— Доповніть речення.

- Батьківщина — це...
- Гадаю, що мій рідний край у майбутньому буде...
- Для того щоб мій край став кращим, потрібно...
- Хоч ми іще малі, але для процвітання нашого краю ми можемо...
- У нашій подорожі мені сподобалося...

ДЛЯ ВЛАСНИХ НОТАТОК

УРОК 169. ЛІТНІЙ КАЛЕНДАР СВЯТ

Мета:

- **формування предметних компетентностей:** збагатити знання дітей про свята літнього циклу; дослідити зміст цих свят; розвивати дослідницькі вміння, зв'язне мовлення, творчі здібності, вміння співпрацювати у групах; виховувати почуття любові та поваги до традицій українського народу;
- **формування ключових компетентностей:** спілкування державною (і рідною у разі відмінності) мовами; уміння навчатися впродовж життя; соціальні та громадянські компетентності; загальнокультурна грамотність.

Обладнання: календарі, комп'ютери, енциклопедії, картки з текстом, розмальовки, кольорові олівці.

Тип уроку: урок формування вмінь та навичок.

Форма проведення: урок-дослідження.

Освітні галузі: мовно-літературна, громадянська та історична, мистецька.

Хід уроку

I. ВСТУПНА ЧАСТИНА

1. Організаційний момент

2. Актуалізація опорних знань

«Мозковий штурм»

— Чи є під час канікул святкові дні? (Учні висловлюють свої міркування.)

3. Повідомлення теми та мети уроку

— Літо теж має свої святкові дні. Чи хотіли б дізнатися які? (Відповіді дітей.)

II. ОСНОВНА ЧАСТИНА

1. Вивчення нового матеріалу

1) Робота за календарем.

— Відшукайте та позначте на календарі дні літніх свят.

— Що вам відомо про ці свята?

— Які з них є державними?

2) Стратегія «Карусель».

Учні об'єднуються в групи. Кожна з них читає частину тексту (*Літні державні свята: I група — Міжнародний день захисту дітей; II група — День Конституції України; III група — День Державного Прапора; IV група — День Незалежності України*). Учні обговорюють текст у групі. Групи обмінюються інформацією. Робота повторюється, тільки з іншою інформацією. Так триває, доки всі частини тексту не будуть опрацьовані. Робота завершується обговоренням у класі.

— Яку користь має ця інформація?

I група. Міжнародний день захисту дітей

Походження Дня захисту дітей бере початок із 1925 року, коли представники різних країн уперше скликали «Всесвітню конференцію з благополуччя дітей» у Женеві. За підсумками конференції було ухвалено рішення відзначати у всіх країнах світу День дітей, який зміг би привернути увагу до проблем дитинства.

Традиція святкування Міжнародного дня захисту дітей 1 червня з'явилася у листопаді 1949 року завдяки спеціальній сесії Міжнародної демократичної федерації жінок у Парижі. ООН підтримала ініціативу паризького конгресу, оголосивши захист прав, життя і здоров'я дітей пріоритетним напрямком діяльності.

Головною метою дня є заохочення миру, братерства і взаєморозуміння між дітьми.

Міжнародний день захисту дітей відзначають першого дня літа, коли у школярів розпочинаються довгоочікувані літні канікули.

Кожна дитина має право зростати здоровою і сильною, бути освіченою і захищеною. 1 червня проводиться значна кількість благодійних акцій на підтримку дітей, які потребують допомоги: діток з обмеженими можливостями, сиріт, біженців, дітей із малозабезпечених і неблагополучних сімей. Це шанс допомогти їм знайти щасливе дитинство.

II група. День Конституції України

Конституція — це джерело права будь-якої держави. 28 червня 1996 року Верховна Рада України ухвалила найголовніший Закон країни — першу Конституцію незалежної суверенної України. Це державне свято відзначається щорічно. Основний Закон Держави Україна набув чинності з дня його ухвалення.

Ухвалення Конституції закріпило правові основи незалежної України, її суверенітет і територіальну цілісність, що стало найважливішим кроком у забезпеченні прав та свобод людини та громадянина. День Конституції — не просто свято нормативного акту, а день, коли було затверджено права і свободи громадян України.

III група. День Державного Прапора

23 серпня 2004 року Президент України підписав Указ «Про День Державного Прапора України». Цим Указом «на вшанування багатотисячолітньої історії українського державотворення, державної символіки незалежної України та з метою виховання поваги громадян до державних символів України» встановлено в Україні нове свято — День Державного Прапора України, яке щорічно відзначається 23 серпня.

IV група. День Незалежності України

Дата 24 серпня пов'язана з ухваленням цього дня 1991 року Верховною Радою тоді ще Української РСР Акту проголошення незалежності України.

Здійснюючи Декларацію про державний суверенітет України, Верховна Рада урочисто проголосила незалежність України та створення самостійної української держави — України. Територія України є неподільною і недоторканою. Віднині на території України мають чинність винятково Конституція і закони України. Цей акт набирає чинності з моменту його схвалення. УРСР припинила існувати. На карті світу постала нова самостійна держава — Україна, яку потім визнали всі країни світу.

Фізкультхвилинка

2. Самостійне застосування учнями знань у стандартних ситуаціях

1) Дослідження-пошук.

Учні переглядають календарі, знаходять народні літні свята, шукають в Інтернеті інформацію про них.

2) Технологія «Навчаючи — вчуся».

Після ознайомлення з матеріалом, що міститься на картці, учні знайомлять зі своєю інформацією однокласників і одержують інформацію від них.

Коли всі поділилися тим, що їм відомо, обговорюють почуте у класі.

- На літо припадає кілька значущих свят, які сягають початків праісторичної землеробської культури. Щонайперше це стосується Трійці (*Зеленої неділі*). Зеленими святами наші пращури вшановували найвищий злет природи, триєдність її буття, — звідси й назва — Трійця.

Зелені свята не мають точно визначеної дати, а випадають через сім тижнів після Великодня. Зелені свята супроводжуються клечанням — прибиранням хат та господарських будівель гілками зелені. Долівки встеляли пахучим зіллям. Для клечання брали гілки клена, ясена, липи, явора, чабрець, м'яту, любисток, волошки, полин, півники. До церкви люди йшли з квітами та пахучим зіллям. Згодом зілля висушували і використовували його як ліки.

- На особливу увагу заслугове містерія давнього Купальського свята (*7 липня*), що символізувало літній поворот сонця. За давньою традицією, Івана Купала відзначали 7 липня за новим стилем. Традиційним місцем святкування обирали береги річок, левади, луки чи лісові галявини. Навантаживши хмизом козубка, парубки тягли його до левади та розкладали багаття. Із назбираних до схід сонця городніх і польових квітів дівчата плели віночки на голову. Також виплітали вінки для прикрашання купальського дерева. До чебрецю, любистку, чорнобривців, сокирок, волошок вплітали кропиву та полин як обереги від нечистої сили. З дерев для купала брали найчастіше вербу, подекуди вишню, сосну, березу або чорноклен. Назви обрядового деревця також були різні: верба, купайло, купайлиця, марена. Вбирали купальське деревце стрічками, віночками, квітками. Ставили його на вигоні, на березі річки. Увечері довкола нього сідали дівчата і співали купальських пісень. Обов'язковий елемент свята — стрибання через вогонь, що символізує очищення від усього злого.

- Свято Петра і Павла, або Петра 12 липня — день святих Апостолів Петра і Павла. Цей день у народних легендах пов'язаний з літнім сонцестоянням. До цього свята готувалися колись в Україні дуже ретельно: білили хати, оздоблювали рушниками стіни, вбирали подвір'я. Уранці цього дня всі йшли до церкви. Дівчата вбирали свої голови вінками з польових квітів, а особливо червоними маками. Повернувшись з церкви, люди розговлялися мандриками. Мандрики — це пампушки, печені з пшеничного тіста, яєць, сиру і сметани.
- Маковія, або першого Спаса, — 14 серпня. Від самого ранку йшли цього дня до церкви святково одягнені люди, щоб посвятити квіти, мак, мед і воду. Вважають, що посвячені цього дня квіти, будучи вплетеними в косу, бережуть волосся від випадіння. А мак, розсипаний на городі, сприяє гарному врожаю. Діти дуже любили обрядову страву цього дня. А страва ця — «шулики». Готувалася вона так: господині випікали солодкі коржі, кришили їх на дрібні шматочки, а потім заливали медом і посипали маком. Свято Маковея ще називається в народі «Спас на воді», бо вода цього дня вважається цілющою.
- Преображення Господнє, або Спаса, — одне з найбільших хліборобських свят. Його ще називали святом урожаю. Кожен із селян уважав за святий обов'язок віднести до церкви на посвяту овочі, фрукти, гриби, мед у стільниках, хліб — щедрі віддарунки природи. Селяни до Спаса намагалися зібрати всі зернові. Обов'язковими обрядовими стравами на Спаса були пироги з яблуками, які споживали з медом у стільниках. Спаса — поминальний день, тому господині випікали поминальні калачі, хлібці та роздавали їх бідним.

Музична руханка

Учні переглядають відео, виконують рухи під мелодію «Літо! Канікули!» (https://youtu.be/gA1JPtC_dPk).

3. Творчі вправи

1) Робота з прислів'ями та приказками про літні місяці.

Учні називають прислів'я та приказки, пояснюють їхній зміст.

- У червні на полі густо, а в коморі пусто.
- Хто в червні байдикує, той узимку голодує.
- У червні перша ягідка в роток, а друга в козубок.
- У липні день обдуває, а жара прибуває.
- У липні хоч роздінься, а в грудні тепло одінься.
- У липні сонце йде на зиму, а літо на спеку.
- Той, хто шукає в серпні холоду, натерпиться взимку голоду.
- У серпні спина мліє, а зерно спіє.
- Змарнуєш на жнивях хвилину — втрадиш не одну зернину.

2) Розмальовка «Герб та Прапор України».

Мета: розвинути навички дрібної моторики та повторити знання про державні символи України.

Учні розфарбовують розмальовку, повторюючи кольори українського прапора та форму малого герба України.

(Можна використати завдання за посиланням: <https://childdevelop.com.ua/worksheets/322/>)

III. ЗАКЛЮЧНА ЧАСТИНА

1. Рефлексія. Метод «Рюкзак»

Кожен учень стисло дає відповідь на запитання: «Які з тих знань і умінь, що набув на уроці, він візьме із собою для використання?».

2. Домашнє завдання

— За допомогою доступних джерел інформації відшукайте назви міст, у яких вулиці, площі, сквери названо на честь одного з літніх свят.

ДЛЯ ВЛАСНИХ НОТАТОК

УРОК 170. ВИГОТОВЛЕННЯ АПЛІКАЦІЇ «ЛІТО»

Мета:

- **формування предметних компетентностей:** учити дітей виготовляти аплікацію (*виріб*) із гудзиків, правил організації робочого місця під час роботи з різними матеріалами; розвивати творчу уяву, фантазію, охайність; виховувати мотивацію до навчальної діяльності;
- **формування ключових компетентностей:** спілкування державною (*і рідною у разі відмінності*) мовами; уміння навчатися впродовж життя; компетентності в природничих науках і технологіях; загальнокультурна грамотність.

Обладнання: кольоровий папір, картон, тканина, прості олівці, гудзики різного розміру та кольору, нитки, ножиці, клей, пластилін, дерев'яні палички, цеглинки LEGO.

Тип уроку: урок застосування знань, умінь і навичок.

Освітні галузі: технологічна, мистецька, мовно-літературна.

Хід уроку

I. ВСТУПНА ЧАСТИНА

1. Організаційний момент

2. Повідомлення теми та мети уроку

- Чи доводилося вам щось виготовляти з гудзиків? (*Відповіді дітей.*)
- Сьогодні ми розширимо уявлення про застосування гудзиків і оздоблення ними виробів, виготовимо аплікацію «Літо».

II. ОСНОВНА ЧАСТИНА

1. Осмислення змісту й послідовності застосування способів виконання дій

1) Інформаційне повідомлення.

Гудзик (від укр. гудз, або гудзь, — «вузол») — елемент одягу, що використовують для фіксації відлоги, коміра, манжети тощо.

Найчастіше гудзик має дископодібну форму. Його протягують у петлю чи проріз в одязі.

Гудзики — унікальний матеріал для польоту фантазії. Які потішні вироби, панно, картини, мозаїки можна з них зробити! Ними можна прикрасити будь-яку річ і декорувати стіни. Гудзики — матеріал доступний, є в кожному будинку, різноманітний за фактурою, кольором і формою.

— Пропоную вам пофантазувати, створити стильні і цікаві аплікації, вироби з гудзиків.

2) Підготовча робота. Способи прикріплення гудзиків до основи.

— Варіантів міцного кріплення існує декілька.

- Хороший клей, наприклад, «Титан».
- Двосторонній скотч різної товщини.
- Папір-самоклейка. (*У цьому випадку верхній шар вирізується по контуру, а гудзики закріплюються на отриманому клейовому просторі.*)
- Пластилін або полімерна глина.
- Нитки. (*Зв'язуємо або пришиваємо гудзики.*)

3) Робота з LEGO. Конструювання «Літо».

Учні об'єднуються в групи, конструюють із цеглинок композицію «Літо». (*За бажанням, створюють спільну композицію.*)

Пальчикова гімнастика «Гра з олівцем»

Вправа 1

Покласти руки на стіл долонями вгору, затиснути олівець у чотирьох пальцях. Зігнути кисть руки з олівцем і розігнути її.

Вправа 2

Затиснути олівець між вказівними і середніми пальцями обох рук. Потім обертати руки з олівцем то в одну, то в іншу сторони.

2. Самостійне виконання завдань учнями

1) Підготовка матеріалів до роботи.

(Відповідно до вибраної композиції.)

2) Повторення правил техніки безпеки.

Учні повторюють правила безпечної роботи з клеєм, дрібними матеріалами.

3) Послідовність виконання роботи.

— Виготовте аплікацію «Літо» за зразком чи власним задумом.

1. Візьміть формат фонового аркуша.
2. Обираючи кольори літа, доберіть тканину для фону.
(Жовтий, зелений, синій, голубий, червоний, фіолетовий, рожевий — літо.)
3. Наклейте шматочки тканини на фон.
4. Зверху на тканину виріжте та наклейте стовбур дерева.
(Можна наклеїти гудзики.)
5. Прикрасьте дерево гудзиками, залежно від кольорів літа.
6. Закріплювати гудзики можна за допомогою клею або пластиліну.
7. Композицію можна прикрасити різними додатковими елементами.

Варіанти композицій

ВЕСЕЛІ КУЛЬКИ

1. На аркуш блакитного картону наклейте шматок зеленого паперу, обрізаний у формі дуги, щоб можна було створити луки.
2. Хмари й квіточки виріжте з паперу, наклейте на основу.
3. Повітряні кульки можна зробити з великих яскравих гудзиків.
4. Домалюйте або наклейте нитки до кульок.
5. Аплікація «Веселі кульки» готова!

Гра «Барвисті стрічки»

Учитель промовляє текст, а діти повторюють за ним тільки рухи.

В руки стрічки ви візьміть,
Догори їх підійміть.
Стрічками помахайте,
Разом з ними покружляйте.
Ручки ваші вже стомились —
Стрічки вниз опустились.

ЛІТНІ КВІТИ З ГУДЗИКІВ

Нам знадобляться: гудзики, намистини, зелена тканина, ножиці, нитки, дерев'яні палички.

1. Спочатку вирізаємо смужки тканини, щоб обмотати ними палички.
2. Намащуємо кінець палички клеєм і починаємо акуратно обмотувати її шматком тканини, щоб утворилося стебло для нашої квітки.
3. У кінці палички теж закріплюємо тканину клеєм. Відкладаємо, щоб клей висох і тканина як слід прилипла до палички.
4. Нанизуємо на нитку гудзики або намистини, щоб утворилася квітка.
5. Коли всі гудзики для однієї квітки нанизані на нитку, прикріпимо стебло до гудзиків тією самою ниткою. (Необхідно добре закріпити.)
6. За тією самою схемою виготовляємо інші квіти.
7. Утворився чудовий яскравий букет!

Гра «Бджілки»

Мета: тренувати швидку орієнтацію в просторі; розвивати увагу.

«Діти-бджілки» стоять біля парт. На слова учителя:

— Бджілки літають, медок усі збирають,— діти махають руками, ніби крильцями, бігають урзтіч, минаючи одне одного. (Поки «діти-бджілки» літають, учитель приймає одну квітку.)

На слова вчителя:

— Зу-зу-зу, зу-зу-зу, собі квітку я знайду,— діти присідають кожен біля квітки. Кому забракло квітки, залишає гру.

Гра повторюється на слова: «Бджілки літають, медок всі збирають!» Гра завершується, коли більшість дітей припиняє гру.

Правила гри: біля квітки можна присідати лише одній дитині.

ГІЛОЧКА ГОРОБИНИ

Нам знадобляться: картонна основа, білий картон, маркер, зелені гудзики сорочкового типу, червоні гудзики на ніжці, гудзики одного розміру для оформлення рамки.

1. Розфарбовуємо білий картон під колір гудзиків, з яких будуть зроблені листки. Потім наклеюємо зелені гудзики (4–6 штук).
2. Обрізаємо картон по контуру приклеєних гудзиків, виходять листочки.
3. За допомогою маркера на основі малюємо гілки.
(Їх можна зробити зі шматка дроту, гілочки або нитки.)
4. Приклеюємо листочки на гілці.
5. Виготовляємо гроно горобини за допомогою червоних гудзиків на ніжці.
6. Закінчуємо роботу оформленням рамки з гудзиків однакового розміру. (Прикріплюючи до основи, не варто використовувати багато клею, досить нанести крапельку на середину.)

3. Творчі вправи

1) Створення композиції «Літо».

— Об'єднайтеся в групи, створіть композиції на тему «Літо» зі своїх виробів.

2) Робота з LEGO.

— Викладіть із цеглинок LEGO букву Г.

— Доберіть слова з цієї буквою.

— Складіть речення зі словом, що починається на букву Г.

III. ЗАКЛЮЧНА ЧАСТИНА. РЕФЛЕКСІЯ

Вправа «Рефлексивний екран»

Учні по колу висловлюються одним реченням.

- Сьогодні я дізнався / дізналася...
- Я виконував / виконувала завдання...
- Тепер я зможу...
- У мене вийшло...
- Мене здивувало...
- Я спробую...
- Було цікаво...
- Було складно...
- Я зрозумів / зрозуміла...
- Я відчув / відчула, що...
- Я навчився / навчилася...
- Мені захотілося...

ДЛЯ ВЛАСНИХ НОТАТОК

УРОК 171. ПРИШИВАННЯ ҐУДЗИКА

Мета:

- **формування предметних компетентностей:** ознайомити учнів із призначенням, формою, кольором і розміром ґудзиків; учити пришивати ґудзики з двома та чотирма наскрізними отворами; удосконалювати дрібну моторику, точність та скоординованість рухів; розвивати просторове орієнтування під час пришивання ґудзиків, уміння виконувати трудові операції за наочною опорою; виховувати охайність, організованість, естетичний смак;
- **формування ключових компетентностей:** спілкування державною (і рідною у разі відмінності) мовами; уміння навчатися впродовж життя; компетентності в природничих науках і технологіях; загальнокультурна грамотність.

Обладнання: зразки ґудзиків, тканина, ножиці, голки, нитки, технологічні картки, кубик, цеглинки LEGO.

Тип уроку: урок застосування знань, умінь і навичок.

Освітні галузі: технологічна, мистецька, мовно-літературна.

Хід уроку

I. ВСТУПНА ЧАСТИНА

1. Організаційний момент

Встали, діти, підтянулись,
Одне одному всміхнулись.
На урок старання не забудьте взяти,
Сядьте всі рівненько, почнемо працювати.

2. Актуалізація опорних знань

- Що ви знаєте про ґудзики?
- Де їх використовують?
- Які бувають ґудзики?
- Чи пришивав хтось із вас ґудзика до свого одягу?

3. Повідомлення теми та мети уроку

— Відгадайте загадку.

- Він — прикраса в кожній блузці,
Цей маленький круглий... (*ґудзик*).

— Отже, ви, мабуть, здогадалися, що тема нашого уроку — «ґудзики. Пришивання ґудзика».

II. ОСНОВНА ЧАСТИНА

1. Осмислення змісту й послідовності застосування способів виконання дій

1) Інформаційне повідомлення.

— Колись дуже давно люди носили одяг без ґудзиків. Вони обгорталися великими шматками тканини, яку на плечах скріплювали спеціальними застібками. Ці застібки були і прикрасами. Їх виготовляли із золота й оздоблювали коштовним камінням. І лише 200 років тому люди вперше почали виготовляти ґудзики з різних матеріалів: фруктових кісточок, тасьми, тканини, заліза, міді, золота і срібла. Нині ґудзики роблять здебільшого з пластмаси.

ґудзики бувають різними за формою: круглі, овальні, квадратні, трикутні, прямокутні.

ґудзики виготовляють із різних матеріалів — пластмаси, металу, обтягують тканиною, шкірою. (*Учні розглядають зразки.*)

— Якого кольору бувають ґудзики? (*Розглядають зразки.*)

Для різного одягу використовують різні ґудзики. За призначенням вони бувають пальтові, кос-тумні, форменні, для штанів, суконь, чоловічих сорочок тощо.

ґудзики є невід'ємною складовою різних видів одягу. Такий одяг, як пальто, куртка, сорочка, блузка, штани, ми надягаємо щодня, тому ґудзики відриваються часто. Кожна людина повинна вміти пришивати їх до одягу.

Місце відірваного гудзика можна визначити за залишками ниток або слідом від гудзика. Якщо сліду не залишилося, потрібно застібнути виріб на всі гудзики і позначити місце пришивання відіраного.

2) Метод «Кубування».

Методика, яка пропонує учням відповісти на 6 запитань різних типів, що стосуються теми («Гудзик»).

1. Опиши це. (*Який гудзик на вигляд?*)
2. Порівняй це. (*На що схожий гудзик, від чого відрізняється?*)
3. Добери асоціації. (*Що спадає на думку, коли бачите гудзика?*)
4. Проаналізуй це. (*Яким чином це зроблено?*)
5. Застосуй це. (*Де використовують гудзик?*)
6. Аргументи «за» або «проти». (*Добре чи погано, що є багато різних гудзиків?*)

3) Гра «Гудзик».

Мета: розвивати у дітей фантазію, артистичність та упевненість у собі.

Ведучий пропонує дітям об'єднатися в групи та докласти усіх зусиль, аби здобути перемогу в конкурсі. Важливо, що номінація не повідомляється. Тобто діти мають самі обрати, що робити: співати, танцювати або читати вірші.

Групи презентують свої номери. У цей час ведучий рахує кількість гудзиків на одязі учасників. Перемагає та група, у якій гудзиків виявилось найбільше. (*Гра є жартівливою, однак вона неабияк допомагає дитині розкритися перед однокласниками та почуватися впевненіше.*)

2. Організація самостійної практичної діяльності учнів

1) Підготовка робочих місць.

Учні готують матеріали до уроку: тканину, голки, нитки, гудзики, ножиці.

2) Повторення правил техніки безпеки.

- Правила безпечного користування ножицями.
- Правила безпечного користування голкою.

Гра «Закінчи речення»

- Заборонено залишати голку без... (*нитки*).
- Голки і шпильки зберігати... (*у гольниці чи спеціальній коробці*).
- Заборонено підносити голку та ножиці до... (*очей*), не можна брати до рота.
- Заборонено вколювати голку в... (*одяг*).
- Ножиці передавати кільцями... (*вперед*).
- Ножиці на столі лежать праворуч із... (*зімкнутими лезами*).
- Працюючи, роботу слід тримати на відстані 25–30 см від... (*очей*).

Фізкультхвилинка

Діти читають вірш і виконують рухи.

Промінь падає в долоні —
Другу посміхнись.
Очі у небес бездонні —
За руки візьмись.
Шелестить над нами листя —
Весело стрибай.
Хвиля мружиться іскристо —
Тож і ти моргай!
Заховалася сунічка —
Нахились мерщій.
Вітер вже лоскоче личко —
Ти його закрій.
В небо пташечка злетіла —
Спробуй полети.
Десь за лісом сонце сіло —
Тож сідай і ти.

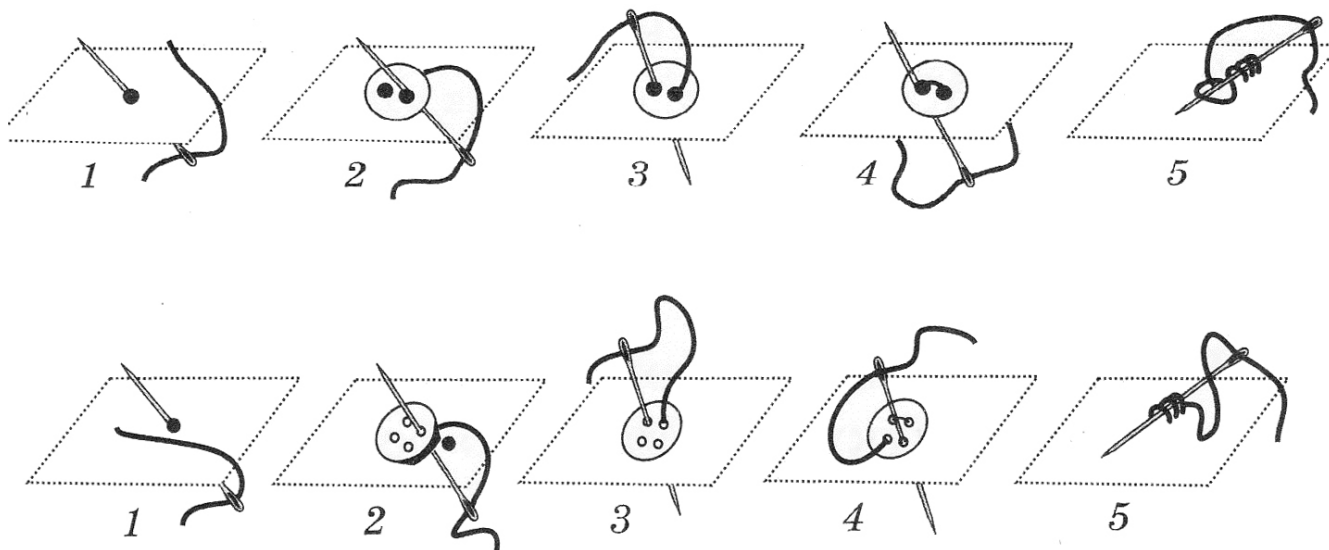
3) Послідовність виконання роботи.

1. Позначте місце пришивання гудзика (з двома отворами).
2. Відміряйте довжину нитки для роботи, затавгніть нитку в голку.
3. Закріпіть нитку на тканині петлею з лицьового боку.
4. Проколiть голку в отвір гудзика, протягніть нитку.
5. Проколiть голку в другий отвір гудзика, протягніть нитку на виворітний бік тканини.
6. Виконайте таким чином 4–5 стiбків.
7. Закріпіть нитку петлею із вивороту.
8. Аналогічно пришийте гудзик із чотирма отворами, виконуючи 3–4 стiбки в кожен парув отворів.

4) Робота з технологічною картоккою.

(На кожній парті — технологічна картка.)

— Розгляньте ще раз послідовність пришивання гудзика, виконайте роботу самостійно.

Учні самостійно пришивають гудзик, учитель, за потреби, допомагає.

Довідка-порада

Роблячи черговий стiбок, не можна затавгувати нитку занадто сильно, аби зручно було защібати гудзика. Полегшити процес може зубочистка або сірник. Зубочистку підкладіть під гудзик і починайте пришивати. Утвориться невеликий проміжок для ніжки. Потім витягніть зубочистку з-під гудзика і зробіть 5–8 обертів нитки навколо гудзика, тобто обмотайте під гудзичком нитку, якою вона пришита до тканини.

Пальчикова гімнастика «Ножиці»

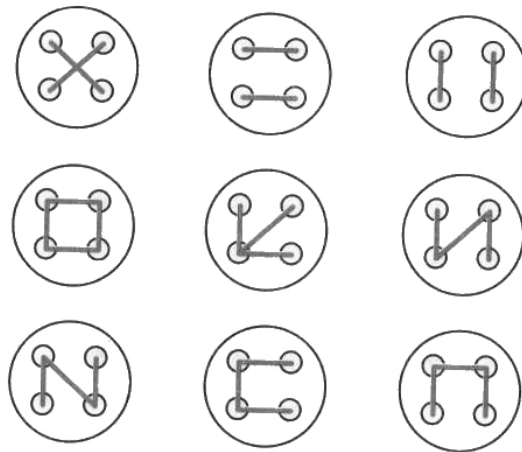
Кравчиня в дім до нас прийшла,
Мені ножиці дала,
Я тканину і папір
Ріжу, ріжу до сих пір.

(Пальці правої руки стиснути в кулак, виставити вперед вказівний і середній пальці. Рухати ними, імітуючи різання ножицями. Спочатку вправу виконувати повільно, поступово пришвидшуйтесь. Стежити, щоб пальці були прямими.)

3. Перенесення знань і способів дій у нові ситуації

1) Робота з LEGO.

— Розгляньте зразки пришивання гудзиків. Викладіть із цеглинок LEGO ті способи, що вам найбільше сподобалися.

2) Гра «Утвори ланцюжок професій».

— Вам потрібно з'єднати стрілочками відповідність дій і професій людей.

Шие	модельєр
Вишиває	прасувальник
Прасує	вишивальниця
Моделює	швея (<i>швачка</i>)

3) Вправа «Міркуюємо!».

- Навіщо потрібні ґудзики на одязі?
- Чи можна обійтися без них? Як це зробити?

4) Хвилинка-цікавинка.

Колись ґудзики могли мати тільки заможні громадяни. За ціною вони прирівнювалися до самоцвітів.

Уважається, що перші ґудзики з'явилися у Стародавньому Римі. На території України масове виробництво розпочалося наприкінці XI ст. Поодинокі знахідки ґудзиків трапляються й у давніших культурах. У перекладі з англійської ґудзик (*button*) — бутон, що не розтулився. І дійсно, найбільш відомі старовинні ґудзики нагадують за малюнком квіти, плоди, чи звірів. «Пуговица» в російській мові має той самий корінь, що і слова «пугать, пугало, пугач». Деякі дослідники вважають, що цей збіг пов'язаний із тим, що ґудзик довгий час слугував оберегом від злих сил.

III. ЗАКЛЮЧНА ЧАСТИНА. РЕФЛЕКСІЯ

Метод «Мікрофон»

- Навіщо потрібні ґудзики?
- Які бувають ґудзики за кольором, формою, розміром, матеріалом?
- Які є ґудзики за призначенням?
- Як визначити місце відірваного ґудзика?
- Якими нитками пришивають ґудзики, як добирають колір?

Метод «Рюкзак»

Кожен учень стисло дає відповідь на запитання: «Які з тих знань і умінь, що набув на уроці, він візьме із собою для використання?».

ДЛЯ ВЛАСНИХ НОТАТОК

УРОК 172. ЛІТНІ ІГРИ

Мета:

- **формування предметних компетентностей:** ознайомити учнів з різними видами ігор, вивчити деякі з них; розвивати увагу, мислення, спритність, кмітливість; виховувати толерантність, уміння домовлятися, бажання вести здоровий спосіб життя;
- **формування ключових компетентностей:** спілкування державною (і рідною у разі відмінності) мовами; уміння навчатися впродовж життя; соціальні та громадянські компетентності; екологічна грамотність і здорове життя.

Обладнання: мікрофон, картки, плакат, прапорці.

Тип уроку: урок формування вмінь та навичок.

Форма проведення: урок-тренінг.

Освітні галузі: соціальна і здоров'язбережувальна, мовно-літературна.

Хід уроку

I. ВСТУПНА ЧАСТИНА

1. Вправа «Знайомство». Метод «Мікрофон»

Мета: розвивати комунікативні навички; подолати труднощі виступати «перед публікою»; позбавити емоційного напруження; позитивно налаштувати на заняття.

Учитель, передаючи мікрофон, пропонує учасникам продовжити речення:

- Якби мій настрій мав колір, то він був би...
- Якби мій настрій міг звучати, то він би звучав...

Гра «Барометр настрою»

Мета: позбавити емоційного напруження; створити позитивний емоційний клімат.

— Чи знаєте ви, що таке барометр?

(Відповіді дітей. Учитель пояснює.)

— Пропоную вам продемонструвати свій настрій за допомогою рук: поганий — долоньки стискаються, гарний — руки розведені в сторони.

2. Вправа «Очікування»

— Чого ви очікуєте від сьогоднішнього уроку?

Учитель роздає дітям картки із зображенням літніх атрибутів, що вони прикріплюють на плакат із зображенням літнього пейзажу.

— Чому ми взяли плакат саме із таким малюнком?

3. Повторення правил тренінгу

- Цінування часу (*говорити коротко*).
- Увічливість.
- Позитивність.
- Говорити від свого імені.
- Правило добровільної активності.
- Правило «підведеної руки».
- Зворотний зв'язок.

4. Повідомлення теми уроку

— Чи здогадалися ви, про що говоритимемо?

— Сьогодні у нас урок-тренінг, на якому ми поспілкуємося та пограємо у літні ігри.

II. ОСНОВНА ЧАСТИНА

1. Вступне слово вчителя

— Літо — пора відпочинку, подорожей, екскурсій, цікавих ігор.

Ми уже склали план на літні канікули. Одним із видів активного відпочинку є рухливі ігри на свіжому повітрі. Коли гарні погодні умови, ви граєтеся на подвір'ї, дитячому майданчику, а коли спека чи задощить, — у приміщенні.

— За що ви любите літо? Які літні ігри вам найбільше подобаються?

— Пропоную провести кілька ігор у класній кімнаті, а потім продовжити ознайомлення з іграми на дитячому майданчику.

2. Ігри в приміщенні

1) Гра «Не лови гав!».

Учні читають правила гри у підручнику (с. 141), добирають слова з довідки, демонструють дію.

Додаткове завдання. Виміряйте свій зріст та запам'ятайте його або запишіть у зошит.

Удруге проведіть вимірювання на початку осені. Цікаво, якою буде різниця у вимірюваннях?

2) Мовна вправа «Я беру із собою в дорогу...».

Ведучий придумує правило-критерій, за яким він «візьме в дорогу» певні предмети. Наприклад, це можуть бути всі круглі предмети або, складніше, істивні, що починаються з голосної.

Він починає гру, даючи одну правильну відповідь: «Я беру з собою ананас». Решта учасників ставлять ведучому запитання, чи бере він із собою банан, апельсин, кавун, огірок тощо. З відповідей «так» або «ні» намагаються відгадати правило.

3) Вправа «Журавель та жабки».

Після слів учителя: «Станьте, хто де хоче», діти вільно розміщуються в кімнаті. Учитель — «журавель», діти — «жабки». Поки «журавель» походить, «жабки» стрибають і кумкають. Коли ж він зупиниться, узявши руки в боки, «жабки» завмирають, а потім по черзі виконують завдання педагога.

Завдання:

- Сказати навпаки: веселий (*сумний*), чорний (*білий*), холодний (*гарячий*), добрий (*поганий*), молодий (*старий*), високий (*низький*) тощо.
- Відповісти на запитання: «Чим їдять? (*Ложкою*). Копають? (*Лопатою*). Шиють? Рубають? Підмітають? Ріжуть? Косять? Пишуть? Малюють? В'яжуть? Прасують? Причісують?».

4) Вправа «Сонячні промінчики».

Після слів учителя: «Станьте, хто де хоче!» — діти вільно розташовуються в ігровому просторі, кружляючи з піднятими вгору руками (*мерехтять*), *наче сонячні промінчики*). Потім завмирають і після «оживлення» по черзі виконують завдання.

Завдання:

- Пригадати назви меблів, що містять два склади. (*Шафа, диван, стілець, крісло...*)
- Пригадати назви видів транспорту з трьох складів. (*Тролейбус, автобус, мотоцикл...*)
- Пригадати назви тварин з одного складу. (*Кит, кіт, лев, рись, морж...*)

3. Ігри на дитячому майданчику

Діти виходять на шкільне подвір'я.

1) Руханка «Тихіше їдеш — далі будеш, стоп!».

Доки ведучий промовляє слова: «Тихіше їдеш — далі будеш, стоп!», гравці намагаються тихенько підійти до нього ззаду. Але щойно сказавши «Стоп!», він обертається і штрафує тих, хто не встиг завмерти на місці. Гру можна ускладнювати, ставлячи смішні або мудровані питання. Якщо той, хто відповідає, похитнеться або не зможе відповісти, він робить два кроки назад.

2) Рухлива гра «Вовки у рові».

На майданчику необхідно накреслити дві паралельні лінії на відстані 80–90 см одна від одної. Це рів, де живуть «вовки» (*2 гравці*). Інші діти — «козулі». Вони стоять на одному боці майданчика, за 5–6 кроків від «рова». За умовним сигналом ведучого «козулі» починають перебігати з одного боку майданчика на інший і перестрибувати через «рів». «Вовки» намагаються їх упіймати, доторкнувшись до них рукою. Упіймані козулі відходять убік. Гра повторюється кілька разів.

Правила гри. «Вовкам» заборонено виходити за межі рову. «Козуля», яка не перестригнула, а перебігла через «рів», вважається спійманою.

3) Гра «Стонога».

Команди стоять перед лінією старту, вищукувавшись у колоні по одному. Перші гравці рухаються до поворотного прапорця й назад, спираючись на стопи і долоні. Коли вони повертаються, інші гравці

по черзі теж набувають такого самого положення й тримаються за щиколотки перших гравців. Гра триває, поки команда не забере останнього гравця.

Правила гри

- Потрібно виконувати все за командою вчителя.
- Гру проводять у формі змагання між двома командами.

4. Творчі ігри

Вправа-гра «Домальовки»

Для гри потрібні два олівці різних кольорів та аркуш паперу. Один із гравців креслить лінію своїм олівцем, а інший перетворює цю лінію на щось своє. Аркуш у ході гри можна перевертати. Можна домальовувати будь-яку фігуру до кумедного створіння, додаючи руки, ноги та очі.

Наприкінці гри учні можуть придумати назву істотам, що вони намальовали.

Літературна хвилинка

— Послухайте вірш, подумайте, до чого закликає нас автор. (*Виготовляти іграшки для ігор власноруч.*)

ВІТРЯЧОК

З цупкого аркуша-листка
Зроблю верткого вітрячка.
Ріжки надріжу і загну,
Гвіздком до палиці припну.

Хай лопотить на вітерці,
Немов летить в моїй руці.
Хурчать крильцята вітрячка,
Немов пропелер літачка!

Тамара Коломієць

III. ЗАКЛЮЧНА ЧАСТИНА. РЕФЛЕКСІЯ

1. Технологія «Ромашка Блума»

«Ромашка Блума» — квітка з шести пелюсток — шість типів запитань.

Перша пелюстка (проста). Які види ігор можна проводити влітку?

Друга пелюстка (уточнювальна). Якщо я правильно зрозумів / зрозуміла, то грати в ігри — корисно?

Третя пелюстка (пояснювальна). Чому потрібно грати в ігри на свіжому повітрі?

Четверта пелюстка (творча). Чи хотіли б ви придумати власні ігри?

П'ята пелюстка (оцінювальна). Чи добре, що діти грають в ігри разом з друзями?

Шоста пелюстка (практична). У які ще ігри ви хотіли б пограти?

2. Підбиття підсумків

— Чи справдилися ваші очікування?

— Що найбільше сподобалося на уроці?

3. Вправа «Комплімент»

По колу, звертаючись до свого сусіда, продовжити фразу: «Ти молодець, тому що...».

ДЛЯ ВЛАСНИХ НОТАТОК

УРОК 173. БУДЬ ПРИРОДІ ДРУГОМ

Мета:

- **формування предметних компетентностей:** узагальнити та систематизувати знання учнів про охорону природи; розвивати зв'язне мовлення, логічне мислення, творчі здібності; виховувати любов до природи, відповідальне ставлення до навколишнього світу;
- **формування ключових компетентностей:** спілкування державною (і рідною у разі відмінності) мовами; уміння навчатися впродовж життя; соціальні та громадянські компетентності; екологічна грамотність і здорове життя.

Обладнання: сигнальні картки, паперові капелюхи, конверти з пазлами, клубки ниток, конверти із картками, комп'ютер, відеоролик.

Тип уроку: урок узагальнення та систематизації знань і вмінь.

Форма проведення: урок-квест.

Освітні галузі: соціальна і здоров'язбережувальна, мовно-літературна.

Хід уроку

I. ВСТУПНА ЧАСТИНА

1. Організаційний момент

Пролунав шкільний дзвінок,
Запросив нас на урок.
Будемо навчатись гарно,
Швидко, весело і вправно.

2. Актуалізація опорних знань

— Які цікаві спостереження та дослідження ви проводили під час підготовки до сьогоднішнього уроку? (*Відповіді дітей.*)

3. Повідомлення теми та мети уроку

— Сьогодні ми проведемо квест «Будь природі другом», під час якого ви змагатиметеся за звання кращої екологічної команди.

II. ОСНОВНА ЧАСТИНА

1. Вступне слово вчителя

— Усе, що оточує нас, — це природа. Повітря, земля, вода, гори, ліс, море, птиці, звірі в лісі — все це природа. Ми часто говоримо: «Природа — наш дім», інакше кажучи — місце нашого існування. А щоб ми могли мешкати, жити щасливо, наше місце існування має бути в порядку: вода і повітря повинні бути чистими, деревця, тварини і птахи — здоровими, камені — безпечними. Якщо ми не зможемо насолоджуватися природою, то ніколи не зможемо повноцінно жити. А щоб нею можна було насолоджуватись, слід обов'язково піклуватися про неї. І це повинна робити кожна людина.

Природа нам дарує продукти харчування, допомагає зміцнити здоров'я. Вона теж потребує нашого піклування. Що таке турбота про природу? Збереження чистої води в річці — це турбота про природу. Якщо вода буде забрудненою, то почнуть помирати риби, тварини водоїм, комахи, порушиться баланс у природі. Збереження цього балансу — обов'язкова умова, адже все в природі взаємозв'язане.

Обережне викидання різних відходів — це турбота про природу. Так, якщо людина прийшла у ліс та просто кинула там поліетиленовий пакет, вона вже завдала шкоди природі. А якщо забрала із собою і викинула в сміття, то потурбувалася про неї.

2. Квест «Будь природі другом»

Умови та правила гри

1. Учні об'єднуються у 4 команди.
2. Кожна команда отримує карту, на якій позначено станції-завдання.
3. Учасники зобов'язані пройти по черзі всі станції.

4. Команда, яка найшвидше збере всі фішки, буде переможцем.
— Розпочнімо гру! З якої станції розпочне гру кожна команда, визначить жеребкування.

1) Станція «Екопатруль».

1. Більшу частину сміття, що забруднює Землю, становлять:
 - а) пластмаса;
 - б) скло;
 - в) метал.
2. Перш ніж почати утилізацію відходів, їх необхідно:
 - а) розсортувати;
 - б) зібрати в одному місці;
 - в) розкришити.
3. Для того щоб переробити пластмасу, її необхідно:
 - а) компостувати;
 - б) спалити у спеціальних умовах;
 - в) переплавити.
4. Першочергова турбота при виборі звалища:
 - а) захист поверхні землі та ґрунтових вод;
 - б) огорожа місця звалища;
 - в) укомплектування відповідною технікою.
5. Шкідливі викиди впливають:
 - а) тільки на ті регіони, де з'явилося забруднення;
 - б) на прилеглі регіони;
 - в) навіть на території, віддалені від місця, де забруднення «побачило світ».
6. Пляшка або банка з пластмаси, кинута в лісі, пролежить без зміни:
 - а) 10 років;
 - б) 50 років;
 - в) 100 років і більше.
7. Викинутий папір розкладеться за:
 - а) 1–2 роки.
 - б) 5–8 років.
 - в) 20 і більше років.
8. Найбільш ефективний шлях боротьби зі зростанням кількості відходів, що потрапляють у навколишнє середовище:
 - а) їхнє поховання;
 - б) розроблення правових механізмів регулювання процесу;
 - в) повторне використання.

2) Станція «Екологічний світлофор».

— Ми потрапили у лісове царство, і помічником у ньому буде екологічний світлофор. Кожен його сигнал на лісовій стежці означає те саме, що і на проїжджій частині дороги: червоне світло загоряється тоді, коли вчинки людини шкодять природі; жовте світло загоряється для того, щоб ми дотримували певних правил поведінки; зелене світло загоряється тим, хто робить для його мешканців — рослин і тварин — добрі справи.

До класу заходить хлопчик із рюкзаком. Учитель звертається до хлопчика:

— Покажи нам, будь ласка, з чим ти йдеш до лісу, а діти засвітять сигнал світлофора і покажуть тобі, з чим можна, а з чим не можна ходити до лісу. Є такі речі, якими можна користуватися рідко, обережно, дотримуючи суворих правил.

Хлопчик дістає із рюкзака речі.

- Гумові чоботи.
— Я збирався походити на березі озера, назбирати мушлі. (*Жовте світло.*)
- Ніж.
— Я хотів ножом здрати бересту з берези, щоб запалити багаття. (*Червоне світло.*)
- Запальничка.
— Я вирішив, коли втомлюся, посідіти біля вогнища. (*Червоне світло.*)

- Магнітофон.
— Я збираюся послухати нові аудіозаписи. (*Червоне світло.*)
- Невеличке пластмасове відерце.
— Минулого разу я з товаришем посадив на краю яру кущі верболозу. А сьогодні хочу їх полити. (*Зелене світло.*)
- Пакунок із крихтами хліба, крупою.
— Це для качок. Вони на озері живуть. Я їх часто підгодовую. (*Зелене світло.*)
- Лопатка.
— Я хочу викопати квіти, щоб посадити у своєму саду. (*Жовте світло.*)

3) Станція «Павутина живлення».

Діти утворюють коло. На голові кожного гравця — паперовий капелюх, на якому великими літерами написано назву якої-небудь групи тварин або рослин. Ведучий зазначає, що представники цих груп належать до однієї екосистеми водойми, лісу, степу тощо. Кожен гравець тримає кілька клубків і за командою ведучого, залишаючи у себе кінці ниток, перекидає клубки тим гравцям, що є для нього об'єктами живлення. Ведучий пропонує кожному гравцеві прокоментувати свій вибір та розповісти про ланцюги живлення, пояснити, що зникнення навіть одного виду рослин або тварин порушує ці ланцюги.

Бажана кількість гравців — 8–12 осіб.

Розминка «Зарядка поруч із загадкою»

- Швець — не швець, кравець — не кравець,
Держить у роті вуса, а в руках — ножиці. (*Рак.*)
(Діти розводять руки, як клешні у рака. Положення рук повинно бути фіксованим. Потім починають робити оберти верхньої частини тулуба праворуч — ліворуч.)
- Летить — пищить, сяде — мовчить.
Хто його вб'є, той свою кров пролле. (*Комар.*)
(Діти розводять прямі руки на рівні плечей. Починають швидко рухати пальцями і голосно «дзижчати». Потім замовкають, складають руки і присідають на підлогу. Вправу повторюють декілька разів.)
- Узимку спить, улітку бринить,
Понад садами літає, солодку росу збирає. (*Бджола.*)
(Діти розводять прямі руки на рівні плечей, а потім згинають їх у ліктях і ставлять на пояс. Починають рухи руками вперед — назад і водночас голосно «дзижчати».)
- Голова є, шиї нема; очі є, а брів нема;
Рот є, а не говорить; без ніг, а далеко ходить. (*Риба.*)
(Діти повільно відкривають рота, а потім повільно закривають (начебто позіхають). При цьому з кожним «позіхом» вони максимально розпрямляють спину й обертають головою праворуч — ліворуч.)

4) Станція «Пазли».

Учні отримують конверт із пазлами, складають картинку, коментують її зміст.

5) Станція «Склади розповідь».

Учитель роздає учням конверти, у яких на картках записано окремі речення. Діти повинні розкласти їх у певному порядку (*згори донизу*) так, щоб утворилася розповідь.

Наприклад:

1. Зникла сова — почали розмножуватися миші.
2. Якось людина сказала сові: «Немає від тебе в лісі жодної користі».
3. Мало квітів і трави — корови не дають молока.
4. Сова повернулася до рідного лісу, і все стало так, як було раніше.
5. Миші почали нищити гнізда бджіл та джмелів.
6. Погано стало людині без молока і меду.
7. Зникли бджоли та джмелі — нікому стало запилювати квіти.
8. Людина вимушена була помиритися з совою.
9. Сова образилась і полетіла в інший ліс.

Відповідь: 3, 1, 6, 9, 4, 7, 5, 8, 2.

УРОК 174. БЕЗПЕЧНИЙ ВІДПОЧИНОК

Мета:

- **формування предметних компетентностей:** ознайомити учнів з правилами безпечного відпочинку під час літніх канікул; спонукати дотримувати правил техніки безпеки; розвивати увагу, зв'язне мовлення; виховувати бажання піклуватися про своє життя і здоров'я;
- **формування ключових компетентностей:** спілкування державною (і рідною у разі відмінності) мовами; уміння навчатися впродовж життя; соціальні та громадянські компетентності; екологічна грамотність і здорове життя.

Обладнання: комп'ютер, мультфільм, матеріали для гри, м'яч, Щоденники вражень.

Тип уроку: урок формування вмій та навичок.

Освітні галузі: соціальна і здоров'язбережувальна, мовно-літературна.

Хід уроку

I. ВСТУПНА ЧАСТИНА

1. Організаційний момент

2. Актуалізація опорних знань

- Чи любите ви відпочивати?
- Які види відпочинку вам подобаються?
- Чи завжди безпечним буває відпочинок?

3. Повідомлення теми та мети уроку

— Сьогодні на уроці ви поглибите знання про відпочинок, ознайомитеся з деякими правилами поведінки на відпочинку і поміркуєте, чому слід знати й виконувати їх.

II. ОСНОВНА ЧАСТИНА

1. Вивчення нового матеріалу

1) Вступне слово вчителя.

— Найкращий відпочинок — на природі. Вона дарує людям чисте, свіже повітря, гарний настрій і великий заряд бадьорості. Під час відпочинку людина не лише набирається сили, а ще й здобуває нові знання і враження. Перебування на природі, спілкування із нею зміцнює здоров'я, відновлює сили. Тому у вільний час, на вихідні дні, канікули — мерщій на прогулянку до лісу, на річку, у похід тощо, але тільки разом із дорослими.

2) Гра «Передай далі».

— Пригадаймо правила поведінки в лісі.

Учитель першим називає правило, далі учні по черзі називають інші правила.

3) Робота в групах.

Учні об'єднуються в групи, складають пам'ятки з техніки безпеки.

I група. Правила дорожнього руху

- Ходити тільки по правій стороні тротуару;
- дорогу переходити не поспішаючи;
- не можна переходити дорогу навскіс;
- переходячи дорогу, слід подивитися ліворуч, дійшовши до середини, зупинитися і подивитися праворуч;
- якщо не встигли перейти вулицю і рух транспорту почався, слід зупинитися на середині вулиці та зачекати, поки рух припиниться;
- якщо немає тротуарів, слід триматися лівої сторони дороги, тобто йти назустріч транспорту, що рухається.

II група. Правила поведінки на воді

- Купатися можна тільки за сонячної безвітряної погоди;

- купатися дозволено тільки в спеціально відведених місцях;
- заборонено заходити у воду глибше, ніж по пояс, людині, яка не вміє плавати;
- не запливайте за знаки огорожі акваторії пляжу;
- ігри та пустощі у воді небезпечні для життя;
- не забруднюйте воду та берег;
- не подавайте хибних сигналів тривоги;
- не користуйтеся надувними матрацами, катерами та іншими предметами, не призначеними для плавання.

III група. Правила користування електроприладами

- Не залишайте без нагляду ввімкненими в розетку електроприлади.
- Заборонено тягнути за електричний шнур руками, оскільки він може обірватися і вразити електричним струмом.
- Не можна заповнювати водою ввімкнені в електромережу чайники, кавоварки, каструлі.
- Не торкайтеся мокрими руками та не витирайте вологою ганчіркою електричні кабелі, штепсельні розетки, вимикачі, інші електроприлади, ввімкнені в електромережу.
- Не можна підвішувати речі на кабелі.
- Не використовуйте електричних приладів не за призначенням.

4) Перегляд мультфільму.

Учні переглядають та коментують мультфільм «Уроки тітоньки Сови. Правила поведінки з електроприладами» (<https://youtu.be/kJFbS70DwFs>).

- Як електрика допомагає в побуті?
- Чим вона небезпечна?

5) Руханка «Вгадай, кого зловили».

Діти сидять на стільчиках. Учитель пропонує піти погуляти в ліс чи на галявину. Там можна побачити пташок, жучків, бджіл, жаб, коників, зайчика, їжачка. Їх можна зловити та принести до живого куточка. Гравці йдуть за вчителем, а потім розбігаються навсібіч, вдаючи, що ловлять когось у повітрі, або присівши на землю. «Час додому!» — каже вчитель і всі діти, тримаючи живність у долонях, «повертаються додому» та займають кожен свій стільчик. Учитель називає кого-небудь з дітей і пропонує показати, кого він піймав у лісі. Дитина імітує рухи спійманого звіра. Діти відгадують, кого зловили. Опісля вони знову йдуть гуляти до лісу.

2. Самостійне застосування учнями знань у стандартних ситуаціях

1) Дидактична гра «Чим погратись Петрику».

Мета: закріпити знання дітей про предмети хатнього побуту, що є джерелами потенційної небезпеки (*побутова хімія, ліки, колючо-ріжучі предмети*).

Матеріал: шпирмочка з трьох частин (*на першій зображений килимок, на другій — хлопчик, на третій приклеєно шафу з дверцятами, які відчиняються*).

— Діти, Петрик залишився вдома сам і захотів погратися. Він знайшов багато різних речей, але тут є й небезпечні предмети. А де іграшки, Петрик не знає. Нумо допоможемо йому покласти іграшки на килимок, а небезпечні предмети — до тата й мами у шафу.

Діти виконують завдання. Розкладаючи предмети, обґрунтовують свій вибір.

2) Обговорення у загальному колі.

— Ми сьогодні повторили багато правил безпечної поведінки. Цей перелік можна ще доповнювати.

— Назвіть правило, якого ще не називали.

Учні по черзі називають правила.

Наприклад:

- Гуляти й гратися можна в місцях, призначених для цього.
- Небезпечними для ігор можуть виявитися сходи, підвали, горища, будівельні майданчики, ліфти.
- Під час ігор у небезпечних місцях можна отримати травми й каліцтва.
- Під час ігор не варто демонструвати свою хоробрість одноліткам, стрибаючи з великої висоти, пірнаючи з крутих схилів на велику глибину, видираючись якнайвище на дерева.
- Під час літнього відпочинку слід поводитися так, щоб не мати дорікань із боку дорослих.

- Під час канікул слід, як і раніше, дотримувати правил техніки пожежної безпеки.
- Не можна брати до рук незнайомі предмети, кидати їх у вогонь, гратися ними. Найкраще повідомити про місце їхнього знаходження дорослим.
- Під час відпочинку на узбережжі слід обов'язково дотримувати правил поведінки на воді й поблизу неї.
- Одяг та взуття для відпочинку слід вибирати згідно із сезоном.
- Після контакту зі свійськими тваринами слід добре вимити руки з милом.

3) Динамічна вправа «Назви правило».

Учитель дає одному з учнів певний предмет (*м'ячик, мікрофон тощо*). Той, у кого в руці цей предмет, повинен назвати одне правило «Культура поведінки». Після озвучення правила віддати предмет іншому і т. ін.

Наприклад:

- Завжди намагайтеся бути культурною людиною;
- поступайтеся місцем людям похилого віку;
- поважайте старших, не будьте грубими;
- не гуляйте пізніше 21 години;
- не сидіть цілодобово біля телевізора, комп'ютера;
- більше читайте художньої літератури.

3. Творче перенесення знань і навичок у нові ситуації

Інсценізація вірша «Сашко»

Дійові особи: Сашко, дідусь, пасажери.

Обладнання: стільці, м'яч.

В трамваї переповненім

Сашко з м'ячем сидить,

А біля нього згорблений

Старий дідусь стоїть.

Хтось до Сашка звертається:

Чи вас у школі вчать,

Як місце дати старшому,

Як старших поважать?

Та вчать, — Сашко відказує, —

А оце якраз

Розпочались канікули —

Ніхто не учить нас.

(Стоять «пасажери».)

(«Сашко» сидить з м'ячем.)

(Згорблений «дідусь» стоїть.)

(Махає долонею.)

(Показує на місце, на «дідуся».)

(Махає рукою.)

(Розводить руки в сторони.)

(Крутить головою.)

Грицько Бойко

III. ЗАКЛЮЧНА ЧАСТИНА. РЕФЛЕКСІЯ

Вправа «Мікрофон»

- Де любить відпочивати ваша сім'я?
- Якому відпочинку ви надаєте перевагу?
- Яких правил безпеки дотримуєте?
- З ким ви проводите свій вільний час?
- Як ваша сім'я оздоровлюється влітку?

Робота у Щоденнику вражень

- Запишіть свої міркування з теми (*завдання за вибором*).
- Правил безпеки слід дотримувати, тому що...
- Я хочу додати своє правило...

ДЛЯ ВЛАСНИХ НОТАТОК

УРОК 175. УЗАГАЛЬНЕННЯ ТА СИСТЕМАТИЗАЦІЯ ЗНАНЬ УЧНІВ

Мета:

- **формування предметних компетентностей:** повторити та закріпити знання учнів із вивченого матеріалу; розвивати зв'язне мовлення, спостережливість; виховувати бажання розвивати свої здібності, вивчати та досліджувати довкілля;
- **формування ключових компетентностей:** спілкування державною (і рідною у разі відмінності) мовами; уміння навчатися впродовж життя; соціальні та громадянські компетентності; компетентності в природничих науках і технологіях.

Обладнання: картки, фішки, таблиця, олівці, конверти з прислів'ями, комп'ютер, відеоролики, розрізна азбука, Щоденники вражень.

Тип уроку: урок узагальнення та систематизації знань.

Освітні галузі: природнича, мовно-літературна, інформатична.

Хід уроку

I. ВСТУПНА ЧАСТИНА

1. Організаційний момент

2. Повідомлення теми та мети уроку

— Сьогодні у нас підсумковий урок. Цікаві творчі завдання допоможуть нам провести його змістовно і весело.

II. ОСНОВНА ЧАСТИНА

1. Повторення основних фактів і понять

1) Дидактична гра «Пори року».

Мета: формувати уявлення про вплив сезонних змін у природі на життя людини.

Обладнання: добірка великих малюнків із зображенням пір року на 4 добірки маленьких карток із зображенням предметів, якими користуються люди у певну пору року (*одяг, ігровий інвентар, знаряддя праці*).

Учні об'єднуються у 4 команди. Кожній з них даються добірки великих і маленьких карток. Діти повинні розкласти предметні картки на відповідні зображення пір року. Виграє та команда, яка швидше і точніше впорається із завданням.

2) Гра «Впізнай тварину».

— До нас надійшли скарги від тварин. Ознайомтеся з ними і вирішіть, чи правильно чинить людина.

Скарга 1. «Сама знаю, що не красуня. А коли я опиняюся поруч, багато хто сахається вбік, а то ще й камінням жбурнуть або ногою вдарять. А за що? Користь від мене велика». (*Жаба.*)

Одна жаба охороняє від гусениць і черв'яків цілий город. Якщо в домі завелися таргани, принеси жабу — і вони зникнуть.

Скарга 2. «Ох і не люблять мене люди. Голос їм мій, бач, не подобається, і очі, кажуть, в мене не гарні. Вважають, що я біду накликаю. А чи так це? Якби не я, довелось б декому сидіти без хліба» (*Сова.*)

Сова з 1946 року перебуває під охороною держави. Одна сова знищує за літо 1000 мишей, які можуть знищити 1 тону зерна.

Скарга 3. «Ми семо кров людини. Завдяки нам люди не можуть нормально працювати і відпочивати. Від нашого тоненького голосу багато людей починає чухатися». (*Комарі.*)

Але все ж комарі потрібні в природі. Личинки комарів живуть у воді, ними харчується багато риб. А дорослими комарами харчується багато птахів. Цікаво, що боротися з комарами нам допомагають бабки. Бабки та їхні личинки — ненажерливі хижачки. Самі бабки полюють на дорослих комарів у повітрі, а личинки бабок — на личинок комарів у воді.

Висновок. Потрібно берегти і тварин, не занесених до Червоної книги. Це добре відомі вам тварини: білка, їжак, синиця, дятел, жаби та ін. Їхнє життя часто залежить від тебе, від твоєї поведінки в природі.

Музична руханка (https://youtu.be/WgelYPTpRYU?list=PLEIG6fwk_0UnUQzb9Y5mM3p0TJ_Tu2Oe2)

2. Узагальнення знань

1) Гра «Так чи ні?».

- На прогулянку до лісу, парку потрібно ходити з дорослими? (Так.)
- Гратись на проїжджій частині дороги дозволяється? (Ні.)
- Невідомими ягодами та грибами можна отруїтися? (Так.)
- Потрібно обирати безпечні місця для ігор та завжди слухатися батьків? (Так.)
- Пити сиру воду з річки й озера можна? (Ні.)

2) Робота з коректурною таблицею «Хто є раціональним споживачем?».

Учитель пропонує дітям знайти та обвести олівцем зеленого кольору малюнки в таблиці, на яких зображено ошадливе ставлення до речей, ресурсів.

Охочі демонструють та коментують свої роботи.

3) Економічна гра «Що є найважливішим?».

Мета: закріплювати вміння орієнтуватися в поняттях «предмети розкоші» та «життєво необхідні предмети»; учити диференціювати предмети за ступенем їхньої значущості, роблячи логічні висновки.

У грі можуть брати участь по 2–3 дітей. Кожному з них дається картка із зображенням предметів, які використовують люди у різних життєвих ситуаціях.

Завдання 1. Закрити фішками предмети, які не є життєво необхідними для людини та які можна назвати предметами розкоші.

Завдання 2. Пояснити призначення предметів, зображених на малюнках, що залишилися. Обґрунтувати їхню необхідність для людини.

Завдання 3. Закрити фішками зображення речей, найбільш важливих для життєдіяльності людини, предметів, без яких важко обійтися. Запропонувати обґрунтувати своє ставлення до предметів розкоші, зображення яких залишилися закритими.

З метою ускладнення завдання можливе використання іншого варіанту гри: дитині дають більш складне завдання — закрити фішками зображення тих предметів, що можуть мати подвійну функцію, тобто водночас бути і предметами розкоші, й життєво важливими для окремих людей (*наприклад, машина для інваліда, фортепіано для піаніста, прикраси для артиста й тощо*).

4) Гра «Я — вчитель».

Учитель ставить запитання для учнів, охочі виконують роль учителя — демонструють відповідь на комп'ютері.

Запитання до учнів:

- Як запустити додаток *Paint* і відкрити графічний файл?
- Назвіть елементи вікна *Paint*.
- Які кнопки розташовані на панелі інструментів?
- Що таке основний і фоновий кольори? Як ними користуватися?
- Як намалювати пряму лінію?
- Як намалювати двогорбу криву?
- Опишіть, як вводиться текст у малюнок.
- Які інструменти для малювання геометричних фігур із замкненим контуром є в *Paint*?
- Як задати колір контуру фігури? Як виконати заливання об'єкта кольором?
- Чим відрізняється копіювання фрагмента малюнка від його переміщення?
- Яким чином очистити весь малюнок?

Весела руханка (https://youtu.be/29gX6z9MVAw?list=PLEIG6fwk_0UnUQzb9Y5mM3p0TJ_Tu2Oe2)

3. Узагальнення вмінь

1) Мовна вправа «Склади розповідь».

Учитель об'єднує дітей у декілька груп. Кожна група отримує список слів певної тематики. **Завдання:** скласти розповідь, використовуючи всі отримані слова. Завдання виконують за обмежений час.

Наприклад:

1. Весна, сніг, проталини, джмелі, підсніжники, проліски.
2. Тепло, квітень, різнокольоровий килим, ряст, медунка, мурашки.
3. Весняний ліс, первоцвіти, люди, квіти, оберігати природу.

Порада. Слова необхідно записати на дошці, а ті, які дитина буде згадувати у своїй розповіді, підкреслювати. Це дасть змогу проконтролювати якість виконання завдання.

Екологічний аспект. Діти вчаться виявляти зв'язки між окремими елементами природних систем.

2) Комунікативна вправа «Якщо б я був...».

Учитель пише на дошці початок речення: «Якщо б я був лисицею, то я...», а потім пропонує дітям закінчити це речення. Діти повинні згадати яку-небудь рису, що характеризує цю тварину. Після хвилини роздумів вони по черзі називають свій варіант продовження речення (*наприклад:* «... то я мала б пухнастий хвіст», «... то я була б хитрою», «... то я мешкав би у лісі»). Таким чином матимемо невелику розповідь про цю тварину. Потім учитель пише на дошці назву іншої тварини. Гра триває. Наприкінці гри вчитель відмічає найцікавіші відповіді.

3) Книга казок.

Учитель пропонує дітям витягти картку з питанням, на яке діти повинні скласти невелику казку. (*Завдання можна дати заздалегідь.*) Діти вдома складають казку і записують її на окремому аркуші. Наступного дня кожен зачитує свою казку. Потім учитель збирає і скріплює всі аркуші. Утвориться «Книга казок», яку написав увесь клас.

Орієнтовні питання:

1. Чому птахи літають?
2. Чому ведмеді смокчуть лапу?
3. Чому лисиця руда?
4. Чому жаби кумкають?
5. Чому кактус такий колючий?
6. Чому в сосни такі довгі голки?

Учитель може запропонувати дітям підготувати малюнки до своїх казок, які теж увійдуть до книжки.

Екологічний аспект. Перевірка вміння дітей шукати відповіді на питання, пов'язані з довкіллям.

4) Робота з прислів'ями «Пташиний барометр».

У 4-х конвертах — прислів'я, написані на картках. На одній картці — половина прислів'я, а на іншій — його продовження. Яка команда складе першою прислів'я — та і перемогла.

- Слово — не горобець, ... (*вилетить — не спіймаєш*).
- Старого горобця... (*на полові не обдуриш*).
- Де лелека водиться, ... (*там щастя вродиться*).
- Пташка красна пір'ям, а... (*людина — знаннями*).
- Птаха пізнають у польоті, а... (*людину в роботі*).
- Краще синиця у руках, аніж... (*журавель у небі*).
- Ластівка день починає, а... (*соловей — кінчає*).

III. ЗАКЛЮЧНА ЧАСТИНА. РЕФЛЕКСІЯ

Вправа «Абетковий суп»

Учитель пропонує кожному учневі дістати із чарівної торбинки літеру розрізної азбуки (*вилучити літери ь, и, й, ї*) і придумати підсумкове речення на тему уроку, яке б починалося з цієї літери.

Робота у Щоденнику вражень

— Запишіть або намалюйте свої міркування з однієї з вивчених тем (*за вибором*).

ДЛЯ ВЛАСНИХ НОТАТОК

ЛІТЕРАТУРА ТА ІНТЕРНЕТ-РЕСУРСИ

1. *Динамічні перерви*. 1–2 класи. / уряд. В. П. Порошук. — Х. : Вид. група «Основа», 2018. — 221, [3] с. — (Серія «Нова українська школа»).
2. *Інтерактивні технології навчання у початкових класах* / Авт.-уряд. І. Дівакова. — Тернопіль : Мандрівець, 2008. — 180 с.
3. *Матоніна Р. Д.* Розвиток критичного мислення учнів початкових класів. — Х. : Вид. група «Основа». 2013. — 174, [2] с. — (Б-ка журн. «Початкове навчання та виховання»; Вип. 12 (120)).
4. *Хвилинка здоров'я* — щодня. 1–2 класи / уряд. В. П. Порошук — Х. : Вид. група «Основа», 2018. — 222, [2] с. — (Серія «Нова українська школа»).
5. *Я досліджую світ*: підруч. для 2-го кл. закл. заг. серед. освіти: (у 2-х ч.) : ч. 2 / Тетяна Гільберг, Світлана Тарнавська, Ніна Павич. — К. : Генеза, 2019. — 144 с. : іл.
6. *Проекти в початковій школі*: тематика та розробки занять / уряд. : О. Онопрієнко, О. Кондратюк. — К. : Шк. світ, 2007.
7. <http://www.yrok.net.ua>
8. <http://metodportal.com/>
9. <https://bohdan-books.com/>
10. <https://lib.pedpresa.ua/>
11. <http://ukrgramota.kievpreklad.com.ua/nazvy-misyaciv/>
12. <https://abetkaland.in.ua/>
13. <https://mon.gov.ua/ua/>
14. <https://pustunchik.ua/>
15. <https://dovidka.biz.ua/>
16. <https://www.schoolife.org.ua/>
17. <http://journal.osnova.com.ua/>
18. <http://www.subject.com.ua/>
19. <https://krasotkina.com/content/>
20. <https://nus.org.ua/wp-content/uploads/2017/10/Tyzhden-7.pdf>
21. <https://school.home-task.com/>
22. <https://dorobok.edu.vn.ua/article/view/212>

Код	Ціна
ПШМ229	140,00

Навчальне видання

Серія «Мій конспект»

ПОРОЩУК Валентина Павлівна

**Я ДОСЛІДЖУЮ СВІТ.
2 КЛАС. ЧАСТИНА 2**

Головний редактор *Ю. Є. Бардакова*

Редактор *О. В. Грабар*

Відповідальний за видання *Ю. М. Афанасенко*

Технічний редактор *Є. С. Островський*

Коректор *О. М. Журенко*

Підписано до друку 22.11.2019. Формат 84×108/16.

Папір газет. Друк офсет. Гарнітура Шкільна.

Ум. друк. арк. 33.60. Замовлення № 1911292.

ТОВ «Видавнича група «Основа»
61001, м. Харків, вул. Плеханівська, 66

тел. (057) 731-96-34

e-mail: office1@osnova.com.ua

osnova.com.ua

book.osnova.com.ua

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи

ДК № 6058 від 01.03.2018 р.

Телефон для замовлення: 0-800-505-212

(Безкоштовно з мобільних та стаціонарних телефонів України)

Надруковано ФОП Садковий В. Л.

вул. Киргизька, буд. 21, м. Харків, 61105

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи серія ХК № 293 від 18.03.2013р.

Тел.: (057) 357-12-64; e-mail: druk_isp@i.ua